J.-B. AUBRY,

MISIONAR APOSTOLIC ÎN KOUY-TCHÉOU

CHINEZII LA EI ACASĂ

"Les Chinois chez eux" tradus și editat în limba română

Prima ediție

© Adevărul de Veacuri, 2026

Traducere în limba română © Robin Caramaschi, 2026

Textul original al lucrării Les Chinois chez eux, scrisă în secolul al XIX-lea de Părintele J.-B. Aubry (†1882), misionar apostolic în Kouy-Tchéou, aparține domeniului public.

Prezenta ediție constituie o traducere originală în limba română, realizată după ediții franceze conforme tradiției catolice, și este protejată conform legislației în vigoare privind drepturile de autor asupra traducerilor.

Reproducerea fragmentelor scurte este permisă numai cu menționarea sursei.

Editura: Adevărul de Veacuri

Anul publicării: 2026

Tipărit prin sistem de imprimare la cerere

Adevărul de Veacuri

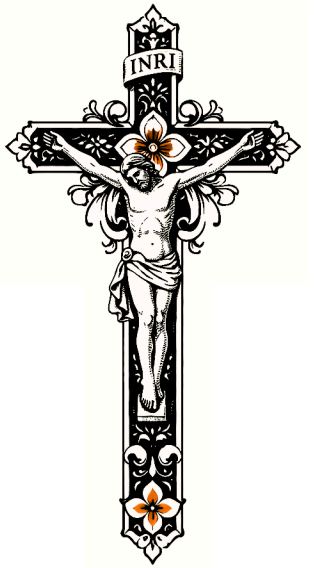
INRI

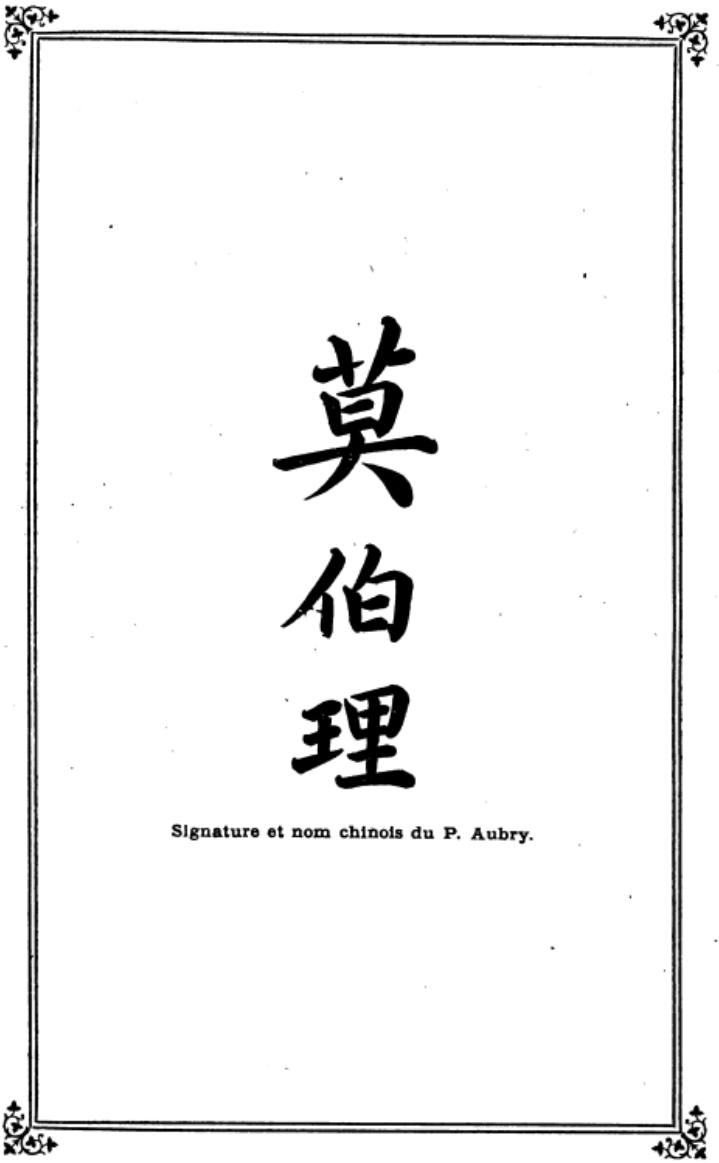

Signature et nom chinois du P. Aubry.

Jean-Baptiste Aubry (J.-B. Aubry) a fost un preot francez al Misiunilor Străine din Paris, trimis în secolul al XIX-lea în provincia chineză Kouy-Tchéou.

Format în dieceza de Beauvais, a purtat din copilărie dorința apostolatului și a jertfei.

Misionar itinerant, a străbătut districte întinse, întemeind și susținând creștinătăți în mijlocul persecuțiilor.

Credința sa, de o mare rigoare doctrinară și morală, se exprima într-o predicare limpede, exigentă și profund supranaturală.

El înțelegea apostolatul ca o lucrare totală: cateheză solidă, disciplină, administrarea sacramentelor, formarea sufletelor și spirit de sacrificiu.

Scrisorile sale dezvăluie o viziune profund eclezială, centrată pe Biserică, pe har și pe domnia lui Isus Hristos.

Victimă a tulburărilor și a violențelor, a scăpat în 1881 dintr-un linșaj.

Epuizat de ostenelile misionare, a murit în 1882 la Hin-y-Fou.

Mărturia sa amintește forța evanghelizatoare și iradierea supranaturală a Bisericii misionare.

APROBĂRI

Mgr MERMILLOD, episcop de Geneva.

Fribourg, 6 august 1887.

Sărbătoarea Schimbării la Față.

Domnule abate,

Nu pot decât să vă felicit pentru că ați publicat scrisorile fratelui dumneavoastră. Acest misionar viteaz și neobosit, scriindu-le familiei sale și câtorva prieteni, nu se gândea că ele vor avea un succes literar. Ele ajung la a doua ediție fără a fi avut reclamele pe care le obțin atâtea cărți nesănătoase.

Sufletul preotului și al apostolului se descoperă în toată admirabila sa simplitate, în toată energia sa pentru mântuirea

necredincioșilor, în toată duioșia sa pentru acești păgâni cărora le poartă pe Isus Hristos. Ostenelile, jertfele, imolările neîncetate ale acestor vieți de apostoli apar în aceste pagini, pe care iubirea frățească a făcut bine că le-a smuls din întunericul confidențelor intime.

Moravurile, obiceiurile din Kouy-Tchéou, ale acestei misiuni celei mai sărace și celei mai dificile din China, sunt descrise cu talentul unui observator imparțial; și din contrastul dintre ardoarea apostolului și decăderea morală a populațiilor pe care le evanghelizează izbucnește o apologie irefutabilă a creștinismului. Cât bine ar face lectura acestor pagini sănătoase și întăritoare scepticilor și celor blazați, care tratează cu dispreț credința noastră catolică și pe eroii Evangheliei! Mai ales tineretul ar trebui să le recitească, și nu mă îndoiesc că ele vor suscita câteva vocații sublime.

Am cunoscut la seminarul din Beauvais acest preot pios și învățat, și nu fără emoție am regăsit într-una din scrisorile sale numele meu, a cărui amintire o păstrase pe pământul neospitalier al Chinei. A murit în floarea vârstei, în ajunul de a fi chemat la episcopat. Dacă gloria martiriului i-a lipsit, se pot totuși vedea pe fruntea sa câteva reflexe ale acelei aureole,

deoarece a murit în urma relelor tratamente pe care i le-a aplicat o mulțime aţâţată împotriva apostolatului său. Publicarea dumneavoastră are, aşadar, toate farmecile credinței și ale călătoriilor îndepărtate. Este viziunea cuceririlor Bisericii și revelația unui suflet mare.

Primiți, stimate Domnule abate, asigurarea sentimentelor mele binevoitoare în Domnul nostru.

GASPARD

Episcop de Geneva.

Mgr LIONS, episcop de Basilite.

Kouy-yang-Fou, 20 mai 1888.

Domnule și prea iubite părinte,

Am primit frumosul volum al Corespondenței Părintelui Aubry. O, *infandum jubes renovare dolorem!*…

Am citit, cu cel mai mare interes, aceste scrisori plăcute, atrăgătoare și nu mai puțin instructive, care, vai, reînnoiesc în mine durerea și amara părere de rău de a fi pierdut pe cel pe care îl socoteam drept principalul sprijin viitor al misiunii.

Într-adevăr, ce om! Ce pierdere pentru Kouy-Tchéou și pentru mine! Dacă nu aș fi fost bine încredințat că nimeni nu este necesar, m-aș fi plâns lui Dumnezeu cu amărăciune și am vărsat un șuvoi de lacrimi, lacrimi care, secate pentru o vreme,

reapar de fiecare dată când se vorbește despre acest drag părinte sau când amintirea lui îmi revine…

Îl consideram deja ca pe succesorul meu, și ce succesor! În cele din urmă, Dumnezeu, care vede mai departe decât noi, a hotărât altfel; fie făcută sfânta Sa voință! Dar repet încă o dată, ce pierdere!

Mulțumindu-vă, doresc ca scrisorile atât de frumoase și atât de profunde, atât de adevărate și atât de înalte ale Părintelui Aubry să fie citite pretutindeni. Propagarea Credinței nu va avea de pierdut, nici mai ales Kouy-Tchéou.

Vă rog și pe dumneavoastră, prea iubite părinte, să nu uitați în rugăciunile dumneavoastră misiunea pentru care fratele dumneavoastră prea iubit și-a dat viața și să mă credeți întotdeauna al dumneavoastră cu tot devotamentul.

FRANÇOIS-EUGÈNE LIONS,
Episcop de Basilite, vicar apostolic de Kouy-Tchéou.

Mgr LIONS, évêque de Basilite, vicaire apostolique du Kouy-Tchéou depuis 1871, (d'après une photographie.)

ÎNAINTE CUVÂNT

Scrisorile, destinate intimității, scrise pe toate drumurile regiunii celei mai îndepărtate a Chinei, în ceasuri pe care misionarul le răpea odihnei sale, formează o colecție căreia nicio alta de același gen nu i-a egalat vreodată interesul și farmecul cu adevărat ales.

Avem aici, zugrăvit la viu, un suflet care se destăinuie în revărsarea unei convorbiri, cu elanurile sale, cu gândurile sale, cu impresiile fiecărei zile; dar un suflet bogat între toate, de o curăție desăvârșită, de o ardoare incredibilă, înflăcărat pentru imolarea de sine în vederea mântuirii aproapelui, suflet de preot, de apostol, de martir; o inimă puternică, limpede ca diamantul și de o duioșie revărsătoare; o inteligență minunat înzestrată, adăpată la cele mai bune izvoare ale doctrinei sacre, necontenit trează, ale cărei gânduri puternice și originale se

întrupau într-un stil spontan, simplu, limpede, vioi, mișcat, plin de savoare și de umor. Toate aceste comori J.-B. Aubry le-a jertfit în slujba sufletelor celor mai nenorocite și mai părăsite, în săraca provincie chineză Kouy-Tchéou.

Distins de episcopul său încă de la începutul studiilor teologice, trimis de acesta la Colegiul Roman, unde a dobândit, în urma unor examene dintre cele mai strălucite, diploma de doctor, profesor la marele seminar din Beauvais, înconjurat de discipoli pe care îi entuziasma pentru studiile sfinte, singurele capabile să facă din preot sarea pământului și lumina lumii, potrivit cuvântului lui Albert cel Mare: *Recta dogmata faciunt sanctitatem*, destinat demnităților și onorurilor, el a ascultat totuși glasul lui Dumnezeu, care, în ziua Primei sale Împărtășanii, îl chema deja la Misiunile Străine; „s-a aruncat cu capul înainte, cum spunea el, în abisul jertfei pe care îl vedea deschis înaintea sa!" A plecat hotărât pentru martiriu – și, de asemenea, pentru lungul martiriu al apostolatului.

S-a spus într-un limbaj măreț: „misionarul trebuie să învețe arta de a muri față de toate, în fiecare zi și întotdeauna… Dacă Dumnezeu îi impune încercarea unei vieți îndelungate,

fiecare zi va umple și va face să dea pe dinafară potirul durerilor sale prin amărăciunea anilor… el se va târî pe drumurile udate de sudoarea tinereții sale și care nu au înflorit… Astfel va aștepta ca piciorul să i se lovească de piatra unde trebuie să cadă, ca viața sa să se agațe de mărăcinele unde trebuie să rămână suspendată, o colibă, o ascunzătoare în fundul pădurilor, un șanț pe drum. Căci cimitirul, acest adăpost în pământul sfințit, misionarul nu-l are întotdeauna. Găsind de murit până și în moarte, se lipsește și de mormânt. Aceasta este viața misionarului… Este prea puțin a o numi o moarte lentă și formidabilă!"

Astfel au fost anii pe care J.-B. Aubry i-a consacrat evanghelizării necredincioșilor, astfel i-a fost sfârșitul. A murit la 38 de ani, singur, temporar depărtat de confrații săi, epuizat de osteneli, mistuit de neliniști cu privire la soarta iubitei sale misiuni, după ce cunoscuse toate suferințele care pot tortura un apostol și după ce vărsase, o dată, potrivit cu cea mai arzătoare dorință a inimii sale, câteva picături din sângele său pentru Isus Hristos. A murit fără să știe că episcopul său, Monseniorul Lions, tocmai îl ceruse Suveranului Pontif drept coadjutor.

După rugăciune, mângâierea sa era de a scrie adeseori și îndelung tatălui și mamei sale, tânărului său frate, elev la marele seminar din Beauvais, preotului venerabil, cel dintâi confident al vocației sale, devenit pentru el ca un frate mai mare, precum și câtorva prieteni rămași credincioși amintirii sale. Le istorisea, în cele mai mărunte amănunte, viața sa de fiecare zi, de fiecare clipă; iar aceste scumpe scrisori, astăzi udate de atâtea lacrimi, aduceau tuturor bucurie și edificare: ele erau recitite ca epistolele unui apostol, erau privite ca o comoară.

Vai! iată-le devenite relicve, iar moartea Părintelui Aubry a redat libertatea corespondenților săi, care fuseseră nevoiți să făgăduiască a nu publica niciodată cel mai mic fragment. În pofida unor rețineri ale inimii lor și după ce au șovăit trei ani, aceștia dau în sfârșit tiparului câteva dintre scrisorile scrise de Părintele Aubry de la plecarea sa din Franța până la sfânta sa moarte. Încă o dată, este corespondența unui apostol, care își consacră sufletelor puterile pe care le ia din Dumnezeu printr-o necontenită rugăciune. Dar revărsărilor celei mai duioase pietăți li se împletesc privirile adânci ale teologului, ideile cele mai drepte și cele mai noi despre lucrurile și

oamenii timpului și țării noastre, observațiile cele mai adevărate și mai pătrunzătoare asupra Chinei și a chinezilor, împreună cu miile de scânteieri ale acelei veselii fermecătoare a sufletelor curate și generoase, asemenea strigătului vesel al păsării scăpate din lațuri și care se înalță spre Cer: *Laqueus contritus est!*

Fie ca această publicare să continue și să lărgească apostolatul scumpului răposat! Fie ca ea să facă mai bine cunoscuți pe acești misionari, cinstea neamului nostru, pe care calomniile și insultele unor literați și mandarini francezi îi urmăresc totuși până în adâncul Chinei!

Oferim corespondența lui J.-B. Aubry vitejilor săi confrați din Misiunile Străine, asociaților Propagării Credinței, colegilor săi de la Seminarul francez din Roma, numeroșilor prieteni pe care și-i făcuse în dieceza de Beauvais, tuturor preoților din iubita noastră Franță care, în strâmtorarea sa de acum, cere, asemenea țărilor necredincioase, apostoli devotați și gata pentru cele mai aspre jertfe; elevilor din seminariile mici și mari, pentru a le insufla ceea ce Părintele Aubry poseda în grad suprem: inteligența, iubirea, entuziasmul pentru preoție; imolarea omului adăugată la aceea a lui Dumnezeu.

SCRISOAREA ÎNTÂI

Singapore, 25 octombrie 1875.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Ați încercat, nu-i așa, că marile și adâncile emoții sunt mute. Ai vrea să vorbești, iar cuvintele se află ca înecate în suspine. Nu vă veți mira, așadar, că încep povestirea odiseei noastre fără a încerca să vă spun ce am simțit și ce am suferit la plecare. De altfel, erați acolo. O, mulțumesc că ați rămas cu mine până la capăt și că mi-ați lăsat încă această amintire, împreună cu atâtea altele care nu se vor șterge niciodată din memoria fiului dumneavoastră.

De la Paris la Marsilia, nimic deosebit. Uneori, călătorii ne întreabă ce suntem și unde mergem; unii se miră, alții ne

felicită pentru frumoasa călătorie pe care o întreprindem; vă rog să judecați!

Sâmbătă dimineața, spunem Sfânta Liturghie la Notre-Dame de la Garde, pentru a încredința călătoria noastră Bunei Maici – acesta este cuvântul marsiliezilor. Cât de prezenți erau în cugetul meu cei dragi vii și cei dragi răposați, la memento-ul ultimei mele Liturghii în Franța! Seara, ne instalăm pe „Hoogly", vapor al Messageriilor Maritime. Cei patru misionari de pe rue du Bac împart o cabină cu doi iezuiți care merg la Bourbon; cabina vecină este ocupată de doi Părinți ai Sfântului Duh, patru Frați ai Școlilor Creștine, toți cu destinația Bourbon, și alți șase Frați care ne însoțesc până la Hong-Kong, unde merg să întemeieze un pensionat și un orfelinat. Adăugați o duzină de Surori ale Sfântului Vincențiu de Paul care se îndreaptă spre Napoli și veți avea o idee despre compania pe care am avut-o. Se spune mereu că, în planul Providenței, civilizația este menită să slujească Evangheliei și că aburul, în special, a fost inventat pentru a duce mai repede la marginile lumii pe cei ce vestesc vestea cea bună; până acum privisem aceasta ca pe o exagerare pioasă; însă acest gând m-a impresionat mult văzând partea noastră de la clasa a

doua plină de preoți, călugări și călugărițe și aflând că fiecare vapor duce o bună încărcătură de asemenea persoane. Trebuie spus că restul societății se compune din comedieni italieni plecând spre Manila, din englezi, creoli care se întorc în coloniile lor, japonezi, chinezi și negri folosiți pe vapor ca servitori.

Așadar, duminică, 26 septembrie, la ora nouă, iată-ne lansați pe apă, iar pământul se șterge puțin câte puțin dinaintea noastră. Primele ceasuri sunt ocupate privind cum se depărtează acest pământ al Franței, vă puteți închipui cu ce impresie și ce gânduri; apoi ne organizăm la bord, facem cunoștințe, privim chipurile pentru a ști cu cine vom avea de-a face, ne formăm în grupuri după simpatii. Doi dintre noi spun Liturghia în fiecare zi, dacă starea mării o permite. Ruliul ne-a împiedicat doar de două ori; traversarea este, așadar, foarte lină. Climatul cabinei este foarte cald, iar viața, chiar și noaptea, se desfășoară aproape în întregime pe punte, adăpostită de o prelată. Hrana este excelentă; în sfârșit, dacă viața de misionar este făcută din privațiuni, încă nu am încercat aceasta; însă, peste o lună, vom fi la Shang-Haï; acolo va începe lipsa!

La începutul călătoriei, noutatea și preocupările m-au împiedicat să simt prea puternic despărțirea de țară și de familie; după câteva zile, această impresie m-a cuprins; în fiecare seară revine, destul de vie, dar fără amărăciune, căci noi nu suntem ca negustorii care se îndepărtează de patria lor *ad duritiam cordis*, pentru a face avere și a se întoarce mai târziu; Dumnezeu, pentru Care călătorim, rămâne cu noi.

Iată-ne la Port-Saïd. Oprire de opt ceasuri; coborâm toți. Știți că plăcerea mea, când traversez o țară, este să merg să privesc oamenii pe străzi, în praguri, în case; nu am ratat ocazia la Port-Saïd. Aceste populații egiptene, arabe, turce sau grecești sunt stranii: bărbați pe jumătate goi și hidoși strigă, se bat, te urmăresc, se pun în slujba ta pentru a te conduce, a-ți ridica umbrela, a te privi și a-ți cere bani; femei murdare, cu nasul și partea de jos a feței acoperite, cu pieptul descoperit; copii nenumărați aleargă, se tăvălesc, mișună, scormonesc în necurăție sau dorm în plin soare; colibe imunde din care iese un miros infernal; prăvălii cu grămezi de fructe acoperite de muște și foarte puțin îmbietoare! Toate acestea au un aspect atât de ciudat, încât nu se poate nici să ți le închipui, nici să le descrii. Niciun copac, nicio floare, niciun fir de iarbă, nimic

decât nisip încins de soare; în jurul orașului, cea mai înfricoșătoare câmpie din lume. Într-adevăr, trebuie să părăsești Europa pentru a învăța să-L binecuvântezi pe Dumnezeu că te-ai născut și trăiești aici; trebuie să fi văzut aceste popoare abrutizate și aceste imense câmpii de nisip pentru a prețui populațiile noastre și fermecătoarea ședere a satelor noastre.

Plecarea spre Suez prin canal: acest vestit canal ne permite să vedem bine de ambele părți deșertul egiptean. Inutil să fac descrieri, ele sunt pretutindeni; dar călătorul european nu se satură să privească acest deșert posomorât care se întinde cât vezi cu ochii; nu este decât un ocean de nisip, cu valuri de soare; uneori cete de păsări se rotesc deasupra lacurilor sărate, nori de pelicani ating pământul cu zbor greu, ajutându-se de picioarele lor mari: i-ai lua drept turme de oi; de-a lungul canalului, șiruri de cămile, conduse de un arab și încărcate cu lemne sau burdufuri pline cu apă; un beduin ghemuit ceasuri întregi pe un mușuroi de nisip, nemișcat și gânditor ca un sfinx.

Un episod: orice vapor care sosește la Port-Saïd este îndată asaltat de o mulțime de bărci care se oferă, pentru bacșiș,

pasagerilor; fiecare luntraș strigă, urlă, răcnește în arabă: „Luați-o pe a mea", cu însoțire de gesturi și un joc al fizionomiei de o expresie incredibilă. Abia pune un călător piciorul pe scară că zece, cincisprezece, douăzeci de oameni sunt acolo pentru a-l lua pe barca lor; toate mâinile se întind spre el; este tras, smuls, purtat pe brațe; nu exagerez, m-am văzut în brațele a trei arabi deodată care mă sfâșiau care mai de care; strigam și loveam cu pumnul, trebuia să vedeți. Este mult mai puternic decât în Italia!

Canalul este strâmt și se înfundă continuu; eșuăm de mai multe ori. Oprire de câteva ceasuri la Suez, fără a coborî. Iată-ne pe Marea Roșie; ni se arată de departe fântâna lui Moise, Sinaiul, direcția Meccăi. Marea Roșie este înconjurată de deșerturi toride și lipsită de vânturile care răcoresc mările mari; am transpirat! Totuși, era suportabil; dar, în anotimpuri mai puțin blânde, călători au murit de insolație sau sufocare.

Aden. O, țară îngrozitoare! Încă un episod: la sosirea vasului, o ploaie de pirogi mici și ascuțite năvălesc asupra lui; sunt pline de copii abia îmbrăcați, care strigă pasagerilor: „La mare! la mare! la mare!" Adică: Aruncați în apă o monedă, vom merge s-o scoatem. Se aruncă; îndată copiii sar ca niște

broaște; se scufundă, se ceartă pentru monedă sub apă, până când învingătorul o aduce în triumf!

Petrecem acolo douăsprezece ceasuri. Nu cred că există țară mai dezolantă! Nicio fântână, nicio sursă, nicio picătură de apă dulce, niciodată ploaie, niciun copac, niciun tufiș, nicio tufă de iarbă, nimic decât stânci înfricoșătoare, toate negre, un soare înspăimântător care ne-ar ucide pe loc dacă am rămâne la amiază cu capul descoperit. Pentru a procura apă dulce locuitorilor, guvernul distilează în mare cantitate apă de mare și dă fiecăruia o rație.

Dacă aș avea timp, v-aș descrie orașul Aden: groaznic, groaznic! Din punct de vedere fizic, este purgatoriul; din punct de vedere moral, gura iadului; nu se poate face nimic pentru a converti indigenii, mai mult decât abrutizați și mai mult decât corupți. Dumnezeule, cât de încântătoare este Franța în comparație cu tot ceea ce se vede în altă parte! Cât de frumos și nobil este poporul creștin, chiar și atunci când

uită Evanghelia, și cât de admirabilă este civilizația creștină!

De la Aden la Pointe-de-Galle, nouă zile de abur, fără întrerupere și fără a vedea alt pământ decât câteva insule. Uneori se semnalează departe o velă și pasagerii aleargă: ce vas poate fi? ce națiune? unde merge? Este un eveniment! Restul zilei se privesc peștii zburători, delfinii săltând, trecerea unei păsări călătoare; se citește, se doarme, se transpiră, se plictisește.

Două zile de oprire la Pointe-de-Galle, cea mai frumoasă țară din lume! Ce bucurie să revăd verdeață! Cea de la Pointe-de-Galle este de o bogăție necrezută; ne-am plimbat,

am băut și am mâncat nucă de cocos; nu prea vestită, nici mai mult decât banana, pe care mi-o lăudaseră atât. Trăiască Franța! Găzduim la un bun silvestrin spaniol, paroh al parohiei catolice, care isprăvește zidirea unei frumoase biserici. Nori de copii de culori felurite, dar toți bătând spre negru, ne asurzesc cu cereri de icoane, de medalii, de rozarii. Iată iarăși populații curioase; casele, fiind larg deschise, poți privi în voie și vezi totul zbenguindu-se prin gospodărie, care, de altminteri, se compune din aproape nimic. Ceea ce-mi face fericirea sunt acești nenumărați copii îmbrăcați cu nevinovăția lor, la care adaugă de obicei o sfoară legată la brâu și purtând o amuletă; coafura sau felul în care își așază părul arată mahomedanii, budiștii; ei sunt în majoritate. M-am ferit adesea de cei care, într-o mulțime amestecată, pretind că recunosc catolicii după o oarecare fizionomie mai cinstită și mai deschisă; la Pointe-de-Galle și la Singapore sunt foarte izbit de aceasta: la catolici există nu știu ce decență; chipul nu mai este atât de abrutizat, nici privirea atât de sălbatică, nici ținuta atât de neîngrijită. Întâlnim destui dintre strămoșii noștri, maimuțele, legați la ușile caselor; mii de șopârle uriașe se încălzesc la soare și fug dinaintea noastră. Tablou: pe pragul unei uși, o mamă indiană, șezând pe pământ, ține pe genunchi doi micuți

prichindei de câteva luni — îmbrăcați cu nevinovăția lor și cu sfoara; cu o mână ține o nucă de cocos proaspătă, pe jumătate deschisă, cu cealaltă răzuiește pasta de cocos; o oferă pe rând fiecărui prichindel, care cască gura și înghite cu fericire.

Mi se arătase pe munte un templu budist; în ciuda sfatului tovarășilor mei, țineam să-l văd; m-am dus acolo însoțit de un Frate al Școlilor creștine. Este o casă mare, curată, dar destul de obișnuită. Se deschide; refuzăm să ne scoatem pălăriile, la invitația ce ni se face, vădit dintr-un motiv religios; intru și mă retrag îngrozit în fața unui idol uriaș de zece metri lungime, culcat pe o parte, înconjurat de animale fantastice, care înlocuiesc în chip cu totul neavantajos acele fermecătoare chipuri de îngeri, de sfinți și de sfinte cu care sunt împodobite bisericile noastre; totul este burlesc și monstruos în aceste religii ale Extremului Orient!

De la Pointe-de-Galle la Singapore traversarea este de șase zile; trecem pe lângă tot felul de insule, în cele din urmă atingem continentul. Doi dintre confrații noștri au venit în întâmpinarea noastră în portul din Singapore: unul, plecat în iulie, ne-a fost condiscipol la seminar; celălalt este procurator: din casa lui vă scriu. Ce bine este să fii la tine și pe un pământ

care nu se mișcă! Ieri, în cinstea noastră, vreo zece misionari au venit să cineze cu noi, și știm acum din experiență că misionarii sunt foarte veseli. Aceste misiuni meridionale sunt destul de triste ca rezultate: se muncește mult; poporul malaez are un tip hidos, iar cele mai bune fețe pe care le întâlnești sunt încă ale chinezilor; însă eu mă găsesc bine împărțit, cât privește misiunea, deși totul este bun pentru cel ce poartă credința necredincioșilor.

La revedere, dragă domnule Decan, credeți în afecțiunea mea filială, în viață, în moarte.

SCRISOAREA A DOUA

Shang-Haï, 24 noiembrie 1875.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Vor fi în curând cincisprezece zile de când „Hoogly" ne-a debarcat, la 12 noiembrie, pe acest țărm îndepărtat și de când am luat în stăpânire pământul chinez. Da, l-am luat în stăpânire: este domeniul nostru; trimiși de Acela care stăpânește pământul, venim să i-l cucerim. Trăiască continentul! Trebuie să fi petrecut patruzeci și cinci de zile pe mare ca să guști farmecul uscatului. Bucuria noastră la debarcare avea multe motive supranaturale, pe care vi le las să le înțelegeți; dar avea și un motiv firesc: oboseala și dezgustul pe care sfârșește prin a le inspira șederea pe vapor. Dar să

lăsăm aceste mizerii; urmarea odiseei mele vă va interesa mai mult.

De la Singapore la Saigon, schimbare de decor, chiar și pe mare: întâlnim pretutindeni nenumărate jonci chinezești, care călătoresc pentru comerț sau pescuiesc în plină mare; au o formă ciudată, cu o velă din rogojină împletită; oamenii echipajului, aproape toți goi, sunt ocupați să cerceteze plase uriașe pe care le lasă să plutească, prinse de prăjini lungi ce ies din apă din loc în loc.

Ajungem la Saigon sâmbăta la amiază; douăzeci și patru de ore de oprire petrecute la colegiul ținut de preoții societății noastre, care reunește seminarul mic și seminarul mare. Vizită la preoții din oraș și la episcop. Misionarii și, în general, europenii din Saigon ne-au făcut o impresie penibilă, prin chipul lor sleit, ochii adânciți, tenul transparent. Este un climat îngrozitor: un tânăr misionar ne părăsise în ianuarie, robust și cu fața sănătoasă; după opt luni de ședere îl regăseam slab, palid, slăbit. Cel mai trist este că colonia franceză este mistuită de nerelegiuire și de viciu; misionarii nu numai că nu găsesc niciun sprijin pentru apostolatul lor la compatrioții lor, dar încă cea mai mare piedică în slujirea lor este administrația

franceză. Oare trebuie ca Franța să fie atât de rău reprezentată în mijlocul popoarelor păgâne, să-și întoarcă pe dos misiunea civilizatoare, să nu aducă acestor sărmani decât consecințele sau chiar excesele civilizației înainte de a le da principiile ei! Am întâlnit în plină stradă din Saigon un convoi funerar al cultului budist; în numele libertății cultelor, s-au respectat pretutindeni extravagențele și chipurile monstruoase ale budismului; și este un oraș francez! Orfelinatele sunt pline de copii metiși care au o mamă cochinchineză și niciun tată cunoscut; religia adună și hrănește toate acestea.

De la Saigon la Hong-Kong, contra-muson, vânt potrivnic și mare agitată; din toată călătoria noastră, este singura dată când am avut vreme grea; de aceea cei mai mulți pasageri varsă și zac la pat. Până la Saigon spuseserăm Liturghia în fiecare zi; de la Saigon la Hong-Kong n-am spus-o decât în ziua Tuturor Sfinților; în ziua aceea, de altfel, a fost sărbătoare la bord, Liturghie solemnă pe punte, cu un frumos altar pregătit de echipaj. M-a durut că n-am putut spune Liturghia în ziua Morților; îmi place atât de mult acea zi! Trebuie să fii departe de țara ta ca să-ți amintești viu, cum mi s-a întâmplat mie, de morții și de viii pe care i-ai lăsat acolo.

La Hong-Kong, oprire de patruzeci și opt de ore. Avem acolo o procură pentru slujirea misiunilor și un spital pentru misionarii bolnavi. Climatul este excelent, peisajul încântător; orașul este englez, cu totul european, dar mult mai puțin trist din punct de vedere moral decât Saigonul. Suntem îngrijiți, suntem ospătați; apoi stomacurile noastre, obosite de viața de pe vapor, încep să nu ne mai slujească; al meu se strică și mă îmbarc spre Shang-Haï puțin mângâiat.

În sfârșit, ajungem la Shang-Haï în dimineața zilei de doisprezece; vom rămâne până în luna decembrie, lucru de care mă bucur foarte. Iată-ne instalați la procura noastră, ocupați numai să ne îngrijim, să ne ascultăm și să ne refacem, căci nu suntem decât la prefața odiseei noastre; mai rămân de străbătut opt sau nouă sute de leghe de țară, în barcă ori în scaun!

Doi curieri din Se-Tchouan au venit la Shang-Haï pentru cumpărarea mărfurilor destinate misiunilor din interior; sunt oameni de încredere; trebuie să urcăm cu ei Fluviul Albastru, împreună cu doi misionari ieșiți din spital; vom avea tălmaci și călăuze. Totuși s-ar putea ca Monseniorul Lions să ne traseze pentru Kouy-Tchéou un alt itinerar decât calea

Se-Tchouanului. Oricum ar fi, vaporul ne duce pe Fluviul Albastru de la Shang-Haï la Hankow; acolo părăsim orice civilizație și suntem în plin sistem chinez…

Hainele noastre chinezești sunt cumpărate, ba chiar și pipa, coada și evantaiul; ce grozăvii! Trebuie ca slava lui Dumnezeu să o ceară, ca să te supui unor asemenea neplăceri. În curând ni se va rade capul, ni se va atârna la ceafă un smoc de păr fals, terminat cu un ciucure de mătase, și vom porni la cucerirea Chinei.

Un cuvânt despre șederea noastră aici. Vă puteți închipui cât sunt de curios să merg să privesc pretutindeni aceste populații chineze. De la debarcare, îmi petrec viața strigând: Ce ciudat! ce straniu! ce popor bizar!

Shang-Haï, ca toate porturile chineze, se compune din două orașe lipite: oraș european, asemenea ale noastre, și oraș chinezesc; în acesta din urmă trebuie să te plimbi ca să ai ce observa. Străzi foarte înguste, mărginite de prăvălii pline de provizii, mobile, vase și mărfuri chinezești; un furnicar de oameni mișună și strigă acolo; oameni grăbiți, încărcați cu poveri; vânzători de păsările învățate să se bată; ghicitori;

doctori în bătaia vântului, grăbiți să slujească clienților lor câte un praf de leacuri de toate culorile; declamatori ocupați să distreze de dimineața până seara cercul de curioși care-i înconjoară; negustori de lingouri false de argint (un cub de ceară acoperit cu hârtie argintată) de oferit divinităților: ele vor fi socotite că le iau drept lingouri adevărate; negustori de divinități monstruoase cu șase brațe, cu trei capete; îmblânzitori de greieri: vin să-ți bage elevii sub nas ca să-i cumperi; la fiecare pas, căldări de prăjeli unde vezi fierbând și sărind în sos o grămadă de lucruri fără nume; imagini înfățișând toate fantasmagoriile cu putință; muzicanți silindu-se să fluiere într-un îngrozitor fluier de bambus, să zgârie un nenorocit vioară mică, ascuțită și stridentă, cântând pe un ton nazal nu știu ce frânturi de fraze! În fundul fiecărei prăvălii se zărește, la loc de cinste, Buddha, înconjurat de ornamente din lemn traforat și hârtie pestriță, cu o lampă înaintea lui; din când în când întâlnești bonzi sau călugări budiști, care trec grav cu capul lor ras și gol, îmbrăcați într-o mare haină de casă gri-gălbuie; vezi acele femei chinezoaice groaznice cu picioare mici: unele au izbutit atât de bine (incredibil!) încât par să nu aibă deloc picioare și să meargă pe picioare de lemn; încălțările lor sunt la fel de late cât sunt de

lungi; trebuie să vezi cum merg clătinându-se! În sfârșit, este de nespus. Am vizitat pagoda principală: un Buddha uriaș, hidos, roșu, burtos, cu ochi mari încinși, înconjurat de monștri fantastici și de embleme bizare! Închinători vin să facă o prosternare, să depună câteva lingouri false de argint și să aprindă o lumânare fumegândă; în jurul templului, până și înăuntru, nori de negustori strigă, urlă, schelălăie ca să cheme cumpărători.

Misiunea catolică din Shang-Haï aparține iezuiților: în orașul european au o biserică cu un mic nucleu de credincioși, cei mai mulți francezi și portughezi; au o altă biserică, un seminar și scolasticatul lor în orașul chinezesc; adevărată floare în mijlocul spinilor. Am fost bucuroși și mișcați duminică, când am intrat în această biserică pentru a primi binecuvântarea Preasfântului Sacrament, după ce străbătusem străzile pe care vi le-am descris, să găsim adunați acolo o frumoasă adunare de creștini chinezi, în genunchi și bine reculeși. Veți crede fără greutate că, prin contrastul cu ceea ce tocmai văzusem, am fost dispus să găsesc cultul nostru deosebit de frumos și mișcător în maiestuoasa sa simplitate și *Ave verum* al nostru cu totul admirabil. Vine întotdeauna un număr bun de păgâni la

ceremoniile catolice; stau în picioare, lângă ușă; se vede pe fizionomia lor că acești sărmani simt și ei o anumită impresie religioasă și sunt pătrunși de respect. Iezuiții ne-au arătat casa lor și lucrările lor: seminare, școli de copii; în casă, o congregație de tineri laici din oraș; la biserică, o congregație de femei pioase și o arhiconfraternitate de fecioare creștine, care trăiesc fiecare la casa ei, dar au o regulă, o organizare, adunări, o superioară. Toate aceste lucrări, deja înfloritoare în prezent, sunt pline de speranțe pentru viitor; dacă turma creștină este încă foarte mică față de imensa populație păgână care o înconjoară, nu este mai puțin adevărat că creștinismul este viu aici. Această priveliște m-a mângâiat; aveam gânduri negre săptămâna trecută; văd acum că există cu ce face în China lucrări interesante și atrăgătoare. Cu harul lui Dumnezeu, vom încerca și noi în Kouy-Tchéou; chiar de n-aș avea decât zece creștini, dacă voi izbuti să-i fac să înainteze puțin în pietate, voi avea atâta bucurie cât îmi trebuie ca să fiu fericit.

SCRISOAREA A TREIA

Pe Fluviul Albastru, la 7 ianuarie 1876.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Am părăsit Shang-Haï la 16 decembrie… V-am spus oare că am vizitat, la o jumătate de oră de acolo, așezămintele iezuiților adunate într-un sat sub numele de Zi-Ka-We? Înțelegeți bine că mă străduiesc să văd, în cursul călătoriei, tot ce este de lucrări catolice, pentru a mă instrui și a strânge cât mai multe observații. Ce bucurie să afli pretutindeni Biserica începătoare înconjurată de acel mic grup de lucrări atât de frumoase, care sunt ca rodirea ei necesară și țâșnesc îndată lângă ea, ca o germinație firească a pământului în care ea prinde rădăcini! Reședința episcopului (un iezuit) și a

Părinților care cârmuiesc misiunea; seminare mare și mic; noviciat și scolasticat pentru acei clerici chinezi care se fac iezuiți; orfelinate de băieți și de fete și pensionat pentru chinezoaicele mai înstărite; mănăstire de Carmelite. Iezuiții au o resursă pe care ceilalți misionari n-o au: în scolasticatele lor chinezești au totdeauna câțiva scolastici francezi amestecați între chinezi, dându-le tonul ecleziastic, spiritul catolic și, pe cât se poate, avântul european; ce idee fericită! La seminarul lor mic este anexată o pensiune de vreo sută de elevi chinezi destinați să rămână laici; îi împing în studii cât mai departe, pentru a face din ei oameni aleși, capabili să exercite o influență, să ocupe funcții, să dea strălucire creștinismului în ziua când va ieși din catacombe. Deocamdată, și încă multă vreme, poporul chinez trebuie să rămână chinez prin educație; toate încercările de educație europeană aplicată subiecților chinezi au izbutit rău; s-au făcut pedanți, ambițioși, răi creștini; a trebuit să se renunțe pretutindeni, să se aștepte și să se ia chestiunea de mai de departe. Aici, ca și în Europa, iezuiții stăruie asupra educației; pe lângă colegiul lor din Zi-Ka-We, au trei colegii de diferite trepte în Shang-Haï și mai multe în interiorul misiunii. Admir această metodă: este

învățată și tare; poate se înaintează încet, dar se lucrează temeinic.

La Zi-Ka-We mi-a fost o adevărată desfătare să văd întocmai același sistem de studii ecleziastice, în mic, ca la Colegiul Roman, în mare; aceeași metodă, aceeași organizare, același program; aici, ca pretutindeni, *Ratio studiorum Societatis Jesu* este formula studiilor ecleziastice și umaniste urmată întotdeauna de iezuiți și alcătuită la Colegiul Roman, care este tipul aplicării ei.

Orfelinatul de băieți, condus de doi Părinți și de mai mulți Frați francezi și chinezi, este o casă mare, foarte populată, bine organizată și rânduită cu soliditate; orfanii sunt crescuți și, în același timp, întrebuințați pentru slujirea generală a așezământului; sunt ateliere: tâmplărie, cizmărie, țesături, tipografie, xilogravură, imagini etc.; toate acestea lucrează cu spor. Copiii, ocupați după aptitudinile lor, sunt interesați de munca lor printr-o primă pe care o vor găsi mai târziu; până atunci, învață un bun meșteșug chinezesc, în care li s-a arătat cum să unească industriei țării lor perfecționările noastre. La ieșire, sunt însurați cu orfeline, și iată familii creștine.

Orfelinatul de fete ținut de religioase, pensionatul de tinere creștine bogate și noviciatul de religioase indigene pentru lucrările active ale misiunii; am văzut acolo șapte novice și patru profese de foarte bună ținută. Știți condiția abjectă a femeii în China; vedeți, așadar, cum creștinismul, cu totul firesc și fără a urmări altceva decât a câștiga Cerul, va ridica femeia, dându-i, în familiile întemeiate de el, rangul pe care trebuie să-l aibă.

Mănăstirea Carmelitanelor, ținută de franceze și menită să primească chinezoaicele care vor fi mai potrivite vieții penitențiale și contemplative; este un încercare, pentru a vedea dacă viața religioasă, sub această formă, va putea aduce roade în China; experiența este interesantă și privește viitorul Bisericii în aceste ținuturi pustiite. Carmelitanele, așezate de zece ani, au avut multe novice: aproape toate au eșuat; câteva, totuși, sunt încă la ele, dar rămase novice. A doua zi după vizita noastră era o profesiune, cea dintâi de la întemeierea acestui Carmel, însă nu era decât o soră conversă. Părintele capelan ne spunea: „Aceste rezultate, atât de mici în aparență, departe de a ne descuraja, nu erau neprevăzute; religioasele au adus, ele vor stărui și trebuie să stăruiască a aplica aici regula

lor în toată asprimea ei; ele preferă să nu aibă decât foarte puține suflete și să le aștepte multă vreme, decât să aibă carmelitane falsificate. Încă nu avem Mame de cor, fiindcă, pentru a fi în regulă, li se cere nu numai un bun noviciat, ci și să știe să citească latina breviarului și să vorbească franceza, pentru a putea studia cărțile de spiritualitate." Cât de înțelept este totul!

V-am spus oare că la Shang-Haï și pretutindeni în China, pe lângă aceste câteva încercări de mănăstiri, există, în fiecare creștinătate, un mic grup de Fecioare chineze? Acesta este numele oficial și public. Ele trăiesc în familia lor și din viața comună, dar cu votul fecioriei; sunt adunate în congregație sub președinția uneia dintre ele și sub îndrumarea misionarului, dăruite lucrărilor bune pe care el le întemeiază și pentru care cere slujirea lor. Se spune că sunt destule în Kouy-Tchéou, alcătuind adevărate comunități, cu regulă și cu superioară.

La Shang-Haï am primit o scrisoare cu adevărat părintească de la Monseniorul Lions; își exprima bucuria de a avea încă doi misionari și ne fixa itinerariul pe Fluviul Albastru și Se-Tchouan. Prima parte a călătoriei pe fluviu se face pe mari

vapoare americane, foarte luxoase și foarte confortabile; ele merg dincolo de Nankin, până la orașul Hankow sau, ca să vorbim chinezește, Wou-Tchang. Este treaba a patru zile; însă a trebuit să așteptăm acolo bărcile noastre chinezești până a doua zi de Crăciun. Misiunea aparține unor franciscani italieni; are o mare biserică romanică în construcție, orfelinat de fete și azil de bătrâne sub paza unor surori italiene; seminar mic și mare cuprinzând în total cincizeci de elevi; acești tineri au ținută bună, dar nu au acel avânt care este farmecul colegiilor numeroase și înfloritoare; seminarul slujește drept reședință episcopului, care este încântător, însăși amabilitatea, însăși simplitatea, ca toți episcopii misionari pe care i-am văzut până acum. Creștinătatea locului fiind puțin numeroasă, slujbele de Crăciun sunt cam lâncede, iar cântările, executate în chip italian de gâtlejurile unor copii chinezi, nu înveselesc prea mult. Nimic nu este atât de acru, de nazal și de subțire ca cântarea unui chinez! Iezuiții par să fi obținut, sub acest aspect, tot ce pot da chinezii: un cânt puțin plăcut, dar cuviincios; am micile mele iluzii de a face și eu ceva, la rândul meu, în Kouy-Tchéou, când voi avea un domeniu spiritual. Vă amintiți ce vorbeam împreună despre locul ce trebuie dat muzicii în educația ecleziastică? Cântul este un puternic

mijloc de acțiune asupra sufletelor, ca să le atingă, să le înalțe, să le facă să se roage; un frumos cântic este o predică ce se face singură și pe care creștinul și-o face sieși, fără să coste nici talent, nici trudă păstorului. Cu siguranță, după lecțiile și catehismele dumneavoastră, micile noastre cântări, de pildă *Mon doux Jésus*, *Enfin voici le temps* și *Miserere*-le Postului Mare, au avut oarecare influență asupra vocației mele.

Plecarea din Hankow este vestită pentru douăzeci și șase decembrie; curierii noștri fac pregătirile fără ca noi să ne ocupăm; sunt creștini care ne pot inspira încredere și avem poruncă să ne lăsăm cu totul în seama lor. Ei se îngrijesc, așadar, de toate; numai că am adus din Shang-Haï provizii europene care vor sluji până la destinație: vin, cafea, rachiu, sardine etc. Vom merge cu barca pe Fluviul Albastru până la Tchong-Kin, capitala Se-Tchouanului, la trei sute cincizeci de leghe de Hankow, la șase sute de leghe de Shang-Haï; vom avea pentru aceasta două luni. Însă plictisul și greutatea unui asemenea drum sunt mult ușurate de cei doi misionari bătrâni care se întorc cu noi în Se-Tchouan. Flotila noastră se compune din patru bărci de comerț închiriate de misiunea din

Se-Tchouan pentru transportul mărfurilor ei. Vreți să vă descriu organizarea noastră?

Mai întâi, barca în care am luat loc cu doi dintre confrații mei am numit-o *Steaua lui Mesia*, în amintirea zilei plecării; ceilalți tovarăși ai noștri au botezat a lor *Sfântul Ioan Evanghelistul*. Să nu credeți că aceste ambarcațiuni sunt niște bărcuțe înguste și ușoare, expuse tuturor vremurilor; au cincisprezece metri lungime pe patru lățime, iar fundul calelor, care ține încărcătura, pare să aibă aproape doi metri; este acoperit cu scânduri formând un podeu destul de tare, iar mișcarea bărcii este destul de insesizabilă ca să-mi îngăduie să scriu liniștit.

Să începem cu pupa. Barca mea se sfârșește în spate printr-o cabină unde locuiește patronul cu soția lui, fetița lui de șapte ani și soacra lui: toate trei au picioare mici, adică picioarele lor ating pământul ca niște bețe; sunt ocupate toată ziua să se încălzească în jurul unei mici vetre, să-și treacă una alteia o pipă groasă, comună, și să ne privească prin crăpăturile cabinei lor, căci nu ies. Numai fetița, din pricina vârstei, are dreptul să umble; profită de îngăduință ca să ne pandească în cămăruța noastră, mai ales când mâncăm, lucru care i se pare foarte hazliu. Înaintea acestei cabine a patronului, care ocupă lățimea

bărcii și ia vreo cinci picioare din lungimea ei, se află o curte de patru metri lungime, mărginită dinspre apă de un parapet de scânduri și acoperită cu un acoperiș din împletituri de bambus: noaptea închid curtea destul de ermetic și o fac o cameră; acolo se vede un cuptoraș: aceasta este bucătăria noastră; bucăți de slănină și alte cărnuri atârnate, câțiva pești sărați, coșuri pline de cartofi, napi și cepe: acestea sunt proviziile noastre; două pachete de pături rulate în rogojini de bambus: acestea sunt paturile curierilor creștini, care sunt răspunzători de mărfurile bărcii și fac bucătăria noastră; curtea este locuința lor și bucătăria lor ziua, dormitorul lor noaptea; acolo se află și cârma și, prin urmare, cârmaciul, care ne asurzește strigând necontenit echipajului o mulțime de ocări chinezești, mai ales un cuvânt care înseamnă cumnate! Ce lucru ciudat!

După mica curte, iată casa noastră, tot atât de lată cât barca, lungă de trei metri; o ușă spre bucătărie, alta spre punte; înăuntru, două paturi de o parte, unul de cealaltă, al meu, și, la capătul patului meu, refectoriul — o mică masă pătrată cu trei bănci; paturile noastre sunt scânduri pe capre, o saltea de paie pe scândură și două pături; sub pat lăzile noastre; mica masă ne

slujește și la a spune Sfânta Liturghie, pe care am putut-o celebra în fiecare dimineață. Puntea este acoperită cu prelate din împletituri de bambus pe care le rulăm dimineața; seara le întind pentru a da adăpost oamenilor din echipaj. Aceștia sunt în număr de paisprezece: cârmaciul, doi oameni totdeauna la prova pentru manevră și unsprezece care, când sunt pe barcă, se ostenesc să miște două rame mari, foarte grele, iar când sunt pe mal, trag cu puterea brațelor o funie lungă legată de vârful catargului mare, făcându-ne astfel să urcăm curentul. Avem două catarge: fiecare poartă o velă; la piciorul catargului mare este bucătăria echipajului, un cuptoraș cu un cazan uriaș în care fierbe mereu aceeași hrană: orez, totdeauna cu același sos, apă. O luntre, legată de flancul bărcii, duce echipajul la țărm când trebuie să tragă, îl aduce la bord când trebuie să vâslească. Noi înșine ieșim la țărm o oră sau două în fiecare după-amiază; fără a ne fi rău aici, n-am putea trăi toată ziua fără să ne îmbolnăvim. Cabina noastră este bine acoperită și destul de bine închisă; deși este frig și a nins puțin în aceste zile din urmă, lucru rar, nouă ne este cald; cei doi creștini ai noștri sunt buni și îndatoritori, ne hrănesc cu adevărat bine; cât despre curățenie în felul cum pregătesc și slujesc, este bine

să închizi ochii și să nu asiști la operațiunile lor; în sfârșit, viața este destul de veselă…

Citim, facem exercițiile de pietate, vorbim, cântăm. Mersul este foarte inegal după locuri; dacă vântul este prielnic, înaintăm repede, fără lucru pentru acești sărmani vâslași, care de obicei au un chin groaznic să tragă funia și o existență cumplită; alteori, vremea rea ori curenții prea repezi ne fac să înaintăm cu o încetineală deznădăjduitoare; dacă vântul este cu totul potrivnic, trebuie să ne oprim și să ne legăm de mal. În fiecare seară, bărcile staționează unele lângă altele, în fața vreunui sat chinezesc; se doarme acolo; a doua zi dimineață se pleacă cel mai târziu pe la șapte, cel mai devreme pe la patru, niciodată fără a fi imolat mai întâi cinci sau șase pocnitori lui Buddha, al cărui altar este în fundul bucătăriei noastre.

Bărcile, nenumărate pe Fluviul Albastru, se adună să treacă noaptea în astfel de porturi: treizeci, patruzeci, uneori o sută, două sute și trei sute laolaltă; barcagiii strigă, se ceartă, se insultă; oamenii locului vin să le vândă orez, napi și ouă, dar pentru niște aristocrați ca noi. Când ieșim la țărm, oamenii țării, sub costumul nostru chinezesc, au recunoscut îndată europeni; pe dată se înștiințează unii pe alții: atunci aleargă, ca

să ne privească, cete de bărbați și de copii; stau acolo cu gura căscată, apoi pleacă râzând până se strâmbă; femeile cu picioare mici, neputând ieși prea mult, sunt la uși și privesc fără să râdă, dar cu aerul cel mai uimit din lume, pe europeni. Totul este atât de hazliu, atât de hazliu, încât nu se poate descrie!

Țara este tristă și pustie, bine lucrată, dar săracă și mlăștinoasă; casele sunt mici, din pământ, din paie de orez sau din împletituri de bambus, fără ferestre; vezi acolo mișunând laolaltă câinii, porcii, foarte numeroși și trăind în libertate — bărbații, femeile și nenumărate cuiburi de copii murdari, zdrențăroși și prea puțin îmbietori. Acest ținut este populat cum nu ți-l închipui; sunt case și oameni pretutindeni, nu este niciun colț neocupat. Câte suflete pierdute, și cât de departe, departe de Evanghelie pare totul! Puținii creștini care trăiesc între aceste populații imense sunt copleșiți și pier în această masă ca o mică caravană de furnici într-o pădure; și totuși adevăratul Dumnezeu este adorat, crucea este înfiptă ici și colo, numele creștinismului a ajuns la urechile celor mai mulți; în sfârșit, Biserica există, este vie, crește încetul cu încetul, până când, după cum spune Sfântul Pavel, își va fi

împlinit prin cuceririle sale trupul mistic al lui Isus Hristos, *qui adimpletur omnia in omnibus!*

Vă spuneam că suntem recunoscuți sub costumul nostru chinez; dacă trebuie să vi-l descriu, o voi face; iată-mă din cap până-n picioare. Încep cu capul: este ras, cu excepția unui smoc *ad verticem*, care va crește după voie ca să-mi dea o frumoasă coadă după moda țării; până atunci a trebuit să altoiesc și să leg de smocul meu încă prea scurt o coadă postișă din păr negru — căci păr blond nu există în China. Dar această blestemată coadă nu s-a găsit ea să cadă? și nu voi găsi un meșter în stare să o pună la loc decât la Cha-Che, peste douăsprezece zile! Când ies, o prind cu ace la fundul bonetei mele; dacă boneta se răsucește, mă trezesc cu coada pe ureche. La urma urmei, sunt încântat că a căzut: este atât de neîndemânatică! Cu neputință să faci ceva cu mâinile fără ca biata coadă să nu se amestece. Ca bonetă, o calotă rotundă de pâslă acoperită cu mătase, cam asemenea unei pălării fără boruri; îi adăugăm un turban de mătase care ne acoperă urechile și ține cald sărmanelor noastre capete rase. Ni s-a tăiat o bună parte din perciuni și ni s-au lăsat buzele și bărbia păroase. Îmbrăcămintea noastră se compune dintr-o vestă

mare de pânză cu mâneci lungi și largi; un pantalon uriaș, în care aș încăpea bine de patru ori, cu craci largi și scurți, strâns cu un fel de jambiere pe care le numesc manșete de picioare; o rochie mare albastră, de bumbac, vătuită și despicată la dreapta de sus până jos, cu mâneci foarte lungi ca haina unui pierrot; un brâu albastru și, peste toate, un fel de scurteică cu mâneci scurte și largi din postav negru; ciorapi de pânză tot atât de largi jos ca sus și foarte urâți la vedere; pantofi din stofă neagră puși pe o talpă foarte groasă și neîndemânatică, a cărei vârf este întors și ridicat în aer. Iată personajul! Suntem atât de obișnuiți cu acest veșmânt, încât nu ne mai gândim la el. Lipsa buzunarelor este lucrul cel mai supărător; dar se pot coase: voi pune peste tot. Adăugați o pungă plată atârnată la brâu, un evantai și o umbrelă primitivă din hârtie verde ceruită.

Este limpede că tenul nostru, barba prea bogată sub bărbie, culoarea ei și a părului nostru, mărimea nasului, ne fac ușor recunoscuți drept Diavoli ai Occidentului; însă încă n-am întâlnit pe nimeni care să ni se fi părut răuvoitor; dimpotrivă, în plimbările noastre pe jos de-a lungul fluviului, întâlnim multă lume, străbatem cătune, sătulețe; oamenii care ne văd râd destul de des de noi; dacă le lăsăm timp, se apropie

încet-încet cu aer curios, ne sorb din ochi, privesc mai ales breviarele noastre ori alte cărți europene cu uimire, pipăie rochiile noastre și fiecare parte a îmbrăcămintii noastre, socotind cât poate să valoreze, ca să tragă de aici rangul pe care trebuie să-l ocupăm și averea noastră; ne pun o mulțime de întrebări pe care nu le înțelegem. În rest, nu par prea răi. Astăzi numai, 10 ianuarie, a fost să ni se întâmple un mic neajuns; treceam doi printr-un grup de case de pe mal; toată micuța populație aleargă în urma noastră și, după ce trecem, râde până se strâmbă; trebuia să facem un cot ca să urmăm drumul bătut; chinezii taie scurt, galopează prin câmp, tineri și bătrâni, ca să ne întâlnească la colț; luăm o altă direcție, toți aleargă iarăși; ne întoarcem pe primul drum, toți se întorc; în cele din urmă, o luăm pe departe și-i evităm, dar nu fără a-i auzi strigând destul de tare. Un sfert de ceas după aceea suntem siliți să trecem iar pe acolo ca să ne urcăm în bărcile noastre, oprite tocmai în acel loc; ticăloșii noștri de chinezi ne văd întorcându-ne și se așază cu toții pe drum. Cu neputință să scăpăm; ne înarmăm cu tărie, ne învoim să rămânem nepăsători și să-i privim în ochi; trecem fără primejdie și fără strigăte, și nu se râde decât în urma noastră.

O, cât de puțin se simte un sărman misionar pierdut în mijlocul acestor popoare imense! Cât este el zdrobit de măreția sarcinii sale! Ce tristețe la vederea atâtor suflete care se pierd și pe care nu le va putea salva! El are nevoie să știe că, în urma lui, în Franța, suflete bune se roagă pentru el, își oferă meritele, jertfele, durerile și îi fac un adaos de puteri și de energie. Spuneți-le aceasta persoanelor evlavioase din parohia dumneavoastră. N-am înțeles niciodată ca astăzi solidaritatea creștinilor: ei trebuie să se ajute unii pe alții peste depărtări și să susțină departe acțiunea apostolică a preoților așezați la avanposturile catolicității. Se vorbește mult despre necesitatea rugăciunii, dar aproape nu se crede în ea cu adevărat; eu însumi am predicat-o adesea și nu credeam în ea nici a patra parte din cât cred astăzi, ba poate nici a suta parte din cât ar trebui să cred. Un suflet care, la dumneavoastră, se va ruga și își va oferi meritele pentru mine va face cu siguranță să izbutească ostenelile mele, iar acest act de caritate, cel mai înalt dintre toate, îi va fi prețios lui însuși înaintea lui Dumnezeu. Mame de familie care știți încă să fiți creștine în mijlocul unei lumi care nu mai este și care n-ați pierdut știința rugăciunii, nu știți ce putere aveți; cu cât rugăciunea îmbrățișează mai multe intenții, cu atât devine mai puternică:

rugați-vă pentru misionari, și Dumnezeu vă va binecuvânta pe dumneavoastră, pe copiii dumneavoastră, pe vii, pe morți, în același timp cu chinezii noștri.

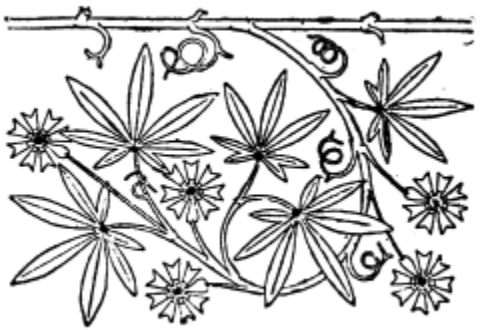

SCRISOAREA A PATRA

Y-Tchang, 22 ianuarie 1876.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Bărcile noastre sunt legate în fața unui oraș; — opt zile de oprire! — Este ajunul întâiului anului și, pentru orice chinez, prilej de nelucrare și de desfrâu în regulă. Aici fluviul are un kilometru lățime și face un port unde staționează opt sute de ambarcațiuni, fiecare cu pasagerii săi, oameni și dobitoace, câini, cocoși, găini: auziți zgomotul și vedeți frumoasa zăpăceală! Adăugați negustorii orașului care, pe maluri, merg dintr-o barcă în alta strigând: „Orez, ouă, carne, legume etc.”,

și veți avea o idee despre tablou. Uneori mă întreb încă dacă nu visez, dacă sunt în China și dacă nu voi ajunge să mă trezesc într-un pat francez.

Malurile fluviului sunt prăpăstioase și vedem casele orașului deasupra noastră: construcții joase, acoperișuri negre încununate de monștri din țiglă, ziduri din lemn ori din pământ, ferestre înguste și de forme bizare, chipuri fantastice zugrăvite pe fațade. Am vrea să vedem toate acestea de aproape și să ne amestecăm în mulțime, dar trebuie să rămânem în barcă. Dacă un european se încumetă să iasă la țărm, primul chinez care-l zărește începe să strige: „Iată un european!" Strigătul se repetă din aproape în aproape și oamenii aleargă cu sutele, cu miile; își lasă lucrul, ies din case, se adună cu grămada spre locul unde străinul a fost semnalat; stau unii peste alții ca să-l vadă și râd cu hohote; în cele din urmă curiozitatea lor devine o adevărată răscoală. Eu n-am suferit încă această pățanie, decât de patru sau cinci ori, în sate prin care treceam pe jos; dar ea se întâmplă totdeauna în orașele din interior; de aceea suntem prizonieri; chiar pe barca noastră, la cea mai mică arătare a unuia dintre chipurile noastre, toată populația bărcilor vecine iese din vizuini, se

ridică să ne vadă și să râdă de noi; sunt curioși care vin să pândească prin mica fereastră a cabinei noastre, și am aruncat deja în plin obraz mai multe pahare de apă asupra acestor gură-cască, care atunci se duc rușinați.

Preotul chinez care locuiește în oraș ne-a făcut vizită și l-am poftit la dejun, bun noroc pentru un om care nu are abia decât cinci bani de cheltuit pe zi! Ieri dimineață, în zori, m-am

încumetat singur, cu unul dintre luntrașii noștri, să merg să-l iau de acasă; era deja lume pe străzi, dar îmi ascundeam fața într-o mânecă și, ajutat de ceață, am ajuns fără necaz. Am spus Sfânta Liturghie, am asistat la aceea a bunului preot, am dejunat cu el, adică am înghițit pe rând cinci ori șase cești de ceai fără zahăr, totdeauna fără zahăr, și am mâncat o mică turtă de porumb costând două sapeci (trebuie zece sapeci ca să facă un ban); apoi am petrecut dimineața vorbind în latină. Deși era duminică, numai șase persoane au asistat la Liturghie, și încă doi copii sunt slujitorii casei. I-am făcut acestui preot umilința de a-l întreba cam câți creștini are. Vai! voi, care gemeți de sterpiciunea slujirii dumneavoastră, ascultați răspunsul! De zece ani misiunea are aici un părinte; el însuși este aici de un an și jumătate; este cunoscut ca creștin, nimeni nu-i face rău; este virtuos și m-a edificat cu cuviința micii sale capele cu totul sărace și cu felul în care a spus Liturghia. Ei bine, el nu are „niciun creștin"; cei de față erau străini trecători. Îl întreb câte suflete sunt în oraș; la răspunsul lui că sunt șase sute de mii: „Aveți, deci, șase sute de mii de creștini *in spe*." — „Da, răspunde el, *in speculatione*!"

Mă gândeam la dumneavoastră vorbind cu el și mă întrebam dacă aș avea curajul să trăiesc o viață întreagă într-o stare ca aceea. Mă vedeți în Kouy-Tchéou, înconjurat de sute de mii de păgâni ocupați de pământ, de comerț, de băut, de mâncat, de păcat, trăind pentru demon, neștiind că este un Dumnezeu, un suflet și o viață viitoare; mă vedeți sfărâmându-mi mintea ca să prind câțiva în năvod fără a izbuti, istovindu-mă a-i aștepta ani întregi, totdeauna singur și totdeauna înșelat; mă vedeți, ca acest biet preot, fără altă tovărășie, fără altă mângâiere decât Domnul nostru în tabernacolul său de lemn alb, într-o capelă foarte mică, mai puțin frumoasă și mai puțin mare decât camera dumneavoastră? Această priveliște mi-a bântuit adesea închipuirea din ziua în care am văzut aceasta… Poate sunt în închipuire, dar îmi zic că este o anumită bucurie să trăiești ca acest preot, lucrând mereu să convertești și neconvertind niciodată, așteptând mereu și nereușind niciodată, afară doar de a medita, de a te ruga, de a păstra micuțul tău tezaur lăuntric, de a gusta puțin vecinătatea și tovărășia Domnului nostru!

Eu mi-aș pune în mica mea capelă o masă, un scaun, câteva dintre cele mai bune cărți ale mele și m-aș duce să lucrez

lângă bunul Dumnezeu. Am lucra noi doi, am sta de vorbă noi doi și aș petrece clipe frumoase. Și apoi aș avea ca sprijin gândurile următoare: demonul stăpânește pretutindeni în jurul meu și moșiile lui învăluie casa mea; dar împărăția lui Dumnezeu este între cei patru pereți ai mei; Biserica vie, supranaturală, plină de haruri și de viitor, este reprezentată aici; ea locuiește aici, și eu sunt Biserica; aici este, spre slujirea celor ce o vor, izvorul harului și comoara răscumpărării, și eu port această comoară; Domnul nostru este viu aici, este viu în mine și în acest mic tabernacol care este al meu și al Lui, în care Îl fac să vină în fiecare zi; Duhul Sfânt are aici un adăpost și o mică vie pe care o lucrează și care rodește: sufletul meu este această mică vie și acest adăpost; când va veni ziua în care împărăția lui Dumnezeu se va întinde și Domnul nostru va ieși din închisoare ca să cucerească aceste sărmane popoare, din mine va ieși, fără a mă părăsi, ca să se răspândească în jurul meu; eu voi fi mama Lui, iar mica mea capelă leagănul Lui. Nu sunt aceste gânduri o mângâiere, un îndemn pentru a păstra starea de har, a crește în duhul lăuntric și a folosi până și o situație atât de dureroasă și atât de părăsită? Vedeți aceste orașe chinezești pline de milioane de oameni dați intereselor pământești, încă și mai puternice aici decât la noi,

superstițiilor absurde și prejudecăților neînrădăcinabile ale budismului, desfrâului fără frâu; și, în mijlocul unor asemenea mulțimi, acest sărman colțișor unde un preot se roagă și unde arde o candelă înaintea Preasfântului Sacrament? Cât este de pătrunzătoare și de mângâietoare totodată această cugetare!

La întoarcere, străzile erau pline de lume; a trebuit să luăm un palanchin; este un jilț pe care doi oameni îl poartă pe umeri; este acoperit și închis în față și pe laturi cu o rogojină transparentă, care îngăduie să vezi fără a fi văzut. Iată-mă, așadar, pentru douăzeci de sapeci, doi bani, purtat în triumf printr-o mulțime de chinezi care nu m-ar fi lăsat să mă întorc atât de liniștit dacă ar fi mirosit un european.

Continuăm să avem, într-adevăr, o hrană mai bună decât aș fi crezut, mereu în chip european, vinul afară; pâinea noastră, având deja o lună de când există, a fost re-coaptă ca să se păstreze uscată; ni se slujește muiată într-un blid de supă. De ieri ne-am apucat de bețișoare; se poate să te slujești de ele, dar nu prețuiesc cât furculița, fie ea și numai cu două dinți. Bem ceai fără zahăr; zahărul brun din China este murdar și de un gust prea rău. Avem cafea prăjită de la Shang-Haï pentru toată călătoria; în sfârșit, nu suntem nenorociți; găina figurează

adesea pe masa noastră, fiartă ori friptă, și mâncăm în fiecare dimineață două ouă moi. Toate acestea ca să vă spun că nu sunt de plâns și că viața pe barcă nu mi-a făcut încă rău. Citesc gramatica chinezească, cioplesc cu unul dintre curierii noștri câteva cuvinte chinezești, citesc „Fecioara Maria" de domnul Nicolas, o frumoasă carte, și câteva micuțe scrieri de spiritualitate; timpul trece de minune și nu mi se pare lung.

În cele șase zile de staționare aici, zăpada ne-a împiedicat să ieșim la țărm; aș fi voit totuși să vizitez ținutul; este colțuros și pitoresc; de la Cha-Che încoace au dispărut marile câmpii mlăștinoase; pretutindeni munți oarecum împăduriți; iar cele două maluri ale fluviului, care până la Cha-Che erau groaznice — o argilă noroioasă, jilavă, crăpată, prăvălindu-se în bucăți mari — au devenit foarte interesante, abrupte, împodobite cu copaci și stânci; poteca trasată de oamenii noștri care remorchează șerpuiește printre stânci; o urmăm de obicei o parte din după-amiază; păsările sunt din belșug și unul dintre confrații noștri ne doboară, cu pușca, turturele, mierle, nu știu ce încă, pentru masa de seară. Pe lângă marea și temeinica mângâiere de a lucra la această frumoasă osteneală a întemeierii împărăției lui Dumnezeu în mijlocul acestui

popor, vor fi de făcut observații curioase din mai multe puncte de vedere; lucrul și micile distracții vor face să treacă viața și să aștepți, poate fără a fi prea ispitit de regret, veșnicia, unde trebuie să cugetăm bine că ne vom reuni.

Este șase seara: barcagiul nostru își aduce jertfa de seară lui Buddha; lovește tare un mare tam-tam în ungherul care ne slujește de bucătărie; un alt chinez arde pocnitori la prova, făcând, în același timp, către lumânarea cu care le aprinde plecăciuni adânci și respectuoase; astăzi, ajunul întâiului anului, tam-tamul se prelungește, suntem asurziți. Însemnați că, vreme de aproape o jumătate de ceas, pe sutele de bărci adunate în jurul nostru, este aceeași ceremonie; este încântător!

Ieri am avut o emoție auzind de departe, în rafale, un sunet de instrument de suflat, ca fluierul păstorilor; până și cântatul cocoșilor amestecat cu lătratul câinilor, care ne vine din sate, îmi mișcă inima și îmi dă închipuirea că sunt în Franța. Ah! cât de puțin trebuie ca să se trezească amintirile! și ce preț, ce farmec au astăzi pentru mine amintirile patriei și ale familiei.

SCRISOAREA A CINCEA

Kouy-Fou, 14 februarie 1876.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Poate că nu veți găsi pe hartă orașul unde ne-am oprit; este întâia reședință a misiunii noastre din Se-Tchouan, așezată cam la jumătatea drumului între Shang-Haï și Kouy-Tchéou; plecăm mâine ca să ajungem la Tchong-Kin pe la carnaval. Am petrecut câteva ceasuri la doi dintre confrații noștri însărcinați cu creștinătățile districtului; ne-au primit și ne-au îngrijit ca pe niște copii răsfățați; trebuie spus că suntem foarte obosiți, iar viața de barcă, împreunată cu regimul chinezesc, ne strică stomacul. Totuși nu ne lipsesc nici puterea, nici curajul; ne luăm încă micul nostru cafea, o lacrimă de vin în

fiecare seară și nu ne lipsim de a râde de toate cele ce ni se ivesc. Trăiască însă Kouy-Tchéou, ținta călătoriei noastre și obiectul dorințelor mele cele mai aprinse!

Câte lucruri am să vă povestesc de la Y-Tchang încoace! Peisajul și-a schimbat înfățișarea cu totul și cu totul: fluviul curge între munți uriași, stâncoși, de forme cât se poate de grandioase și felurite; aceasta ne împiedică să coborâm la țărm atât de des, dar, pentru puținul cât o facem, suntem în admirație înaintea atâtor priveliști ciudate și mărețe. Apa, lovindu-se de stânci, face o mulțime de repezișuri care fac navigația foarte grea și foarte înceată. Ați crede că astăzi echipajul numai al bărcii noastre se compune din șaizeci de oameni, vâslași, cârmaci și trăgători la funie? Vă întreb ce frumos tărăboi! Aș vrea să vă descriu câteva dintre scenele la care acești sărmani ne fac martori în fiecare zi: sunt niște adevărați abrutizați, hidoși, groaznici, de o grosolănie de neînchipuit; trebuie să-i vedeți trăgând funia de sus din stânci, ocărându-se și bătându-se. Unul dintre ei ține un băț ca să-și lovească tovarășii; de altminteri, ciomagul nu este privit de ei ca un lucru urâcios și își trec bățul unul altuia pe rând. Vin să mănânce orezul pe punte și îi vedem grupați câte patru ori

cinci în jurul unui ceaun: fiecare înțeapă direct de acolo și se uită dacă vecinul nu merge mai repede ori nu ia mai mult decât ceilalți; apoi vânătoarea de păduchi. Până acum n-am cules încă pentru noi înșine, dar suntem departe de a renunța.

Locurile cele mai grele ale fluviului au fost trecute; un anumit pasaj de o jumătate de kilometru ne-a costat două zile de osteneli extreme, din pricina repezișurilor pe care trebuia să le urcăm cu puterea brațelor; manevra în acel loc era groaznic de privit de pe mal și, deși erau o sută cincizeci de oameni la remorcă trăgând barca noastră, tremuram pentru ea. Acum nu mai este decât o chestiune de timp și de răbdare; mulțumită lui Dumnezeu, răbdarea încă nu ne lipsește, iar provizia noastră se reface câte puțin în fiecare zi prin rugăciune și prin cugetarea la ținta spre care tindem. La una dintre aceste repezișuri ni s-a întâmplat o nenorocire: barca noastră a avut două scânduri de la fund sparte de un banc de nisip; îndată iată apa intrând și urcând; repede ne strângem lucrurile; suntem duși la țărm împreună cu încărcătura, alcătuită din peste două sute de bucăți de pânzeturi americane menite să fie vândute în interiorul țării.

Se trece la scoaterea apei și la cârpit cala, în timp ce chinezii noștri desfășoară pânzeturile și le întind pe pietre ca să se usuce. Ce muncă! Patronul bărcii se văicărește; dar femeia lui, rămasă la bord, nu-și pierde capul; dă porunci alergând de colo-colo pe micile ei picioare; trăgătorii la funie, șezând pe mal, joacă un fel de joc de domino; noi stăm în picioare din loc în loc, ca să vedem dacă nu se fură pânza. În sfârșit, pe la trei după-amiază, totul este uscat, vasul aproape reparat: se împăturesc bucățile sub supravegherea curierilor noștri, se încarcă baloturile și plecăm din nou la patru. Nu știu când vom ajunge la Tchong-Kin: această călătorie este nesfârșită!

Cât Îi mulțumesc bunului Dumnezeu că m-a adus aici! Iată, de la Shang-Haï încoace, bucuria nu m-a părăsit: lucrarea care mă așteaptă este înfricoșătoare; nu puteți prețui felul și mărimea greutăților ei și puțina nădejde pe care o înfățișează: nu voi arunca acolo decât un grăunte de praf: trăiască bucuria! Voi face ce voi putea; va rămâne totdeauna ceva din ostenelile mele, fie și numai un germene; iar un germene va sfârși prin a încolți: *germinabit radix Jesse, alleluia!* Viața unui preot este atât de fericită, atât de luminoasă, atât de senină, atât de încredințată cu privire la viitor! vorbesc de viitorul lui și de

viitorul lucrărilor lui. Niciodată n-am gustat meditațiile și gândurile sfinte, fericirea lăuntrică a acestei curății a sufletului, esențială stării noastre, ca de când am intrat în China; mă simt înconjurat de un popor imens, dăruit păcatului, morții sufletești, și îmi zic: „Trebuie ca viața supranaturală să se răspândească peste acest sărman popor; ea este încă în rezervoarele ei, care sunt inimile preoților: trebuie să fiu și eu unul dintre aceste rezervoare!" Îmi mai rămâne mult de făcut, multe defecte de smuls; le-am adus cu mine, le regăsesc în fiecare zi și în fiecare clipă: este treaba dumneavoastră să vă rugați Domnului nostru pentru mine, să-I cereți să împingă dopurile și să intre totuși. Aș vrea, de asemenea, să găsesc unde să depun acest germene al vieții supranaturale în câteva suflete, și fericirea mea ar fi fost, în Franța, să pot face aceasta; marea mea ispită era să rămân la Beauvais pentru aceasta. Îmi este oare păstrată această bucurie acum? Este o grijă pe care o pun în seama bunului Dumnezeu împreună cu celelalte. Nu voi ști înainte de sosirea mea unde, cum și la ce voi fi întrebuințat: puținul pe care l-am văzut dovedește că sărmanii noștri creștini sunt foarte greoi, simțul lor lăuntric și vârful spiritualității lor sunt foarte tocite; ei sunt într-un mediu atât de material, atât de păgân, atât de diabolic! — pe diavol îl

simți, îl ghicești, îl respiri pretutindeni; el stăpânește totul, și este deja atât de greu să se obțină de la ei simpla și elementara stare de har, mereu pierdută și mereu regăsită! Deja în Franța, unde este cunoscut și sălășluit în suflete prin botez, Domnul nostru găsește atât de puțini ca să-I dea ospitalitate! Aici este cu totul altceva. Vă închipuiți cum stă El ascuns, strâmtorat, la înghesuială în câteva biete suflete curate risipite în mijlocul acestor nenumărate populații păgâne? Adesea misionarul se află a fi singurul Lui adăpost, mica Lui reședință și tot tezaurul supranaturalului în mijlocul acestei revărsări de păgânism. Ce gând mângâietor!

SCRISOAREA A ȘASEA

Tsen-y-Fou, 19 martie 1876.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Iată-ne, în sfârșit, în acest binecuvântat Kouy-Tchéou, după care alergăm de șase luni! Ne mai rămân cinci zile de mers de aici până la capitală; ne-am oprit la Tsen-y-Fou ca să petrecem sărbătoarea Sfântului Iosif și să ne odihnim la unul dintre misionarii care de acum înainte vor fi confrații noștri. De aici vă scriu, chiar în ziua sărbătorii marelui nostru patron al tuturor, fiindcă toți voim să fim ai Sfintei Familii. Să luăm lucrurile ceva mai de sus.

V-am scris din Kouy-Fou, cred, făgăduindu-vă o scrisoare din Tchong-Kin; însă, deși am stat acolo opt zile, n-am făcut-o! eram prea obosit, aproape bolnav, și apoi prost așezat pentru a scrie. Câte lucruri ar trebui să vă spun ca să fiu deplin! dar nu

se poate: în fiecare clipă este o scenă, un obiect, un amănunt, o idee pe care îmi făgăduiesc să n-o uit; apoi uit totul, nu-mi rămân decât ansambluri confuze și fără culoare. Vi le trimit în lipsă de mai bine, ca să vă ajut să mă urmăriți, căci bucuria mea este să mă gândesc că încă nu am murit în inima adevăraților prieteni; ei mă însoțesc de departe, precum eu rămân cu ei prin depărtări.

De la Kouy-Fou la Tchong-Kin nimic deosebit. La Tchong-Kin găsim doi misionari care locuiesc împreună, cel mai tânăr neștiind încă limba; două zile de odihnă la ei. Dar, în nenorocitul acesta de Se-Tchouan, ești prizonier între cei patru pereți ai tăi ori în scaunul tău bine închis; căci dacă-ți arăți nasul, mulțimea se adună, te sorbe din ochi, râde până se strâmbă, începe să te insulte și iată o răscoală.

La Hoang-Hieu, încă un misionar! Petrecem cu el doar câteva ceasuri și ajungem, în Miercurea Cenușii, la căderea nopții, la Tchong-Kin. Am avut o impresie ciudată străbătând în lung și în lat această mare cetate de șase sute de mii de suflete, purtat în palanchin până la casa episcopului. Cu cât înaintăm în fundul Chinei, cu atât înfățișarea orașelor chinezești este mai bizară și mai deosebită de Europa; cea a lui Tchong-Kin,

seara, m-a izbit în chip deosebit: oraș infect, străzi mai înguste decât coridoarele caselor noastre; prăvălii chioare, negre, afumate, murdare; strigăte pretutindeni; strigătul care biruie este cel al porcilor pe care măcelarii îi taie seara ca să pregătească noaptea și să vândă a doua zi; pretutindeni mici altare lui Buddha în plin aer, cu lumânări roșii pe care le aprind acolo ca să potolească mânia zeului; pe fiecare poartă două icoane înfățișând divinități cu pântece foarte mari și cu chip monstruos.

Iată-ne la episcopie, foarte mulțumiți că am isprăvit cu viața de barcă! Îl găsim la Monseniorul Desflêches pe un confrate din Kouy-Tchéou, venit anume să ne ia; districtul lui se învecinează cu Se-Tchouan. Vă las să înțelegeți bucuria noastră și miile de lămuriri pe care i le-am cerut în zilele următoare. Totul este deja pregătit pentru plecarea noastră; ni se îngăduie doar să stăm o săptămână la Tchong-Kin ca să ne odihnim, să ne completăm și să ne reparăm echipamentul. Vom pleca din Tchong-Kin spre capitala Kouy-Tchéou, Kouy-Yang-Fou, — în palanchin, purtați nu de patru, ci de trei slujitori.

Nimic de văzut la Tchong-Kin, afară de orașul însuși: lucrările principale ale misiunii nu sunt acolo. Episcopia este o grămadă de case chinezești vechi, cusute rău una de alta și căzând în ruină: ar trebui reconstruite, dar reaua voință a mandarinilor și a populației amână fără sfârșit întreprinderea. Două biserici catolice în oraș: cea dintâi este capela episcopiei, o mare colibă curată, tristă, veche, fără pecete, și care va fi dărâmată; cealaltă, catedrala, este destul de frumoasă pentru China; însă ochii noștri europeni, obișnuiți cu bogata simplitate a bisericilor romanice ori gotice, nu vor admira niciodată ceea ce trebuie făcut aici ca să placă chinezilor; preotul chinez al acestei biserici mi-o spunea: „ca un monument să facă efect, *opus est ut percellat oculos!*" Construcție din lemn vopsit, aurit și lăcuit; pretutindeni inscripții cu caractere chinezești făcând ghirlande urâte și rupând liniile arhitecturale, armate de imagini pioase de fabricație franceză, policromate, candelabre complicate cu hârtioare, cu bucleţe, cu auriri, cu poleială; ca gust, este detestabil. Vă voi putea trimite curând fotografia noii catedrale din Kouy-Tchéou, închinată Sfântului Iosif și care va fi consacrată în a treia duminică după Paști; veți vedea felul; totuși situația Bisericii în Kouy-Tchéou îngăduie mai multă

îndrăzneală, se depărtează mai mult de stilul chinezesc, se amestecă acolo puțin gotic.

Iată-ne în scaun, la opt martie, la nouă dimineața, purtați fiecare de cei trei slujitori ai noștri, flăcăi zdraveni în zdrențe, cu chip destul de bun, râzând și vorbind sub povara lor grea. Scaunele noastre costă fiecare douăzeci și cinci de franci: sunt niște mari lăzi pătrate, deschise în față; în fund este șezutul purtatului, care poate, după voie, să tragă un voal ca să se ascundă, ori să rămână descoperit ca să respire; două prăjini de bambus fac targa; doi purtători în față, unul în spate. Acest mijloc de transport vi se pare odios; îmi era și mie scârbos, dar trebuie să treci prin aceasta; este singurul folosit în China împreună cu catârul; chinezii se împacă foarte bine cu el, iar purtătorii noștri n-au alt câștig; de altminteri, toate transporturile se fac aici pe spatele oamenilor, iar umerii chinezilor sunt neasemănat mai robuști decât ai oricărui hamal european. Iată oameni care ne poartă șase și opt ore pe zi și nu se odihnesc decât o dată pe ceas; merg aproape întotdeauna în pas alergător, și Dumnezeu știe cât este drumul de colțuros, adesea prăpăstios! Plecăm în fiecare dimineață pe la cinci și jumătate și facem două ore de mers înainte de a mânca. Ajunși

la un han chinezesc, dejunăm acolo, adică mâncăm ceea ce am adus; hanul nu poate da decât orez, apă, ceai, un fel de varză verde rea, frunzoasă, pe care o fierb în apă cu sare, o brânză fadă făcută dintr-o pastă de boabe mari fermentate; încă n-am putut să mă obișnuiesc cu ea. Trecând prin orașe, ne aprovizionăm cu ouă și cu zahăr pudră de calitate destul de bună, dar prost rafinat; pentru mine, care sunt mai obosit, puțină carne de porc; cei doi tovarăși ai mei și puținii creștini din escorta noastră țin post de mâncare fără încetare din pricina Postului Mare, păzit în China în toată asprimea lui, afară de postirea propriu-zisă; nu se postește decât vinerea.

Când intrăm în han, găsim acolo așezați călători, hamali, negustori etc., căci drumul este foarte umblat. Ni se dă îndată locul întâi, adică masa cea mai frumoasă; suntem oameni mari, cum se zice aici, ceea ce este ceva mai de seamă; — singurul cuptor și ceaunul ne sunt lăsate fără zăbavă și începem să ne facem sosurile. Din fericire, de la Tchong-Kin încoace am regăsit rețeta supei de ceapă și a panadei; dimineața începem totdeauna cu panada, seara cu supa de ceapă, în care rumenesc o mână de făină înainte de a pune apa. Chinezii nu fac pâine, dar misionarii fac și avem o provizie.

Pe la trei sau patru după-amiază ne oprim iarăși într-un han; ar trebui să vedeți aceste hanuri; toate, bogate și sărace, sunt tăiate după același tip: mare colibă deschisă oricui și la dispoziția oricui vrea să intre, chiar fără să cheltuiască nimic; intri pe un capăt, ieși pe celălalt, fără a descăleca de catâr ori din palanchin, fără a te descălța: drumul trece prin casă. Într-un colț, un mare cuptor de cărămidă cu o singură deschizătură; totul trece prin același ceaun; mese în fundul încăperii și, dacă hanul este ceva mai bogat, câteva camere despărțite printr-un perete din lemn și pământ. Călătorii își poartă cu ei păturile și o rogojină; fiecare cameră cuprinde mai multe paturi: scânduri pe două capre; cele mai bune hanuri n-au altă mobilă și cele mai bune camere sunt fără tavan, sub țiglă, cu pământul drept podea; și totuși se doarme.

Dacă vreți să mă urmăriți pe harta Kouy-Tchéou, iată câteva nume de orașe sau, cum se spune, de târguri, prin care am trecut: ultimul din Se-Tchouan în care am dormit este Koan-Yn-Kao; în treisprezece intrăm în Kouy-Tchéou și seara dormim la San-Kan; în paisprezece la San-Po; în cincisprezece la Tong-Tse. De la Tchong-Kin la Tong-Tse opt zile de mers; însă aici, atenție: această mică cetate este reședința misionarului venit în întâmpinarea noastră; acolo, ca să zic așa, se făcea intrarea noastră oficială în Kouy-Tchéou, în după-amiaza de cincisprezece, sub un frumos soare de primăvară. Vă închipuiți impresiile mele ajungând la întâia noastră biserică și în întâia noastră creștinătate. Primirea noastră a fost încântătoare: tovarășul nostru luase-o înainte, ca să-și pregătească casa, unde aveam să rămânem o zi și două nopți. Noi, la o jumătate de leghe de oraș, am fost întâmpinați de o mică deputație de creștini pe care o trimite să ne primească și să ne însoțească. Mai întâi trei frumoși tineri coboară și ne fac, după obiceiul țării, îngenuncherea în plin drum; le zic cu puținele cuvinte chinezești pe care le știu: „Sunteți creștini?" — „Da", răspund ei cu acel zâmbet bun pe care preotul catolic are totdeauna mângâierea de a-l regăsi pe chipul celor ce aparțin credinței și familiei lui. Sărmanii!

păreau cu totul mișcați văzându-ne; iar eu, întâlnind pentru întâia oară, atât de departe de patrie și de centrul Bisericii, creștini care ne aparțin, eram foarte mișcat și eu. Alți trei ne așteptau mai departe; toți se pun în urma noastră și ajungem la poarta orașului; călăreții trec înainte unul după altul, scaunele noastre vin după ei, însoțite de pedestrași; catârii au clopoței care sună, tot orașul știe că sosesc noi părinți creștini, alaiul nostru este vrednic, mersul nostru triumfal și facem senzație, căci păgânii sunt la uși și în stradă ca să ne vadă. De altminteri, nicio ocară, niciun strigăt, niciun semn de dispreț; dimpotrivă, o simpatie respectuoasă se citește pe chipuri; pare că păgânii își zic: „Iată cum își cinstesc acești creștini preoții, și cum aceștia, venind de atât de departe, nu le sunt străini!"

Trebuie să vă spun că în toată China europeanul este urât, este insultat, este luat în râs; am fost săturați de ocări la Shang-Haï și la Tchong-Kin și misionarul nu se poate arăta în public. În Kouy-Tchéou nu mai este la fel; ne arătăm; suntem priviți cu curiozitate, dar fără dispreț: poporul este simpatic și mai firesc. Această deosebire vine fără îndoială din caracter, dar și din poziția pe care misionarii au luat-o, din felul cum s-au așezat

dintru început; Monseniorul Faurie a cucerit cu adevărat poziția și, cum zic confrații, „trăim din el!"

Am coborât la Tong-Tse și ne-am așezat la misionar; mica lui casă chinezească este curată și cuviincioasă; are o biserică și un orfelinat zidite pe un teren al misiunii. S-a bătut tam-tamul într-un anumit fel; din cei trei sute de creștini ai orașului, două sute s-au adunat în biserică să primească apa binecuvântată din mâna mea și să ne facă prosternațiile de rând; apoi am intrat în casă și, toată seara, convorbirile noastre au fost întrerupte de creștini care veneau să ne salute și să-l întrebe pe Părintele.

Plecăm iarăși în șaptesprezece spre Tsen-y-Fou. De la Tong-Tse la Tsen-y-Fou două zile de drum, tot în scaun, pe o cale mai mult ori mai puțin pavată, dar totdeauna bătută, care poartă frumosul nume de Drumul imperial; are un metru lățime, trecerea unui scaun; de altminteri, drum pitoresc cum nu se poate, cu gropi și cocoașe! Peisajul este încântător, cât se poate de sălbatic; nu sunt decât munți prăpăstioși, stânci, torenți, pâlcuri de copaci; culturi minunate: chinezii nu lasă să se piardă niciun deget de pământ și se vede pretutindeni, pe coasta munților, un chinez cu bivolul lui, de culoarea

hipopotamului, și o mică plugărie primitivă, zgâriind puținul pământ care acoperă stânca, ca să planteze boabe mari ori opiu; locurile prea abrupte ca să fie puse în cultură sunt împădurite; din scaunul nostru simțim miresmele bune ale pădurilor și câmpurilor, auzim păsările.

La Tsen-y-Fou, primire și mai mișcătoare decât la Tong-Tse; reședința este destul de mare. Părintele locului ne așteaptă împreună cu alți trei misionari; petrecem două zile împreună; în seara aceea ne-am culcat… dimineața! Seara a fost cântătoare, râzătoare și chiar, întrucâtva, puțin dansantă; o maximă a Monseniorului Faurie, trecută aici în tradiție, spune că trebuie să faci pe nebunii ca să nu înnebunești; este și un principiu primit în Societatea Misiunilor Străine, că veselia este una dintre puterile misionarului francez, iar Kouy-Tchéou este una dintre misiunile unde această morală se practică cel mai credincios. Tot ce aud despre misiunea noastră îmi place foarte mult; s-a păstrat, pe cât se poate, felul, obiceiurile, uzanțele Europei și s-a obținut de la chinezi să nu se supere de ele. Este mult de făcut, dar este cu putință să faci ceva; osteneala este uriașă din pricina alcătuirii țării, foarte muntoasă, dar nimeni nu se plânge și aceste osteneli nu se vor

pierde dacă Dumnezeu binecuvântează sudoarea misionarului, lucru care, ca să mă întorc la refrenul meu, nu depinde numai de el, ci de râvna cu care se va ruga pentru el în Europa!

SCRISOAREA A ȘAPTEA

Kouy-Yang-Fou, 17 aprilie 1876.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Știți de unde îmi datez scrisoarea? Am sosit aici în douăzeci și cinci martie, ziua Bunei-Vestiri a Preasfintei Fecioare; luați bine seama: intrarea noastră în capitală fusese hotărâtă pentru douăzeci și cinci martie mai înainte de a ne fi gândit la sărbătoarea Bunei-Vestiri. Așadar, Preasfânta Fecioară mi se pare răspunzătoare de bucuria pe care am avut-o și de binecuvântările pe care această coincidență ne face să le nădăjduim.

Un cuvânt despre ultima parte a călătoriei; ea este deja veche și, de atunci, am văzut, am auzit și am uitat deja atâtea lucruri!

Am pornit din Tsen-y-Fou în scaunele noastre, purtați fiecare de cei trei slujitori ai noștri, pe care am vrea, mai ales spre capătul drumului nostru nesfârșit, să-i facem să meargă tot atât de repede ca vântul. Cu cât înaintezi în Kouy-Tchéou, cu atât munții sunt mai înalți, stâncoși, colțuroși; nu se află nici cea mai mică câmpie unde să se poată odihni ochiul nostru ostenit; în fundul văilor, totdeauna un torent; se cultivă marginile, iar culturile se așază în trepte de o parte și de alta pe coasta muntelui, atât timp cât nu este prea abruptă. Chinezul este foarte îndrăzneț: își urcă bivolii pe stânci ca să zgârie cel mai mic colț de pământ vegetal; ai crede în fiecare clipă că omul, vita și plugul vor rostogoli de sus până jos; pe vârfurile munților, câțiva copaci, pe când în Se-Tchouan munții sunt cu totul golași. Se văd pretutindeni urmele nenorocirilor—rebeliune, foamete, ciumă—care au pustiit această provincie acum zece ani: ruine de case și de bonzerii, sate întregi din care nu au mai rămas decât dărâmături. La fiecare pas, în stânci, la piciorul unui copac, pe marginea unui pârâu, înaintea unei case, întâlnim un mic edificiu de piatră, în chip de templu, de vreo un metru cub, acoperit de sentințe, cuprinzând două statui șezânde, una de bărbat, alta de femeie, și câteva lumânări de seu roșu înfipte înainte: este un altar al

strămoșilor, statuile înfățișează strămoșii. Din când în când, mai ales seara, un chinez face înaintea altarului prosternații și plecăciuni adânci, cu mâinile încrucișate în față și purtate de la frunte până la genunchi.

Pe la marginile orașelor și satelor se văd mormintele, în chip de movile rotunde de un metru înălțime, răspândite ici-colo în mijlocul pământurilor cultivate și acoperite cu iarbă; adesea familiile se duc să se plimbe acolo în haine de sărbătoare; un om bate tam-tamul și fiecare, pe rând, face plecăciuni pietrei funerare care acoperă o latură a movilei; se ard petarde ca să înspăimânte duhurile rele; ca semn de durere se scot strigăte plângătoare pe un ton foarte ascuțit, se rostesc cuvinte de jale; ceea ce nu împiedică, între două prosternații și două tânguiri, să te întorci, să vorbești și să râzi cu vecinii. Apoi se face pe loc un mic ospăț. Vă trimit un fel de șirag din acești lingouri mincinoase de aur și argint pe care le depun ori le ard înaintea altarelor lui Buddha și ale strămoșilor: divinitatea este socotită că le ia drept bani adevărați și că dă, în schimb, ocrotirea sa. Nu-ți poți închipui noțiunea stupidă pe care acești sărmani o au despre dumnezeii lor și cât de puțină dibăcie trebuie ca să-i înșeli pe dumnezeii aceștia! Am cules aceste lingouri în urma

unei bătrâne cu picioare mici, care ducea înaintea mea un mănunchi din ele.

Niciun păgân, se spune, nu crede în Buddha și în superstițiile budiste; însă ei cred în diavol și în spirite ori genii bune sau rele, mai ales rele; diavolul întreține această credință prin adevărate minuni, care îi țin într-o frică necurmată de puterea lui; numai ca să-l împace îi aduc ofrandele și rugăciunile lor. Lucru vrednic de luare-aminte: acest cult, foarte complicat, foarte asupritor, adus demonului de oameni care îi recunosc răutatea, dar îl cinstesc numai din frică. Ce contrast cu ideea adevăratului Dumnezeu și cu adorările pe care le așteaptă de la noi!

Uneori, călăuzele noastre ne fac să ne oprim la câte un creștin, unde luăm o ceașcă de ceai. Mereu și mereu ceai! Încă nici nu este atât de vestit pe cât îl crezusem, ceaiul Chinei; întâi, îl iau fără zahăr, amar și fad… În sfârșit, te vei obișnui cu el, ca și cu vinul lor de orez, care întoarce inima…

Ultima noastră stație este Tcha-Tso; acolo spunem Sfânta Liturghie în ziua Bunei-Vestiri; apoi începem ultima etapă sub cel mai strălucit soare care a luminat vreodată pământul.

Dar etapa este lungă, nerăbdarea o lungește și mai mult, iar capitala Kouy-Tchéou se ascunde atât de bine în fundul pâlniei sale, încât, ca s-o zărești, trebuie să fi urcat pe culmile ultimului munte. Ajunși la un han depărtat, la o leghe și jumătate de Kouy-Yang-Fou, întâlnim pe unul dintre misionarii din suita Monseniorului Lions: vine în întâmpinarea noastră, aducând portocale și bun-venitul Monseniorului. Mare bucurie și belșug de întrebări de o parte și de alta! Pornim iarăși, el pe catârul său, noi în scaun.

Socotisem fără Buddha: nemulțumit văzându-ne venind, trimite pe diavolii lui să ne oprească mersul; unul dintre purtătorii mei își rănește genunchiul; cobor ca să-l ușurez, dar sunt zdrobit, groaznicii pantofi chinezești îmi rănesc picioarele, și drumurile acestea! Trebuie să mă urc iarăși în scaun și mergem cum putem; o prăjină a palanchinului se desprinde, o cârpim cât se poate și înaintăm.

O mică ceată de creștini din oraș vine să salute pe noii Părinți, adică să îngenuncheze înaintea lor; apoi o altă ceată, încă una; apoi elevii seminarului, cei ai orfelinatului; iată, cum vedeți, o frumoasă suită. Ne apropiem; deodată, din vârful muntelui, la cotul unei stânci care ne împiedicase privirea, orașul ni se

arată în toată întinderea lui: o câmpie de vreo cinci kilometri lungime pe trei lățime, înconjurată de munți și piscuri stâncoase, ascuțite, neregulate, unele goale și aride, altele împădurite, patru ori cinci încununate de o pagodă budistă cu o mănăstire de bonzi ce seamănă cu o fortăreață, o grămadă de case joase, întunecoase, acoperite cu țiglă neagră; împrejur, ziduri crenelate; ici-colo catarge mari roșii arătând locuința guvernatorului, a mandarinilor, a șefilor militari și a literaților; pretutindeni în afara zidurilor, pe coasta munților, movile de pământ, pietre ridicate: sunt morminte; se îngroapă oriunde; mormintele sunt inviolabile, nu se mai cultivă pământul care acoperă rămășița sacră a morților. Înfățișarea capitalei este, așadar, destul de jalnică. Dar privirea este atrasă de o zidire mai mare, mai luminoasă, care stăpânește cu mândrie orașul: este biserica creștinilor!

Sosim, însoțiți de creștinii adunați pe drum, însă tot în scaun, cuviința neîngăduindu-ne să facem intrarea pe jos. Iată-ne lângă biserică, la palatul episcopal, casă destul de încăpătoare, înconjurată de o mare grădină, dar joasă și din lemn, fără etaj, se înțelege, cu hârtii în loc de geamuri. Suntem lăsați în curte; un misionar se repede, doi, trei, apoi Preasfinția Sa; toată

lumea scoate strigăte, unii în franțuzește, alții în chinezește, câinii și vietățile curții, fiecare în limba lui; ne asurzesc cu petarde. Preasfinția Sa ne binecuvântează, ne îmbrățișează, ne duce la capelă și la masă fără să piardă vremea; în sfârșit, am ajuns!

Preasfinția Sa îl are lângă sine pe provicarul său, pe procuratorul misiunii și pe un misionar bolnav. Am fost primiți cu brațele deschise și tratați ca cel din urmă născut într-o familie. Patru misionari locuiesc în oraș ori în împrejurimi; unul este însărcinat cu conducerea unui mare orfelinat, doi sunt în fruntea seminarului. Toți au venit, duminică, în douăzeci și șase, să cineze cu Preasfinția Sa și să ne vadă; vă închipuiți bucuria noastră și frumoasele noastre convorbiri. Ah! dacă misionarii au destule griji, mizerii și neliniști, cu o viață de obicei tristă, izolată, plicticoasă după fire, inima lor nu este deloc melancolică; și când se află doi sau trei adunați, Domnul nostru, Care nu lipsește să fie în mijlocul lor—El a făgăduit-o—nu le aduce niciodată melancolie. Monseniorul Lions face ca Domnul nostru: este cel mai simplu dintre oameni și, pur și simplu, unul dintre misionarii Kouy-Tchéou, Părintele-Episcop! Nu te sfiești cu el mai mult

decât cu oricare dintre preoții săi, și el este cu adevărat cel mai smerit, cel mai îngăduitor dintre toți; de aceea astăzi suntem familiarizați cu el ca și cu ceilalți confrați.

Din a doua zi după sosirea mea m-am pus să dorm, să dorm și iarăși să dorm, nu numai noaptea, ci și ziua; aceasta m-a vindecat! M-am aflat, după o săptămână de somn, cu totul refăcut, plin de puteri, gata să plec în district; însă aceasta nu se va face decât peste trei săptămâni. În ziua Patronajului Sfântului Iosif, misionarii din Kouy-Tchéou se adună pentru retragere. Se va începe cu binecuvântarea solemnă a bisericii, isprăvită de două luni; mare sărbătoare pentru noi și pentru cei două mii de creștini ai orașului! Atunci se va hotărî soarta noastră; probabil fiecare dintre noi va fi încredințat unui misionar vechi, ca să studieze limba și să-și facă primele arme; mai târziu ni se va da un district, adică jumătate, trei sferturi sau echivalentul departamentului Oise, cu rugămintea să tropăim pe acolo, să strângem cât mai multe oi, dar mai înainte de toate să întreținem credința în sufletele care o au deja.

Somnul meu de opt zile a fost însă întrerupt de vizita așezămintelor creștine ale orașului; trebuie să vi le fac

cunoscute. Iată mai întâi, împreună la casa Preasfinției Sale, Școala pregătitoare ținută de provicar—în același timp paroh al parohiei, însărcinat cu o mie cinci sute de creștini care practică TOȚI; — această școală este un fel de colegiu unde se schițează educația copiilor arătând înclinații spre preoție. Sunt vreo treizeci astăzi; foarte puțini vor avea stăruința să ajungă până la seminarul mic, căci chinezii sunt greu de cioplit, *tardi ad credendum*. La o leghe de oraș, în munte și pe un teren cumpărat odinioară de Monseniorul Faurie, se află seminarul mare și cel mic, adunate împreună deși deosebite, fiecare sub cârmuirea unui misionar. Vai! trebuie timp unei creștinătăți ca să o faci roditoare în vocații și în stare să dea preoția.

Creștinătatea din Kouy-Tchéou este nouă; familiile convertite nu sunt destul de curățite ca să dea preoți; sângele și duhul păgân, încă vii, au făcut să eșueze aproape toate încercările; nu sunt decât trei preoți indigeni; au murit trei seminariști în ordine; pentru moment, nouă tineri sunt în seminarul mic, nouă în cel mare; au ținută bună și se nădăjduiește; însă celor din seminarul mare le mai rămâne, pe lângă teologia de isprăvit, încercarea vieții de catehist, pe lângă un misionar și înainte de subdiaconat, ca să fie formați și să li se vadă tăria

morală. Cei mai mulți au căzut la această încercare: n-ai putut face nimic din ei.

Este o greutate necrezută să recrutezi preoția dintre aceste populații al căror spirit, chiar după convertire, rămâne îmbibat de principii păgâne, iar inima mai ales fără generozitate, fără nerv, fără înălțare, neîn stare să se miște la gândul jertfei, cu atât mai mult să se ridice până la acel ceva nobil, delicat, care se cheamă o vocație. Dacă ai compara două populații creștine, una chinezească, alta franceză, cel puțin prin împrejurimile Parisului, ceea ce este în favoarea celei dintâi este că toți credincioșii își împlinesc datoriile și ascultă de Părinte, atât; cei mai buni creștini sunt oameni de treabă, simpli și cinstiți; niciunul, bărbat ori femeie, care să fie în stare de unire cu Dumnezeu, de o viață puțin înaintată în pietate, în sfârșit de acel simț supranatural pe care îl descoperi totdeauna la noi în câteva suflete, oricât de prost ți-ar fi partea ca păstor. Aici este muncă grea, *de catechizandis rudibus*. Este vorba să se mântuiască cât mai multe suflete, punându-le în dispozițiile strict cerute, și să se întemeieze familii creștine.

Pe un pisc al muntelui, deasupra seminarului, s-a zidit o capelă a Maicii Domnului, în stil jumătate gotic, jumătate chinezesc;

este un loc de pelerinaj pentru creștinii orașului și de adunare pentru misionari. Închipuiți-vă mirarea mea: această capelă este închinată Maicii Domnului de Liesse, pe care o cunoaștem atât de bine în dieceza noastră de Beauvais. Ca să-I mulțumească lui Dumnezeu că a păstrat totdeauna bucuria între misionari și știind că în Franța este un sanctuar al Maicii Domnului de Liesse, Monseniorul Faurie a voit ca Preasfânta Fecioară să fie cinstită aici sub titlul *Causa nostra lætitia*.

Vizită la cele două orfelinate ale Sfintei Copilării, unul în oraș și în centrul unui nucleu de cinci sute de creștini; celălalt în afara zidurilor, într-o mahala, în mijlocul unei sute de creștini. Amândouă orfelinatele, deși despărțite de o depărtare de doi kilometri, au un singur director, care cârmuiește în același timp cele două parohii. Orfelinatul din oraș cuprinde două case, una pentru băieți, alta pentru fete, acestea îngrijite de fecioare creștine; orfelinatul din mahala este numai pentru băieți, mai ales pentru aceia pe care tocmai i-au cumpărat și care încă nu sunt botezați. În ziua vizitei noastre, sosise un sărman copilaș de cinci ani; mama lui moartă, tatăl păgân îl vânduse pe treizeci de bani! Este mare greutate să faci din acești sărmani copii ceva bun; este sămânță de păgâni, nu scoți

din ei mulți eroi; în sfârșit, măriti un orfan cu o orfană, iată o familie creștină; copiii care se nasc prețuiesc de obicei mai mult decât părinții lor, fiindcă au fost botezați mai devreme, mai bine instruiți, crescuți în familie și provin dintr-un sânge deja curățit prin credință; această observație este izbitoare și universală!

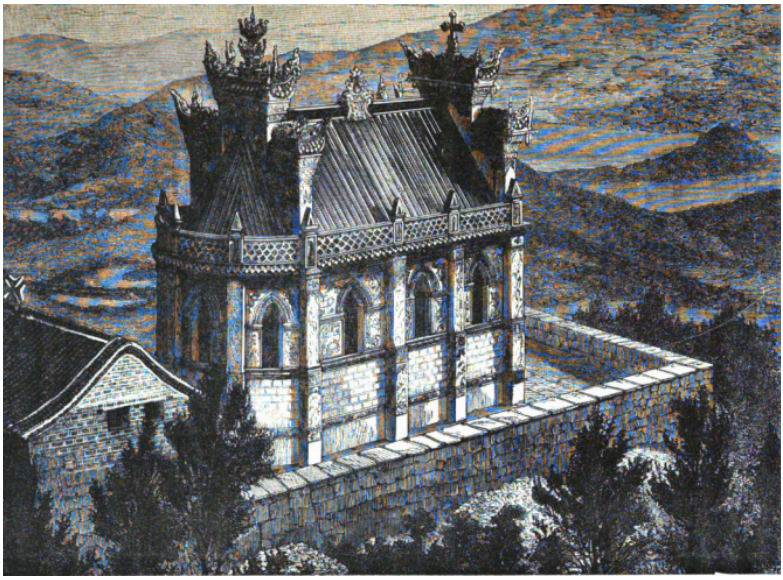

Fecioarele creștine sunt fete bune care renunță la căsătorie printr-un vot de un an; ele trăiesc, unele la părinții lor, altele în comunitate, consacrate îngrijirii copiilor. Casa lor principală este lângă biserică; de acolo ies ca să meargă la

diferitele orfelinate ale misiunii. Nu sunt sfinte Tereze, departe de aceasta; dar nu este oare o dovadă a sfințeniei Bisericii să vezi că, pretutindeni unde apare, ea produce această frumoasă floare a fecioriei de bunăvoie îmbrățișată în duh de jertfă?

Pietatea acestor sărmani oameni, fecioare și alții, stă în rugăciuni lungi pe care mintea lor încă greoaie nu le îngăduie nici măcar, nu numai să le mediteze, ci să le rostească încet; le cântă ceasuri întregi pe tonul cel mai țipător, cel mai nazal pe care ți-l poți închipui. Cântările bisericești sunt necunoscute: — chinezului îi este cu neputință să pronunțe ori să citească latina! — Ei cântă, așadar, în chinezește când se află adunați în biserică; dacă ați auzi armonia înfiorătoare pe care o face acest amestec de glasuri subțiri, slabe, stridente, nazale! Bărbați, femei, copii, toți cântă la unison! Neîn stare, de altfel, de luare-aminte pioasă, n-au decât o singură împrăștiere în timpul rugăciunii lor: ea ține de la început până la sfârșit; de aceea privirile le umblă pretutindeni, la tavan, la pereți, la ușă, la vecinii din dreapta și din stânga, înainte, înapoi. Sărmanii! Cel puțin au aceasta bună: sunt docili și de bunăvoință; dau, ca simțire, ceea ce pot; cu siguranță bunul Dumnezeu va fi

îngăduitor cu ei și poate, cu mult timp și multă răbdare, formând o lungă succesiune de familii creștine, un sânge creștin, se va ajunge, în cele din urmă, să fie făcuți mai apți pentru viața spirituală! ..

SCRISOAREA A OPTA.

Kouy-Yang-Fou, 15 mai 1876.

PREACUCERNICE ȘI MULT IUBITE PĂRINTE,

Începând această scrisoare, mă întreb dacă nu este oare prea îndrăzneț din partea mea să pretind că, din adâncul Chinei, voi putea interesa pe prietenii sfântului Iosif prin relatarea unei binecuvântări de biserică. În Europa, zidirea și binecuvântarea unei biserici sunt lucruri obișnuite; populațiile catolice ale Franței noastre sunt deprinse cu manifestările credinței și ale devoțiunii către sfântul Patriarh al cărui apostol sunteți, ba chiar și cu istorisirea minunilor sale; iar creștinătățile noastre chineze sunt atât de puțin lucru în marea familie catolică; a noastră, îndeosebi, cea din Kouy-Tchéou, ascunsă și ca pierdută în mijlocul munților săi, aproape în

centrul Asiei, este, prin situația sa geografică, intelectuală și morală, atât de retrasă, atât de lipsită de orice participare la acel curent de idei și la acele frumoase manifestări religioase care au loc în Europa, încât sărbătorile noastre v-ar părea foarte palide, și poate că această simplă relatare nu ar merita osteneala de a ocupa pe cititorii dumneavoastră.

Am crezut totuși că găsesc, în faptele pe care le-am adunat și al căror rezumat vi-l trimit, o însemnătate deosebită, în considerarea situației însăși în care se află bisericile noastre începătoare, un argument și temeiuri capabile să întărească în credința și în evlavia lor pe slujitorii sfântului Iosif.

China este păgână, dar crucea este aici înfiptă și cunoscută de un mare număr, fie prigonitori, fie credincioși. Propovăduirea Evangheliei se face auzită, puțin câte puțin, în fiecare provincie și străbate, ca să spunem așa, țara, câștigând pentru Isus Hristos pe aceia pe care Duhul Sfânt i-a, precum spune Scriptura, rânduit mai înainte spre mântuire. Împărăția lui Dumnezeu este reprezentată, în cele mai multe dintre principalele centre de populație, prin câteva familii creștine; apostolatul își organizează treptat lucrările și instituțiile sale, iar Biserica, deși încă redusă la un număr mic de credincioși,

este, în aceste ținuturi îndepărtate, vie, activă și deja roditoare; ea nu poate scăpa de binefacerile manifestărilor harului, după cum nu scapă nici de binefacerile caritații creștinilor din Europa, binefăcătorii și sprijinitorii ei.

Este remarcabil că, la o asemenea depărtare de centrul catolicității, harul se arată aici cu aceleași trăsături, credința simte aceeași mișcare, aceleași înclinații, aceeași pornire

supranaturală către aceleași obiecte. Între provinciile cele mai îndepărtate ale marelui imperiu catolic există o unitate de evlavie, pentru că există o unitate de credință și de viață creștină, care se numește comuniunea sfinților și care leagă într-un singur trup, prin legături supranaturale și nevăzute, toate mădularele Bisericii.

Dacă, așadar, marele avânt pe care l-a luat în Europa devoțiunea către sfântul Iosif a fost una dintre aceste dulci manifestări ale harului, dacă nu este un act izolat al unui anumit număr de persoane evlavioase, învoite între ele pentru a-și uni rugăciunile, ci o mișcare profundă, avându-și izvorul într-o impulsie cerească, un act vital al Bisericii, nimic mai firesc decât ca tot ceea ce aparține Bisericii, departe ca și aproape, să simtă această impulsie, această comuniune a harului, și să fie purtat în chip firesc a urma această mișcare.

V-am dat chiar acum un exemplu, arătându-vă cum tânăra noastră creștinătate din Kouy-Tchéou a fost, încă de la început, opera sfântului Iosif, căruia îi revine onoarea întemeierii și a progreselor sale din trecut și de care se leagă și nădejdea lucrării noastre viitoare. Încă de la obârșia sa și,

într-adevăr, încă de la conceperea sa, misiunea noastră a fost consacrată sfântului Iosif. Veți vedea.

În anul 1845, umila creștinătate din Kouy-Tchéou, până atunci unită cu cea din Se-Tchouan, a fost desprinsă pentru a deveni o circumscripție specială a rețelei misiunilor din China, cu perspectiva de a fi ridicată, mai târziu, la rangul de Vicariat apostolic distinct. Întreaga provincie, deși avea 140 de leghe lungime și 110 leghe lățime, și 15 milioane de locuitori, număra abia 1200 de creștini risipiți pe teritoriul său. Misionarii erau atunci atât de puțini în China, încât nu se afla niciunul în Kouy-Tchéou. Astfel, acești sărmani creștini erau cu totul părăsiți; un preot venea din Se-Tchouan să-i viziteze o dată pe an.

În 1847, un misionar a fost trimis cu jurisdicție specială asupra acestei creștinătăți, care a devenit turma sa. Se numea domnul Étienne Albrand: era un suflet mare și o inimă mare, un misionar aspru și viteaz. Numele său, împreună cu cel al Monseniorului Faurie, succesorul său, a rămas slava noastră, venerat între creștinii noștri ca acela al primului lor apostol și al unui sfânt; iar între noi, ca acela al modelului nostru și al părintelui lucrărilor noastre.

El însuși a istorisit de multe ori că, la intrarea sa în China, trebuind să străbată, pentru a ajunge la misiunea sa, un imens ținut interzis europenilor și cu atât mai mult misionarilor catolici, și, de altminteri, făcut inaccesibil prin primejdii care nu pot fi nici enumerate, nici descrise, a făcut sfântului Iosif votul de a-i consacra, dacă va ajunge la bun sfârșit, misiunea sa și prima biserică pe care i-ar fi dat să o zidească. Iată ceea ce numesc consacrarea creștinătății din Kouy-Tchéou sfântului Iosif încă din conceperea ei.

Această consacrare, domnul Albrand a reînnoit-o la sosirea sa în Se-Tchouan, la pragul misiunii sale; pe punctul de a intra în ea, scria fratelui său: „Vom vedea dacă sfântul Iosif îmi va continua ocrotirea!" Nu pot să vă istorisesc călătoria sa și numeroasele motive pe care le-a avut de a crede că sfântul Iosif își pusese mâna asupra ei; faptul este că, din clipa votului său, totul a mers spre mai bine și că sfântul Iosif a rămas de atunci Protectorul nostru de drept, însărcinat cu toate interesele și cu toate nevoile misiunii.

Principala stațiune de creștini al cărei păstor devenea domnul Albrand se compunea din două sute de credincioși, locuind în Kouy-Yang, capitala provinciei, unde își ascundeau cu grijă

religia de păgâni, mai ales de mandarini. În mijlocul lor s-a îndreptat mai întâi și acolo și-a stabilit cartierul general și centrul operațiunilor sale.

A locuit în casa unui creștin numit Ioachim, care fusese martirizat cu opt ani mai înainte; această casă, cumpărată și mărită de el, a devenit reședința sa și locul de adunare al credincioșilor. Era săracă, alcătuită din patru încăperi, toate la parter, zidită din lemn și pământ, fără alt plafon decât acoperișul, cu ferestre de hârtie și podea de pământ bătut; una dintre încăperi slujea drept capelă; vă puteți închipui cât de bogată era podoaba ei. O litografie a sfântului Iosif, adusă din Franța, a ocupat din prima clipă locul de cinste, între sfintele imagini ale Domnului nostru și ale Sfintei Fecioare, întreaga familie a misionarului catolic, pe care nu încetează niciodată a o așeza cu sine oriunde își înfige cortul.

Pe același loc, rămas scump misionarilor și creștinilor din țară, au rămas statornicite centrul misiunii și reședința episcopală; chiar pe locul casei martirului, unde domnul Albrand a oferit pentru prima dată în acest ținut Sfânta Jertfă, și-a împlinit votul și a zidit mica sa biserică închinată sfântului Iosif; și tot

în acest loc se înalță astăzi noua noastră catedrală, pururi dedicată sfântului Iosif.

Totuși, curajosul misionar se puse pe lucru și întreprinse vizitarea creștinătăților sale. Trebuie să fi văzut China ca să înțelegi în ce stare le găsea, mai ales după o persecuție, lipsiți de orice ajutor religios, în mijlocul acelor indescriptibile furnicare de populație chinezească, unde totul este mizerie, superstiție și putreziciune morală. Ostenelile, privațiunile, suferințele ce i-au costat ca să-și strângă din nou mica turmă, să ridice curajele, să rânduiască la loc situațiile devenite mai mult sau mai puțin neregulate, să instruiască acest sărman popor și să adauge micii sale oștiri de aleși ai Evangheliei un bun număr de noi recruți, nu am a le istorisi aici; sunt lucruri ce nu se descriu: nu le poți înțelege decât fiind la fața locului și auzind pe martorii oculari. Curând, el redădu turmei sale unirea, puterea și acea prosperitate a vieții creștine care ajută atât de bine pe misionar să poarte cu voioșie mizeria.

Aceste prime lucrări împlinite, primi din Franța câțiva tovarăși, între care se afla domnul Lions, astăzi succesorul său și episcopul nostru. Totul înflorea; creștinătatea se lărgea; el cugeta să zidească acea biserică, obiect al atâtor vise și al atâtor

făgăduințe, când persecuția — fără de care nu trebuie niciodată să socotești pe aici — veni să răstoarne nu numai proiectele domnului Albrand, ci și mica lui cucerire și lucrările împlinite. Reședința din Kouy-Yang, care era toată avuția sa, fu rasă; el însuși și noii săi tovarăși fură urmăriți; creștinii săi, risipiți și descurajați. Dar el nu era descurajat. Avem, în scrisorile sale, povestirea angoaselor de atunci, iar Monseniorul Lions, singurul astăzi supraviețuitor dintre noi dintre cei ce au trăit și au lucrat cu el, ne istorisește adesea o mulțime de fapte la care a fost martor, sau pe care le-a aflat din gura lui. Voi cita unul singur, care se leagă de subiectul scrisorii mele.

Era în timpul persecuției; domnul Albrand, căutat pretutindeni, era ascuns aici, într-o familie săracă, foarte aproape de guvernator, care îl făcea urmărit departe. Neputând ieși ziua, ieșea noaptea, și i se întâmpla adesea să se întoarcă, ca într-un dureros pelerinaj, să îngenuncheze, să se roage, să plângă pe locul casei martirului, din care nu mai rămăsese nici o scândură. Într-o seară rămase mai mult: în durerea sa, se aruncase cu fața la pământ, rugându-se, suspinând, mustrând cu blândețe pe sfântul Iosif pentru

planurile pierdute și părăsirea în care îl lăsa: „Ah! îi zicea el, v-am făgăduit o biserică: aici ar fi fost. Dacă o voiți, dobândiți-ne pacea, pământul meu, creștinii mei, și voi zidi totuși, oricât de sărăcăcios ar fi!" Deodată simți pe capul său o suflare blândă și caldă și o limbiță mică ce-l mângâia; se uită și recunoscu un sărman câine pe care îl hrănise în acea casă, pe vremea nădejdilor sale, și care, credincios amintirii lui și găsindu-l acolo, venise să-l mângâie.

Marii filosofi care nu citesc „Mesagerul Sfântului Iosif" și care, nefiind suferit niciodată, nici nu s-au rugat, nu cunosc decât gânduri mult mai înalte decât slăbiciunile inimii și locuiesc în regiuni inaccesibile emoțiilor și mângâierilor evlaviei, n-ar înțelege aceasta; dar dumneavoastră și cititorii dumneavoastră, iubite Părinte, care nu sunteți filosofi de acest soi și care cunoașteți inima omenească, veți simți ce dulce impresie a încercat acel bărbat viteaz și nu vă veți mira că a văzut în acest mic eveniment ca un răspuns al Sfântului invocat. Se ridică întărit, își reînnoi pentru a douăzecea oară votul către sfântul Iosif și se întoarse la lucrările sale.

Puțin după aceea, sub focul persecuției, era numit vicar apostolic și pleca pe ascuns, din ascultare și împotriva voii sale,

să caute în Se-Tchouan consacrarea episcopală pe care o primea în ajunul Sfântului Iosif, la 18 martie 1849, într-o casă particulară, cu ușile închise și aproape fără martori. În timpul absenței sale, persecuția se întețea aici; creștinii săi, bătuți și supravegheați, îi scriau să nu se întoarcă, nimeni neputând să-i dea adăpost. El se întorcea totuși, rămânea ascuns într-o colibă mizerabilă și, de acolo, își cârmuia poporul, vizitând noaptea pe creștinii săi, întărind curajele mereu gata să slăbească. În cele din urmă, i se dădu iarăși pacea; rămânea în stăpânirea pământului său, își reclădea casa și zidea acea biserică pe care o făgăduise sfântului Iosif și pe care o dorise atât de mult el însuși. În ziua Paștilor din 1850, avu mângâierea de a celebra acolo, împreună cu cei trei misionari care alcătuiau clerul său, prima Liturghie pontificală care s-a spus vreodată în Kouy-Tchéou. Din precauție, cântăreții cântau cu glas scăzut, iar portarii făceau de strajă ca să nu lase să intre niciun păgân.

Acest edificiu, cel dintâi de felul său ridicat Dumnezeului nostru în cele trei provincii reunite ale Se-Tchouanului, Yun-Nanului și Kouy-Tchéou-ului, era cam de formă romanică; zic „cam", fiindcă nu era un tip de arhitectură, iar cei ce-l zidiseră nu pretindeau nicidecum la stil; totuși, forma

lui, relativ grațioasă și necunoscută în aceste ținuturi, stârnea admirația chinezilor, păgâni ca și creștini. Este, de altminteri, un privilegiu deosebit al misiunii noastre între cele din centrul Chinei, și pe care îl datorează fără îndoială sfântului Iosif, patronul primului său templu, acela de a avea adevărate biserici, foarte sărace, vai!, dar deosebite de casa misionarului — când are una — slujind numai cultului și amintind întrucâtva edificiile europene. Cea despre care vorbesc nu mai există astăzi; a fost înlocuită cu una mai mare, dar noi păstrăm, ca o prețioasă relicvă, imaginea acelui umil sanctuar, casa noastră părintească, adevăratul leagăn al creștinătății noastre.

Ne-a mai rămas un alt suvenir din același timp: se trimisese din Franța Monseniorului Albrand un tablou înfățișând pe sfântul Iosif cu Pruncul ISUS; îl pusese deasupra altarului; departe de a fi un Rafael, dar artele frumoase în China sunt puțin rafinate; astfel, se venea de foarte departe să se admire acest tablou. Numai că sfântul, neavând părul împletit în coadă, după moda chinezească, nici costumul țării, și purtând în picioare niște sandale destul de asemănătoare cu mica încălțăminte de paie a hamalilor chinezi, păgânii îl criticau, spre marea durere a creștinilor, care nu știau ce să spună ca să

scuze asemenea defecte. În cele din urmă însă, sfântul Iosif birui; curând fu în asemenea venerație încât păgânii înșiși veneau să-i aducă omagiile lor, iar mandarinilor, plecând la război, alergau să-i ceară ocrotirea făcând înaintea lui prosternațiunea, care este aici semnul obișnuit al respectului adânc. Tabloul era totdeauna prilej de o explicație doctrinală asupra primelor mistere ale creștinismului, pe care un catehist, rânduit să-l arate, nu omitea să o dea vizitatorilor; mare mijloc de convertire! Această imagine o avem încă; este simplă între cele simple și fără valoare artistică; dar pentru noi prețuiește mai mult decât o comoară și nu am schimba-o pe tot Muzeul Luvrului.

Zidirea bisericii a fost punctul de plecare al unui mare număr de convertiri. Deși pacea i se mai lua încă uneori, deși prosperitatea îi mai era tulburată și lucrările îi mai erau ruinate de invaziile rebelilor, creștinătatea nu încetă să crească. Se întemeie chiar o școală, un început de orfelinat și de seminar, și o farmacie pentru împărțirea leacurilor copiilor, prilej de a-i boteza când sunt pe moarte și, de asemenea, de a atrage și instrui pe părinți. Dar este de esența vocației misionarului să semene totdeauna grăuntele cuvântului lui Dumnezeu și să

renunțe la orice nădejde pământească, chiar și la aceea de a culege ceea ce a semănat.

În 1853, pe când Monseniorul Albrand își vedea misiunea înfloritoare, muri. Nu pot istorisi din moartea sa decât ceea ce privește legăturile sale cu sfântul Iosif și vă voi cita pentru aceasta câteva rânduri dintr-o scrisoare a domnului Faurie, sosit de un an în Kouy-Tchéou și care îl asistase în ultimele

sale clipe. Boala care trebuia să-l răpească se declară la 11 aprilie. „Vineri, 15, având o presimțire că nu va celebra sărbătoarea Patronajului sfântului Iosif, care cădea duminica următoare, spuse Liturghia votivă; aceasta fu cea din urmă. Din acea zi, fu silit să se așeze la pat. Duminică, boala începu să dea îngrijorări grave. Câțiva creștini, care veniră să-l viziteze, îi ziseră: «Nu ne este frică să vă pierdem, mare bisăieule» (expresia celui mai mare respect în China), «astăzi este sărbătoarea sfântului Iosif.» «Tocmai», răspunse el, «la sărbătorile sfântului Iosif am dobândit toate marile haruri ale vieții mele!» Apoi le făcu enumerarea botezului său, a primei sale Împărtășanii, a preoției sale, a episcopatului său, care avuseseră loc la sărbătoarea sfântului Iosif sau prin preajma ei. «Nădăjduiesc», adăugă el, «că va desăvârși șirul favorurilor sale printr-o favoare mai mare: aceea de a merge curând să-l regăsesc în cer!»" Muri, într-adevăr, la 22 aprilie, în octava acestei sărbători, repetând dulcile nume ale lui ISUS, Maria, Iosif, care erau familia sa, mângâierea sa, puterea sa, și pe care le iubise atât, le slujise atât de bine și le făcuse cunoscute necredincioșilor.

Golul pe care îl lăsa Monseniorul Albrand în misiunea sa nu se poate descrie; dar trebuie să credem că, din înălțimea cerului, lucra încă pentru ea împreună cu sfântul Iosif, căci, numai în anul care a urmat morții sale, au avut loc numeroase convertiri, iar Botezul a fost conferit *in extremis* la nouă mii de copii, care, murind ei înșiși, s-au dus să-i alcătuiască alaiul și să dea apostolatului său acea mărturie căreia Scriptura îi atribuie atâta preț, când Dumnezeu o scoate din gura copiilor. O nouă persecuție izbucni, însoțită de nenorociri îngrozitoare. Șapte ani întregi misiunea rămase fără episcop; abia în 1860 Monseniorul Faurie, de fericită și scumpă amintire, îi succedă Monseniorului Albrand. A fost puțin cunoscut în Franța: aici totul este plin de amintirea lui; liniștea noastră de acum este cucerirea sa, iar lucrările noastre trăiesc încă din puternica impulsie pe care le-a dat-o. Episcopul nostru, aceia dintre confrații noștri și dintre creștinii noștri care l-au cunoscut, nu vorbesc despre el decât cu lacrimi în ochi; mare evlavie, zel puternic, inteligență, veselie, ascendent asupra oamenilor: le avea pe toate pentru el. Moștenind povara Monseniorului Albrand, moștenea și duhul și puterea lui, dar și evlavia lui și încrederea lui către sfântul Iosif. Făcuse demersuri pentru a agrega creștinătatea din Kouy-Tchéou la Arhiconfreria

Sfântului Iosif; ea nu putea atunci primi agregări decât în Franța. Veți găsi, în arhivele dumneavoastră, o piesă adresată de el veneratului nostru domn Claverie, și menită să înlăture piedica canonică ce împiedica aceste agregări în străinătate. Voia de asemenea să obțină de la Sfântul Scaun o sărbătoare specială a sfântului Iosif ca sărbătoare patronală a Kouy-Tchéou-ului, pe vremea când sfântul Iosif nu fusese încă proclamat Patron al Bisericii universale și mai ales al misiunilor; dar lucrul nu s-a putut face.

Era foarte credincios practicii lunii sfântului Iosif, pe care o celebra în toate serile lunii martie, cu acei misionari ai săi prezenți pe lângă el, printr-o rugăciune, o lectură și câte un mic cântec pe care îl rima el însuși și îl potriveau pe o melodie cunoscută. Niciodată nu întreprindea ceva important fără a încredința sfântului Patriarh ceea ce urma să facă. Observase că, în fiecare an, luna sfântului Iosif aducea misiunii o favoare însemnată; astfel că, în fiecare an, când se apropia luna martie, Monseniorul Faurie zicea: „Ah! vom vedea ce va face sfântul Iosif pentru noi de data aceasta!" Și nu era niciodată înșelat: era sosirea unor noi misionari, un ajutor de bani neașteptat, un transport de veșminte, o încărcătură de vin franțuzesc. De

altfel, sfântul Iosif a continuat această tradiție, acum că Monseniorul Faurie nu mai este; iar favoarea acestui an, de pildă, a fost fericita sosire a doi confrați în ziua Bunei-Vestiri a Mariei și în Octava Sfântului Iosif. El insuflase aceeași încredere și făcuse să se adopte aceleași practici de către misionarii săi, și le recomanda adesea să-l pună pe sfântul Iosif pe jumătate în întreprinderile lor, ca să-l intereseze de izbândă.

Încă un fapt care va avea un interes deosebit pentru dieceza de Beauvais. Era atunci, între misionarii din Kouy-Tchéou, un fiu al Compiègne-ului, domnul Müller, un adevărat apostol, neînfricat, totdeauna pe metereze, de o sută de ori urmărit de rebeli, dar scăpându-le mereu, afară de ultima întâlnire, în care le lăsă oasele: îl masacrară în 1866. Monseniorul Faurie îl întrebuința la deschiderea noilor districte, adică la aruncarea primei semințe în ținuturile încă neexplorate ale provinciei. Și el îl iubea pe sfântul Iosif și nu lipsea niciodată de la evlavioasele practici ale lunii martie.

Într-un an, așadar, aștepta din Franța niște bagaje de oarecare preț, a căror bună sosire interesa destul de grav misiunea; era în luna martie, și domnul Müller își făcea în fiecare seară mica

sa stațiune, singur, înaintea unei gravuri a sfântului Iosif, atârnată cu un cui în cel mai frumos loc al odăii sale. Trebuie să știți că rebelii ocupau și pustiiau țara la mică depărtare. Într-o zi, i se vine a spune misionarului: „Părinte, bagajele dumneavoastră au sosit în cutare loc (la două sau trei leghe de aici), dar au căzut în mâinile rebelilor și, prin urmare, sunt pierdute." „Vom vedea," răspunse el. După plecarea comisionarului, se duce drept la mica sa imagine și, arătându-i cu degetul, îi ține acest discurs: „Cum! așa mă ajutați? Vă previn că de astăzi înainte nu mai continui exercițiile lunii, până ce bagajele mele nu vor fi aduse aici înaintea dumneavoastră; iar până când vă veți fi împlinit, stați ascuns și priviți peretele!" Zicând acestea, desprindea imaginea și o așeza cu fața în jos, chipul către zid. Seara, într-adevăr, nu făcu nimic, sau mai degrabă se prefăcu a nu face nimic, căci inima lui se ruga totuși. Dacă a fost întâmplare, dacă nu s-a petrecut, cum zic filosofii, decât ceea ce trebuia să se petreacă, sau dacă a fost sfântul Iosif care s-a „executat", cum a crezut întotdeauna domnul Müller, nu știu; dar ceea ce știm cu toții este că, a doua zi, fericitele lăzi soseau: sfântul Iosif vedea iarăși lumina, iar evlavioasele exerciții continuau cu și mai multă însuflețire.

Alt amănunt, de altă natură. Dacă este puțină osteneală și mizerie, câteva privațiuni în viața misionarului, nu trebuie să se creadă că ar fi o viață tristă și posomorâtă. Misionarul francez mai ales are un specific unic, care slujește de leac tuturor relelor: el cântă; împotriva oboselii, cântă; împotriva privațiunilor și mizeriei, cântă; cântă ca să-și exprime bucuria când își regăsește confrații; cântă când este singur, ca să neutralizeze tristele efecte ale singurătății. Monseniorul Albrand cânta; era un principiu al Monseniorului Faurie că misionarul trebuie să cânte, oricât de falsă i-ar fi urechea, oricât de neascultătoare i-ar fi vocea; iar venerabilul lor succesor întreține aceste fericite tradiții. Mai mult încă: se rimează, și avem în Kouy-Tchéou niște Anale poetice, în care fiecare își poate insera producțiile. Ah! nu sunt capodopere, și Boileau al nostru ar găsi destulă materie să cârtească. Muzica este vreun aer simplu și popular, o amintire din sat; cuvintele sunt versuri făcute cum se poate; s-a hotărât că, pentru a ușura lucrarea și a nu risipi timpul, avem toate drepturile asupra măsurii și rimei; amândouă sunt sclave și trebuie să asculte: un vers de douăsprezece picioare poate avea treisprezece și paisprezece, unul de opt poate avea nouă; dacă alinierea este depășită, se ajunge totuși la capătul versului, la rimă, care

trebuie ea însăși să se mulțumească cu puțin. Astfel se cântă micile întâmplări ale misiunii, vesele și dureroase; și încercările însele, odată trecute și puse în cântec, devin cele mai bune prilejuri de bucurie; mai avem, pe deasupra, frumosul obicei de a întâmpina la sosire pe noii misionari cu vreo mică cântare simplă în cinstea lor. Or, sfântul Iosif are întotdeauna partea sa, și cel puțin un cuplet; este o tradiție ce urcă până la Monseniorul Faurie. Sfântul nostru de predilecție împărtășește astfel bucuriile noastre ca și durerile noastre, norocul bun ca și norocul rău.

Dar mă rătăcesc dezvăluindu-vă secretele noastre de familie; trebuie să mă întorc la istorisirea mea. În mâinile Monseniorului Faurie misiunea a luat dezvoltarea sa și a primit organizarea sa definitivă. Episcopatul său nu a fost totuși lung; și încă a fost străbătut de multe nenorociri: o persecuție cumplită a zguduit din nou creștinătatea sa și i-a făcut mai mulți martiri dintre creștinii indigeni. Cel dintâi purta numele binecuvântat de Iosif. I-a luat de asemenea unul dintre misionarii săi, domnul Néel, a cărui imagine Biserica ne va îngădui poate într-o zi să o așezăm lângă aceea a sfântului Iosif, deasupra altarelor noastre. Apoi provincia întreagă fu

pustiită, jefuită și depopulată cu două treimi de una dintre acele îngrozitoare invazii de rebeli sau, mai degrabă, de sălbatici, care, timp de mai mulți ani, au purtat prin China și mai ales prin aceste ținuturi focul și moartea. Foametea și ciuma veniră să adauge grozăviile lor acestor flageluri. La întoarcerea păcii, creștinătatea din Kouy-Tchéou era ruinată și mai mult decât decimată; preoților nu le rămăseseră decât curajul lor, inima cea mare a episcopului lor și ocrotirea sfântului Iosif, care se făcu curând simțită. Se adunară rămășițele risipite ca să se reînceapă din nou. Flagelurile făcuseră mii de orfani, pe care îi găseai pretutindeni rătăcind și uneori muribunzi. Misionarii adunară un mare număr, îi îmbrăcară, le dădură Botezul și învățătura; și astfel se întâmplă că sângele martirilor fusese la propriu o sămânță de creștini.

Misiunea primise întăriri din Franța, în oameni și în bani; ieșea din ruinele sale, când Monseniorul Faurie plecă la Conciliu. Nu a mai revăzut-o: moartea îl surprinse la întoarcere și numai trupul lui ne fu înapoiat; se odihnește pe o colină care stăpânește această capitală și pare să prezideze încă lucrările noastre și luptele noastre. Când misionarul este ispitit să se descurajeze, aruncă o privire spre acea colină sfințită de

aceste sfinte relicve și se simte întărit și mângâiat. Monseniorul Faurie a murit și el în puterea vârstei, în mijlocul lucrărilor și nădejdilor sale; iar noi, cum spune Scriptura, intrăm în ostenelile lui: fără îndoială nici noi nu vom vedea secerișul pe care îl pregătim; este vocația noastră să semănăm totdeauna și să plecăm înainte de seceriș.

Unul dintre planurile de predilecție ale Monseniorului Faurie fusese reconstruirea bisericii Sfântului Iosif, zidită de Monseniorul Albrand și devenită mult prea strâmtă. N-a avut timp să împlinească acest vis. Această muncă și această bucurie erau păstrate pentru episcopul nostru de astăzi, Monseniorul Lions, moștenitor al virtuților și al gândurilor celor doi predecesori ai săi, unul dintre primii tovarăși ai Monseniorului Albrand, martor al timpurilor eroice ale misiunii și părtaș la toate luptele pe care le-a îndurat până acum. Una dintre primele sale lucrări a fost, așadar, reconstruirea bisericii. Vai! trebuie ca nimic să nu izbutească fără a fi încercat prin necaz. Biserica era isprăvită în 1874, când un incendiu o mistui cu totul. Nu s-a știut niciodată cauza, dar diavolul locuiește pe aici împrejur și nu trebuie să fie străin de aceasta. Doi misionari ai acestei reședințe au fost cât pe ce să-și piardă

viața, căutând să stingă focul, care i-a surprins în clopotniță; au sărit pe acoperișul casei și, din acoperiș în acoperiș, până la pământ. Unii creștini au asigurat că au văzut îngeri care purtau pe unul dintre ei în brațe și îl așezau pe sol. El însuși n-a văzut nimic; dar povestește adesea că, din clipa când a fost înconjurat de flăcări în clopotniță și a simțit că i se aprinde barba, până la aceea când s-a aflat teafăr și nevătămat pe pământ, nu-și mai amintește nimic și nu știe nici pe unde, nici cum a coborât.

După multă trudă și fără bani, ne aflam în fața unei grămezi de cenușă. Sfântul Iosif a fost consultat; s-a reluat lucrul. Creștinii s-au strâns cu contribuții; au dat puțin, dar cât au putut, căci sunt atât de săraci! Mi s-a pomenit un vrednic slujitor care, primind de la stăpânii săi valoarea a cincizeci de franci, plata pe un an, a dat patruzeci și cinci pentru sfântul Iosif. Diavolul a fost, desigur, uimit să vadă curând ridicându-se, pe locul preferat de Monseniorul Albrand și sfințit prin lacrimile lui, o nouă biserică mai mare, ale cărei proporții grațioase și arhitectură, necunoscută în această țară, umplu pe chinezi de admirație, iar pe creștinii noștri de bucurie și mândrie, ca o vedenie cerească pogorâtă pentru a le întări credința și a-i

adăposti împotriva diavolului, atât de puternic în ținuturile noastre. Nu este încă pe deplin plătită; nu se va putea mobile și împodobi decât mai târziu; dar sfântul Iosif va purta grijă, ori altminteri vom pune și noi chipul lui cu fața în jos; deja a primit amenințările noastre pentru luna martie 1877, dacă nu se va „executa" până atunci. Dar îl vom binecuvânta totuși!

Această biserică nu v-o voi descrie în amănunt; deja scrisoarea mea a devenit un volum; doar câteva cuvinte: asupra stilului gotic, păstrat cu credincioșie în plan, asupra împărțirii în trei nave, a bolților, a coloanelor de lemn, a ferestrelor și porților cu ogive grațioase, s-au întrebuințat detaliile construcției chinezești pe care acest plan le îngăduia: lambriuri, sculpturi exterioare, inscripții evlavioase și morale atârnate de coloane, acoperiș în țigle galbene și verzi (cele două culori prețuite de chinez), colțurile acoperișului ridicate în afară și sfârșind într-o formă mai mult sau mai puțin fantastică de animal ori de floare, totul încununat de o clopotniță de lemn în același gust, cu un frumos clopot trimis din Franța, ca să vorbească despre Dumnezeul creștinilor oricui are urechi de auzit. Ansamblul este simplu, grav și cu adevărat plăcut, chiar și pentru ochii noștri care au văzut frumoasele biserici ale

Franței. S-a jertfit cât mai puțin cu putință, în detalii, gustului chinezilor, mari iubitori de podoabe ciudate, de animale monstruoase, de ieșituri capricioase și contorsionate, de zorzoane și de culori strălucitoare. Multe sate din Oise au biserici mai mari și mai frumoase, dar aici este o minune; chinezii noștri fac călătorii ca s-o vadă și sunt de părere că nu este pe lume nimic asemenea, afară poate de palatul împăratului la Peking, poate încă! Și este, într-adevăr, glorioasă de privit de sus ori de pe coasta munților abrupți ce înconjoară capitala. Așezată în locul cel mai liniștit și cel mai înalt al orașului, albă și izbitoare, ea stăpânește triumfător casele negre și joase ale chinezilor și chiar clădirile cele mai înalte ale cetății, pagode, tribunale și teatre, purtând sus în văzduh clopotnița sa, crucea sa luminoasă, ca un semn de speranță și de cucerire asupra acestor sărmane pământuri pe care diavolul le stăpânește încă, dar nu mai fără luptă și fără neliniște. În jurul ei și la picioarele ei, ca oile în jurul păstorului lor, se îngrămădesc casele creștinilor, strânse în același cartier, încoronate cu o cruce, ca să le deosebească de celelalte și ca să arate îngerului rău că nu mai are drept de intrare.

Biserica fiind isprăvită înainte de Paști, Preasfinția Sa a ales, pentru a o binecuvânta, sărbătoarea Patronajului sfântului Iosif, zi în care, în fiecare an, toată mica noastră familie sacerdotală se adună în jurul lui pentru reculegere, care se deschide astfel în chip firesc prin invocarea și sub auspiciile Sfântului nostru prea iubit. Toți sosesc în zilele dinainte din cele patru colțuri ale provinciei. Dumneavoastră, Părinte drag, care ați gustat viața misiunilor, știți cu ce bucurie misionarii catolici, și mai ales misionarii francezi, se regăsesc după un an de împrăștiere, de alergări dintr-o creștinătate într-alta și de singurătate morală în mijlocul unui popor străin de limba, de obiceiurile și de ideile patriei lor. Veți înțelege și încântarea lor de a zări, la cotul unei stânci, coborând munții nesfârșiți ai ținutului dimprejur, grațioasa clădire care a răsărit, ca de sub pământ, de la ultima lor întrunire, și care pare să le zâmbească, să-i aștepte și să-i îndemne să alerge.

Iată, în sfârșit, familia întreagă și ziua sosită. Deși suntem în anotimpul ploilor, sfântul Iosif nu a lipsit să ne dăruiască un soare strălucitor; ne bizuiam bine pe aceasta.

Am puțin să vă spun despre ceremonie. Cine n-a văzut în Franța, în cele mai mici sate, sărbători mai frumoase decât

acelea pe care le putem face aici? Mai întâi, bisericile noi nu au, în țări de misiune, privilegiul unei consacrări solemne. Nu li se poate da decât o simplă binecuvântare; suntem înconjurați de păgâni și, deși avem acum pacea, trebuie să facem cât mai puțin zgomot cu putință și să ne ascundem oarecum; apoi, nu avem, ca în Franța, mijloacele frumoaselor împodobiri naturale și artificiale, ale bogatelor veșminte, ale acelor fermecătoare procesiuni de copii și de tinere fete care înveselesc și înalță atât de grațios ceremoniile religioase, în sfârșit acea muzică suavă și acele cântări frumoase care pun bucurie în inimi și pe care nu le mai auzim; ele nu mai sunt pentru noi decât o amintire depărtată și scumpă, ca un ecou plăcut al altei vieți și al pământului natal totdeauna iubit. Nici moravurile, nici limba țării, nici vecinătatea păgânilor, nici situația noastră deosebită și resursele noastre nu ne îngăduie toate acestea. Dar cea mai frumoasă strălucire a micii noastre sărbători stătea în lucruri care nu se descriu și pe care trebuie să vi le fac să le ghiciți și să vi le las să le simțiți.

Podoaba bisericii noastre, încă goală și fără împodobire înlăuntru, dar strălucind sub un soare frumos, era adunarea noastră de creștini, toți credincioși și prezenți la chemare,

îngenuncheați sau, după obiceiul țării, prosterniți, cântând foarte tare, cu o voce puțin dulce, dar din tot sufletul, rugăciunile liturgice traduse și rânduite în limba lor. Un bun număr dintre ei au mărturisit credința și au suferit pentru Evanghelie pe vremea persecuției, au fost bătuți, jefuiți, izgoniți pentru numele lui Isus Cristos. Ce podoabă pentru biserica noastră! Această podoabă, fără îndoială, eram și noi, reprezentanți ai Bisericii în mica noastră lume, soli ai Evangheliei între aceste sărmane popoare și însărcinați să le aducem mântuirea; erau mai ales confrații noștri mai vechi, nu cei dintâi sosiți acum treizeci de ani, căci au murit, ci cei care le-au urmat de zece ani încoace; cei mai mulți au îndurat angoasele și primejdiile persecuției, ale războiului, ale rebelilor și ale flagelurilor; unii au fost bătuți și răniți în slujba lui Dumnezeu și poartă încă urme glorioase ale suferințelor lor; mai mulți au trecut prin situații înfricoșătoare și au fost actori în scenele pe care ni le istorisesc nouă, celor abia veniți. În sfârșit, podoaba Bisericii noastre este episcopul nostru iubit, cel mai mare și părintele tuturor, veteranul misiunii, supraviețuitorul și astăzi singurul martor al acelor timpuri eroice, ale căror osteneli le-a împărtășit, ale căror dureri le-a

gustat, și a căror istorie o păstrează între noi. Iată podoabele bisericii noastre și solemnitatea sărbătorii noastre.

După aceasta, dacă rugăciunile și ceremoniile binecuvântării unei biserici sunt în ele însele și pretutindeni foarte grăitoare, aici, pe un pământ îmbibat de păgânism și de atâtea veacuri ocupat de diavol, în mijlocul acestui popor imens prosternat înaintea zeilor săi monstruoși, în care nu crede și totuși a cărui robie o îndură, dat pradă superstițiilor sale bizare, riturilor sale ridicole și moravurilor sale josnice, cu adevărat șezând în întuneric și în umbra morții, aici mai ales aceste ceremonii și aceste rugăciuni au o semnificație mai adâncă, un caracter de rugăminte mai mișcătoare. Ele sunt un adevărat exorcism, ca să alunge din acest mic țarc de pământ binecuvântat pe diavolul, din vremuri imemoriale stăpân al solului și al văzduhului; ele sunt ca o plângere, ca un suspin al Bisericii militante și prigonite în aceste ținuturi, un strigăt către Dumnezeu, ca să-I pună înainte făgăduințele Sale și sângele martirilor noștri și să cheme sfârșitul robiei în care gem încă tinerele noastre creștinătăți.

Chinezii neștiind să pronunțe latina, noi singuri cântăm rugăciunile liturgice în limba Bisericii; și nu este o mică

emoție pentru noi să intonăm sub aceste umile bolți și să auzim o dată, noi care suntem de obicei lipsiți de ele, acest *Veni Creator*, acești Psalmi, acest *Miserere*, aceste Litaniei care au, mai ales pentru noi, o semnificație atât de frumoasă și trezesc în inimile noastre atâtea amintiri. Trebuie să fi fost lipsit de aceste lucruri ca să le simți farmecul. Închipuiți-vă, pe acest pământ depărtat, în această biserică înconjurată de case locuite de păgânism, pe acești câțiva misionari așezați înaintea altarului, în jurul episcopului lor, în genunchi, chemând peste acest popor lumina de sus. În spatele lor, această cohortă de noi creștini, aleșii Evangheliei, aluatul mântuirii, pârga acestei sărmane gentilități care așteaptă de la noi Răscumpărarea, și dintre care totuși un număr atât de mare nu o primește; iar la capătul navei, lângă ușă, ascultând cântările noastre și privind cu o mirare vagă și dureroasă sfintele noastre rituri, un bun număr de păgâni, într-o atitudine instinctiv respectuoasă și cugetătoare, însemnată de o oarecare tristețe, ca și cum ceva lăuntric i-ar tulbura înaintea acestui spectacol nou pentru ei și încă plin de mistere, dar deja foarte grăitor, aduși în aparență de curiozitate, în realitate de har. Poate au venit să caute, fără să știe, un gând sfânt care va lucra încet inima lor și va fi germenele mântuirii lor.

O curte mare închisă, care se întinde înaintea bisericii, ne îngăduie o mică procesiune afară și staționea la marele portal. Să vă spun ideea care m-a urmărit în timpul acestei procesiuni, mai ales în clipa când, precedați de crucea purtată în frunte și ieșind din biserică, ne așezam afară, înaintea porților, în jurul prelatului care binecuvânta? Mă întorceam cu gândul la acel an memorabil al domniei lui Constantin și al pontificatului sfântului Silvestru, când pacea a fost în sfârșit dată creștinismului, după trei veacuri de lupte și suferințe. Îmi închipuiam mai ales acea zi și acel ceas necunoscut istoriei, dar totuși binecuvântat pe veci, când marea veste a eliberării a ajuns la urechile papei sfântul Silvestru, în peștera sa de la Monte-Soracto, și a venit să smulgă din neliniști și din lacrimi pe membrii clerului și pe creștinii Bisericii primare ascunși în catacombe. Îmi ziceam că, în ziua când creștinismul a putut în sfârșit să se arate în public și să se bucure de pace, preoții și credincioșii trebuie să fi rânduit, ca să sărbătorească izbăvirea lor și să iasă din ascunzișurile lor subpământene, o procesiune evlavioasă și solemnă, în care au desfășurat, fără îndoială, pompa riturilor sfinte și au purtat în fruntea cohortei lor triumfătoare acel stindard binecuvântat și împărătesc al Crucii, devenit semnul mântuirii, după ce fusese atât de multă vreme

scandalul iudeilor și batjocura păgânilor. Îmi înfățișam acea frumoasă Biserică romană, îmbrăcată în purpura sângelui martirilor săi și purtând încă urma mișcătoare a lacrimilor sale, urcând din adâncul catacombelor printr-o ușă smerită până atunci necunoscută, desfășurând pentru întâia oară, sub lumina soarelui și în mijlocul imnurilor sacre, falangele sale deja minunat de numeroase, apărând în sfârșit, în toată frumusețea tinereții și a curăției sale, privirilor uimite și încântate ale mulțimii romanilor și aruncând către cer și către pământ, ca spre a le face părtașe la triumful său, cântările sale pline de nădejde și de veselie. Și mi se părea că și noi, poate, după atâtea lupte pe care Biserica le-a purtat aici, ieșind din aceste catacombe în care persecuția ținuse până astăzi religia noastră captivă, aveam să închidem de acum înainte era robiei și a tăinuirii, să trimitem, prin cântările noastre, acestui sărman popor cuvântul mântuirii și să-i arătăm, luminoasă și slăvită, Crucea, unica lui speranță, stindardul nostru și steagul Regelui nostru veșnic. Vai! viața catacombelor nu s-a sfârșit încă pentru noi, iar cucerirea ce mai rămâne de făcut este imensă; dar pretutindeni se arată semne fericite și ca niște semne pe cer; nădejdea pe care am simțit-o în această sărbătoare nu va fi înșelată. Creștinii noștri, și ei, erau cu toții în bucurie și bine

mângâiați de necazurile și disprețurile pe care le îndură de la păgâni, de calomniile cu care îi copleșesc, după tactica tradițională a dușmanilor credinței, și de neliniștile sub care trăiesc fără încetare. Da, cu adevărat, strălucirea fețelor lor și fericirea ce le luceau în ochi prețuiau mai mult decât draperii, aur și iluminări pentru a împodobi biserica noastră. Sărmani oameni! le trebuie uneori sărbătorile noastre ca să le susțină curajul și să le întărească credința; trebuie ca Biserica să li se arate într-o altă înfățișare decât aceea a umilințelor și a durerilor; și nouă înșine ne trebuie, de asemenea, aceste priveliști, ca să dea sufletelor noastre avânt și tinerețe, să ne răcorească zelul, să întrețină în inimile noastre acea bucurie și acele nădejdi fără de care nu ar fi cu putință nici o viață apostolică.

Dar să încheiem această lungă istorisire. La reîntoarcerea în biserică, o frumoasă predică în limba chineză vorbește creștinilor noștri despre sfântul Iosif, le amintește ce a fost el pentru misiune de la începuturile ei, de la făgăduința Monseniorului Albrand; ce este, ce trebuie să fie pentru ei și pentru noi, ca și pentru acea mare familie catolică ce acoperă pământul, și pe care trebuie cu orice chip s-o sădim și s-o

lărgim în această țară. Curând sfânta Jertfă cobora în noul sanctuar și lua în stăpânire tabernacolul; clopotul, un frumos clopot cu sunet curat, ca acelea din Franța! — vestea orașului și ecourilor dimprejur că demonul fugise de acum din aceste ziduri sfințite și nu va mai domni în ele, ci că Dumnezeu binevoia să-Și statornicească aici locuința, să asigure aici împărțirea harurilor Sale. Petarda joacă un mare rol în sărbătorile chineze: nenumărate petarde, aprinse în curte, răspundeau glasului clopotului, ca să-i întregească, parcă, cuvântarea, și împlineau solemnitatea din afară. Seara, un salut, totdeauna precedat și urmat de canonadă, era ca arătarea și prima binecuvântare a Domnului nostru, de acum așezat la locul Său și locuind între noi. Un cântec francez către Preasfânta Fecioară, pentru luna ei, și către sfântul Iosif, pentru sărbătoarea lui, încheia această zi fericită.

Trebuie spus totul: un ospăț simplu, pregătit pe cât se putea în chip francez și asezonat cu o mare bucurie, îi aduna pe misionari și pe episcopul lor. Ca să vă faceți o idee despre luxul ce se desfășură acolo, se cuvine să spun aceasta?… Da, o voi spune… nu, n-o voi spune… Ei bine! o voi spune totuși, cu riscul de a scandaliza pe farisei. Niște prieteni evlavioși din

Bordeaux, binefăcători ai misiunii și întotdeauna credincioși amintirii Monseniorului Faurie, pe care îl iubesc încă în operele lui, trimiseseră vin; aveam, o veți crede? o sticlă la trei. La urma urmei, pot spune bine ceea ce spune Scriptura: vinul cel bun veselește inima omului! Această amintire a patriei, rară și prețioasă în aceste părți, ajută să ne facă inimile ușoare. La desert, unul dintre confrații noștri, a cărui vervă poetică nu a fost încă secătuită de zece ani de misiune și de nu puține încercări, scotea din adâncul mânecii mica cântare către sfântul Iosif; el cânta strofele pe un cântec naiv și fermecător al unei vechi plângeri franceze, și noi toți, împreună, reluam refrenul:

Slavă lui Iosif! slăvitului său nume!
Spre a-l cinsti pe acest pământ,
Să oferim acest nou sanctuar.
Sfinte Iosif! fii Părintele nostru!
Slavă! slavă!
Slavă numelui tău dulce!

Părinte drag, istorisirea mea s-a sfârșit; îngăduiți-mi încă câteva simple reflecții. Reculegerea noastră s-a încheiat; ne vom împrăștia pe un an și ne vom întoarce la creștinătățile

noastre respective, dar inima ne este mângâiată; sfântul Iosif ne conduce. Micile noastre creștinătăți, legându-se de aceasta, alcătuiesc o rețea împărțită în trei grupuri. Suntem astăzi, cu tot cu episcopul nostru, douăzeci și patru de misionari pentru o țară de o sută patruzeci de leghe în lungime pe o sută zece în lățime, a cărei populație, micșorată de război ori de foamete, de la cincisprezece milioane de locuitori cât putea să fie, la patru ori cinci milioane, revine încetul cu încetul, sub pace, la cifra ei dintâi. Rămân pe această întindere imense terenuri nelucrate și pe care nu le-am cucerit încă. În fiecare an înaintăm puțin, și Preasfinția Sa voiește curând să deschidă noi districte, adică să facă să fie atacate de misionarii săi câteva părți ale provinciei unde Evanghelia este necunoscută. Turma noastră, după ce a fost decimată de atâtea flageluri, a revenit la cifra de aproximativ douăsprezece mii de creștini; dar, cu harul lui Dumnezeu, va fi mai numeroasă în viitor. În Franța, suflete sfinte oferă lui Dumnezeu, spre a ne ajuta, rugăciunile și jertfele lor; și ne vor veni, fără îndoială, din patrie, tovarăși pentru a continua lucrarea sfântă căreia ne consacrăm trup și suflet. Vocații apostolice răsar încă în colibele unde ne-am născut, iar pământul francez este destul de bogat ca să dea lumii întregi apostoli.

Sfântul Iosif intră pentru mult în nădejdile noastre; noi purtăm devoțiunea lui către creștinii noștri; ei o înțeleg, și ea pune la îndemâna slăbiciunii lor intelectuale cele mai adânci taine și cele mai înalte gânduri ale creștinismului, prin marile dogme de care se leagă. Acești sărmani oameni sunt prea greoi ca să prindă finețurile pietății catolice și să intre într-o spiritualitate mai înaintată decât credința elementară; vor rămâne încă multă vreme la ceea ce sfântul Paul numea primele elemente ale cuvintelor lui Dumnezeu. Dar logica pietății trebuie să înceapă cu temeliile, să înainteze după principii, și sfântul Paul ne spune că și neofiții lui erau acolo. Ai noștri înțeleg marile subiecte dogmatice și devoțiunile fundamentale: Patimile Domnului nostru, Euharistia, Preasfânta Inimă, Preasfânta Fecioară, sfântul Iosif, Îngerii păzitori.

Misionarii cei mai încercați au remarcat însă că literații au o repulsie deosebită față de misterul Întrupării Cuvântului; nu este de mirare: sfântul Paul constatase aceeași repulsie la literații și la mandarinele vremii sale. Or, prin sfântul Iosif acest mister va pătrunde în înțelegerea lor; și, precum Dumnezeu, la început, a introdus în lume pe Fiul Său întrupat sub patronajul și paternitatea adoptivă a sfântului Iosif, astfel

ne va ajuta să-L introducem, prin același mijloc, în aceste minți oarbe și să le biruim repulsia și prejudecățile.

Cât despre creștinii noștri, numele sfântului Iosif le este foarte cunoscut; este unul dintre acelea pe care le dau cu predilecție copiilor lor și pe care cerințele limbii îi siluiesc cel mai puțin să-l schimonosească. Chipul lui este unul dintre acelea pe care le iubesc și ni le cer cel mai mult, împreună cu cele ale lui Isus și ale Mariei, ca să-l atârne în locuințele lor, în locul acelor figuri budiste grotești și monstruoase cu care locuințele păgâne sunt acoperite chiar și pe dinafară. Am vrea să-l punem pretutindeni, până și la păgâni, ca drapelul și instrumentul cuceririi noastre; căci, dacă apariția sfântului Iosif pe pământ a fost, înaintea celei a Înaintemergătorului, înaintea celei chiar a Mariei, pe care Iosif o precedase cu anii, primul semn și ca prima auroră a venirii lui Isus Cristos, nu pare oare că, odată sfântul Iosif așezat aici între păgâni, Domnul nostru nu va lipsi să sosească după el și că cultul lui va fi, în această sărmană Chină, înainte-mergătorul împărăției lui Dumnezeu? Dacă Biserica lui Dumnezeu este, după ideea sfântului Paul, Trupul mistic al lui Isus Cristos și, după frumoasa cuvântare a Părinților care dezvoltă această idee,

Întruparea continuată; dacă prin sfântul Iosif Domnul nostru a fost primit la intrarea Sa în lume, la prima Sa întrupare, prezentat și, pentru întâia oară, predicat lumii, tot prin el voiește, fără îndoială, să fie ocrotit, adoptat, crescut în această nouă întrupare pe care trebuie să i-o dăm aici; prin el voim să-L prezentăm, să-L predicăm acestor popoare rătăcite în vechile lor erori; și, sub ocrotirea lui, Domnul nostru va crește între ele, ca odinioară la Nazaret. Nu vi se pare această mersuială logică și potrivită cu aceea pe care Dumnezeu Însuși a urmat-o în planul Răscumpărării?

Altă rațiune pe care o avem să ne bizuim pe sfântul Iosif și alt titlu la favorurile lui deosebite: principalele noastre lucrări au ca obiect copilăria; prin ea începem de obicei și pe ea se întemeiază nădejdea noastră. Cateheții noștri-botezători trimit la cer pe toți copiii, chiar și pe cei ai păgânilor, pe care îi găsesc muribunzi și pe care îi pot atinge. Educația creștină pe care o primesc copiii noilor creștini îi va face mai statornici în credința lor, mai delicați în viața lor creștină, decât părinții lor, credincioși fără îndoială, dar convertiți la vârsta adultă și întotdeauna mai puțin înrădăcinați în creștinism și mai puțin pătrunși de principiile lui. În sfârșit, îi avem pe sărmanii noștri

micuți orfani, mai numeroși aici decât în altă parte și care sunt specialitatea misiunii noastre. Analele Sfintei Copilării o dovedesc. Crescuți creștinește, acești copii vor deveni întemeietorii familiilor creștine și, dacă va plăcea lui Dumnezeu, germenele acelei societăți creștine, atât de încet venind, atât de greu de întemeiat, și pentru care s-a vărsat deja atâta sânge, atâtea lacrimi! Or, nu pare oare că, între lucrările catolice, acelea care se adresează copiilor sunt în chip deosebit în stare să placă sfântului Iosif, din pricina chemării sale și a funcțiunilor cu care a fost însărcinat față de sfânta copilărie a Răscumpărătorului?

Nu e lucru mic a converti și a câștiga suflete. Aici, ca pretutindeni, este greu și se întâmpină împotriviri de tot felul; lucrarea lui Dumnezeu întâlnește, în țară necredincioasă, o mie de piedici pe care nu le pot descrie; mai ales, va trebui timp, multe osteneli, multe vieți sacerdotale, pentru a atinge acest mare scop al chemării noastre, societatea creștină, pentru a o așeza temeinic, a o aclimatiza pe acest sol frământat din idei păgâne atât de învechite încât le-ai crede aproape identificate cu natura și din superstiții stranii ce par a întuneca luminile rațiunii. Dar poate oare un catolic să se îndoiască de

viitor când e vorba de Biserică, și un misionar când e vorba de răspândirea credinței? Apostolatul nostru are pentru sine făgăduințe de viitor, a căror valoare este garantată de experiența a optsprezece veacuri.

Biserica catolică nu dă niciodată greș; izbânda și victoria vor veni în cele din urmă: chestiune de timp! De altminteri, e oare nevoie s-o spunem? nu lucrăm singuri, iar puterea pe care ne sprijinim nu este a noastră. Sărmanul lucru al misionarului nu este decât instrumentul material al unei puteri mai înalte, care îl previne, îl întrece și produce sub mâna lui roade pe care el abia ar putea fi ispitit să le atribuie lucrărilor sale, fiindcă ele sunt fără măsură față de puterea oamenilor, și îi este prea limpede că nu el este autorul lor. Această putere este harul, căruia nu-i scapă nici o făptură omenească și pe care Dumnezeu îl dă tuturor, chiar și acelora la care noi nu ajungem. Evanghelia, spune iarăși sfântul Paul, este puterea lui Dumnezeu spre mântuirea celor ce cred. Mesagera cerească, ca un înger premergător, fără a aștepta prezența noastră și predica noastră, merge înainte ca să ocupe și să pregătească sufletele, să le lumineze, să lucreze în ele în tăcere, să le tulbure în erorile lor, să le chinuiască în viața lor vinovată, ba

chiar să le fecundeze într-o anumită măsură. Misionarul, când sosește, își dă seama că un cuvânt mai lăuntric a răsunat înaintea cuvântului său și că Duhul Sfânt a trecut deja; dacă știe să caute, dacă are cât de cât cunoașterea inimii omenești și a căilor lui Dumnezeu, găsește totdeauna, într-un ungher al acestor suflete necredincioase, dar deja atinse de puterea crucii, o urmă a acestei treceri dumnezeiești, ascunsă sub dărâmături, sub mărăcinii erorii și ai păcatului; astfel, cuvântul lui, când se face auzit la rândul său, nu este cu totul un străin, deși vestește un Dumnezeu necunoscut. Acest cuvânt de mântuire, când misionarul judecă că a venit vremea să-l rostească în mijlocul unei populații păgâne, vine, cu micuțul său bagaj, să se așeze în inima locului, la un creștin, dacă este unul, iar dacă nu este, la un păgân binevoitor; acolo își întocmește planul de război și organizează atacul. Într-o odaie retrasă începe prin a-și ridica altarul; e destul de simplu: o masă pe care așază piatra sa sfântă acoperită cu o față de masă, două lumânări pe sfeșnice de lemn ori pe sticle, ori încă pe doi frumoși napi roșii tăiați cu meșteșug, crucea sa de misiune atârnată pe perete cu câteva imagini, ghiciți care, și totul e spus. Când a putut găsi astfel un colțișor pentru a-și așeza altarul și a oferi sfânta Jertfă, treaba lui este bună și victoria

asigurată; căci, din acel moment, Biserica este acolo vie, în stare să cucerească și să crească; există un punct al ținutului unde demonul nu mai domnește, unde Dumnezeu a pus piciorul și a deschis izvorul harurilor Sale, unde împărăția Sa este întemeiată și numele Său sfințit, unde Crucea se înalță ca să atragă totul la sine, unde dulcile nume ale lui Isus, Maria și Iosif sunt rostite cu iubire, și unde curând câteva suflete simple vor veni să primească credința și să se unească, prin rugăciune și har, cu această imensă familie catolică, ai cărei membri vor deveni, și care nu este pretutindeni, mulțumită lui Dumnezeu, umilită ca în China.

În adevăr, Părinte drag, dacă suntem lipsiți de prezența și de manifestările acestei mari vieți creștine care prisosește totdeauna în Europa, chiar și în acești ani nefericiți, ce mângâiere să asistăm aici la nașterea și tinerețea Bisericii catolice!

Orfelinatele noastre dau pe dinafară de sărmani copii; avem școli creștine; botezătorii noștri seceră în fiecare zi mulți îngerași care merg la Cer să ne ajute. Totuși mai rămâne mult de făcut. Unul dintre visele Preasfinției Sale, când va fi bogat, adică scăpat de datorii, este să zidească un spital creștin; s-ar

primi acolo chiar și păgâni, care ar veni din belșug, mijloc de a dobândi multe morți creștine; și apoi, în afară de acest pios calcul, este una dintre acele lucrări de caritate pentru care Biserica a fost întemeiată și care nu pot să nu atragă asupra unei creștinătăți ocrotirea și binecuvântările lui Dumnezeu, împreună cu favoarea sfântului Iosif, patron al morții bune.

Da, Părinte drag, Biserica lui Dumnezeu este frumoasă pretutindeni, în toate vârstele ei și în toate stările ei, dar este cu atât mai mișcătoare aici, în amabila și sfânta ei copilărie, crescând în mijlocul unei societăți păgâne, cu adevărat ca crinul între spini. Dumneavoastră, care aveți toată puterea pe lângă sfântul Iosif, rugați-l bine, faceți-l să fie rugat pentru noi, ca să lucreze cu noi, ca să grăbească cucerirea noastră; ca credința să prindă rădăcină în toate aceste suflete și ca creștinătățile noastre să iasă, în sfârșit, din leagăn și din copilărie, ca să ajungă la acea deplină măsură a vârstei bărbătești, care este splendoarea Bisericii:

« Donec occurramus omnes in unitatem fidei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi… qui adimpletur omnia in omnibus. »

SCRISOAREA A NOUA.

Tsen-Y-Fou, la 21 iunie 1876.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Am părăsit capitala și iată-mă așezat la postul meu, în orașul Tsen-Y-Fou, unul dintre cele trei centre principale ale misiunii. Până acum nu văzusem decât trandafirii și partea plăcută a noii mele vieți; mă bucur — și nu trebuie să fiu plâns — că intru în perioada muncii; mi-ar fi foarte greu să nu gust, ca ceilalți, din mizeriile apostolice. Îmi voi petrece primul an la Tsen-Y-Fou, lângă un vechi misionar, ca să mă deprind cu limba, să fac primele mele arme, să păzesc casa și creștinătatea, pe când confratele meu va alerga prin sate în căutarea oii rătăcite.

Așezământul de la Tsen-Y-Fou cuprinde o casă nouă, cu capelă lăuntrică pentru creștini, toate în proporții destul de mari, din lemn, fără etaj, cu ferestre de hârtie în două culori și podea de pământ bătut: e splendid! Pe de o parte casa dă spre stradă, de care este despărțită printr-o curte împrejmuită cu zid; celelalte trei părți sunt înconjurate de o grădină unde, dacă vă place, cultivăm flori și câțiva arbori de plăcere, și nu numai legume; arborii vor fi foarte folositori pentru a însănătoși aerul. Confratele meu pretinde că am cunoștințe foarte întinse în grădinărit; m-a făcut directorul grădinii; în adevăr, nu mă pricep la mare lucru, dar în țara orbilor chiorii sunt regi!

Avem frumoși crini galbeni, asemenea unor coroane de limbi de foc, și primul a înflorit în ziua Rusaliilor; garoafe tocmai destul de frumoase ca să ne amintească patria, și primul a înflorit în ziua Preasfântului Sacrament. Aducând din Franța sâmburi și semințe, le-am pus în pământ; am pepeni care cresc, cartofi care răsar, ceapă și varză ce se zăresc ieșind; aștept răsărirea semănăturilor mele de coacăze, struguri, tei, prune și alune. Chinezii n-au gust, dar admiră și imită cu plăcere lucrurile pe care le facem, fără să aibă mintea să le născocească;

vin mulți să vadă grădina noastră și imaginile noastre; este un mijloc de predicare ca oricare altul și o prilej de a face cunoscută, cel puțin in confuso, religia noastră și vocația noastră.

Latura locuinței noastre opusă străzii este despărțită de zidul cetății prin câteva case; dincolo de zid, un mic râu, sau mai degrabă un torent lat; adesea aproape sec, dar uneori rostogolește ape năvalnice și revărsate; dincolo de torent, un munte ne mărginește orizontul și ne odihnește ochii prin verdeața lui; este cu totul acoperit și, ca să zic așa, împestrițat de morminte păgâne, formând mici movile nelucrate, fără piatră și fără cel mai mic semn religios; de departe ai zice turme de oi nemișcate. Iată, chiar acum, scriindu-vă, am privelișteа a opt oameni care urcă anevoie muntele, scoțând strigăte ascuțite; poartă, pe prăjini de bambus, un sicriu uriaș: este un mort pe care îl duc să-l îngroape; înaintea lor un alt om bate în tam-tam; un al treilea poartă, în vârful unei prăjini, nu știu ce idol mare din hârtie multicoloră; rudele cele mai apropiate urmează mortul, îmbrăcate în doliu, adică în alb, și scot urlete de jale foarte caraghioase și prea puțin sincere, judecând după mersul bocitorilor. Din când în când se opresc

ca să se odihnească, să vorbească, să râdă, apoi încep iarăși să geamă și mai tare; aceste strigăte nu urmăresc să-i zideasc pe cei vii asupra durerii familiei, ci să-l facă pe mort să creadă că este plâns și să înduplece duhurile care îl chinuiesc într-un fel de purgatoriu budist.

Ajunși la locul îngropării, bat în tam-tam — un cazan de aramă îngrozitor — ca să-i pună pe fugă pe demoni, despre care se crede că se tem; aprind un reșou; ard hârtii poleite cu aur și argint; dumnezeii mincinoși trebuie să ia aceste hârtii zugrăvite drept aurul și argintul ce li se oferă, ca să nu mai chinuiască sufletul mortului; fac mari plecăciuni înaintea mormântului; ceata începe să scoată urlete plângătoare, lugubre, stridente, cu un glas tremurător ca bufnițele pădurii, cu semnele cele mai extravagante ale unei dureri care abia există! Când obosesc, se așază, stau de vorbă liniștiți, râd, beau ceai, mănâncă, până când îi vine unuia dintre cei de față pofta să reînceapă a plânge și a striga; atunci toți fac la fel. Acest joc ține ceasuri întregi. Cadavrul fiind îngropat, înfig pe mormânt idolul de hârtie; bat tam-tamul tot restul zilei. În prima săptămână după moarte, rudele vin să plângă zile întregi și bucăți de noapte; în fiecare seară, timp de trei luni,

mai petrec încă două ceasuri urlând și bătând tam-tamul. Toate acestea au un aer atât de caraghios, de straniu, cum nici nu ți-l poți închipui!

Trebuie să am ceasuri triste, vă ziceți, ispite aspre de regret și de descurajare! Răspuns, și răspuns cu totul sincer: trist, niciodată! Veselia este una dintre condițiile vieții de misionar și unul dintre privilegiile misiunii noastre din Kouy-Tchéou; desigur, la anumite ore, amintirea patriei și a lucrurilor lăsate acolo, mai ales acest gând cumplit că nu se va mai vedea niciodată toate acestea, îți apucă gâtul și îți dă o strângere de inimă; dar îmi dau seama că, pe măsură ce părăsești mai mult, pierzi mai puțin, și ești mai puțin ispitit să regreți. Ceea ce se poate numi lumea și societatea în aceste ținuturi este cu totul fără atracție, atât de caraghios, atât de ridicol, atât de straniu, atât de respingător, încât nu rămâne loc în inima noastră decât pentru legăturile supranaturale. Trebuie chiar, ca să umbli cu chinezii noștri atât de puțin interesanți, oricare ar fi ei, bogați ori săraci, învățați ori neștiutori, să-ți faci silă, să-ți amintești de vocația ta.

Aveți dreptate: mediul social nu este curat; este cu totul pe dos față de creștinism; dar, în sfârșit, oricât de corupți ar fi păgânii,

cu toții cu desăvârșire dați păcatului; oricât de slabi ar fi creștinii noștri, a căror inimă nu este prea generoasă, nici credința prea adâncită, nici pietatea prea înălțată; oricât de puternic rămâne demonul, de multă vreme stăpân al solului și al atmosferei, atracția lucrurilor lumești este nulă pentru noi; se respiră mai puțin decât în orașele Franței acea aburire de păcat, acea floare fină a corupției care apucă sufletul și îl împiedică aproape să simtă gustul bunului Dumnezeu. Nimic din ceea ce vedem nu seamănă cu acest lux, cu această moleșeală, cu aceste plăceri, cu acest bine material care fac viața comodă și efeminată; nu mai e vin, nu mai sunt licori, afară de un fel de rachiu de orez grețos și respingător, cu care nu mă pot deprinde; o hrană grea la stomac, puțin îmbietoare, totdeauna prost gătită cu grăsime; niciodată unt, niciodată lactate: ar fi un scandal să se vadă mulgându-se o vacă ori o capră; zahăr pudră prost rafinat și neplăcut; fructe fără gust, afară de portocală, care este excelentă. Dacă iei parte la o masă la un bogat, cele mai multe bucate te scârbesc: ouă sărate păstrate în saramură; ouă putrede, păstrate la fel, vreau să zic putrezite anume ca să se păstreze; ciuperci moi, diafane și lipicioase, ce cresc pe trunchiul copacilor bătrâni; cărnuri sărate și afumate, dar prost sărate și stricate; păsări sărate, dar

cu pene; pești sărați, mirosind îngrozitor, de care încă n-am putut să mă ating; un fel de brânză albă făcută din boabe fermentate; tocături în care intră tot felul de lucruri; o grămadă de plăcinte și dulciuri mici prăjite ori confiate, făcute din făină de orez care lipește boabe de mei; germeni de fasole; țevi de ceapă în sămânță, tăiate bucăți și băgate în oțet; semințele verzi ale cepei, fripte ca mazărea; rădăcini fragede și lăstari tineri de bambus și de alți copaci; cotoare de salată fără frunze; castane pisate; viermi de mătase, albine și lăcuste; crabi, șerpi și șopârle; fără a mai vorbi de câine, lup și panteră: iată hrana!

Străzile orașelor sunt murdare și noroioase; toate casele, joase, negre, umede, rău aerisite, murdare și infecte. Poporul e îmbrăcat în zdrențe; bogații înșiși poartă o coafură și haine urâte, lucioase de murdărie; femeile sunt ridicole cu pantalonii lor, bluzele lor și piciorușele lor înfășurate. Rufăria noastră, totdeauna prost spălată, nu este niciodată călcată și ne vine fără greș impregnată de nu știu ce mirosuri rele. La țară, casele sunt zidite din pământ, cu împletituri de trestie drept pereți, cu pardoseală de pământ bătut, fără alt tavan decât acoperișul de trestie, fără alt horn decât o gaură în acoperiș; locuințele

din orașe sunt din cărămidă și lemn, de obicei fără ferestre; cele mai frumoase, foarte prost mobilate, fără nici un confort. Nici o muzică, afară de cântări nazale și slabe, niște fluierele groaznice care jupoaie urechile și fac dinții să scrâșnească. În fapt de pictură și sculptură, niște imagini hidoase de animale fantastice, gârbovite, monstruoase, și de personaje care se strâmbă. Nici grădini de agrement: nu se cunosc; și noi suntem singurii care cultivăm câteva flori pentru altarele noastre și pentru lunile Mariei; nici măcar copaci frumoși, căci chinezii n-au gust și nu cunosc nici tăierea copacilor, nici felul nostru grațios de a îndruma ramurile; singurii copaci de agrement pe care îi vezi sunt, în curțile strâmte și întunecoase ale caselor bogate, câteva tulpini de arbuști cățărători, pe care le răsucesc și le suciesc ca să le dea o formă bizară și capricioasă.

Aceasta este tabloul credincios al țării; nu exagerez și nu vă născocesc, nici nu vă voi născoci vreodată.

Și acum, cum procedăm ca să întemeiem creștinismul, ca să câștigăm la credință populații noi? — Misionarul se duce să se așeze într-una dintre creștinătățile cele mai depărtate de centru, la marginea ținutului ce trebuie cucerit; acolo predică,

spune Sfânta Liturghie, îi face pe oameni să fie chemați să vină să vadă pe acest maestru de religie străin. Chinezul este mare călător: sunt totdeauna în ținut câteva persoane din împrejurimi; în plus este peste măsură de curios, mai ales când e vorba de europeni; vine deci să vadă și să audă. Vin cu sutele; toți declară — și nu lipsește niciodată — că această religie este mai frumoasă, mai cu bun-simț decât cea a idolilor, morala ei mai rațională. Este vorba să se tragă concluzia practică? Chinezii o șterg unul câte unul; totuși rămân câțiva, vreo zece, care par să aștepte ceva; îi întrebi, răspund: „Nu zic nu!" Îi pui să promită că vor veni a doua zi; se întoarce jumătate; au cugetat și sunt dispuși să se lase instruiți; îi faci să vină în fiecare zi; mai mulți se desprind încă; alții îi alungi chiar tu: niște netrebnici care te exploatează. După o săptămână, micuța turmă de recruți este curățată, redusă la cea mai simplă expresie; dar ce rămâne oferă o oarecare speranță. Îi catehizezi; Părintele le dă rânduieli pentru vremea absenței sale: să vină să fie instruiți de un creștin din loc, să recite cu el rugăciunile de duminică; le făgăduiește botezul după un an, dacă au învățat doctrina, au asistat la rugăciuni și au dovedit, prin purtarea lor, bunăvoința; se întorc în ținutul lor. După un an Părintele trece iar; vin din

nou, neapărat încă scăzuți la număr, ori făcând ei înșiși recruți; îi cercetezi, primești pe unii la botez, îi amâni pe alții. Noii botezați se întorc în ținutul lor și alcătuiesc acolo primul nucleu al unei creștinătăți; astfel districtul s-a întins puțin. La următoarea lui călătorie, misionarul va merge poate să celebreze Sfânta Liturghie la ei, dacă îi spun că este speranță din partea aceea, că va putea înainta încă mai departe și îngroșa nucleul; astfel, încetul cu încetul, împărăția lui Dumnezeu se întinde. Dar câte greutăți de biruit, fără a mai socoti niște mizerabile nimicuri care, dat fiind duhul superstițios al țării, devin uneori mari piedici pentru apostolatul nostru!

Un fapt vă va da o idee. Istoria este cam… chinezească; cu atât mai rău pentru chinezi! Aici se profesează un fel de cult pentru orice bucată de hârtie, chiar murdară, ruptă, care poartă caracterele limbii chineze; fiecare dintre aceste caractere întruchipează un spirit, un demon, iar spiritul vrea să fie respectat; se va răzbuna dacă este profanat: aceasta este credința poporului. Se păzește deci să nu se ardă aceste hârtii, mai ales să nu fie întrebuințate la anumite uzuri pe care le ghiciți. Într-o zi, unul dintre cei mai buni convertitori ai

noștri (mi-a povestit el însuși lucrul) este chemat într-un oraș încă păgân, la capătul districtului său: iscoadele îi dăduseră speranța unei bune secerișuri. Se așază în inima locului, la un păgân bine dispus, și își începe lucrările. Era acolo de opt zile când i s-a întâmplat să întrebuințeze din greșeală, la uzul în chestiune, o hârtie acoperită cu scriere; niciodată un chinez, chiar creștin, n-ar fi săvârșit o asemenea crimă. Hârtia este văzută, scoasă din abis, arătată mai întâi câtorva persoane, dusă în piața publică, prezentată tribunalului mandarinului; într-un sfert de ceas orașul întreg este înștiințat de sacrilegiu; se cutremură de indignare și de groază în așteptarea răzbunării duhurilor. Hârtia este pusă pe o targă, purtată pe străzi și prin pagode ca ispășire: este o adevărată răscoală; Părintele n-are decât timp să fugă pe ascuns și cât mai iute, ca să scape de furia poporului. Un catehist, rămas după el ca să-și încheie treburile, este recunoscut, prins de mulțime, osândit, spre repararea faptei, în locul stăpânului său, să mănânce trei boluri… Înțelegeți, și nu stărui asupra amănuntelor acestei groaznice pedepse! Vinovatul a dobândit numai să adauge la fiecare bol o mare doză de sare; a fost bolnav șase luni. Cel mai trist este că misionarul ținea ținutul (notabilii făcuseră act de adeziune la noua religie, ceruseră instrucția, botezul), și că

totul este pierdut deocamdată în acest oraș; timp de zece ani nu se va putea pătrunde acolo!…

Pe lângă aceste tristeți, este o mulțime de lucruri mângâietoare! Creștinii noștri nu sunt minuni; sunt toți, fără excepție, suflete vulgare; chinezul nu este în stare de înălțare și de acel nu știu ce delicat, nobil, pe care îl întâlnești, pe alocuri, în Franța, la adevărații creștini; este cu neputință să găsești aici suflete pioase, cum mai aveți încă dumneavoastră câteva. Dar toți creștinii noștri sunt credincioși; toți au o încredere absolută în Părinte; el n-are decât un cuvânt de spus, nu ca să-i facă sfinți, nici ca să smulgă din inima lor păcatele ori să sădească acolo virtuțile, ci ca să-l readucă la împlinirea datoriilor pe acela care le-ar uita. Se găsesc între acești noi creștini, încă puțin pătrunși de duhul credinței, multe mizerii morale, și aceasta este o muncă grosolană de care misionarul trebuie să se mulțumească; dar, în sfârșit, este muncă. Nu se poate cere idealul acestor sărmani; ei nu sunt stăpâni să aibă ori să nu aibă stofă ca să-l dea. Oricât de greoi ar fi creștinii noștri și oricât de neputincioși să se ridice, peste grosul rudiment al vieții creștine, la treapta cea mai de jos a desăvârșirii, ei au credința și harul sfințitor; ei sunt trupul

mistic al lui Isus Hristos, Biserica catolică. Ce poate fi mai mare, mai mângâietor decât aceasta? În fond, avem materie pentru frumoase lucrări și, cu puțină observație, se poate afla totdeauna, sub lucrarea preotului, plină ea însăși de minunate taine, o adevărată germinare cerească, care va ajunge negreșit să crească și să rodească într-o zi, peste o sută de ani, peste două sute de ani, nu contează: Biserica este răbdătoare, fiindcă este nemuritoare și sigură de viitor!

SCRISOAREA A ZECEA.

Tsen-Y-Fou, la 6 august 1886.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

De curând, confratele meu, aflat în misiune, era într-un cătun la trei leghe de aici; vizita șaisprezece creștini și le aducea Sfintele Taine; șederea lui trebuia să dureze o săptămână; am profitat de vecinătatea lui ca să mă duc să-l văd la lucru și să petrec o zi cu el; era prima mea ieșire și soseam pentru încheierea misiunii. Confratele meu era găzduit la cel mai bogat dintre creștinii locului, un bun cultivator care are cu ce să-l primească pe bunul Dumnezeu și pe misionar. Părintele este instalat în încăperea principală: nici un tavan, suntem sub un acoperiș de paie; nici ferestre, se vede prin ușă; pereți din împletituri de bambus despicat — niște garduri de țarc de oi,

ceea ce, de altfel, e mai potrivit ca să respiri și să vezi limpede; ușa din aceeași materie, atârnată cu două balamale din împletituri de bambus. Bunul Dumnezeu locuiește în față, în șură, mai potrivită să slujească drept capelă, dar zidită în același fel. Ca altar, o masă a casei cu pânzeturile noastre — o cruce, două sfeșnice, două sticle pline cu apă în care stau tulpini de crini sălbatici, trei litografii colorate: iată împodobirea! O lădiță face tabernacolul; deasupra, un firav baldachin din pânză indiană cu ramuri multicolore acoperă altarul și face un fundal; în capelă, bănci pe care creștinii noștri îngenunchează ca să asculte Sfânta Liturghie și să-și cânte rugăciunile: ei nu stau niciodată jos în biserică. Am petrecut acolo o zi încântătoare!

Vă închipuiți într-un cătun retras, sălbatic, cu totul sărac, aceste câteva familii creștine locuind colibe mizerabile și adorând, în mizeria lor și în adâncul singurătății lor, pe adevăratul Dumnezeu? Sărmanii! nu sunt prea aleși și îmbietori la vedere; dar vă asigur că am simțit o vie emoție văzându-i adunați în jurul nostru, în această șură de trestie mizerabilă unde confratele meu spunea Sfânta Liturghie, și rugându-se, în simplitatea și sinceritatea lor, Dumnezeului pe

care venim să li-L propovăduim de atât de departe. Vizităm câteva familii la ele acasă; creștinii ne fac salutul chinezesc în doi genunchi; asistăm la rugăciunile lor în capelă: botezuri, împărtășanie generală, predică, catehism, binecuvântarea copiilor; plimbare într-o pădure vecină, unde ne însoțesc bărbații și copiii; culegem acolo crini sălbatici uriași; am măsurat unul a cărui tulpină avea opt picioare înălțime și un frumos mănunchi de flori de câte douăzeci de centimetri fiecare. După-amiază, femeile pregătesc pentru cei doi Părinți o masă frumoasă, alcătuită din tot ce au găsit mai bun; creștinătatea, în întregime și în picioare, în jurul nostru, ca să constate cinstea făcută bucătăriei chinezești: așa e obiceiul. În vreme ce mâncăm, doi dintre cei mai de seamă ne fac vânt cu multe ceremonii. Pentru mine, care sunt novice, îmi era destul de greu să fac cinste bucatelor stranii ce ni se serveau: în zeama lor, semințe încolțite prăjite, dovleci verzi fierți în apă, friptură de viermi de mătase, flori de crin gătite cu grăsime după ce s-au trecut, urechi de lemn (ciupercă de copac), tulpini abia ivite și încă fragede de bambus și, în mijlocul tuturor, bucăți de slănină grasă; o găină frumoasă cu piele neagră, triumfal așezată în zeama ei. Am dat năvală asupra găinii și am lăsat confratelui meu grija de a gusta celelalte

feluri. În fine, masa s-a încheiat cu împărțirea mea de imagini, care a produs, în această colonie, un entuziasm de nespus!

În fiecare familie convertită, dăm trei imagini: un Hristos răstignit, o Fecioară și încă una; e ca să înlocuiască biserica, pe care acești creștini atât de lipsiți n-o au tot anul. Vin la Tsen-Y la sărbători; dar e departe, și femeile, cu picioruşele lor, nu călătoresc niciodată. În fiecare dimineață, în fiecare seară, mai ales în fiecare duminică, îngenunchează înaintea imaginilor lor ca să-și cânte rugăciunile, căci ei nu pot să se roage decât cântând. Au o viață a cărei tristețe nu v-o puteți închipui; singurele lor zile de bucurie sunt aceste câteva zile pe care le petrecem în fiecare an cu ei. Sunt toți săraci, și cei mai mulți foarte săraci; singurele lucruri cât de cât plăcute pe care ochiul le întâlnește în coliba lor mizerabilă sunt imaginile noastre; ele au pentru ei un preț nesfârșit și le înconjoară cu un respect, cu o precauție de necrezut. Imagini de Épinal de un sou! Sunt mândri de misionarii lor și onorați că-i au uneori în mijlocul lor; îi privesc ca pe niște persoane supraeminente. Credința lor nu este prea luminată, nici pietatea prea înaintată, dar fac ce pot; au părăsit viciile și superstițiile păgânilor, sunt foarte cinstiți, foarte uniți între ei; duhul creștin și

supranatural îi pătrunde încet; chiar după o convertire sinceră, nu au îndată înțelegerea creștinismului și simțămintele care sunt obișnuite în Franța. Sunt resemnați în sărăcia lor; dacă bogăția are asupra lor un ascendent uimitor, nu e fiindcă o doresc; ci un om bogat li se impune și le dobândește îndată respectul. A trebuit timp, explicații, ca să li se facă să înghită acest adevăr simplu: că Domnul nostru a fost condamnat la moarte ca un criminal; totuși aceasta este câștigat, deși încă este scandal pentru părinți, ca odinioară. Iubesc mult crucifixele, imaginile Domnului nostru pe cruce; dar cele care înfățișează alături de El doi tâlhari sunt puțin gustate; tâlharii aceia îi umilesc, mai ales când păgânii le cer explicație. Noii creștini au mare greutate să găsească mișcătoare și chiar să admită nașterea smerită a Domnului nostru, viața Lui de muncă și de durere. Înțelegeți ce se vrea a spune când se afirmă că smerenia este o virtute proprie creștinismului și necunoscută, neînțeleasă de orice altă religie?

La Tchen-Kia-Pa, confratele meu, făcând catehismul, întreabă pe un creștin despre viața Domnului nostru: „Era bogat sau sărac?" — Creștinul știe bine că Domnul nostru era sărac, i s-a spus de atâtea ori! dar nu cutează să o mărturisească: e atât de

umilitor! Răspunde: „Nici bogat, nici sărac; avea cu ce să trăiască!" Misionarul îi îndreaptă ideile; dar bunul om, care primește sărăcia pentru sine, n-ar vrea s-o primească pentru Domnul nostru; avea o teamă instinctivă să nu facă misionarului durere și rușine spunându-i că Domnul nostru a fost sărac. În cele din urmă, am părăsit acest cătun, cu totul mișcat de bunăvoința și inima bună a acestor oameni vrednici; am încă în suflet zâmbetul simpatic cu care ne priveau și care părea să spună: dacă mulți alții nu vor să vă asculte, noi, cel puțin, suntem copiii voștri; avem aceeași inimă, aceeași credință, aceeași speranță ca voi; căutăm să răsplătim jertfele pe care le-ați făcut ca să ne mântuiți.

Mă întorc la Tsen-Y-Fou, în timp ce confratele meu este chemat mai departe ca să asiste la moartea unei sărmane femei. Înțelegeți că cei mai mulți dintre creștinii noștri mor fără sacramente, din lipsă de preoți; dar, în fiecare creștinătate, un om vrednic, mai instruit în doctrină, îi asistă la moarte, le face rugăciunile, actul de căință, le dă, în fine, toate ajutoarele sufletești care nu cer prezența preotului; bunul Dumnezeu are îndurări, și nu pot crede că actul de căință este atât de greu, când este atât de des necesar. Confratele meu ia cu sine sfântul

Viatic și ajunge la muribundă, o spovedește, socotește de trebuință să aștepte până a doua zi dimineață ca s-o împărtășească. Închipuiți-vă această situație: a purta Preasfântul Sacrament, a călători, a vorbi cu oamenii, a mânca, a-ți rândui pachețelul, toate acestea cu Preasfântul Sacrament pe piept. Seara, înainte de culcare, îl închide într-o valiză curată pe care o pune pe masă și se culcă alături, acolo, în aceeași cameră, până când, în fine, a doua zi, poate să o împărtășească pe biata femeie, care face o moarte ziditoare. Sărmanii aceștia mor totdeauna fericiți, mângâiați, când sunt asistați de misionar. În același ținut, avea o chestiune de lămurit: cu o lună înainte, o femeie murea; era creștină, dar catecumenă nebotezată; misionarul nu putuse fi înștiințat; catehistul însuși sosise prea târziu: murise de-a binelea. Familia cerea trupul ca să-l îngroape cu superstițiile păgâne, cerere pe care păgânii n-o fac niciodată când e vorba de un mort botezat; creștinii locului voiau s-o îngroape creștinește; catehistul aleargă și, ca să taie chestiunea, o botează pe biata femeie după moarte și o îngroapă creștinește. Misionarul află de întâmplare la trecerea lui și îl întreabă pe catehist, care răspunde: „Ce voiți, Părinte? poate că nu era moartă cu totul!"

Săptămâna trecută, o nouă excursie la creștinii noștri. Confratele meu își încheia o stațiune la Yuen-Tan-Kéou, la patru leghe de aici; m-am dus să petrec două zile cu el. Am sosit pe catârul meu, precedat de un ghid; creștinii adunați mă așteptau și, îndată după salutările de rând, ne-am așezat la masă; aveam cel puțin un fel franțuzesc, făcut de mine: supa de ceapă; toată lumea este nebună după ea și îmi conferă titlul de binefăcător al omenirii! La Yuen-Tan-Kéou am botezat trei fetițe: Marta, Maria, Agata; aceasta din urmă, biată copilă vândută de părinții ei păgâni! este foarte drăgălașă, foarte blândă, cu un aer gânditor și melancolic care i se potrivește bine; aproape acesta este singurul farmec pe care îl au copiii chinezi, căci ei nu sunt zburdalnici, strengari și zgomotoși ca cei din Franța. La început tocmeam o altă fetiță și trebuia să ne-o dea pentru orfelinatul nostru; dar mama s-a gândit să consulte un bonz vrăjitor, care i-a declarat că soarta fiicei ei este funestă; în consecință, nefericita femeie și-a aruncat copilul în râu, dând astfel într-adevăr dreptate vrăjitorului.

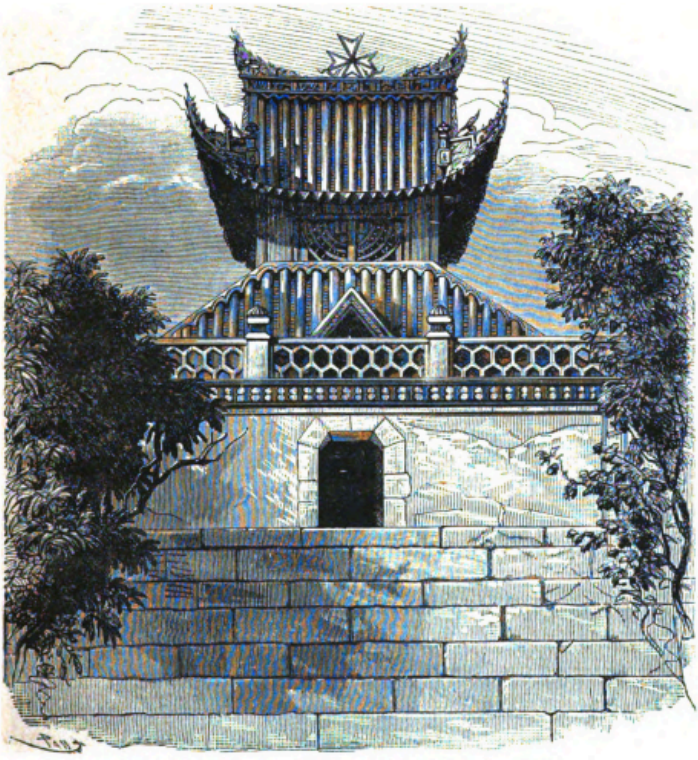

Marta, Maria și Agata vor fi puse în orfelinatul nostru, unde avem deja vreo douăzeci de fete îndrumate de două fecioare creștine; ele vor învăța semnul crucii, rugăciunile și vor fi crescute creștinește, dacă persecuția nu va veni să ruineze dragele noastre lucrări. Când aceste sărmane părăsite vor avea treisprezece ani, le vom mărita cu creștini, ca să întemeieze noi familii credincioase: iată una dintre industriile noastre

pentru a recruta și a spori turma. Cumpărăm, primim, adunăm pe acești nenorociți copii, fete și băieți, cât ne îngăduie sărăcia noastră să-i hrănim; ei cântăresc mult în nădejdile noastre de viitor, iar în același timp rugăciunile lor naive, nevinovăția lor și harul lui Dumnezeu aruncat în inima lor sunt, în prezent, mângâierea noastră și bucuria sufletului nostru; căci, în sfârșit, ei sunt pârga acestui popor încă atât de departe de Evanghelie, și nu putem afla nimic mai bun de oferit lui Dumnezeu decât curăția inimii lor. Lucrările noastre pentru copii sunt, de altfel, nu numai cele mai înduioșătoare prin însăși natura lor, ci și acelea care răspund cel mai bine dorințelor și strădaniilor zelului nostru. Adulții pe care îi convertim sunt, fără îndoială, credincioși; nici unul nu-și uită îndatoririle, mulțumită lui Dumnezeu; dar, formați în păgânism, păstrează mai mult ori mai puțin spiritul lui și grosolănia; trebuie să așteptăm a doua generație crescută în credință, sau să luăm copiii păgânilor chiar din leagăn, ca să obținem de la ei puțină pietate, ceva din acea delicatețe a simțirilor pe care Evanghelia trebuie neapărat să o producă în inimile în care este sădită. Este izbitor: odată creștine, familiile se prefac încet-încet, părăsesc ideile și moravurile păgânismului ca să ia spiritul creștinismului și să practice virtuțile lui. Ce bucurie pentru noi să vedem astfel

împărăția lui Dumnezeu așezându-se puțin câte puțin, să asistăm la nașterea ei, să-i urmărim cu ochiul înaintarea, să-i culegem primele roade!

Spre seară — nu uitați că suntem tot la Yuen-Tan-Kéou — așteptând rugăciunea și instrucția, creștinii se adună la Părintele lor sufletesc și stau de vorbă cu el; în chip firesc, Părintele sufletesc se străduiește să-i intereseze ca să-i atragă, să producă puțină unire între ei, să dea un oarecare farmec trecerii sale și adunărilor lor religioase, să le lase amintiri fericite. De jocuri nici nu poate fi vorba: chinezul nu se joacă; fac o nouă împărțire de imagini; confratele meu are un prism de cristal care descompune culorile, un binoclu de teatru care apropie destul de bine, un stereoscop cu vederi luate în Europa, în fine o tabacheră cu muzică; aceste patru obiecte îl urmează la țară ca să-i recreeze pe creștini și sunt mereu prilej de surprize, de admirații! Atât de puțin lucru trebuie ca să distrezi pe acești sărmani care n-au văzut niciodată nimic! Și păgânii vin să privească, dar cu timiditate; simt că creștinii alcătuiesc o familie, iar ei nu sunt din ea; facem tot ce putem ca să-i atragem, și o simplă curiozitate este adesea prilejul unei convorbiri care va avea urmări. Iată un exemplu: în timpul

șederii sale la Yuen-Tan-Kéou, confratele meu vede venind un băiețaș de cincisprezece ani, copil de păgâni, cu chip și privire mai bune decât au de obicei păgânii (nu e închipuire: viața creștină schimbă chipul, ochii mai ales; credincioșii noștri sunt mai delicați, mai plăcuți, mai blânzi, mai puțin rătăciți, mai puțin urâcioși, mai puțin respingători). Copilul venea să vadă obiectele europene ale Părintelui; apoi, în timpul rugăciunii și instrucției, stătea în picioare, în pragul ușii, ascultând, fără să-și ia ochii de la misionar, toate acestea cu un aer mic, melancolic și blând, care dă nădejde. A treia zi, aduce Părintelui niște mere ale țării; nu sunt cine știe ce, dar, neavând altele, se mănâncă și, cum zice confratele, după zece ani de misiune, când ai uitat bine gustul merelor franțuzești, pe acestea le găsești suportabile. În fiecare zi băiețașul aduce mere, asistă la toate exercițiile și îl urmează pe Părinte pretutindeni. În seara trecerii mele, ca să-i distrăm pe creștini, mergem cu ei, la lanternă, să pescuim într-un șanț crabi — racii țării; băiețașul este și el; în sfârșit ne soarbe din ochi; se vede că acest sărman copil este lucrat, lucrat pe dinăuntru, de ceva cu adevărat supranatural. Marți, 25, trebuia să mă întorc; mâncăm la trei, la unul dintre creștinii locului; băiețașul ne urmează și ne privește mereu. Îi zic confratelui: „Aș dori mult

ca, înainte de plecarea mea, să puteți sparge puțin gheața și să-i adresați câteva cuvinte; copilul acesta mă interesează!" — „Am să încerc, răspunde confratele; se simte că harul îl urmărește; este o adevărată vocație la credință; am așteptat ca lucrarea să se facă de la sine; am să văd!" După ce am isprăvit masa, creștinii o iau pe a lor; ne așezăm pe o piatră înaintea casei; băiețașul ne urmează, stă lângă noi la câțiva pași, rezemat de un copac, privindu-ne și privindu-ne mereu. Confratele meu îl cheamă; se apropie înroșindu-se, dar cu o plăcere vădită; la întrebările ce i se pun, nu fără precauții oratorice, răspunde că se gândește să se facă creștin, că aceasta e dorința lui, că părinții sunt păgâni și probabil nu vor consimți; totuși nu știe. Părintele nu-l silește, fiindcă e prea tânăr, iar autoritatea părinților este prea absolută în China (toate drepturile, chiar acela de viață și de moarte, acela de a vinde, de a alunga, de a abandona etc.) ca să poți primi pe cineva înainte de căsătorie, împotriva voii tatălui său; dar îl îndeamnă blând să frecventeze pe creștini, să adore în inima lui pe Dumnezeul lor, să se roage, să trăiască curat, abținându-se de vicii și, pe cât se poate, de superstițiile păgânilor, în fine să ceară lui Dumnezeu să netezească greutățile. Copilul a ascultat toate acestea, a făgăduit că le va

împlini, a continuat să vină, fără însă să se amestece între creștini, de frica părinților săi. Confratele meu a trebuit să plece fără să fi făcut mai mult, dar a dat cuvânt creștinilor să vegheze asupra lui, să-l lase să vină la ei, să se împrumute a-l instrui și, în caz de boală, să nu-l lase să moară fără botez. Harul bunului Dumnezeu este acolo și își va face încet lucrarea. Câți creștini în Franța, pe care harul îi tulbură și le lucrează astfel inima, și care se luptă împotriva lui! Dar, în sfârșit, lucrarea lui nu se pierde; într-o zi sau alta, sufletul se lasă doborât.

Iată sărbătorile noastre, domnule Decan, iată bucuriile noastre, mângâierile noastre! Dacă în viața noastră sunt mizerii, suferințe trupești sau morale, credeți-mă, nu este nici tristețe, nici regret în inima noastră; și eu, deși am lăsat în Franța afecțiuni prețioase, amintiri care îmi sunt mai dragi astăzi ca oricând, sunt fericit că am luat această povară și că m-am pus în slujba Evangheliei în aceste nenorocite țări.

SCRISOAREA A UNZECEA.

Tsen-y-Fou, la 16 septembrie 1876.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

De la ultima mea scrisoare, ne-a venit din capitală un misionar, delegat de Preasfinția Sa, ca să dea Mirul prin părțile noastre. Înainte de Mir, pelerinaj la Long-Pin, la mormântul lui Pierre Ou, creștin decapitat pentru credință pe la 1814; este martirul din Tsen-y-Fou; creștinii noștri din această regiune au încredere în el și merg la mormântul lui; procesul beatificării sale se instruiește la Roma. Rămășițele acestui brav creștin odihnesc lângă un sat mare care nu numără creștini; erau altădată; răzvrătirea a nimicit tot: sat și locuitori, creștini și păgâni. După răzvrătire, păgânii au repopulat; o mică colonie de creștini s-a reconstituit și ea, la trei sferturi de leghe

de acolo; ea formează un cătun cu totul creștin și care crește. Mormântul martirului nostru este pe o colină, înconjurat de o mulțime de monumente păgâne, neosebindu-se de ele prin nici un semn: o movilă mare, rotundă, de pământ, sprijinită de un zid de pietre uscate. Trebuia să-l regăsim în mijlocul acestor morminte acoperite de ierburi mari și de mărăcini; din fericire, Monseniorul Faurie, care îl vizitase în 1866 și voia să-l restaureze, a lăsat în notele sale câteva indicații. Aflăm cam locul, dar șovăim între trei morminte; după cercetări îndelungate și minuțioase, l-am recunoscut pe al martirului nostru după o cruce pe care Monseniorul Faurie spune că a săpat-o cu cuțitul pe o piatră din zid. Mulțumită acesteia, am putut face cu siguranță evlaviile noastre. Acești martiri ai Chinei au fost oameni simpli, puțin aleși după lume, nici măcar prea rafinați în spiritualitate; au făcut puțin zgomot și nu vor fi niciodată vestiți; dar sunt transfigurați în slava Cerului și, fără îndoială, este de folos să-i rugăm și să le încredințăm lucrările și afecțiunile noastre. Am avut, la acest mormânt, un gând pentru dumneavoastră toți; martirii noștri, fiind mai puțin invocați decât cei din Franța, au deci și mai puțină treabă și trebuie să țină de cinste să asculte puținele rugăciuni ce li se adresează. Culeg de pe movilă câteva

rămurele, apoi mergem să găzduim la creștinii din cătun, descendenți ei înșiși ai unui mărturisitor al credinței, tovarăș de temniță al lui Pierre Ou. Acela a murit în închisoare pe la 1812, iar mormântul lui este păzit de oamenii din cătun.

Ne întoarcem la Tsen-Y: Adormirea, mare sărbătoare împletită cu Miruirea! Creștinii sosesc de la opt până la zece leghe împrejur; casa noastră este plină de lume; din fericire este cald, chiar și noaptea, căci dorm pretutindeni, pe jos, pe lespezi; de altminteri, nu au haine frumoase de stricat. Pocnitorile au, ca întotdeauna, un mare rol în sărbătoarea din afară. La amiază, oamenii vin în grădina noastră; bătrânii și tinerii aleargă câte doi, care va ajunge cel dintâi de la un capăt la altul al unei alei lungi; învingătorul primește de la noi o prăjitură cumpărată pentru această împrejurare. Păgânii aproape că nu au jocuri și pricep puțin amuzamentele noastre; dar, făcându-se creștin, chinezul devine puțin francez, mai puțin melancolic, mai puțin sălbatic, mai vesel, mai deschis, mai plăcut; astfel religia creștină este cel mai bun precursor, singurul introducător cu putință al civilizației și al ideilor europene între aceste popoare, pe care le ia pe dinăuntru și le duce încetul cu încetul, fără să silească nimic, la moduri de a

gândi și de a face mai conforme cu cele ale Europei. În această privință veți găsi în ziare amănunte despre ceea ce se petrece în Japonia: în timp ce pune botniță misionarilor catolici, guvernul japonez adoptă uzanțele, industriile, organizația administrativă a Europei, inclusiv presa liberă, artileria, costumele, poșta etc. Țară curioasă, unde civilizația intră pe la coadă, începe cu consecințele și chiar cu abuzurile, în loc să înceapă cu principiile! Să așteptăm ce va ieși din aceasta și, dacă vom trăi, vom auzi vorbindu-se. Îmi place mai mult sistemul chinez: nu s-a lăsat încă să pătrundă decât Evanghelia; ea a trecut în pofida persecuțiilor; astfel că civilizația europeană, venind, va găsi Evanghelia deja așezată pretutindeni, dacă nu biruitoare.

Pentru a creștina această țară, o muncă uriașă este de făcut; se merge încet, dar se înaintează, se cucerește poziție, și, într-un viitor ce se poate prevedea, toți chinezii vor fi auzit vorbindu-se despre creștinism; vor fi fost puși în stare să știe ce este și să iasă, prin convertire ori prin învârtoșare, din neștiința de nebiruit. Să aibă atunci Franța pacea, puterea, un guvern creștin; să aibă de-a face cu aceste popoare și să impună o organizare creștină și potrivită spre a creștina

ținutul, va fi vremea; astăzi, încă nu este decât ceasul de a lucra la a pregăti aceasta de foarte departe, noi aici și dumneavoastră acolo. Când vom vedea zorii acelei zile atât de dorite, când cele două lucrări corelative ale Providenței, evanghelizarea popoarelor rămase păgâne și regenerarea Franței sau, mai bine, a Europei catolice, se vor uni ca să formeze împărăția lui Dumnezeu pe pământ? Acum, și încă multă vreme, para nu este coaptă; trebuie să ne resemnăm la un trudnic lucru nerecunoscător și steril în roade imediate.

O observație pe care v-am făcut-o deja, cred, și pe care observațiile mele zilnice o întăresc tot mai mult, este aceasta: creștinii noștri, fără a fi mai frumoși, mai aleși ori mai învățați decât păgânii, au chip mai bun, privire mai bună, zâmbet mai bun, ceva mai blând, mai delicat, mai prevenitor, mai puțin grosolan, mai puțin sălbatic; și totuși noi nu facem în mod direct, ca să-i civilizăm, nimic altceva decât să le dăm credința și viața creștină.

Păgânii, chiar literați, chiar politicoși, chiar simpatici și prieteni, au un aer fals, aspru și rece; nu citești în ochii lor, nu vezi în adâncul sufletului lor. Înainte de a pleca, confratele meu m-a dus la marele mandarin al orașului, om binevoitor,

pe cât poate fi un chinez păgân de ales: patruzeci de ani, plin de putere și sănătate, nu mai urât decât altul, om cumsecade după măsura unui păgân. Îl priveam, pe când stăteam cu el și ne arăta casa lui, o casă frumoasă pentru țară: ochi sălbatici care nu-ți spun nimic; o față fără dulceață și fără amabilitate; un zâmbet sec, incapabil să se împărtășească; o vorbire aspră, chiar când face politețuri; nimic, dar nimic de tot care să meargă la inimă sau să pară că vine de acolo; ne întreabă cu curiozitate despre Europa, dar nu simți decât curiozitatea fără interes și ești mai degrabă îndemnat să nu răspunzi sau să vorbești despre altceva. Dimpotrivă, am remarcat-o în ultimul meu drum, și de fiecare dată când, mergând să văd bolnavi, am găzduit în creștinătăți, creștinii noștri, cei mai mulți lucrători și cultivatori din clasa cea mai de jos, au în fizionomie, în zâmbet și în glas un nu știu ce mai îmblânzit care te face să recunoști în ei frați. Trebuie văzut cu ce respect aproape umilitor pentru noi ne primesc și ne tratează, și cât sunt de mândri înaintea păgânilor că au pe misionarii lor în vizită printre ei! Simți că sufletul lor și tot ce au mai lăuntric este interesat să fie cuprins și îndulcit de ceva mai presus, și că noi nu suntem stăpâni în ochii lor. Nu exagerez; observația este izbitoare. Dacă sunt creștini vechi, adică botezați la

naștere, și mai ales copii de creștini, este o plăcere să vezi ce sărbătoare pricinuiește sosirea ta în casă: toți oamenii aleargă să-ți facă salutul în genunchi, copiii nu se tem să se apropie și să zâmbească Părintelui; femeile, care trebuie să se retragă îndată după ce au salutat, au grijă să privească printr-o ușă întredeschisă sau printre o despărțitură; găina este tăiată: poți lua tot ce este în casă, adică nu mare lucru! Dacă oferi sapeci ca să plătești cheltuiala ta, se va refuza cu încăpățânare și cu un fel de mândrie cuviincioasă. Toate acestea miros a delicatețea creștină ce intră puțin câte puțin în moravuri; este civilizația care încolțește și începe în singurul chip cu putință și adevărat, prin inimă.

O întâmplare în această privință; aventura mi s-a petrecut la Lo-Min-Chen. Lo-Min-Chen este la nouă leghe de aici; îmi încalec catârul, iată-mă plecat. Este anotimpul cel mai cald al anului, treizeci și cinci de grade; se face pretutindeni secerișul orezului; drumurile sunt îngrozitoare: la fiecare clipă catârul meu sare peste gropi, urcă pe stânci în trepte de cincizeci de centimetri, când drumul e bine trasat; mereu cu băgare de seamă, de teamă ca biata fiară, alunecând, să nu te arunce cu capul înainte în orezărie, adică într-o mare întinsă de apă

mâloasă, care mărginește poteca de amândouă părțile, în care crește orezul; aceste bălți formează de-a lungul versanților, până la jumătatea coastei, câmpuri în trepte, unele deasupra altora, ca un amfiteatru. Sosesc noaptea, ud de rouă; îmi găsesc bolnavul, un om de treizeci de ani, într-o cocioabă fără asemănare în Franța, chiar printre cele mai mizerabile șoproane: un acoperiș rustic din paie de porumb sprijinit pe prăjini de bambus; pereți din snopi legați cu prăjini și care nu ajung până la acoperiș, astfel că vântul vine de jur împrejur și pretutindeni; ușa se închide cu un snop mai lat și mai subțire; în mijlocul încăperii, un morman de cenușă caldă, un ceainic de pământ; patru-cinci unelte de casă ori de muncă sprijinite de perete; în fund, pe niște scânduri acoperite cu paie, bietul meu bolnav, îmbrăcat în zdrențele lui, ferindu-se de frigul nopții și de schimbările destul de simțite de temperatură cu o bucată mare de pânză albastră, găurită, murdară! dar murdară! și mirositoare! Rozariul lui (toți creștinii noștri au un rozariu) este atârnat lângă el, de prăjina ce slujește drept stâlp și la îndemâna mâinii. Îl găsesc în delir, nu mai spune decât prostii fără noimă; aștept să se liniștească puțin; ajunge să înțeleagă că Părintele vine să-l spovedească. Povestește că l-a văzut pe diavol, că diavolul vine în fiecare clipă să-l supere, și începe să

plângă zicând: „Dumnezeul meu, ce nenorocire! am să mor și nu voi merge în Cer, nu mă pot spovedi!" Vorbele îi sunt întrerupte, căci vorbește cu greu. Îl spovedesc cum pot și îl împărtășesc cu ultimele taine; e miezul nopții, mă duc să dorm într-o casă vecină, înfășurat în pătura mea de cal, pe paie; dimineața mă întorc. Îl găsesc mai bine și vorbind; vrea să se spovedească din nou; apoi îmi povestește că a văzut pe diavol toată noaptea: diavolul voia să-l ia, îi spunea că nu va merge în Cer. Îl liniștesc, îi poruncesc să nu dea crezare amenințărilor diavolului și să nu se teamă. Atunci îmi spune — și iată ce vă va arăta încrederea acestor sărmani în noi, ascendentul pe care Dumnezeu ni-l dă asupra lor și lucrarea simțită a harului: „Părinte, când ești aici, nu mi-e frică, sunt sigur că voi merge în Cer; dar, îndată ce pleci, îl văd pe diavol și sunt chinuit!" Credeți că se poate să nu fii mișcat de un asemenea grai?

Toți creștinii noștri muribunzi spun și simt același lucru: de este preotul de față, mor liniștiți și încredințați, fără să-și închipuie că ar putea merge în iad; altminteri diavolul, care este aici marele proprietar al țării, îi face să plătească faptul că sunt creștini. Auzisem spunându-se aceasta, dar e întâia oară

când constat faptul prin mine însumi. Pentru acești buni oameni, ce a spus preotul, a spus însuși bunul Dumnezeu; nu este nimic de opus, nici măcar nu se gândesc că s-ar putea îndoi. Îi făgăduiesc deci Cerul bietului meu om, care e încântat și îmi zice: „Părinte, e frumos, nu-i așa, Cerul? — Fără îndoială. Sunt case frumoase? — Desigur. Acoperite cu țigle, cu coloane frumos pictate? — Desigur. — Voi merge, nu-i așa, Părinte? — Desigur; crezi ce-ți spun? — Da, Părinte. — Ei bine, îți spun să crezi că vei merge în Cer." Și iată-l mulțumit. Cât despre casele acoperite cu țigle și cu coloane, înțelegeți că nu aveam să opresc închipuirea acestui sărman de a-și înfățișa în felul lui ceea ce ochiul omului n-a văzut și să-i dau despre bucuriile Cerului o idee abstractă, peste puterea lui; bunul Dumnezeu va ști mai bine decât mine să-i desăvârșească educația acolo sus.

Prietenul meu din Lo-Min-Chen mi-a lăsat moștenire câteva ploșnițe; acesta e bonusul misionarului! În clipa când închei această scrisoare, e ora zece seara; lupii urlă pe munte; strigătul lor e groaznic și sinistru, niciodată nu-l auzisem așa de aproape; îmi îngheață sângele. Sunt la mai puțin de o jumătate de kilometru, în fața odăii mele, în mijlocul mormintelor

păgâne pe care le scurmă ca să dezgroape cadavrele. Adesea vin în haită, răpesc copiii care se joacă prin mărăcini și înaintează cu îndrăzneală până la primele case ale orașului…

Scrisoarea a douăsprezecea.

Tsen-y-Fou, la 17 septembrie 1876.

DOMNULE,

Am fost foarte fericit să primesc scrisoarea dumneavoastră și să constat, ca să zic așa cu actele în mână, că amintirea mea nu este cu totul ștearsă acolo. Știți ce motive am eu însumi să fiu adesea la R***; dintre toate îndatoririle mele, nu este una pe care să fiu mai puțin ispitit s-o nesocotesc. Scrisoarea dumneavoastră îmi dovedește încă — o știam deja — că sunteți dintre acei dragi prieteni care sunt o prelungire a familiei mele. Lăsați-mă să vă felicit cu toată sinceritatea că aparțineți

acelei mici armate de credincioși pe care Dumnezeu și-a păstrat-o pentru jalnica noastră epocă și pe care o va ridica atunci când va veni vremea; ea este puțin numeroasă, se împuținează tot mai mult, dar sunt soldații lui Ghedeon: au cu ei certitudinea adevărului, germenele vieții, asigurarea biruinței.

Ziarele, care ajung aici la intervale foarte mari, ne țin la curent cu treburile Franței; când ne vin veștile, sunt deja istorie, dar vă las să judecați cu ce interes le înghițim, mai ales astăzi când situația bietei noastre patrii este atât de ciudată, atât de nesănătoasă, atât de neîn stare să dureze. De fiecare dată nu lipsim să zicem: Ce schimbări vom afla? În trei luni, după vremurile de acum, este loc pentru mai multe revoluții. Învederat, suntem pe o pantă și vom merge până la fund; popoarele sunt persoane morale care au bolile și crizele lor ca și noi; aceste boli se pot sfârși, dar trebuie să-și urmeze cursul și să se lase fiecărei faze timpul să se arate. De aceea, n-am gândit niciodată că Franța ar putea reveni la sănătate înainte de câteva generații, o sută de ani, o sută cincizeci de ani, nici că măcar un bun guvern ar putea s-o întoarcă atât de repede pe calea ei. Fără îndoială, tocmai de aceea Dumnezeu, care

pare să vrea vindecarea Franței, nu-i dă încă acest bun guvern și alege alte mijloace ca să asculte rugăciunile catolicilor. De altminteri, ajunge să cunoști puțin principiile guvernării lui Dumnezeu asupra lumii și mersul Providenței în trecut, ca să afirmi, și la nevoie să juri, că toate aceste dărâmări criminale sunt rânduite, în planul dumnezeiesc, să lucreze binele Bisericii și mântuirea societății. Între timp, este un trist spectacol ceea ce se petrece în Europa; biata noastră Franță, cum o vor aranja! În ce stare va ieși din mâinile lor! Și cât va costa în lucrări, în rugăciuni, în lacrimi, în ispășiri sufletelor credincioase și preoției, când va veni vremea să repare aceste ruine!

În timp ce dumneavoastră asistați acolo la dărâmarea societății creștine, noi aici încercăm să zidim, încet, vai! și cu multe șanse de a fi dărâmați. Cât timp și câte lucrări vor mai trebui ca să înflorească o civilizație creștină în China și să fie încorporați Bisericii aceste popoare imense! Și încă mai mult timp decât pentru Franța, ca să revină la starea ei normală; și totuși Franța este foarte jos, foarte căzută din spiritul ei creștin, foarte demoralizată în privința principiilor și a vieții intelectuale, foarte greu de întors; dar Franța are țesătura,

elementele unei adevărate societăți catolice, un pământ și o fire alcătuite ad hoc; radicalii noștri nu vor distruge niciodată aceasta, fiindcă, pentru a înșela și a strica poporul, ei înșiși au nevoie să facă apel la principii adevărate rău aplicate, la sentimente generoase rău îndrumate. Ceea ce rămâne de resurse în țările noastre creștine, în pofida revoluției care le lucrează, nu se poate înțelege deplin, în chip izbitor, decât prin contrast și când ai văzut, ca al doilea termen de comparație, nenorocitele popoare rămase în abrutizarea păgânismului. Extremul Orient, și China poate mai mult decât orice altă națiune, este un exemplu deosebit de remarcabil al acestui gen. Nădăjduiesc, desigur, că vom birui; zic noi, fiindcă peste două sau trei secole tot noi vom lucra aici; nădăjduiesc că Evanghelia va triumfa și că Biserica va fi așezată stăpână peste țară; pentru că am această nădejde am venit aici și socot să mor aici; dar nu suntem la capăt, și ar trebui să se scrie o carte întreagă de filosofie ca să se expună, în adâncimea și întinderea ei, felul dificultăților sau, mai bine zis, marea dificultate care face și va face atât de lentă, atât de grea, așezarea creștinismului pe acest pământ ca stare de societate.

Totul este păgân, nu numai sufletele, ci sângele, atmosfera, pământul; diavolul, de atâta vreme proprietar liniștit, s-a lipit de toate, chiar de firea fizică; pare că a dat oamenilor un păcat strămoșesc îndoit, iar lucrurilor o putere de împotrivire față de har. Cred cuvântului lui Tertulian vorbind despre sufletul în chip firesc creștin, chiar în păgâni; aici, ca pretutindeni, misionarul aude adesea, în fundul gândurilor păgânului, sufletul în chip firesc creștin care depune mărturie în favoarea Evangheliei. Dar, alături de firea care ar avea înclinare să se întoarcă spre Dumnezeu, să recunoască creștinismul ca adevărul veșnic „care luminează pe tot omul venind în lume", sufletul păgânilor cuprinde acest venin al idolatriei pe care diavolul l-a injectat acolo, nu la suprafață, ci în adânc, și care pângărește totul. Creștinii noștri înșiși, primind botezul și harul, nu sunt pentru totdeauna și cu totul izbăviți de acest venin; le trebuie timp ca să ia, în desăvârșirea lui, spiritul creștinismului; se resimt încă de izvorul de unde și-au luat sângele, de mediul în care nu-i putem împiedica să trăiască.

Este o frază în scrisoarea dumneavoastră la care aș vrea să am timp să răspund pe larg, cântărindu-mi aprecierile, dar nu am acest timp și ar trebui un volum: „Ne vine greu să înțelegem, ziceți, că o națiune care trece, ca China, drept leagăn al atâtor arte și științe, să fi decăzut într-atât; este taina lui Dumnezeu, adăugați, și după mersul lucrurilor în Europa, poate chinezii dumneavoastră, sub impulsul atâtor misionari, își vor vedea vechea strălucire întorcându-se, pe când noi vom decădea

etc...” — Ah, ba da! civilizația, vechea strălucire, artele și științele în China, să vorbim despre ele! Confrații mei și cu mine iubim, desigur, sufletele sărmanilor noștri chinezi; am fi dat mai mult decât viața noastră, dacă am fi avut mai mult de dat; dar, în sfârșit, îi vedem așa cum sunt; iar, credeți-mă, credeți experiența noastră a tuturor: starea lor, și starea lor veche, din timpuri imemoriale, este abrutizarea celor mai nobile facultăți ale omului, iar misionarii din Extremul Orient se strâmbă atunci când li se vorbește despre civilizațiile Indiei și ale Chinei. De multă vreme, ca să deprecieze Biserica catolică, raționaliștii au această tactică de a veni să caute pe aici civilizații închipuite; fac din pretinsele lor descoperiri un argument împotriva Bisericii, strigă tare că ea nu are monopolul de a fi civilizat omul, de a fi format societăți înfloritoare, de a fi inspirat frumoasele lucrări ale inteligenței, în special filosofia și științele. La ce ceruri n-au fost înălțați filosofii Indiei și ai Chinei, sărmanul Confucius, de pildă, care trebuie să râdă bine astăzi pe tăciunii lui, văzându-și morala comparată cu aceea a Evangheliei! A priori, înainte de a fi văzut China și de a fi vorbit la Paris cu oameni care au locuit-o și au cunoscut-o îndelung, această teză a civilizației chineze mi se părea adânc respingătoare; în virtutea

principiilor și prin simpla putere a raționamentului, gândeam: „Credința este necesară omului ca să-l împiedice să rătăcească, cu atât mai mult ca să-l păzească de eroare și de crimă, să-i procure o stare socială înfloritoare, să-l împiedice să apuce pe o cale greșită pe drumul progresului, să-l conducă la o adevărată civilizație. Cum să crezi că o societate păgână, lăsată în superstiție și în toate erorile dogmatice și morale, ar avea totuși o civilizație suportabilă și că societățile noastre creștine i-ar putea invidia ceva?"

Acum am început să văd eu însumi, am mai ales auzit pe mulți oameni care au văzut și au judecat în profunzime: civilizația actuală a Chinei este ceea ce a fost întotdeauna, de cel puțin două mii cinci sute de ani, căci este o țară nemișcată în uzanțele ei și care se împotrivește inovațiilor; și apoi rămân nenumărate documente, de tot felul, care adeveresc că China a păstrat statu quo-ul. Or, civilizația ei de astăzi, aproape din toate punctele de vedere, este o monstruozitate, nu numai anti-creștină, ci anti-umană. Numai timpul îmi lipsește ca să v-o arăt în amănunt. Câteva indicații foarte sumare.

Întâiul element, cel mai esențial, pentru a civiliza omul și a-i cultiva facultățile superioare, introducătorul necesar și unic al

civilizației, este religia, fiindcă ea ia omul nu la suprafață, ci în ceea ce are mai lăuntric și mai central: sufletul și conștiința. Or, religia, religiile chinezilor, sunt monstruoase, absurde, cele mai ridicole din lume, constând numai în rituri a căror semnificație și întindere nimeni absolut, fie literați fie nu, nu poate să vi le spună; se face aceasta pentru că s-a făcut întotdeauna; cineva care ar vrea să creadă în această religie ar întreba desigur ce trebuie să creadă: nimeni n-ar fi în stare să-i spună, fiindcă nimeni nu știe, iar dogma lui Confucius este să nu se ocupe de aceasta.

În morală, ea învață egoismul și destule virtuți naturale foarte împăcabile cu viciul; aceste virtuți naturale nu le produce deloc în fapt, dar produce viciul, care este încă și mai natural. Bonzii sunt o castă josnică și disprețuită, ignorantă, putredă. Artele sunt necunoscute, n-au existat niciodată; în pagode și palate, câteva figuri pictate ori sculptate de demoni și de animale groaznice, monstruoase, fantastice, greoaie. În sculptură, cum chinezii sunt răbdători, execută cu îndemânare lucrări uimitoare; sub acest raport, întrec Europa: vedeți Muzeul Luvru. Reguli ale artei: nule; expresie: nulă; estetică: nulă; muzică satanică, nici o idee despre frumos; arhitectură

grotescă, monumente de astăzi identice cu cele de acum o mie de ani; literatură nătângă, copilărească, fără idei, fără simțăminte, fraze gata făcute, banale până la greață; filosofie: nimic, numai proverbe vulgare, atât; o limbă fără sintaxă, fără filosofie, fără farmec, numai de memorie, care nu dezvoltă nicidecum mintea, nu învață nimic; nici o știință, nici exactă, nici naturală; toată educația stă în a studia limba vorbită și câteva mii din aceste caractere chinezești a căror formă și diversitate nu se întemeiază pe nimic, decât pe convenția de a scrie așa; bogați disprețuitori față de săraci, trufași, cruzi, vicioși; săraci josnici și plecați; poporul într-o mizerie înfricoșătoare; bunăstarea materială este un dar al lui Dumnezeu pe care n-au știut să-l câștige, nici măcar să-l prețuiască; inima omenească abrutizată, stinsă. Prietenia nu există, iubirea conjugală nu există; numai patimi, și ele nu sunt nici frumoase, nici parfumate, nici ideale (poligamie practică); nici recunoștință; zgârcenia foarte răspândită; organizația administrativă pare alcătuită numai ca să strângă impozite și să scoată din popor cât mai multe sapeci cu putință; copiii vicioși și stricați din leagăn; nu se păstrează copii decât pe câți se vrea a-i crește, restul la râu ori la porci: lucru primit și obișnuit.

S-a lăudat politețea chineză ca fiind aleasă. A, da, încântătoare! Un om, un literat vine să vă vadă: vă face marele salut, care este destul de grav și frumos, mărturisesc; apoi vă adresează câteva banalități tocite și de convenție, la care trebuie să dați răspunsurile de convenție; vă întreabă care este prețiosul dumneavoastră nume, îi răspundeți că grosolanul dumneavoastră nume este cutare; nu trebuie să-l întrebați de soția lui, ar fi scandalos, de altminteri are trei sau patru; nici de copiii lui, ar fi necuviincios, copiii lui îi sunt atât de puțin lucru! nici de nimeni, ar fi să-l jigniți; vorbind, scoate din fundul gâtului scuipături pe care le aruncă la picioarele dumneavoastră și pe lângă scaunul dumneavoastră; își suflă nasul cu degetele, apoi le șterge de masa dumneavoastră ori de perdelele dumneavoastră; se bea ceaiul, își clătește gura și aruncă lichidul pe jos; iarăși mari saluturi și fraze convenite la despărțire.

Nici industrii, ori industrii într-o stare rudimentară, comică și neschimbată; se refuză a se introduce industriile europene, care sunt daruri ale lui Dumnezeu, deși necredința le abuzează în Franța; numai noi introducem pe încetul câteva mici îmbunătățiri folositoare. Vi s-au spus mijloacele noastre de

locomoție, vai! și drumurile noastre imperiale! Agricultura este cam singurul lucru cu adevărat bine dezvoltat; ca să hrănești oamenii într-o țară atât de populată, trebuie, într-adevăr, ca pământul să rodească; de altminteri, s-a perfecționat cu greu decât cultura orezului, a câtorva legume și a acestui flagel, opiul, a cărui întrebuințare pricinuieste în toată China ravagii pustiitoare. Pomii roditori cresc cum îi duce firea; nu sunt roade bune, afară de portocale și jujube; altoirea este necunoscută; se împotrivesc și râd de noi; numai noi cultivăm în chip deosebit câteva flori pentru sărmanele noastre altare; creștinii noștri ne imită puțin și de departe.

Trebuie văzute lucrurile pe care le mănâncă și urbanitatea manierelor cu care le mănâncă! Medicina: o grămadă de rețete, mai ridicole una decât alta; totuși au bune cordiale și, la capitolul ierburi, natura a fost darnică; s-ar putea face un frumos studiu de botanică medicală, dar timpul? Se vorbește în Franța despre bogatele lor biblioteci, despre enciclopediile lor de o sută de mii de volume; este adevărat; nimeni nu le citește, și pe drept; aceste tomuri, fără legătură care să le unească unele de altele, alcătuiesc o masă care a crescut succesiv, rudis indigestaque moles, și totuși fiecare dintre ele

cuprinde foarte puțină materie; ar fi ca și cum ai zice o sută de mii de volume din ziarul cel mai soporific și cel mai banal cu putință; discursuri de laudă pentru cutare, pentru cutare, pentru aceasta, pentru aceea; nici o noțiune științifică exactă, nici o observație morală cât de cât fină ori adâncă, nici un fapt mișcător; cel mult un proverb isteț.

Un amănunt: pe marile fluvii, precum Fluviul-Albastru, nici un singur pod; demonul fluviului se crede că se împotrivește; la Șang-Haï europenii voiau să facă unul, a trebuit să se renunțe la întreprindere, poporul s-ar fi răsculat; stâncile cu care chiar albia fluviilor este presărată formează repezișuri înfricoșătoare, primejdioase, cu morți de oameni zilnice; mina și munca ar birui aceasta, dar demonul fluviului nu vrea, și aș crede bine că este adevărat, fiindcă frica de aceste primejdii îi aduce un superb venit de omagii și superstiții: se citează exemple izbitoare de intervenție diabolică. — Suntem preveniți să nu mângâiem niciodată pe vreunul din acești câini-lupi urâți atât de comuni în China; păgânii ar lua prilej să bănuiască moralitatea noastră și ar trage cu evidență concluzia că noi folosim practicile la care se dedă aici toată lumea, oamenii de rând ca și mandarinii, bogații și literații.

Mulți sunt misionarii care, găzduind la păgâni, au văzut pe gazda lor aducându-le o oribilă făptură de închiriat, îmbrăcată în zdrențe, iar gazda rămânea uluită văzând-o alungată ca o ploșniță!

Iată civilizația chineză, iat-o așa cum este, așa cum se găsește în scrierile lui Confucius ori ale ucenicilor lui, când sunt citite cu acel comentariu care este ansamblul monumentelor, legilor, instituțiilor, tradițiilor, uzanțelor, moravurilor țării în care au fost scrise, și în afara căruia sunt neînțelese. Credeți-mă: celui ce știe să vadă, lumea întreagă este plină de dovezile creștinismului, și întreg pământul strigă că, pentru a fi om și a rămâne om, trebuie să fii creștin; că numai Evanghelia este în stare să mântuiască omul, chiar pe pământ, și să-l civilizeze îmblânzindu-i inima, luându-l prin conștiință. Nu pot să vă spun bucuria mea de a-i vedea pe creștinii noștri ieșind încetul cu încetul din acest noroi, din această barbarie, mirați că au trăit în ea și simțind că alții trăiesc încă; ce fericire de a constata, de a măsura deosebirile care îi despart de păgâni! Lumina se face în mintea lor, delicatețea intră în inima lor, unirea în familiile lor, nevinovăția în educație în pofida atâtor piedici, simțirea încolțește pretutindeni, caritatea se arată,

virtuți necunoscute, fecioria de pildă; dar toate acestea încet, trudnic, cu mari cheltuieli... Oh! frumosul cuvânt al sfântului Paul: „Instaurare omnia in Christo!" Iată programul nostru, dar va fi îngrozitor de lung! Totuși viitorul este al nostru.

Scrisoarea a treisprezecea.

Tsen-y-Fou, 25 decembrie 1876.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Suntem în pline sărbători ale Nașterii Domnului, și deși nu este îngăduită nici o ceremonie, afară de o Liturghie joasă și cea mai simplă binecuvântare a Preasfântului Sacrament, casa noastră este toată în veselie; dă pe dinafară de oameni care strigă, se joacă, circulă și privesc. Cum avem plecarea scrisorilor mâine, mă retrag în colțișorul meu ca să stau de vorbă cu dumneavoastră.

Un cuvânt despre sărbătoarea Nașterii Domnului. Casa noastră este deci plină de lume; n-am mai văzut-o atât de

plină și atât de înveselită. De trei zile este o plăcere să vezi sosind aceste caravane din toate colțurile districtului: când regimentul din San-Cha-Ko, când cel din Yuen-Tan-Kéou, când al unei stații ori alteia. De opt zile suntem trei preoți aici și am petrecut două zile spovedind. Aceste sărbători sunt adevărate bucurii, și pentru noi, care ne pipăim astfel turma, și pentru creștini, care aproape nu au decât aceste zile frumoase în an. Mulți dorm în capelă și oriunde este cât de cât un adăpost; pentru câteva sapeci cumpără un bol de orez, care alcătuiește toată masa lor făcută în cinci minute; îi catehizăm, îi spovedim, îi cârpim; își petrec ziua și seara împreună; la Liturghia de la miezul nopții sunt îngrămădiți în capelă.

Nu avem decât tați de familie, tineri băieți și câteva femei curajoase care, în pofida absurdului lor picioruș mic, au înfruntat chinul mersului sprijinindu-se pe un băț mare; gândiți-vă că mulți dintre acești oameni vrednici vin de la zece până la douăsprezece leghe ca să petreacă sărbătorile cu noi. Exultam în dimineața aceasta, iată cu ce prilej: după Liturghie, confratele meu și cu mine ne retragem în odaia mea, iar toți creștinii, numai bărbații, vin, câte doi, să ne facă marele salut: se grupează firesc pe sate, fiecare îngenunchează

înaintea noastră și își pleacă fruntea până la pământ; să nu vă mirați, aceasta este moda chinezească și marele semn de respect chiar între păgâni; îi spuneam confratelui meu, pe măsură ce îmi numea localitățile: „Nu s-ar zice că vin pe rând triburile lui Israel?"

Pe de altă parte sunt foarte săraci; chiar aceia care, pentru ținut, trec drept înstăriți, trăiesc jalnic și nu sunt atât de bine îmbrăcați ca cerșetorii din Franța; nouăzeci la sută umblă desculți sau încălțați cu sandale de paie care costă douăsprezece ori cincisprezece sapeci, mai puțin de doi bani perechea. Sunt mândri să se afle lângă misionarii lor și să se vadă ei înșiși adunați în mare număr, vreo patru sute, împreună cu cei din Tsen-y-Fou. De aceea ne devorează din ochi, ne asurzesc cu cereri de rozarii, imagini, medalii, cruciulițe etc. Toată ziua sunt în grădina și curtea noastră jucându-se, apoi se duc să cânte rugăciuni foarte lungi în capelă, apoi se întorc să se joace, și mereu așa; mâine dimineață vor pleca iarăși.

La amiază, alergările! Ne așezăm, confratele meu și cu mine, lângă o alee largă ce slujește drept pistă; premiul este un pumn de nuci pe care îl vom da biruitorilor. Este vorba să alerge de

la un capăt al aleii la celălalt, cine va ajunge mai repede; toți s-ar lăsa omorâți ca să câștige nucile. Tinerii se provoacă și se aprind; chiar și bătrâni se lasă ispitiți și se pun pe alergat: nu este partea cea mai puțin ridicolă a sărbătorii. Rostul acestor jocuri nu este numai să-i amuze pe ai noștri: viața obișnuită a chinezilor din clasa de jos este cu desăvârșire tristă, păgânii nu au alte plăceri decât vorbele rele; trebuie ca creștinii să aibă măcar bucuriile religiei, vizita Părintelui în satul lor, ori propria lor vizită la Părinte; căutăm să le înveselim pe cât cu putință acele zile și să le punem în inimă o amintire bună, afecțiunea pentru casa misionarului și dorința de a veni la o altă sărbătoare. Cea a Nașterii Domnului este cea mai frecventată, fiindcă lucrările câmpului sunt oprite; iar Liturghia de la miezul nopții, cu sărmanele micile reveioane după mulțumire, are un mare farmec pentru credincioșii noștri. Totuși, nu avem, ca să împodobim capela noastră, decât lumânări, imagini colorate și niște nenorocite flori de hârtie făcute sub îndrumarea noastră de câteva femei bune, și care nu seamănă cu nici o floare cunoscută. Ah! dacă aș avea un mic pruncușor al Pruncului-Isus din carton-piatră, ar face minuni; aici nu s-ar fi văzut niciodată așa ceva!

Sărbătoarea isprăvită, ai noştri pleacă cu feţele luminoase şi încălzite; au atâta nevoie de aceste adunări ca să se menţină în tristul mediu în care trăiesc! — „Îi vezi schimbându-se în bine dintr-un an în altul, spune confratele meu, devin mai creştini pe măsură ce îmbătrânesc, alipindu-se de noi şi de lucrarea noastră; credinţa se înrădăcinează, ideile creştine pătrund în sărmana lor minte; amintirile păgânismului, superstiţiile lui, prejudecăţile lui, credinţele lui bizare, practicile lui diabolice slăbesc tot mai mult: astfel intră încet-încet Evanghelia în minte şi în moravuri."

Nimic nu este mai interesant decât să asişti la această lucrare lăuntrică cu adevărat supranaturală: Dumnezeu începând să-Şi întemeieze împărăţia în oameni şi în familii! De opt zile mai ales avem acest spectacol sub ochi: din pricina şomajului iernii, câţiva capi ai familiilor celor mai de seamă din creştinătăţile noastre petrec aici o lună, fiecare cu pătura sa şi cu o provizie de orez, ca să ne fie povară cât mai puţin cu putinţă: vin să studieze doctrina, ca s-o ducă înapoi creştinilor din satele lor; nu este aceasta mişcător? Aceşti oameni, vreo douăzeci la număr, studiază de dimineaţa până seara, sub paza

unui bun catehet; noi le dăm examene, pentru admiterea la Botez ori la prima Împărtășanie.

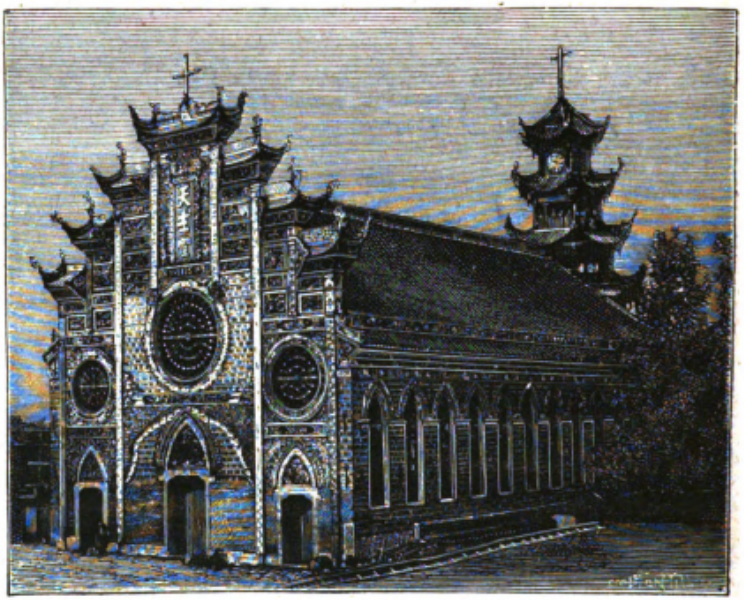

Cum tot ceea ce văd îmi dovedește din ce în ce mai mult acest adevăr pe care nu pot să-l repet îndeajuns: dogma face popoarele creștine, credința este cea care reformează și reînnoiește omul! Iată niște sărmani chinezi, ignoranți și grosolani în gradul cel mai înalt; desigur, nu oferă observației tipuri prea delicate; fie: lucrarea vieții creștine în ei este minunată și de cea mai mare curiozitate. Educația religioasă, morală și intelectuală a chinezului, bogat ori sărac, este

absurdă, la antipodul educației creștine ori chiar numai raționale; capul lui este îndesat cu o mulțime de lucruri de nespus, de necalificat, de nenumit: superstiții, credințe și practici ridicole, uzanțe și rituri pe care nici el însuși nu și le explică, dar de care ține; a fost crescut în ele, nu vede în jur decât aceasta.

Din ziua în care primește să îmbrățișeze creștinismul, trebuie desfăcut totul piesă cu piesă, așezată încet, cu greutate, în acest cap atât de prost mobilat, credința într-un singur Dumnezeu, misterele noastre, Iisus Hristos și lucrările Sale, Biserica și instituțiile ei, harul și viața supranaturală, mijloacele mântuirii, noțiunea binelui și a răului înțelese în adevăratul lor sens și după Biserică, poruncile, ideea păcatului, aceea a meritului etc... Ce muncă, dar și ce desfătare să asiști la ea! Este mult mai izbitor decât în Franța, unde nu există acest contrast între credința pe care o dai acestui om și cea pe care i-o smulgi, între ceea ce faci din el și ceea ce sunt încă păgânii din jurul lui. Răspunsurile lui devin din ce în ce mai limpezi, ideea creștină își face loc și împinge încetul cu încetul ideile păgâne, credința se formează, în cele din urmă haosul se descurcă; se vede lucrarea lăuntrică a Duhului Sfânt... Nu, nu exagerez; în

pofida ignoranței groase a oamenilor pe care îi modelăm, aceste fenomene sunt sensibile. Trebuie spus că, la cunoașterea literală a catehismului și a rugăciunilor vocale, cerem mult mai mult decât se cere în Franța. Un om care se pregătește pentru Botez este instruit de catehet ori de creștinul cel mai învățat din loc și vine, din când în când, să dea înaintea noastră un examen. Plăcerea este să-l găsești, după trei luni, cunoscând misterele și principalele dogme, știindu-și rugăciunile, mai puțin nou, mai puțin uimit de noțiunile asupra cărora este întrebat.

Într-una din aceste zile din urmă, un bătrân de șaizeci de ani care „adoră", adică este catehumen de trei luni, se înfățișează pentru primul lui examen; este un moșneag în zdrențe, desculț, cu pomeții ieșiți, ochișori cât se poate de puțin inteligenți; confratele meu credea că nu va ști nimic și va răspunde: „Sunt trei dumnezei!" aceasta este moda aici ca și în Franța. Ei bine! iată că moșneagul meu știe mai întâi foarte bine rugăciunile și destul de bine principalele adevăruri ale catehismului. Îl vedeți înaintea noastră, pe acest sărman bătrân, roșu de rușine și de respect, tremurând de emoție, cu mâinile împreunate, ca și cum ar urma să se împărtășească? La

fiecare întrebare face un mare salut; uneori crede de cuviință să mai adauge un mare semn al crucii, deși nu i se cere; când nu știe, se frământă și se chinuie. Acest bătrân bun m-a mișcat cu adevărat și eram foarte mulțumiți de el; dar trebuie să așteptăm și să-l punem la încercare înainte de Botez. Sărmană inteligență care a trăit în ignoranța adevărului, sortită celor mai ridicole prostii, a trebuit să ajungă la șaizeci de ani ca să se curețe de noroi! Cât eram de fericit auzindu-l pe acest bătrân spunându-ne fără să clipească, fără să pară că se îndoiește ori că se miră: este un Dumnezeu, un Dumnezeu în trei persoane, șapte sacramente etc... El știe că Botezul, după care tânjește, trebuie să producă în el cutare și cutare efect, că sfânta Religie este cârmuită de misionari, de episcopi și de marele șef al religiei de la Roma.

Iată ceea ce numesc eu intrarea triumfală a ideii creștine, a dogmei care face creștinii!

Noi înșine, misionarii, gemem adesea constatând prin ce motive jalnice datorăm pe mulți dintre creștinii noștri; rareori, într-adevăr, ei pornesc de la rațiuni intrinseci, direct supranaturale și dezinteresate, precum acelea care inspiră credința creștinilor din Franța; totuși, o reflecție ne poate

mângâia: până la convertirea lor, catehumenii noștri au fost cu desăvârșire străini de creștinism prin viața lor de mai înainte, prin educația lor, prin ideile lor, prin mediul social în care trăiesc, prin afecțiunile lor... Ei nu pot cunoaște religia noastră decât pe dinafară, prin câteva laturi exterioare care li se arată, prin puncte de contact întâmplătoare pe care le-au avut cu ea; cum ar putea fi atinși de rațiuni intrinseci, de vreme ce niciodată n-au văzut interiorul creștinismului? De aceea, când devin creștini, este o descoperire pentru ei; își dau seama că nu bănuiau natura și bogățiile noii lor credințe; motivele lor dintâi erau incomplete, insuficiente, uneori inacceptabile, adesea interesate. Totuși, mișcarea lor către credință a putut fi sinceră și inspirată de har. Dacă a fost astfel, lumina făcându-se în ei ca să le descopere strălucirile credinței, primesc toate adevărurile și consecințele lor morale pe care nici nu le bănuiau, își înalță sufletele la înălțimea supranaturalului și devin cu adevărat creștini: motivele credinței lor și ale mărturisirii lor creștine, când primesc Botezul, sunt mai bune, mai fundamentale decât acelea care îi împingeau cu doi ani mai înainte să-l ceară. Altfel, văzând că s-au înșelat, că mărturisirea creștină are urmări mai mari decât crezuseră, atrage obligații de credință și de morală, o stare de viață, un

ansamblu de virtuți, de sacrificii și de practici pe care nu le prevăzuseră, se dau înapoi; și nu este decât jumătate de nenorocire: nenorocirea deplină ar fi să ai, ca „creștini", oameni al căror inimă ar fi păgână.

Dogma face popoarele și le reface de asemenea; această lucrare, în nici un caz, nu se săvârșește într-o zi; priviți bine dacă sediul principal al răului Franței nu ar fi inteligența; dacă păcatul ei nu ar fi păcatul spiritului; dacă ceea ce lipsește nu ar fi tocmai dogma mai mult încă decât morala, dogma, adică ideea creștină, gândul credinței intrat în suflet, ocupându-l, supranaturalizându-l cu totul, în fine această pătrundere adâncă a ceea ce este mai adânc în om, inteligența, de către spiritul credinței care îi formează viața, îi fecundează și îi cârmuiește activitatea. Desigur, Dumnezeu ar putea, dacă ar vrea, să facă un mare miracol național care ar converti totul dintr-o zi pe alta, și aceasta nu este imposibil decât dat fiind ordinea urmată statornic în omenire de Providență; desigur, un bun guvern ar ajuta Biserica, însă acest cuvânt al lui M. de Maistre: „Popoarele au întotdeauna guvernele pe care le merită", cuprinde o observație foarte adevărată pentru cel ce a citit și a meditat istoria. Felul în care se dorește un bun guvern

în Franța și influența pe care o așteaptă de la el mă fac să mă gândesc la cei ce nădăjduiesc că n-or mai avea curând decât să deschidă gura ca să primească în ea ciocârlii gata fripte.

Cred în dreptul și în virtutea lui Henric al V-lea, ca și în cooperarea foarte fericită pe care guvernarea lui ar aduce-o lucrării lui Dumnezeu; dar mi se pare că am observat odinioară că se conta prea mult pe mijlocul omenesc. De altminteri, chiar presupunând că, dintr-o zi pe alta, am avea cel mai bun guvern, o educație excelentă impusă tuturor, ar mai trebui încă timp. Societatea noastră de astăzi numără o generație deja formată, puțin creștină, care, în orice ipoteză, va înrâuri generația următoare, nu ca să împiedice învierea, ci ca s-o întârzie și să complice lucrarea; există mijloace puternice de stricare, a căror influență vătămătoare nu poate dispărea decât puțin câte puțin: presa, sufragiul universal, deprinderi luate, o organizare a plăcerii și a desfrâului, o atmosferă de desfrânare, scepticismul batjocoritor pus la modă de Figaro, disprețul preotului, în fine instituții diabolice, care cu siguranță vor dăinui încă multă vreme și vor combate mereu binele. Seriosul este să ne sfințim pe noi înșine și să răspândim mireasma lui Iisus Hristos în câteva suflete, pentru

ca germenul învierii să fie păstrat.

SCRISOAREA A PAISPREZECEA.

Hong-Kiang, la 2 martie 1877.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Vin să vă descriu castelul meu și să vă istorisesc întâia mea campanie, cu bucuriile mele, cu emoțiile mele de începător. Iată-mă, de opt zile, în vizita anuală a creștinilor, în mica vale Hong-Kiang, la șase leghe de Tsen-y-Fou; vizita mea se încheie astăzi prin Împărtășania generală și câteva botezuri. Mâine încep din nou, la patru leghe mai departe, într-o creștinătate mai însemnată.

Aici am optsprezece creștini botezați, o duzină de catehumeni care tocmai s-au înfățișat ca să adore și să învețe doctrina: vor primi botezul anul viitor, dacă au stăruit și au dat semne bune ale sincerității lor; în sfârșit două ori trei familii pe care teama persecuției și felurite neliniști le fac încă să șovăie; dar vor veni, nădăjduiesc, să ia din izvorul meu ceva mai târziu: „*et fructum afferent in patientia*", aceasta este legea în China ca pretutindeni.

Vreți să cunoașteți ținutul? Nu este nici sat, nici cătun, nici o adunare de case, ca în satele noastre din Franța; este o câmpie de un kilometru pătrat, toată în orezării: închipuiți-vă ogoare mlăștinoase, împărțite prin mici digulețe, ca să despartă proprietățile și să rețină apa trebuincioasă vegetației orezului. În jurul câmpiei, munți ciudați cu piscuri ascuțite, tăiați de râpe, stânci uriașe de toate formele; pe primele pante, palmieri, arbori de ceai și alți copaci indigene; mai sus, păduri de brazi; în vale, case de pământ ori de frunziș, înconjurate de bambuși, risipite din loc în loc. Cinci sau șase case aparțin creștinilor noștri; sunt găzduit în cea principală, așezată pe o colină, ultim contrafort al munților, și orientată spre Franța; adăpostește două gospodării de mici cultivatori, cei doi frați.

Din pragul uşii stăpânesc cu privirea valea şi, contemplând-o, îmi fac planurile de cucerire; apoi mă avânt cu gândul peste munţi, străbat în zbor Tibetul, nu ştiu ce regate ale Asiei, Rusia şi Germaniile, şi nu mă opresc decât în Franţa, ca să-mi fac pelerinajele unde ştiţi.

Castelul meu este foarte frumos, gen de casă de ţară, chalet elveţian! Firește, sărmanii mei cultivatori au lăsat liber, ca să mi-l dea, cel mai bun încăperii; familia s-a îngrămădit în casa mare; eu ocup această frumoasă colibă mică zidită ca să primească pe misionar: sunt la fel de mulţumit de ea pe cât sunt ei de mândri. Mai întâi sunt acolo foarte liniştit: este un adevărat castel al sufletului, foarte retras de lume, închis rumoarelor deşarte ale pământului, deschis tuturor vânturilor cerului. Singurul zgomot ce-mi vine este cântecul monoton al celor mai apropiaţi vecini ai mei, acele animale care, pe vremea poeţilor, se hrăneau cu ghinde; îmi trimit şi câteva mirosuri bune. Schitul meu este zidit din pământ, ca cele mai frumoase din ţinut, fără pardoseală, acoperişul din paie de orez; am o uşă din scânduri, lux rar la ţară; uşa se închide cu o sfoară prinsă într-un cui, lucru încă mai rar şi făcut anume pentru noi; am o frumoasă fereastră de patruzeci de centimetri

pătrați, astupată cu o hârtie care face tot ce poate ca să oprească vântul, destul de aspru în munții aceștia; înaintea ferestrei, o masă cu hârtiile mele și două ori trei cărți, tovarășii călătoriei mele; aici vă scriu, șezând pe o bancă îngustă, cu picioarele pe un mic rețou de pământ plin de jăratic. Patul meu este în spatele meu, vă închipuiți cât este de strălucit: am lăsat la Shang-Haï cearșafurile și salteaua, dar mă simt foarte bine și dorm, probabil, mai bine decât Mac-Mahon și Marele Turc, pentru care ultimele mele știri din Europa mă fac să mă tem de vise rele. Încăperea aceasta este deodată salon de primire, sală de masă, cabinet de lucru, cabinet de toaletă, dormitor, budoar, parlor, oratoriu, tot ce veți vrea. Liturghia o spun, iar creștinii îi adun într-o sală mai mare, pusă și ea la dispoziția mea. Neputând încă predica îndelung, pun un catehist să predice. Bunii mei gazde mă hrănesc cum pot: ouă, orez, boabe de porumb prăjit, mlădițe de copăcei, legume tocate, ușor fierte și fermentate în saramură etc.

Dar ce mizerie înspăimântătoare la sate! Nu vă puteți face idee; săracii noștri din Franța s-ar plânge mai puțin dacă ar vedea ce vedem noi. Hrana deținuților și a cerșetorilor din țările noastre ar fi masă de sărbătoare pentru cei mai mulți

dintre chinezii noștri. Ieri dimineață am mers în munte să spovedesc un bătrân neputincios. Groază! Într-o singură cocioabă, expusă tuturor intemperiilor, locuiesc, de o parte animalele: bivoli, porci etc., de cealaltă familia: șapte persoane, bătrânul, cei doi fii ai lui, nevestele lor, fiecare cu câte un copil; și pentru toată lumea aceasta doar două paturi; bătrânul doarme pe jos cu cei mici. De altfel, aici este lucru obișnuit să se doarmă pe paie cu zdrențe drept învelitori; puțini au cămașă: o haină de pânză ori bumbac, un pantalon și un fel de scurteică vătuită, iată îmbrăcămintea universală! O poartă cât timp cârpele binevoiesc să rămână cusute unele de altele; bărbații umblă desculți, femeile își înfășoară cioturile în cârpe urâte; păduchii mișună, noi ne luăm mereu mica noastră recoltă, fără a socoti ploșnițele pe care le mai prindem din când în când și râia, pe care e bine s-o ai de două ori ori trei în viață. Notați însă că, în chip cu totul firesc, fără să li se facă din aceasta o datorie ori o învățătură, creștinii noștri au o înclinare către curățenie: pricina este în contactul lor cu misionarul, căruia îi văd alte deprinderi, în nevoia de a se îmbrăca, în anumite zile, mai curat și mai ales mai cuviincios, de a avea un loc mai potrivit pentru găzduirea preotului, fără a socoti acel nu știu ce de nepătruns ce se numește civilizație și

își înfige rădăcinile în adâncul sufletului, în conștiință, în inimă și în spiritul îndreptate.

Rânduiala zilei misionarului este foarte simplă: dimineața, creștinii vin să facă rugăciunea, ori mai bine zis s-o cânte; nu zic cu armonie, ci din toți plămânii și în acorduri disonante; asistă la Liturghie tot cântând și ascultă o învățătură. Exercițiile de dimineață sfârșite, ai mei vin în schitul meu să vorbească cu mine, să-mi ceară un rozariu, o imagine, o medalie. Imaginile mele de Épinal au mare succes, și le regăsesc departe, prin colibe, pe acelea pe care le-am dat la Tsen-y-Fou. O bună parte a zilei trece cercetând, asupra rugăciunilor și a doctrinei, pe creștinii mici și mari care se pregătesc la botez ori la prima Împărtășanie. Pe când îi întreb pe unii, îi aud pe ceilalți, șezând în jurul casei, recitând cu glas tare catehismul și rugăciunile, ascultând lămurirea dată de catehist ori de vreun bătrân. Rușinea omenească este cu desăvârșire necunoscută. Când vine ceasul mesei mele, nu lipsesc să alerge în jurul mesei mele, devorându-mă din ochi pe mine și proviziile mele; este destul de supărător, dar, după obiceiul chinezesc, acesta este cel mai mare cinste pe care o pot face străinului. Uneltele mele, cărțile mele și hârtiile mele

europene sunt obiectul unei curiozități lacome. Acești sărmani oameni nu au nici sărbători, nici plăceri; în afară de odihna obligatorie a duminicii, singura lor desfătare din an este vizita misionarului. Sunt zile de mare bucurie. Gândiți deci! cu vizitele extraordinare la bolnavi, nu avem să le dăruim decât timpul foarte scurt al trecerii noastre; iată tot ce primesc în fiecare an ca ajutor religios pentru a-și întreține și dezvolta credința, pentru a o păstra în acest mediu îmbibat de păgânism! Oh! cât sunt unii creștini ai Franței nerecunoscători și prețuiesc puțin binefacerea de a respira o atmosferă creștină, de a fi sprijiniți de atâtea ajutoare de care creștinii noștri chinezi nu au nici a suta parte! Sunt nerecunoscători ca niște copii sătui, care disprețuiesc cele mai bune lucruri, fiindcă le au din belșug.

Cei doi frați care mă găzduiesc sunt botezați, cu familiile lor, de numai un an; bărbați și femei au făcut în această dimineață prima lor Împărtășanie; sunt foarte drepți și au primit cu adevărat credința, spiritul și inima creștină; întemeiez pe ei mari speranțe pentru înaintarea acestei creștinătăți. O au la ei pe bătrâna lor mamă, *popo*, cum se numesc aici bunicile; are șaptezeci și trei de ani, dar nu-și mai știe vârsta; este atât de

gârbovită, încât punctul cel mai înalt al persoanei ei nu mai este capul, ci sărmana ei bătrână șezută întoarsă către cer. Aceasta nu o împiedică să fie foarte bună, să facă morală copiilor săi și să fi fost în această dimineață, după Împărtășania ei, nașă unei păgâne de cinci ani, cumpărată cu treizeci de bani pentru orfelinatul nostru. Ședea în timpul ceremoniei, ținându-și finuța de braț, făcând-o să facă mișcările cu o grijă cu totul maternă și cu o conștiință comică a gravității funcției ei. Ieri, după spovedanie, își uitase, fără îndoială, actul de căință, căci, în timp ce aveam mâna ridicată asupra capului ei, ea recita, ca să-l înlocuiască, acest răspuns din catehism: „Întâi, a se cerceta; a doua, a se spovedi cu sinceritate; a treia, a se căi; a patra, a face propunere bună; a cincea, a satisface!" Și se încurca, reîncepea, se încurca iarăși. Bună bătrână! în afară de aceasta, nu sunt neliniștit pentru mântuirea ei, și mă întorc mereu la cuvântul Domnului nostru: *Talium est regnum cælorum!*

Nu se pot găsi multe puncte de asemănare între poporul chinez și poporul francez. Dar aici, la sate, simplitatea moravurilor, un anumit spirit de familie, depărtarea de centrele de populație, care sunt centre de corupție, viața

rurală, când credința vine s-o sfințească, să lumineze inteligența și să îndrepte spiritul: toate acestea ajung să unească extremele și să dea acestor oameni vrednici ca un aer de familie cu țăranii noștri francezi, cel puțin cu aceia care au scăpat de această decădere nebunească lăudată sub numele de civilizație modernă. Nimic nu este mai venerabil în Franța decât țăranul nostru cinstit și creștin; regăsesc, la credincioșii noștri din satele Chinei, trăsături ale acestui tip: simplitatea, simpatia instinctivă pentru adevăr, dreptatea firească, bunul simț.

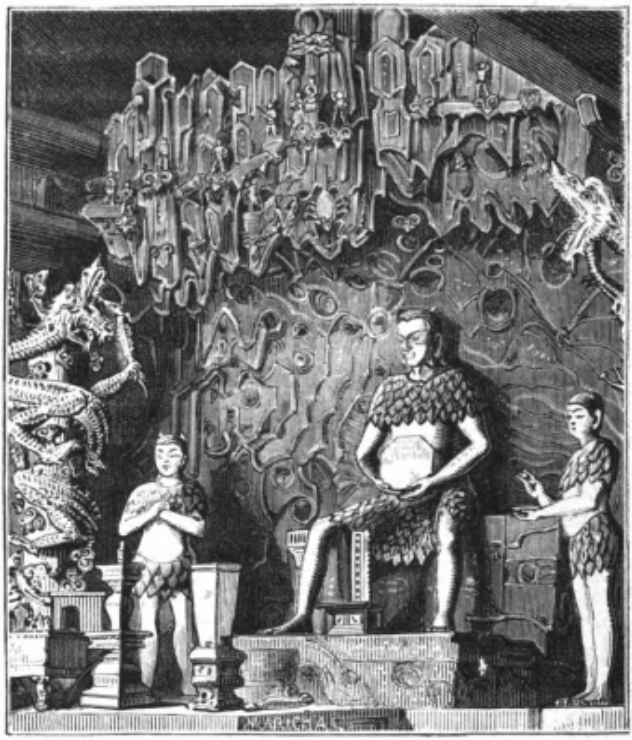

Este ușor de prins în fiecare clipă contrastul dintre familiile creștine și cele păgâne, în atingere necontenită, adesea unite prin legături de rudenie, dar despărțite de un hău: unele trăind în lumină, altele în întuneric; unele în comuniune cu marea familie catolică, în legătură de idei cu Europa, cunoscând pe Iisus Hristos, bogate de speranțele noastre veșnice, celelalte lipsite de toate acestea, lăsate unor superstiții cu desăvârșire stupide, în sfârșit sortite, foarte probabil, osândei.

Am aici, între noii creștini, trei copii de zece până la doisprezece ani care învață rugăciunile lor de opt zile: aceștia sunt marii mei prieteni. Petrec ceasuri întregi înaintea mesei mele, uitându-se la mine cum îmi spun breviarul, cum citesc ori trasez caractere europene. În fiecare seară aleargă, înainte de învățătură, să-mi recite câte ceva mic învățat în timpul zilei; au ajuns la *Confiteor*, dar este greu, se împotmolesc în partea a doua. Ședința sfârșită, scot din sacul meu biluțe de zahăr chinezesc, bomboane detestabile, dar pentru ei alese, și pleacă mulțumiți ca niște prinți. Sărmanii copii nu au avut niciodată cea mai mică dulceață! De îndată ce pot să se lipsească de laptele mamei, sunt puși pe orez și legume fermentate; nu au văzut niciodată altceva, nu se gândesc să se plângă și cred că toată lumea trăiește la fel.

Câțiva flăcăi din vecinătate, aparținând unor familii păgâne, vin și ei să mă privească, dar de departe și cu o uimire binevoitoare; îi întreb de ce nu îmbrățișează sfânta Religie; ar voi, răspund ei, dar părinții nu vor; prind câteva frânturi din credința noastră: este sămânță de creștini pentru mai târziu; vor mușca din ciorchine și vor veni să se lase prinși în năvodul duhovnicesc al Domnului nostru. Ați remarcat acest nume

oficial al religiei creștine pe care până și păgânii îl recunosc și îl folosesc: **RELIGIA SFÂNTĂ**, **RELIGIA**, ori, mai propriu încă, **RELIGIA LUI DUMNEZEU**; ea singură îl poartă. Nu este oare cazul să ne amintim de observațiile atât de remarcabile ale lui J. de Maistre despre proprietatea numelor?

Lăsați-mă să vă înfățișez un alt mare prieten al meu, un băiat de doisprezece ani, șchiop din pricina fracturii unui picior; tatăl său păgân îl părăsește; creștinii îl pun să păzească bivolii lor: nu este idiot, dar prostuț, cu un tic nervos care îi strâmbă necontenit fața; de altfel are o fizionomie bună, ochi naivi, o frumoasă voce argintie. Sosind la Hong-Kiang, l-am zărit în orezării: își trăgea bivolul spre drum și-mi făcea grimase, dar mai ales niște zâmbete cu totul drăgălașe. Este credincios venirii mele de seară și biluțelor; după-amiaza, când îl aud cântându-și rugăciunea păzindu-și dobitoacele, îi fac surpriza unei vizite; ne așezăm pe un diguleț și este fericit, fericit!… Îmi recită ce știe, cu ochii necontenit ridicați spre cer și cu micile lui grimase; îi spun, într-o chineză rea, să fie credincios lui Dumnezeu, ca să meargă la cer: o făgăduiește cu un accent care nu îngăduie îndoială asupra sincerității lui.

Am făcut câteva plimbări pe vârful colinei, ca să văd dacă voi zări, peste Himalaya, vârful noului vostru clopotniț, dar forma rotunjită a pământului m-a împiedicat să văd ceva; firește, copiii m-au urmat, chiar și păgânii; aceștia din urmă stăteau trist deoparte; păreau geloși pe camarazii lor autorizați, ca să zic așa, să-mi vorbească și să-mi aducă o plantă, un frunziș, o insectă… Au urmărit, în cinstea mea, un fazan a cărui coadă are bine un metru lungime: a fost o adevărată vânătoare cu gonaci. Le place mult, sărmanilor copii, să mă urmeze în munte; atenți la cele mai mici mișcări ale mele, grăbiți să ghicească ce mi-ar putea face plăcere, privesc ce privesc eu, îmi explică ceea ce pare să mă mire. Dacă spun să trecem la dreapta și unul dintre ei trece la stânga, ceilalți îi strigă: „Părintele a zis la dreapta!" Cui i-ar trece prin minte să nu asculte? Dacă arăt o plantă al cărei nume aș vrea să-l știu, toți aleargă să mi-o smulgă; dacă mă așez, fac și ei la fel; dacă râd, toți se apucă de râs și își șoptesc la ureche: „Părintele a râs!" Atenția aceasta este adesea stânjenitoare la păgâni; dar, în asemenea împrejurare, și din partea copiilor mei, înțelegeți că îmi măgulește orgoliul părintesc; sunt foarte mândru să am după mine acești sărmani micuți în zdrențe, atât de plini de bunăvoință, ascultând la cel mai mic semn, gata să meargă

unde voi vrea. Ei sunt speranța turmei noastre; viitorul nostru, planurile noastre, ambițiile noastre se sprijină pe capetele lor. Mâine voi pleca de dimineață; mă vor conduce departe, apoi vor lua iarăși jugul mizeriei; dar mă voi întoarce peste un an și îi voi regăsi, nădăjduiesc, buni creștini și tot atât de simpli.

China n-are și n-a avut civilizație; să nu ne plângem de aceasta, noi, misionarii, căci obliterarea bunului-simț ar fi încă și mai deplină, împotrivirea față de har mai accentuată, propovăduirea Evangheliei mai grea, dacă poporul chinez ar fi recăzut în barbarie după ce ar fi fost civilizat. Unde am citit că sunt două barbarii, aceea care precede civilizația și aceea care o urmează, și că întâia ar fi preferabilă celei de-a doua? Vai de Franța! zic pesimiștii. Cât despre mine, îmi păstrez nădejdile; să știm să așteptăm; se pregătesc mișcări de ansamblu, ele vor duce la ceva mare, în Franța ca și aici; nu vom vedea aceasta decât din Cer, dar ne vom fi adus partea noastră de osteneli la munca ce pregătește rezultate atât de frumoase: întoarcerea la bine în țările catolice ale vechiului imperiu roman, convertirea țărilor eretice și schismatice, guverne catolice pretutindeni, cucerirea țărilor idolatre; — poate că vor rămâne

păgâni, dar Biserica va fi pus piciorul pretutindeni și, dintre popoarele astăzi păgâne, unele vor sfârși bine prin a se preda cu totul.

Aici, bunăoară, mai rămâne mult de făcut, dar o lucrare frumoasă este făcută; dacă situația nu este cucerită, cel puțin jaloane arată lucrările ce vor fi urmărite. Dumnezeu, Care a făcut lucrarea noastră, voiește triumful ei, de vreme ce a suscitat anume pentru China, în timpurile moderne, Propagarea Credinței, Sfânta Copilărie, și îndreaptă vocațiile către misiunile noastre. Niciodată bunul Dumnezeu nu pune în joc forțe însemnate și nu ridică opere importante fără a avea un mare țel pe care nu-l zărim totdeauna, dar în vederea căruia toate conlucrează, chiar și piedicile ridicate de oameni.

SCRISOAREA A CINCISPREZECEA.

Tsen-y-Fou, la 4 mai 1877.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Mă întrebați dacă încep să vorbesc bine chinezește: voi vorbi, ba voi vorbi chiar bine; toată lumea îmi spune că prind accentul și tonurile; dar răbdare: ca să vorbești bine îți trebuie trei ori patru ani; între timp, omul se face în stare să lucreze și să meargă înainte. Este o trudă lungă și nerecunoscătoare să studiezi această limbă ciudată, alcătuită toată din monosilabe, neavând decât trei sute și ceva de sunete pentru a-și forma cuvintele nenumărate; iar deosebirea lor stă în tonul pe care le cânți: ton jos, ton înalt, ton jos cu inflexiune în sus, ton înalt cu inflexiune în jos, aspirație, fără aspirație etc. Misionarul nu

știe să vorbească până acolo încât să fie luat drept chinez decât după zece ani de ședere, și încă! Cât de filosofic este deci acel adagiu că o limbă este formula stării intelectuale a unui popor! Fac fără încetare această observație studiind caracterele chinezești și aș vrea să am timp să-mi expun ideile despre aceasta; dar, venit ca să fac altceva decât literatură și filosofie, nu pot observa decât din zbor.

Evident, se regăsește în limba chinezească spiritul omenesc pretutindeni același, urmând pretutindeni o mers identic în dezvoltarea sa, în căutările, descoperirile și rătăcirile sale; arătând pretutindeni aceleași înclinații, aceleași idei întâi și firești, pornind de la aceleași principii pentru a ajunge la aceleași concluzii; aceasta ar fi materia unei teze puternice împotriva necredincioșilor moderni: dovada intelectuală a unității speciei omenești. Dar aici, ideile creștine care au prezidat la formarea națiunilor Europei și le-au frământat temperamentul lipsesc cu desăvârșire din limbaj; ne trebuie să născocim o mulțime enormă de cuvinte de neînțeles păgânilor, nu numai numele proprii ale Sfinților, ci încă o mulțime de nume comune: sacramente, virtuți, credințe, obiceiuri, rugăciuni, ceremonii etc.

S-au făcut traduceri chinezești ale Bibliei, ale *Imitațiunii* etc.; este de necitit chiar și pentru un chinez creștin, iar gândul autorului este denaturat; evident, acest popor nu și-a transformat încă limba, nu a mlădiat-o după ideile creștine. S-a încercat de asemenea să se compună cărți de pietate în chinezește; trebuiau; dar nu este încă decât un fel de argou de neînțeles. A trebuit să se scoată din doctrina mistică acea finețe, acea sevă, acea floare, acea duioșie pe care o are în limbile noastre ale Europei; să se reducă la generalități seci, desupranaturalizate, exprimate inexact, aproape coborâte la nivelul bietei morale a necredincioșilor. Lucrare cu adevărat ciudată și pe care nu o pot explica. Există deosebiri uriașe între cuvântul chinez de o parte și cuvântul francez sau ideea creștină de alta; trebuie să ne mulțumim cu aproximații, aducând către linia dreaptă a noțiunii dogmatice mințile mereu gata să revină la noțiuni păgâne sau cel puțin naturale. Iată de ce acesta este pericolul pentru preoții noștri indigeni, încă îmbibați de ideile răspândite în jurul lor; ei au în chip deosebit nevoie de o doză puternică de latină și de teologie. Este cu neputință, de altminteri, să ridici la o spiritualitate înaintată sufletele chineze; ele nu pot încerca simțiri lăuntrice decât pe acelea care au o expresie în limba lor.

Totuși — o constatăm în fiecare clipă — Evanghelia este făcută pentru toți oamenii, se potrivește tuturor firilor, produce în toate sufletele aceleași roade spontane și aceleași fenomene, în toate popoarele aceleași lucrări, aceleași transformări morale și fizice.

În sprijinul acestei din urmă afirmații, am fost în stare să fac, în călătoriile mele, această observație: când mă încrucișez pe drumurile noastre rele cu caravane de călători, dacă unul dintre ei, de departe de tot, mă privește altfel decât ceilalți, se arată printr-un râs de simpatie și o față luminată, nu mă înșel: este un creștin; lasă restul cetei să treacă înainte, se oprește pe marginea drumului ca să-mi vorbească, să mă întrebe de unde vin, să-mi spună cine este, unde locuiește etc.; nu avem nevoie, el și eu, de explicații ca să știm ce este comun între noi, de ce avem mare plăcere să ne întâlnim și de ce, fără să ne cunoaștem, ne purtăm prietenește. Chinezul, prin fire, este puțin afectuos, puțin devotat; nu se clintește prea mult pentru necunoscuți; dar de-i cer un serviciu acestui trecător, va fi mândru să mi-l facă; iar îndată, ajungând la tovarășii săi de drum, dacă știu că este creștin, nu va lipsi să le spună: „Acesta este unul dintre Părinții noștri." Va fi prilejul unei convorbiri

în care va pune ceva din orgoliul său cel mai legitim. Acest amănunt vă arată cum creștinismul îl ia pe om prin inimă, prin lăuntru…

Da, o voi repeta până la sațiu: tot ce observ este o demonstrație strălucită a dumnezeirii credinței noastre; cu cât văd mai mult starea acestui popor, cu atât mi se pare mai vădit că creștinismul, catolicismul, este necesar omului, nu numai pentru mântuirea sa veșnică, ci ca să fie în starea sa normală ca om; este cu adevărat izbitor. Cu cât studiez mai mult mersul lucrărilor noastre și ceea ce principiul credinței produce în suflete, în familii, în popoare, cu atât recunosc mai mult lucrarea lui Dumnezeu, lucrând prin noi asupra acestor sărmani. Un necredincios însuși — dacă ar fi cât de cât inteligent și drept — și-ar deschide ochii și și-ar da inima adevărului, dacă ar avea ca noi această dovadă experimentală a supranaturalului.

SCRISOAREA A ȘAISPREZECEA.

Tsen-y-Fou, la 12 septembrie 1877.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Unde suntem cu corespondența noastră? Nu mai știu nimic; de la ultima mea scrisoare am văzut atâtea ținuturi încât sunt cu totul dezorientat. Zilele trecute, ajuns la punctul extrem al călătoriei mele, urcam sub un soare arzător, leoarcă de sudoare și cu burta goală, niște stânci îngrozitoare a căror escaladare durează un ceas bun și nu îngăduie să rămâi pe spinarea catârului; eram sfârșit; veți vedea ce pat și ce mângâieri am găsit la popas. Ei bine, am dormit ca o marmotă, sunt zdravăn

ca o inimă; viața aceasta de drumuri îmi place, mi se pare că eram făcut pentru ea. Niciodată n-am fost atât de fericit; de două luni mai ales am o plăcere foarte mare să lărgesc cercul nostru de acțiune, să împing hotarele jurisdicției noastre în dauna diavolului și pe cheltuiala bunului Dumnezeu, să arunc stupii noștri mereu înainte. Așadar, liniștiți-vă cu privire la soarta mea. Pe de altă parte, zvonurile și încercările de persecuție au încetat, mulțumită energiei guvernatorului provinciei.

Din copilărie am dorit întotdeauna să mor de moarte violentă, ca să dau mărturie despre dumnezeirea credinței noastre; acest dor îl păstrez; mă voi bucura totuși dacă Dumnezeu îi va amâna împlinirea: mai întâi voi fi încântat să lucrez cât mai mult cu putință la lucrările Lui; apoi sunt gingaș ca toți; în sfârșit, martiriul este o slavă nemărginită pentru care Dumnezeu alege, curățește, pregătește, șlefuiește, înalță, spiritualizează, îndumnezeiește; mi-ar mai trebui încă o sută de ani de muncă, iar munca nici nu e începută! Fie voia lui Dumnezeu!

Până atunci îmi văd de drum liniștit, cu voie bună. Un gând mă înspăimântă: că nu semăn în lacrimi, precum vrea

Scriptura; ba da, totuși, dar aceste lacrimi sunt compatibile cu cea mai vie bucurie pe care omul o poate gusta pe pământ.

Mais revenons à Chinezii noștri. Cu harta Kouy-Tchéou-ului în mână, suntem acolo? Plecat în direcția Fong-Siang-Pa, la două zile de Tsen-y, având ca țintă satul Ta-Kou-Sin-Tchang, am urcat cinci sau șase munți înalți, nu fără să transpirăm zdravăn eu și catârul meu, oh! la, la! Din fericire, astăzi suport setea: în Franța era pentru mine un supliciu. Ținuturile acestea nu sunt decât munți; încă nu văzusem nimic atât de pitoresc: apă pretutindeni, cascade frumoase, stânci uriașe. Puțin după Fong-Siang-Pa, ocoleam muntele pe un fel de trotuar de stâncă la cel puțin două sute de picioare deasupra torentului. Ce drum! o potecă colțuroasă, surpată, cotită, presărată de gropi, astupată de tufe! avea tocmai lățimea necesară ca să pui amândouă picioarele; nu eram prea grozav, și-mi ziceam: Dacă catârul meu face un pas greșit, vom merge să ne vârâm capul acolo jos și, în cinci minute, nu vom mai fi decât un cârnat frumos pentru pantere și păsări.

Creștinii celor patru stațiuni din Lo-Min-Tchen s-au adunat în ziua Sfântului Petru; am avut o sărbătoare splendidă! În

adevăr, îți vine să plângi de bucurie când vezi lucrurile mergând cu avânt, când îți auzi creștinii cântându-și rugăciunile, nu desigur cu o devoțiune duioasă, ci cu o anumită ardoare ce miroase a entuziasm de a se vedea în număr mare și bine uniți în credință. În ziua aceea, acești bravi oameni, adunați în mare sfat, s-au cotizat din recolta de orez ca să întemeieze o asociație a bunei morți. Vor să asigure înmormântările săracilor, întreținerea unei școli și hrana misionarului aflat în vizită. Deja patruzeci de taëli sunt asigurați; un taël face șapte franci cincizeci de centime, sumă importantă pentru țară. După seceriș se va cumpăra un teren; se va chibzui cum să se încheie întrebuințarea recoltei din 1878; părerea mea va fi să se vândă recolta și să se capitalizeze prețul pentru a spori micul fond funciar. Pretutindeni unde va fi cu putință să se găsească câteva resurse, vom organiza asociația; va fi o cale excelentă de a asigura perseverența creștinilor, interesați de prosperitatea ei, de a afirma unitatea turmei, de a da influență poporului nostru înaintea păgânilor și a mandarínilor, de a procura orez misionarului și de a-i spori și autoritatea, fiindcă va avea înalta stăpânire a proprietății.

Plecând din Lo-Min-Tchen, am coborât, la câteva leghe mai departe, în văiuga Ouo-To, în mijlocul târgului însemnat de la Ya-Ky-Kéou, și iată-mă, la un păgân care a făgăduit să adore, găzduit, vai! mai rău ca niciodată. În săptămâna șederii mele, catehistul meu mergea să-i cheme pe păgânii locului: au venit destui. Adesea, dintr-o familie de șase ori șapte persoane, un singur membru adoră; după câteva zile, adoratorul îmi aduce pe altul, apoi altul se hotărăște, uneori întreaga familie; uneori însă se șovăie, se amână pe mai târziu, cei îndărătnici îi abat pe ceilalți de la a stărui; atâta pierdere; în sfârșit, închipuiți-vă acest război cu tactica lui, cu luptele lui pas cu pas, cu meșteșugurile și șireteniile noastre, și veți avea o idee despre ceea ce avem de făcut.

După Ya-Ky-Kéou, înaintând pe drumul către Fong-Siang-Pa, am vizitat, în satul Pé-La-Kan, cele două singure familii care se află acolo și locuiesc aceeași casă — sunt doi frați. — Niciodată misionarii nu putuseră fi găzduiți la Pé-La-Kan, din lipsă de loc; anul acesta s-a putut să mi se dea un colț într-o cameră mare. O rogojină o despărțea în două: de o parte, capela mea, sala mea de catehism și de primire; de cealaltă, dormitorul meu; drept fereastră, o gaură de un

centimetru lățime pe un decimetru lungime; îmi venea pe acolo o rază mică de lumină pe caietul și pe cărțile mele; niciodată n-am fost atât de liniștit.

Am făcut trei botezuri; păgânii au ascultat doctrina; câțiva au zis: „Vom vedea", și au plecat. Sunt mulțumit totuși, fiindcă am luat în stăpânire pământul spunând prima Liturghie care s-a celebrat vreodată în această văiugă: Liturghia spusă undeva te face să te simți stăpân, poziția se luminează, lucrurile se rânduiesc; din altar iese o influență supranaturală care îi face pe creștini mai buni, îi cuprinde pe păgâni și pune în sufletul lor, dacă nu o hotărâre imediată, cel puțin o sămânță bună

pentru viitor: este izbitor! Ceremoniile noastre, oricât de simplificate ar fi, veșmintele noastre, imaginile noastre, atitudinea noastră inspiră păgânilor un mare respect.

Mă vedeți spunând Liturghia pe o moară de orez, în această cameră mizerabilă cu pereți de pământ, sub un acoperiș de paie înnegrit de fum, împodobit cu festoane de pânze de păianjen, cu un slujitor desculț și zdrențuit care răspunde necontenit la toate rugăciunile: „Amin"? Nu contează; când mă întorc, îi văd pe păgânii veniți din curiozitate, privind mișcați și cugetători. La vizita mea de anul viitor, vom vedea bine dacă au făcut reflecții mântuitoare.

Acum, la drum spre Fong-Siang-Pa; este un drum de o jumătate de zi. Până acum nu aveam acolo nici un credincios; un om bun a făgăduit să mă primească la el, dar, Dumnezeule mare! ce bordei! Mi se spusese bine la Pé-La-Kan că nu se poate locui; nu sunt pretențios, și totuși m-am speriat intrând. Din fericire, capela mai putea trece, dar camera mea! O biată despărțitură din scânduri desfăcute împarte unica încăpere a casei; o jumătate pentru familie, tată, mamă, copii, îngrămădiți și mișunând ca un cuib de șoareci; cealaltă jumătate pentru mine: patul meu, drept masă un bloc, abia loc

cât să miști o ușă care se deschide înăuntru; întuneric deplin (belșug de purici); și fumul îmi vine dintr-un șopron ce slujește de bucătărie și de grajd pentru bivol… Încă câteva capturi bune și multe nădejdi pentru viitor.

Din Fong-Siang-Pa îmi continui drumul spre sud, dincolo de munți, în valea Ma-Ty-Che, hotarul extrem al creștinătății noastre, Coloanele noastre ale lui Hercule! Pretutindeni în munții aceștia statui, pagode, mii de obiecte superstițioase; în fundul unui șopron vast fără ziduri, pe o estradă, un Buddha mare, rotofei și burduhos, șezând grav între două statui de femei potrivite; de amândouă părțile, un adevărat senat de idoli de mărime firească, schimonosiți, fantastici, cu coarne, cu buze groase, cu obraji umflați, cu podoabe ciudate pe tavan și pe stâlpii ce-l sprijină, cu animale monstruoase; pe mese, înaintea lui Buddha, o mulțime de încălțări de femeie din hârtie vopsită sau dintr-o stofă fără nici o valoare, ofrande ale pelerinilor. În rest, nici un suflet în acest templu; în mijlocul acestui popor de statui schimonosite și tăcute, eu sunt cu ghidul meu singura ființă vie. Întâia dată când te afli într-unul din aceste temple, simți un fel de groază și o tristețe adâncă, chiar în plină zi; după aceea te obișnuiești și nu mai faci decât

să râzi de aceste stupizenii; creștinii noștri râd încă și mai mult decât noi; primele rudimente ale credinței le întorc rațiunea, pe care păgânii au pierdut-o, — precum ar face o apariție bruscă a soarelui în noapte, descoperind unui călător rătăcit lucruri obișnuite pe care le lua drept fantome înfricoșătoare. Haide! oricât s-ar zice, ca să fii om trebuie să fii creștin! Ghidul meu, un băiat bun de douăzeci și cinci de ani, botezat de un an, râde din toată inima de grimasele acestor domni și ale acestor doamne: dacă nu l-aș opri, le-ar trimite o bălegară de bivol pe burtă; dar trebuie să fim prudenți.

Ajuns la Coloanele lui Hercule, pot da opt zile unei familii de curând convertite; însă, din lipsă de loc, trebuie să cedeze unui păgân cinstea de a-l primi pe Părintele. Două camere îmi sunt lăsate: una este prefăcută în capelă, cealaltă îmi slujește drept locuință; păgânul, retras într-a treia, stă deoparte și observă. Pe uși, pe ziduri, pretutindeni, sunt lipite groaznice imagini budiste: duhuri păzitoare ale ușii, idoli ocrotitori ai familiei etc.; iată-mă în plin păgânism. Păgânii aleargă în mulțime, ascultă doctrina cu bunăvoință; avântul lor îmi dă multă nădejde; mai mulți fac obiecții, ceea ce este un semn foarte bun. Vin și câțiva creștini de la zece leghe cel puțin; între ei,

un flăcău mare, naiv și drept, care adoră de trei ani, cere stăruitor botezul; i-l dau, nu fără șovăire; nu este însurat și locuiește cu un frate păgân care îl bate. Trebuie să-i hrănesc pe acești creștini pe cheltuiala mea; de obicei credincioșii hrănesc pe misionar și pe oamenii din creștinătățile vecine care au a-i vorbi, dar eu sunt la un păgân și pe socoteala lui; de aceea sunt silit să iau aminte de aproape. Din fericire, flăcăul meu cel voinic mi-a făcut dar o fâșie de slănină afumată. Vai! se micșorează îngrozitor de repede! Vă închipuiți dacă slănina a cântărit în balanță ca să hotărască botezul! O spun serios: pentru mine acest dar este o dovadă de sinceritate și de bunăvoință; credința care merge până la inimă se vede încă; când merge până la pungă, este culmea; inima este partea cea mai lăuntrică și mai adâncă a omului, cea mai greu de cucerit, dar punga este partea cea mai lăuntrică, cea mai inaccesibilă a inimii.

La începutul stațiunii n-am putut dobândi nimic; mă topeam de necaz să rămân la cei doi creștini ai mei, când a sosit Adormirea. Cu neputință să nu prinzi vânat într-o zi ca aceasta; — este infailibil: fiecare sărbătoare a Fecioarei aduce convertiri, explicați-o cum veți vrea! Așadar, în ziua

Adormirii începe prăbușirea; șase familii adoră; a doua zi se hotărăște gazda mea, dar socotea fără nevastă; aceasta îl predică pe dos și îl ține încă câteva zile; nu biruie decât în ajunul plecării mele. Tocmai mă culcasem, catehistul urma să facă la fel, când din fundul casei gazda mea îi strigă: „O! nu te culca, mare Quang, aprinde lumânările, am să ador, s-a sfârșit!" Mă scol, face ceremonia adorării. A doua zi se ard idolii: Buddha, duhurile ușilor, inscripțiile etc., așezate pretutindeni, în mijlocul cărora fusesem silit să celebrez sfânta Liturghie. Lăsam la Pan-Chouy douăsprezece familii creștine.

Întoarcere la Tsen-y-Fou pe alt drum, fără a putea totuși evita munții. Înainte de a-i trece, trei zile de popas într-o creștinătate atât de săracă, atât de săracă, încât trebuie s-o hrănesc și să-i las o milostenie însemnată: puținii credincioși din acest colț pierdut al districtului se adăpostesc sub colibe de crengi și trestii; sunt atât de puțin îmbrăcați încât, ca să fie mai puțin, ar trebui să nu fie îmbrăcați deloc; de o lună nu mai mănâncă orez la ei, ci porumb fiert în apă. Ce bucurie să întărești iarăși aceste suflete botezate, dar părăsite și răcite! — acesta este cuvântul propriu în chinezește; îi fac să promită că vor rămâne fierbinți până la vizita viitoare, îi îndemn și pe

păgâni. Dacă din întâmplare au auzit vorbindu-se despre creștinism, cred că este o sectă groaznică, crudă, infamă: lucru curios, îl acuză de practicile și crimele pe care, încă din primele veacuri ale Bisericii, păgânii imperiului roman le imputau creștinilor de atunci. Vedeți, pământul este nou; totuși timpul meu nu se va fi pierdut: voi fi propovăduit adevărurile noastre sfinte, mi-am arătat fața, am făcut puțină zarvă, am pus în minți o materie de reflecții mântuitoare, am început, în sfârșit, să lucrez coastele demonului stăpân al țării și să-i arăt intențiile noastre vrăjmașe.

Aceasta făcut, îmi iau iar cizmele și drumul spre Tsen-y; el mă duce la satul Y-La-Kéou, cocoțat pe vârful unui munte. Patru leghe sub un soare arzător, printre stânci uriașe, pe o potecă ce șerpuiește pe prăpăstii! Tot urcând, meditam la vicisitudinile vieții, la asprimea vremurilor, la scumpetea orezului, și-mi ziceam, ștergându-mi fruntea: „Dacă dragul nostru domn Decan ar fi aici, ce frumoasă migrenă ar avea noaptea aceasta!" Eu, aceste osteneli mă odihnesc; totuși, la sfârșitul expedițiilor mele, hrana prea slăbitoare, lipsa cărnii și a băuturilor fermentate mă încercaseră puternic: ajunsesem în stare lichidă, pe cuvânt de onoare! Era vremea să-mi regăsesc rachiuțul meu

chinezesc; altădată îmi ridica inima până la urechi, acum îmi este desfătare.

Numai două familii creștine în sat: una plecată și, de altfel, răcită, fiindcă femeia, păgână și încăpățânată, îl împiedică pe bărbat să se roage; cealaltă, rămasă fierbinte, îmi dă ospitalitate; se compune din șapte persoane. Acești sărmani oameni, lipsiți de orice ajutor religios de cinci ani, au păstrat obiceiul rugăciunii și poartă această pecete, această fizionomie creștină atât de caracteristică. Ce plăcere să-i încălzești puțin! Desigur, din partea voinței nu au nici o piedică împotriva harului și, la porunca Părintelui, vor face orice.

Cuvântul minunat pe care creștinii noștri îl au necontenit pe buze! și, de obicei, purtarea lor răspunde acestei idei pe care și-o fac despre preot: Este tatăl și mama sufletului nostru! Misionarul sosește; se așază, poruncește, ceartă copiii, face mustrări părinților, dă sfaturi pentru cele materiale, arată locul unde vrea o încăpere la următoarea lui vizită: nimeni nu-și închipuie că i-ar fi cu putință să nu-l asculte.

Un mare avantaj pentru noi în vizite este să locuim la ai noștri, să facem parte din familie ca tată și mamă, cu

autoritatea strămoșilor, care este considerabilă în China. De îndată ce ai dormit o noapte și ai mâncat o dată într-o casă, totul cedează datoriei de a sluji Părintelui, toată lumea este la poruncile lui. Iată, un exemplu dintre o mie. Sunt la citit într-un colț: mama îl cheamă pe al treilea: „Al treilea, ho! vino aici!" Nu vine; îl cheamă iarăși, de două ori, de trei ori; nu vine nici acum; atunci intervin și strig din colțul meu: „Al treilea, ho! ai de gând să-ți asculți mama? Ce e asta?" Aïa! ar fi frumos să nu asculte! și bătrânii ascultă ca și tinerii.

Dar să ne întoarcem la Y-La-Kéou. Casă pitorească din frunziș și cu crăpături; șobolanii mișună, îi auzi toată noaptea făcându-și alergările, rostogolirile și salturile prin frunzele uscate ale despărțiturii; de purici și de ploșnițe nu mai vorbim. În unica încăpere a acestei colibe, vatra de pământ unde se gătește, al cărei fum se urcă slobod către acoperișul plin de spărturi; un morman de vreascuri; covate pline cu legume uscate; o rogojină pentru părinți, copiii dorm pe orice; — scândurile mele cu pătura mea; rogojina catehistului; la dreapta patului meu, catârul meu legat de un copac ce slujește de stâlp; la stânga o scroafă alăptându-și purceii; — noaptea își adaugă muzica la aceea a șobolanilor, ziua îmi oferă un subiect

curios de observații psihologice; în față, lângă perete, o scândură pe care spun Liturghia. Am petrecut acolo două zile și două nopți, mâncând porumb și castraveciori fierți în apă, fără grăsime nici sare, dar cu ardei. Se aduseseră doi băieți, slugi la niște păgâni din vecinătate. Numai patru copii erau de față și știam că sunt cinci; lipsea o fată de doisprezece ani. Încă din seara sosirii mele, mă fac că nu știu nimic și întreb: „Câți copii aveți?" Șovăire, bâlbâială, răspuns neclar. Îmi repet întrebarea: se răspunde că sunt cinci, adică patru… patru, adică cinci; în sfârșit se mărturisește că, de o lună, mizeria i-a silit să dea fata unui păgân care o va lua de femeie peste un an. Dacă mă mânii, dacă strig, dacă amenință, dacă fac semn să-mi strâng lucrurile ca să părăsesc o asemenea casă; dacă se îngrozesc, dacă plâng, dacă-mi fac prosternări în doi genunchi, vă las să vă închipuiți! În cele din urmă, primesc să rămân, dar cu condiția ca a doua zi, cu orice preț, în ciuda obiceiurilor chineze, neînduplecate în asemenea materie, să se facă imposibilul pentru a o lua înapoi pe sărmana copilă. Cum să vă închipuiți greutatea de a-mi împlini poruncile, date fiind obiceiurile și chiar legea țării? Mama a plecat, dar a fost alungată cu indignare.

Din fericire, nu se redactase actul de donație al fetei; am întocmit unul în favoarea Bisericii, iar în a treia zi tatăl, împreună cu catehistul meu, s-a dus să-l arate părinților logodnicului și să le spună: „Legea chineză ocrotește Religia lui Dumnezeu și rânduielile ei; păgânii nu mai au dreptul de a le încălca; potrivit acestor rânduieli, adopțiunea și căsătoria între păgân și creștin sunt cu neputință, dacă păgânul nu se convertește; primind această fată, v-ați pus în contravenție; înapoiați-o, altminteri preotul vă va urmări în justiție și veți fi aspru pedepsiți." Argumentul era temeinic pentru chinezi; dar, în fapt, aș fi fost învins înaintea mandarinilor dacă potrivnicii mei ar fi stăruit; ei au înapoiat fata, pe care am trimis-o îndată la orfelinatul nostru. Această lovitură a făcut un zgomot teribil; în timpul tratativelor, mă țineam la o parte într-un han, înconjurat de populație, care nu mai văzuse niciodată un european. Fără îndoială, lucrul era neplăcut; însă argumentul meu, strigat în gura mare, închidea gurile și, deși am văzut asupra mea priviri foarte urâte, nu am auzit nici o insultă. Care va fi fost rezultatul final al afacerii, ce impresie va fi produs ea, voi afla anul viitor.

Ultima mea staţiune a fost Ya-Ky-Kéou. Ajungeam acolo cu nădejdea unei pescuiri rodnice; ea a fost zădărnicită de întâmplarea care încheie această istorisire. Să spunem mai întâi că, dacă sunt leneşi fără cămin, ticăloşi dedaţi tuturor crimelor, în stare să molesteze pe creştini, o adevărată viermuială, dezgustul şi groaza oamenilor cinstiţi, aceştia sunt soldaţii chinezi. Or, din pricina răscoalei ce izbucneşte în Sé-Tchouan, se fac pretutindeni recrutări militare. Pentru Kouy-Tchéou, angajările se primesc la Tsen-y-Fou; cete de voluntari se revarsă acolo pe toate drumurile. Pe calea spre Y-La-Kéou mi s-a întâmplat să întâlnesc o caravană de astfel de tineri, deja îmbrăcaţi în uniformă, şi două zile întregi am urmat aceeaşi direcţie: când ne întâlneam, nu făceau decât să mă insulte şi să mă ameninţe pe mine, pe creştini, religia, arătându-mă răutăţii trecătorilor. Ce tovarăşi supărători! Aveau privirea unei fiare sălbatice; în adâncul ochilor le vedeam sufletul, unde diavolul şedea, scormonindu-şi focul, aţâţând ura, nu acea ură obişnuită pe care creştinii o pot simţi uneori, ci ura veşnică, ecumenică, pe care numai Botezul şi credinţa o pot nimici. Mă străduiam să păstrez o bună înfăţişare. În a doua zi, netrebnicii erau şi mai obraznici la Pé-La-Kan, unde mă opream o oră; îndrăzneala lor se

înzecise; voiau să atâțe populația, dar țăranii nu doresc să-și pună poveri pe umeri: nimeni nu m-a molestat. Soldații au părăsit Pé-La-Kan înaintea mea și s-au așezat la o leghe depărtare, în curtea unui han, la marginea drumului. Văzându-mă sosind pe catârul meu, unul dintre ei își puse umbrela pe pavajul curții, cu mânerul în sus. Am ajuns, am vrut să trec: nimeni nu mă oprea, nici un obstacol vădit pe drum. Deodată, catârul meu, de obicei docil și nicidecum nărăvaș, refuză să meargă, se cabrează, sare; îl pintenesc și îl lovesc: el se împotrivește cu o putere pe care nu i-o cunoșteam, astfel că am sfârșit prin a cădea. Ai fi zis că animalul văzuse pe diavolul! Această idee m-a urmărit multă vreme. De atunci, confratele meu mi-a spus că chinezii ar avea o pulbere fără miros pentru om, dar cu un miros respingător pentru animale; cea mai mică urmă din această pulbere, presărată de-a curmezișul unui drum, ar forma un obstacol de netrecut pentru cai și catâri.

Urcat din nou în șa, soldații m-au urmat, copleșindu-mă cu prostii, sub pretextul că animalul meu ar fi străpuns umbrela cu copita, căutând mereu, însă în zadar, să întărâte pe trecători împotriva mea; un om cumsecade a venit să mă înștiințeze că

voiau să mă ucidă la Ya-Ky-Kéou. — Nu sunteți neliniștit, nu-i așa? Vă scriu un volum, deci nu am murit. N-am făcut decât să râd de aceste amenințări și am ajuns la Ya-Ky-Kéou la unul dintre credincioșii mei. Acolo mă așteptau opt tineri creștini din împrejurimi, flăcăi zdraveni, pe care eram mândru să-i văd în jurul meu. Trăiască tinerețea, trăiască creștinii care nu așteaptă decrepitudinea pentru a da lui Dumnezeu rămășițele unei vieți ce nu le mai poate sluji!

După ce m-am refăcut, țineam sfat cu catehistul meu în grădină, când am auzit poporul adunându-se pe drum; într-o clipă, casa s-a umplut de strigăte furioase; soldații sunt la poarta grădinii, urlând, tropăind, amenințându-mă cu gesturi, strigând că mă vor lega, mă vor duce și mă vor ucide; creștinii le taie calea și îi resping; catehistul mă sfătuiește să fug; încredințat că soldații voiau să mă înspăimânte pentru a-mi smulge bani, rămân și strig mai tare decât ei. Pe uliță, sute de păgâni privesc, fără a ține partea nimănui, gata să râdă cu biruitorul, oricare ar fi el. În cele din urmă, soldații sunt înfrânți și se întorc la han fără să mă fi atins. Trimit un curier la Tsen-y-Fou; confratele meu vede pe mandarin, care făgăduiește să ia măsuri. Între timp, rămân liniștit la

Ya-Ky-Kéou, asigurând poporul că se va face dreptate; dar păgânii, deși ascultau doctrina cu o oarecare simpatie, se arătau neîncrezători: „Vom vedea ce va face mandarinul", spuneau ei. Mandarinul a trimis sateliți. Soldații au fugit; totuși, doi au fost prinși fumând opiu într-un han și povestind frumoasa spaimă pe care o dăduseră preotului Religiei lui Dumnezeu. Hangiul însuși i-a predat; au fost legați, duși la Tsen-y, bătuți cu vergi pe șezut și puși la cangă până la prinderea complicilor. Mandarinul mi-a trimis palanchinul său, purtători și soldați din escortă; m-au adus în triumf la Tsen-y. Aș fi preferat să-mi închei vizita la Ya-Ky-Kéou; aș fi rămas acolo cu onorurile războiului; dar confratele meu mi-a scris să folosesc bunăvoința mandarinului, pentru a da creștinilor mângâierea de a se vedea cinstiți și apărați în persoana mea. Astfel a fost prins diavolul care credea că mă va prinde pe mine.

SCRISOAREA A ȘAPTESPREZECEA

Fou-Yang-Chouy, 29 octombrie 1877.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Reiau istorisirea ultimei mele campanii, întreruptă de seceriș. Fong-Siang-Pa, unde scriu această scrisoare, nu este nici târg, nici oraș, nici sat, ci o mică vale cu ferme risipite pe ici și colo. Gazda mea este unul dintre cele mai frumoase tipuri de om cumsecade ce se pot vedea, destul de înstărit pentru ținut. Face rachiu chinezesc. Produsele sale se deosebesc oarecum de vestitul nostru coniac, dar aceasta nu împiedică pe creștinii veniți la sărbătoare să se ospăteze; totuși, nu abuzează de el; aici beția este extrem de rară. Eu, numai mirosul acestui rachiu îmi dă greață; nu la fel este cu Lao-Tchang: el găsește prilejul

excelent; când are cu ce, este un mare băutor. Mi se servește vestitul brânză de fasole, mâncare națională pe care nu o gustasem încă! Ce grozăvie! Ești izbit la nas și la gât de un miros de amoniac care te răstoarnă; chinezii sunt lacomi de brânza lor: sunt boabe de fasole fierte, fermentate, puse în turtă cu nu știu ce preparat; turta uscată devine neagră, foarte tare, în stare să se păstreze mai mulți ani, infectă ca lucrul pe care îl amintește și al cărui nume îl poartă; pentru a o mânca, este de ajuns să fie fiartă din nou în apă clocotită.

Tocmai s-a tăiat un porc în cinstea mea; poate muzica cu care a ospătat ținutul în clipa morții va atrage în această seară și mâine pe gurmanzii din împrejurimi. Va fi un prilej de a îndemna; folosim totul. Șase familii deja s-au lăsat prinse în mreajă, altele sunt în tratative. Ce bucurie, când familiile, reprezentate prin capul lor, vin să se supună! Se vede credința intrând, așezându-se, întrupându-se; nimic nu este mai mișcător decât aceasta. Fără îndoială, ea vine încet; actul de adeziune sau de adorare nu o presupune încă pe deplin; ochiul păgân este încă acolo; enunțarea dogmelor noastre miră mult. Dar, puțin câte puțin, haosul se limpezește, bunul simț își regăsește stăpânirea, ceea ce părea straniu și obscur în simbolul

nostru se luminează. Se urmăresc progresele credinței, până ce, în cele din urmă, ea transformă sufletul și se revarsă pe chip într-un zâmbet bun care înseamnă: Acum sunt!

Ieri, într-o cameră despărțită de a mea printr-o subțire despărțitură, catehistul instruia un nou creștin; punea întrebările, șoptea răspunsurile, dădea explicații mai mult sau mai puțin rustice, căci omul era foarte naiv; apoi,

întrerupându-se brusc, striga cât îl ținea gura: „Hei! credința, vine? vine ori nu?" Celălalt nu lipsia să răspundă de fiecare dată: „Vine! vine!" Atunci explicațiile reîncepeau și, după cinci minute, aceeași întrebare: „Credința, vine?" Râdeam ca un epileptic, dar eram mulțumit; atât de frumoasă este naivitatea inteligenței, simplitatea credinței! Această comoară este pierdută în Franța, pentru că s-a pus în capete neputincioase să poarte un asemenea balast ceea ce se numește „luminile moderne"! Frumoase lumini pentru a ameți mințile și a le închide credinței creștine!

Apropo de simplitate, să vă istorisesc una din serile noastre catehetice. Iată-mă înconjurat de creștini în cea mai mare sală a casei; rugăciunea s-a încheiat, eu sunt înaintea altarului, catehistul lângă mine, oamenii așezați pe butuci; întrebăm. Bătrânii și bătrânele trec ca și ceilalți; în China, toți sunt copii, mai ales înaintea Părintelui, iar respectul omenesc este necunoscut; auzi fără încetare pe creștini vorbind despre catehism, despre rugăciuni, despre morală, despre taine, despre Cer, îndemnându-se a fi râvnitori. Se întreabă deci: „Tchang, bătrâna bunică, câți Dumnezei? — Unul. Câte persoane? — Trei. — Tatăl este Dumnezeu? etc." Și sărmana

bătrână cade, cum am căzut și noi, în cursa celor trei persoane care sunt trei Dumnezei. „Hei, acolo, Ly, al patrulea (are trei frați mai mari), pentru cine este Iadul?" Firește răspunde: „Pentru păgâni!" Trebuie să i se facă a înțelege că este și pentru creștinii răi. — „Care sunt chinurile Iadului? — Fără orez de mâncat!" Veselie generală. Vă închipuiți un loc unde nu este orez de mâncat? Ce groază! „Hei! Sié, nora cea mare, la ce folosește a fi creștin?" — După cugetare răspunde: „Este un lucru bun!" Cu neputință a scoate ceva mai mult. — „Și tu, cel din urmă (cel mai tânăr dintre băieții casei), unde este sufletul tău?" Fără șovăire își pune mâna pe pântece: „Este aici!" Nimeni nu râde, căci pântecele în China este mai nobil decât în Franța; cu cât îl ai mai mare, cu atât ești mai respectabil. Ședința durează astfel până la miezul nopții. Chinezul se culcă târziu. Îi priveam, în altă seară, unii așezați pe bănci, alții pe pământ, copiii tăvălindu-se în praf, câinii adormiți chiar în mijlocul adunării — sunt cete de câini, iar hrana lor este să curețe copiii; într-un colț, un bătrân fuma o pipă tocmai atât de lungă cât el; înaintea mea, Lao-Tchang, urmărind totodată învățătura, își trecea arătătorul mâinii drepte printre degetele picioarelor, îl ducea la nas și îi sorbea mirosul; altul își sorbea ceaiul, înghițitură cu înghițitură, cu

zgomotul pe care îl fac unele persoane mâncând supă. Pe la miezul nopții se oprește, se mai fumează o ultimă pipă; stăpânul casei umple, aprinde, pornește pe cea a bătrânei sale mame și i-o dă; unii se duc la culcare, alții mai stau mult la vorbă, și totuși se scoală foarte devreme. Când misionarul vizitează o stațiune, creștinii din vecinătate sunt înștiințați și câțiva vin. Dorm pretutindeni, pe jos, pe rogojini, în coșuri mari; cel ce are o pătură găsește îndată un tovarăș de pat. Noaptea trecută, Lao-Tchang era culcat cu un om cumsecade; la fiecare capăt al patului câte un cap; picioarele parfumate ale lui Lao-Tchang se odihneau pe fața tovarășului său. Se are întotdeauna grijă a se face pentru Părinte un loc unde să fie singur și liniștit; dar dacă are o fereastră, păgânii nu lipsesc să alerge, să înfigă în hârtia moale ce slujește drept geam un deget umezit cu salivă și să privească ore în șir prin gaura pe care au făcut-o: este atât de nostim un european!

În timp ce vă scriu, catehistul dă o lecție câtorva creștini: se trudește, ca să-și arate erudiția, să le învețe numele, deja atât de caraghioase, ale celor trei regi magi, făcute și mai stranii prin prefacerea pe care au suferit-o în limba chineză: Pa-Eul-Ta-Sa-Eul, Mé-Eul-Ky-Yo-Eul. Ticălosul! Ieri a stat

o jumătate de ceas să le povestească istoria lui Pa-La-Pa (Baraba); degeaba îl dojenești, nimic nu-l face să se lepede de gustul lui prea pronunțat pentru erudiție și pentru numele europene. Vă întreb ce va face cu numele lui Pa-La-Pa această bătrână care nu poate să-și așeze în cap numele celor trei persoane dumnezeiești! Mă scoate din sărite!

SCRISOAREA A OPTSPREZECEA

Ta-Pin-Chang, 10 martie 1878.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Am început o nouă călătorie la Lo-Se-Yen, sat mare la o zi de Tsen-y: nu numără decât două familii creștine; grosul neofiților se află prin împrejurimi și este destul de greu să-i aduni. Mulți păgâni vin de asemenea să vorbească despre religie, să asculte doctrina; toți îi proclamă excelența, minciuna calomniilor aruncate împotriva ei, necesitatea de a o îmbrățișa. Îi îndop și îi fac să fie îndopați cu ideea unei alte vieți, cu alternativa Cerului sau a Iadului: aceasta hotărăște și convertește. Câțiva capi de familie bine așezați sunt la două

degete să se facă creștini; influențe străine îi opresc încă. Regret aceasta, desigur, dar mă mângâi: atât de rar se convertește un om dintr-o singură lovitură! Pe de altă parte, folosul timpului și al reflecției, pentru a ne aduce sufletele, este un argument puternic în favoarea doctrinei noastre. Adevărurile bune pe care acești oameni vrednici le-au auzit și pe care le vor medita de acum până anul viitor vor fermenta, vor încolți, în sfârșit se vor purta *per modum seminis*. Aceasta este legea: nimic nu se produce în creștinism decât *per modum seminis… semen est verbum Dei*. Cât de filosofic și creștinesc este acest cuvânt! Deși m-a izbit de multă vreme, trebuia să vin în China ca să-i înțeleg pe deplin tot sensul și toată întinderea. Un cuvânt căzut într-un suflet lucrează asupra lui puțin câte puțin; un creștin aruncat singur în mijlocul ținutului păgân pregătește căile, numai făcând cunoscută religia, dând prilej misionarului sau catehiștilor să apară din când în când. O rugăciune, o Sfântă Liturghie într-o regiune cu totul dăruită păgânismului alungă mulți demoni, face să coboare multe haruri!

Nu am cules la Lo-Se-Yen numai nădejdi: Bunul Dumnezeu mi-a dat o arvună din secerișul viitor. Înțelegerea s-a încheiat

chiar în dimineața aceasta; veți vedea parabola seminței. Nu departe de aici locuiește o familie creștină; tatăl era singurul botezat, dar căldicel și neglijent. După ce l-am încălzit eu însumi, am putut boteza pe fiul său, pe nora lui și pe copiii lor. Și iată că mi-aduce un tânăr învățător inteligent și cinstit, vecinul său. — Învățătorii sunt o pradă foarte râvnită de noi, din pricina influenței pe care o exercită în jurul lor și a slujbelor pe care le pot aduce lucrărilor noastre. Acesta, în copilăria lui, mersese să asculte un misionar de trecere prin ținut, mort de opt ani; păstrase amintirea cuvintelor preotului și, deși practica superstiții pentru că așa era obiceiul (întâiul principiu al moralei chineze), le știa a fi false și ridicole și nu renunța la gândul de a se face creștin. A venit să mă vadă la Lo-Se-Yen. L-am presat; el șovăia încă, și aceasta se înțelege, dată fiind poziția lui dependentă de păgâni; l-am presat iarăși, fără a forța măsura, lăsându-i cincisprezece zile ca să se cerceteze și să cugete mai mult. Întors aseară, adora în această dimineață și se întorcea la școala lui, hotărât cu tărie să lucreze el însuși la a face cunoscută copiilor săi și părinților lor religia creștină. Mă pot bizui pe el.

Lo-Se-Yen este aproape de districtul Kieu-Sy-Tchéou, pe care dispozițiile ostile ale locuitorilor săi nu ne-au îngăduit încă să-l atingem. Totuși, avem, la hotarele acestui ținut, câteva stațiuni; cea mai însemnată numără vreo treizeci de credincioși emigranți din Yun-Nan: aceasta este Cha-Tou. Istoria acestor sărmani oameni este cu adevărat providențială.

Atrași de ieftinătatea pământurilor de luat în arendă, au venit acolo în ianuarie 1875, cu prețul celor mai mari osteneli — douăzeci și cinci de zile de mers, neavând alte bagaje decât niște zdrențe și cărțile lor. Fiindcă erau primii creștini care se văzuseră vreodată acolo, sosirea lor a fost întâmpinată cu strigăte de furie, cu amenințări de prigoană. Furtuna a ținut un an întreg; în orice clipă se vorbea să fie torturați și uciși. Ei se credeau foarte departe de orice reședință de misionar și, spre marea lor mâhnire, rămâneau fără ajutoarele religioase și sprijinul pe care nu am fi lipsit să li le dăm. Din fericire, aveau între ei un negustor de leacuri, fost slujitor al misionarilor din Yun-Nan, tânăr, inteligent, în stare să vorbească, tovarăș vesel, bine văzut de păgâni, cu care negoțul îl punea în legături. El a știut să apere pe creștini fără a jigni pe nimeni, să le facă șederea cu putință în ținut, să răspundă acuzațiilor

aduse împotriva lor, să risipească prejudecățile, în sfârșit să dobândească o poziție și chiar să pregătească mințile spre a primi Evanghelia.

Ceasul de a lucra părea, așadar, să fi sunat: o încercare prematură ar fi primejduit liniștea sărmanilor noștri emigranți și nădejdile noastre de cucerire. Sosesc pe neașteptate, ca să răpesc păgânilor putința de a premedita ceva; dar mă arăt, spre a-i intimida și, de asemenea, spre a-i sili să se ocupe de religia noastră. Cha-Tou este un târg puternic, cu o uliță foarte largă, mărginită de prăvălii, ateliere, magazii. Creștinii locuiesc la doi kilometri mai departe. Un păgân mă zărește la capătul uliței; răspândește vestea, strigând cât îl ține gura: „Un european! un european!" Iată toată populația în fierbere, să privească această fiară curioasă. Nu eram tocmai liniștit, dar trebuia să plătesc cu îndrăzneală; datorită atitudinii mele, mulțimea m-a lăsat să trec fără să mă insulte. După aceea însă, s-au răzbunat pe seama mea, și Dumnezeu știe cât de bogat este repertoriul de insulte și calomnii pregătit pentru noi. Ne învinuiesc că ucidem copiii mici, că alcătuim leacuri cu inima lor, că le smulgem pupila ochilor spre a o trimite în Europa, unde se fac din ea lentile de ochelari ori coliruri, etc., etc.

Ieșind din târg, m-am dus să trag la singura casă cât de cât primitoare, locuită de tânărul negustor de leacuri și de o familie Mà, și lipită de casa unor păgâni, proprietarii locului; — o simplă despărțitură de scânduri face separația. — Pentru mine se pregătise, cu ajutorul unui fel de paravan din frunziș, un cotlon fără fereastră. Acolo am secerat o recoltă îmbelșugată de păduchi, fără a mai vorbi de purici și ploșnițe.

Creștinii au alergat, unul după altul, să vadă pe Părinte. Lipsiți de ajutoare religioase de trei ani, au destul de cârpit, dar au păstrat credința, mai au încă stofă. Am avut mângâierea de a-i lăsa întăriți și încălziți. Mi-au făgăduit că se vor întoarce la rugăciuni, la doctrină, la păzirea Duminicii, că își vor instrui copiii, că vor semăna exemple bune între păgâni; iar eu mă întorc mereu la această sămânță.

Dar încă se cuvenea să cucerim pe băștinaș; așteptați, am să vă istorisesc aceasta; și, dacă rodul a fost mic în aparență, vă veți gândi la sămânța Evangheliei. Mai întâi tânărul meu a mers să-i poftească, din partea mea, la predică, pe oamenii cu care vorbise despre religie și care îi păreau bine dispuși. Au venit cu grămada, cei mai mulți numai din curiozitate, și n-au ascultat doctrina decât cu luare-aminte împrăștiată. Totuși,

mai mulți au fost atenți, au pus întrebări și au plecat. Câțiva au rămas să cerceteze mai de aproape, să se informeze, să discute în amănunt; au dat semne de simpatie și au lăsat nădejde. Toți s-au învoit a zice: „Puțin mai târziu, dacă alții se fac creștini..., dacă nu vă vor persecuta..., trebuie să vorbesc cu nevasta mea, ori cu tatăl meu, ori cu fratele meu..."

Unul dintre păgânii cei mai bogați și mai așezați, negustor în târg, a intrat în tratative cu mine; după două zile adora; are trei copii, multe rude și prieteni prin împrejurimi: este o adevărată cucerire și „pârga păgânătății" în această țară. Judecați cât sunt de fericit! Omul acesta a avut nevoie de curaj ca să se convertească; primarul locului îl amenințase că, dacă se face creștin, îi va născoci vreo treabă la tribunal: el n-a cedat.

Ca să impun păgânilor și să le amintesc existența tratatelor care garantează libertatea religiei noastre, mi-a venit gândul să mă mut la locuință la noul meu creștin, chiar în mijlocul târgului! El m-a primit cu însuflețire; și ghiciți în ce zi m-am așezat în inima acestui târg din Cha-Tou, până atunci atât de ostil creștinilor? La întâi martie, întâia zi a lunii sfântului Iosif, marele nostru patron! Cu neputință a spune câți curioși au

venit să mă vadă, să mă măsoare din cap până-n picioare, să-mi deschidă breviarul, să pipăie țesătura hainelor mele, să-mi cerceteze altarul și icoanele, să mă întrebe depărtarea țării mele, vârsta mea, să se informeze despre obiceiurile noastre, etc... Aceste intolerabile expuneri de sine trebuie neapărat îndurate. În China, orice trecător are dreptul să intre în orice casă, să se așeze, să-și aprindă pipa, să descopere oalele de pe vetre, să pătrundă în încăperile cele mai intime, fără alt motiv decât curiozitatea. Între privitorii mei, unii râd de mine, de nasul meu, de barba mea, de părul meu blond; alții găsesc cuvinte bune și, din politețe, îmi spun că au văzut biserica noastră din capitală; aceia, ca să facă pe savanții, debitează despre situația geografică a Franței ori despre practicile noastre creștine cele mai ridicole prostii.

În sfârșit, nu am suferit nici o supărare și nădăjduiesc că șederea mea va fi întărit poziția credincioșilor noștri; este, de asemenea, un jalon pentru viitor. Noul meu creștin mi-a făgăduit că va ține tare, orice s-ar întâmpla. Își va crește creștinește copiii și va face propagandă în jurul lui; are trei băieți, ce bună sămânță de creștini! Să ne ajute sfântul Iosif și să-i ocrotească pe sărmanii mei creștini din Cha-Tou!

Ca să te întorci la Ta-Pin-Tchang, trebuie să mergi o zi mare, să treci un râu strâns între maluri de o grozăvie pitorească: sunt stânci uriașe, drepte ca un perete, înalte cât catedrala din Beauvais, cu peșteri, scobituri, cascade. Pe alocuri, râul este înfundat de pietre mari, care s-au rostogolit și alcătuiesc poduri naturale cu mai multe arcade. Drumurile sunt îngrozitoare, greu de găsit, chiar când le întrebi. Orice chinez pe care îl întrebi de drum începe prin a-ți pune o mulțime de întrebări: de unde vii, unde te duci, la ce familie, ce ai de gând să faci acolo, țara ta, numele tău? etc... Dacă nu-i răspunzi, se împotrivește să te lămurească.

Noaptea căzuse deja; de dimineață nu mâncaserăm nici un grăunte de orez și mai aveam încă o leghe și jumătate de făcut ca să ajungem la Ta-Pin-Tchang. Am fi rămas pe drum fără ajutorul unui creștin din partea locului, care ne-a slujit drept călăuză. Întuneric deplin, un drum... adică o potecă ce șerpuiește pe coasta colinelor, printre stânci și pe marginea orezăriilor. Cu neputință să faci un asemenea drum pe jos; până și catârul meu tremura, simțeam sub genunchiul meu inima lui bătând să-i spargă pieptul când trebuia să coboare scările acelea atât de lunecoase. Totuși, cu multă pipăire și

prudență, aveam să ajungem fără primejdie. Vai! socotiserăm fără un pod de pietre desfăcute aruncat peste un torent secat! Trebuia să trecem: catârul meu păşeşte pe acest jalnic pod, lat de douăzeci şi cinci de centimetri; pune un picior, apoi două..., şi tronc! o piatră se rostogoleşte, şi călăreţul cu montura deodată! Ne prăbuşim împreună; din fericire nişte tufişuri ne-au întârziat şi ne-au îmblânzit căderea; totuşi, am căzut bine şi cu adevărat. Am putut să mă ridic, în timp ce sărmana fiară zăcea încă în fundul hăului, parcă înfiptă în pietre; numai capul îi ieşea şi nu făcea nici o mişcare ca să se ajute să iasă. Ce frumoasă spaimă aveam să nu-i găsesc picioarele frânte! Călăuza s-a dus să aducă lumină şi ajutor; cu sprijinul a doi oameni şi lucrând un ceas bun la tăiat rădăcini şi la mutat bolovani uriaşi, am putut în cele din urmă să o scoatem.

La Ta-Pin-Tchang trăieşte o bătrână bună, creştină de douăzeci şi cinci de ani, legată de Biserică atât de adânc cât se poate fi, şi unul dintre puţinii martori ai aproape întregii istorii a misiunii noastre. Fusese odinioară bogată şi avea o casă minunată, larg deschisă creştinilor şi misionarilor; cei noi veneau acolo să înveţe limba chineză, cei vechi găseau acolo

adăpost în vremuri de persecuție. De atunci, bătrâna cea bună a încercat multe nenorociri: casa ei arsă de păgâni, fiul ei mort; a plâns atât de mult încât a orbit; însă credința ei este la înălțimea încercărilor, iar sărmana femeie își cere mângâierile de la rugăciune: își petrece timpul recitând rozarii.

Din Ta-Pin-Tchang am mers patru leghe mai departe, la Ta-Ma-Chouy, pe drumuri cu neputință, încă și mai cu neputință decât celelalte. În sfârșit am ajuns, dar în împrejurări supărătoare: gazda mea are o fetiță de șase ani pe punctul de a muri. Am confirmat-o; atunci mama, văzând că orice nădejde era pierdută, a trebuit să se conformeze obiceiului chinez, să dea dovada autentică a durerii sale, căci publicul cere altceva decât lacrimi și suspine. Iată, deci, sărmana femeie care începe prin suspine și plângeri poruncite; apoi se apucă să strige, pe un ton jalnic și tremurat, cu o încheiere de bocete, o mulțime de fraze de rânduială, toate tăiate de oprirea a trei suspine mari. Este absurd și ridicol, dar este de rigoare, chiar și la creștinii buni. După ce a plătit obiceiului tributul de lamentații, femeia și-a reluat liniștit treburile, plângând încă, dar cu lacrimi firești de astă dată. Comedia va reîncepe după moartea copilului.

Aceasta îmi amintește o altă scenă la care am fost de față tot în acest an. Unul dintre confrații noștri murea la Tsen-y; trupul fiind depus în capela noastră, creștinii au rânduit rugăciunile, care au ținut zi și noapte din clipa morții până la înmormântare. Seara, femeile au cerut să ia locul bărbaților lângă sicriu. Îngăduința fiind dată, suspinele încep: deodată o

matahală scoate un întâi strigăt, și toate îi răspund cu gemete, bocete de sfâșiat sufletul și de spart timpanul, urlete ridicate la un diapazon supraagud; se răsucesc, se aruncă asupra sicriului, îl îmbrățișează... Era o adevărată bacanală și nu puteam ridica din umeri.

Totul la acest popor este de convenție; simțămintele firești sunt rare, slabe, înăbușite în însăși mlădița lor de superstiții năzdrăvane, înecate într-o mulțime de obiceiuri împotriva firii, care rânduiesc afecțiunea ca și durerea și le înlocuiesc cu demonstrații de emoție poruncite. Așa este, mai cu seamă, acel vestit cult al strămoșilor, de care scriitorii raționaliști s-au îndrăgostit atât de mult!

Copila bolnavă muri și, precum prevăzusem, îndată se ivi o recrudescență de deznădejde. Mama era ajutată de prietenele ei, creștine și păgâne; se jeliau care mai de care; pisica, câinii, bivolul, rațele, speriate ori prea ațâțate de tărăboi, se amestecau și ele; la o poruncă, totul a încetat și fiecare a început a vorbi cu cea mai mare liniște din lume și a se duce la treburile sale. Sicriul se făcea încă din timpul agoniei. Ca să spun în treacăt,

chinezii își cumpără adesea sicriul cu mult înainte de moarte; țin să aibă unul frumos; un fiu bun dă un sicriu tatălui și mamei sale în ziua aniversară a nașterii lor; nu este casă mai avută în care să nu vedeți câteva sicrie mari puse înaintea ușii, sub un șopron ori în încăperea principală, așteptându-și prada. Moravuri chineze!

Știți un fapt pe care moartea acestei copile mi-a îngăduit să-l constat încă o dată? Murind dimineața, seara, după legile obișnuite, ar fi trebuit să fie rigidă și palidă. În China se este supus acestei legi ca pretutindeni, afară de creștini. Da, orice creștin, cu condiția să nu fie un păcătos public, rămâne flexibil după moarte și nu-și pierde culorile. În chip deosebit, această sărmană fetiță este cu totul flexibilă, mai flexibilă decât o persoană vie, fiindcă o persoană vie se încordează când vrei să o mânuiești; ea și-a păstrat culorile, buzele îi sunt roșii. Păgâni și creștini stau în jurul sicriului; îi întreb dacă au văzut adesea această deosebire între creștini și păgâni după moarte: unii și alții sunt într-un glas că au văzut-o totdeauna. De altminteri lucrul este atât de cunoscut pe aici, încât nu i se mai dă atenție; numai că păgânii, când pierd pe unul dintre ai lor, se uită dacă trupul devine țeapăn; s-ar înspăimânta dacă nu s-ar

înțepeni: ar fi pentru ei o dovadă că ruda lor și-a trădat dumnezeii.

SCRISOAREA A NOUĂSPREZECEA

Cha-Tsen-Pa, 6 noiembrie 1878.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Iată-mă aici la niște oameni cu adevărat vrednici, dintre cei mai buni pe care îi avem prin aceste părți; ați fi prea fericit să nu aveți decât asemenea. Creștinătatea din Cha-Tsen-Pa se alcătuiește din zece gospodării, emigranți din Sé-Tchouan de doisprezece ani; la sosirea lor au cumpărat pământuri la un preț extraordinar de mic, din pricina depopulării Kouy-Tchéou-ului prin invaziile de răzvrătiți; oamenii mei cei buni au, așadar, micuța lor cultură. Venind păgâni, au găsit

aici creștinismul și l-au îmbrățișat. Persecuția de acum nouă ani nu i-a clătinat: pierduseră tot ce puteau pierde, afară de pământurile și viața lor, pe care le-au scăpat ascunzându-se prin munți. Astăzi sunt înstăriți. Această stare este excelentă: nici un creștin care să șovăie, nici unul care să dea pildă rea ori să neglijeze greul datoriilor sale; copiii sunt crescuți în credință; toți țin cu adevărat, din adâncul inimii, la religia lor și la mântuirea lor. Când creștinătatea a fost alcătuită, precum a fost aici, din emigranți, propaganda printre păgânii băștinași este lungă și grea; ei se tem, se împiedică unii pe alții; trebuie așteptat ca străinul să fi devenit, într-un fel, băștinaș el însuși prin legături, căsătorii, nașteri și o lungă ședere în țară. Acum este cazul; o familie bună din loc, înrudită cu acești creștini, tocmai s-a convertit; nădăjduiesc că va fi un germene.

Am sosit acum trei zile, fără călăuză, cu credinciosul meu Lao-Tchang, mergând amândoi la întâmplare, de vreme ce nici el, nici eu nu cunoșteam drumurile. Trebuia la fiecare pas să întrebăm calea; când strigam după un țăran care întorcea orezăria, bălăcindu-se în noroi el și bivolul său, când chemam un cărător de vreascuri... pe munte: „Hei! hei! om mare care porți un snop..., om mare care ari o orezărie, pe unde se

merge la Cha-Tsen-Pa?" Mergând mereu, ne apropiam totuși, cel puțin așa nădăjduiam; deja zăream case risipite ici și colo, după moda țării, fiecare înconjurată de orezăriile sale. Oare acesta era satul nostru? Încă șovăiam, când deodată, pe marginea unei orezării, trei copii de patru până la șase ani, care se bălăceau în noroi — desfătările copilăriei, dovadă a unității neamului omenesc — aud pasul catârului meu, privesc și, după ce cugetară, încep a striga, alergând spre casă: „Iată pe Părinte! iată pe Părinte!" — Eram, așadar, acasă! Nu mă așteptau atât de curând; dar, la buni creștini, Părintele este totdeauna bine primit. Eram ud leoarcă, acoperit de noroi; în trei minute casa este întoarsă pe dos ca să mă curețe, să mă usuce, să mă întremeze. Aceste scene pe care vi le descriu — recunoașterea Părintelui de către copii, primirea creștinilor — sunt bucuriile și mângâierile misionarului; îl odihnesc bine, credeți-mă, la capătul unei zile petrecute legănându-se pe un catâr prin munți, deasupra prăpăstiilor, pe poteci înguste, străjuite de spini uzi și îndrăzneți.

Prin stațiunea Cha-Tsen-Pa se încheie, spre apus, călătoria mea începută la miazăzi; am făcut un fel de mișcare de roată în jurul lui Tsen-y-Fou. Avem, în această regiune, familii

creștine risipite printre păgâni, astfel încât, deși nu sunt numeroase, dau mai multă osteneală; dar, din pricina răspândirii lor, vor forma cu timpul nuclee de creștinătăți. Până aici, puține roade; se simte o împotrivire lăuntrică, griji materiale mai vii decât în alte părți, temeri de persecuție de acum nouă și zece ani și o mai mare ostilitate din partea păgânilor. Trebuie smulse familiile una câte una din masa pierzării, formând puțin câte puțin, cu o răbdare nebiruită, mica turmă a aleșilor. Se convertește un păgân, se încălzește, se instruiește, se întărește împotriva respectului omenesc, a batjocurilor, a șicanelor păgânilor, împotriva propriilor lui înclinații și slăbiciuni; apoi se lucrează cu altul. — Le spun necontenit creștinilor care se plâng de greutatea de a converti pe păgâni: „Biserica nu-și pierde niciodată curajul, fiindcă ea nu piere; ea înaintează totdeauna și nu dă înapoi niciodată; într-un an face cuceriri acolo unde se voiește a se converti; într-alt an își va întinde în altă parte stăpânirile; va veni și rândul țării voastre, vom folosi prilejul; fiți numai buni creștini, nu lăsați să se piardă într-o parte ceea ce câștigăm în cealaltă!"

Acum cincisprezece zile eram într-o familie de plugari — Lieou — a cărei istorie voiesc să v-o istorisesc. În 1800 această familie destul de numeroasă, care locuia la nord-vest de Tsen-y-Fou, s-a făcut creștină. În fiecare an un preot chinez venea din Sé-Tchouan să viziteze stațiunile din Kouy-Tchéou, alcătuite din patru sau cinci sute de creștini risipiți de la hotar până la capitală. Familia Lieou era singură prin aceste locuri; a fost botezată și erau creștini foarte buni. Persecuția din 1810 a risipit-o; mai mulți dintre ai ei au apostaziat, păstrând totuși credința în fundul inimii, și ținutul a rămas cincizeci de ani fără creștini. În cursul acestei lungi perioade, preoți au venit, din Sé-Tchouan și din Kouy-Tchéou, să viziteze, la intervale rânduite, creștinătățile din nordul provinciei; dar familia Lieou fusese pierdută din vedere, nu mai găsise cale să intre în legătură cu misionarii; se credea părăsită, necunoscând existența altor creștini și trecerea anuală a preoților la două zile depărtare. Doctrina și rugăciunile se uită repede într-un mediu păgân, unde cel mai mic semn al creștinismului este o osândă la moarte, și mai ales când ești apostat. Bătrânii, botezați de tineri, au murit — Dumnezeu singur poate ști în ce simțăminte; copiii n-au fost niciodată creștini. I-am regăsit; s-a încercat un demers pe

lângă ei: fără îndoială nu putea izbuti dintr-odată, dar a dat speranță; numai doi, din patruzeci, au adorat. Din ramura cea mai bună a acestei familii Lieou au rămas trei copii: o bătrână, născută în 1797 și botezată în 1803, fratele ei și sora ei, născuți, unul în 1804, cealaltă în 1806, și amândoi botezați la naștere. Cea mai mare, rămasă cu totul sprintenă, sănătoasă la trup și la minte, ca spre a sluji de martor, ne-a povestit istoria acelor vremi; este foarte mișcător și, ascultând-o, îmi ziceam: „Dumnezeul meu, cât de dumnezeiască este religia creștină, cât de aceeași este pretutindeni, cât de plină de minuni pretutindeni!"

Acești trei sărmani copii au rămas la părinții lor până în 1810, trăind creștinește; numai bătrâna, pe atunci, avea destulă judecată și învățătură ca să înțeleagă ce s-a petrecut și ce a pierdut când au împiedicat-o să trăiască drept creștină, silind-o să se mărite cu un păgân. Fratele ei n-are decât amintiri tulburi, sora ei nu-și amintește nimic. Iată-i pe toți trei la păgâni, crescuți ca păgâni; bătrâna voia să-și mântuiască sufletul și să nu adore idolii. Au silit-o. — „Când plângeam, zice ea, mă băteau, îmi spuneau că am să atrag bănuiala de creștinism asupra familiei; am luat hotărârea să nu mai zic

nimic și am făcut că ador idolii; dar plângeam în fiecare noapte. Dacă eram singură, rosteam actele de credință, de nădejde și de dragoste; n-am lipsit nici o zi să le rostesc; încolo, îmi uitasem doctrina și rugăciunile." Fratele ei, om de altminteri cumsecade, dar într-o neștiință desăvârșită, s-a însurat și a trăit ca păgân. Sora cea mică s-a măritat, știind numai din auzite că fusese creștină; cea mare reținuse că se chema Maria, că fratele ei se chema Ștefan și sora ei Ana.

În 1866 misionarii au făcut câteva încercări la Tsen-y-Fou și prin împrejurimi; un catehist a fost trimis la țară; vestea trecerii lui a ajuns într-o bună dimineață la urechile bătrânei. — „De peste cincizeci de ani, zice ea, nu auzisem vorbindu-se de religie decât ca de un lucru urât și mort; credeam că nu mai sunt creștini pe pământ și aflu că un om predică religia la câteva leghe de noi! Părinte, n-am mâncat nici un grăunte de orez în ziua aceea, atât eram de cuprinsă; dar nu știu să vă spun dacă era de bucurie, de dorință ori de frica de a vedea venind omul acela!"

Cunoașteți drumurile chinezești; știți și ce sunt picioarele unei femei chineze: picioare de capră! judecați cât sunt de potrivite pentru mers! Ei bine, a doua zi, de dimineață, bătrâna pornește

cu cei șaizeci și opt de ani ai ei, pe picioruşele ei, ca să afle veşti. Ajunge; catehistul îşi explică religia: un singur Dumnezeu în trei persoane, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, Preasfânta Fecioară, păcatul strămoşesc, Adam şi Eva, Iisus Hristos mort pe cruce, sacramentele, preoţii, episcopii şi papa, Fa-Koué, cum zice ea, adică Franţa. La fiecare cuvânt, ea striga, plângea, oprea pe catehist ca să-i spună că aceea era chiar religia ei şi ceea ce preotul chinez explica odinioară părinţilor ei. S-a ţinut sfat şi catehistul a venit să petreacă câteva zile în familie. De ani de zile, deşi nu mai avea aproape nici o speranţă, sărmana bătrână vorbise adesea despre religie bărbatului ei şi copiilor ei, iar doi dintre fiii ei mi-au spus că, mult înainte de convertirea lor, îndemnurile mamei lor sădiseră în ei un mic germene de credinţă. Ea repeta mai cu seamă că trebuie să-ţi mântuieşti sufletul, să câştigi Cerul şi că Religia este necesară pentru aceasta. La vizita catehistului, pe la 1866, toată familia a devenit creştină: bătrâna, bărbatul ei, doi dintre fiii ei care locuiau cu ei, însuraţi şi taţi ai multor copii. Am găsit acolo iarăşi acel bun tip care te înveseleşte, îţi zâmbeşte şi descoperă dintr-o privire sufletul creştin.

Nu-i frumoasă istoria mea de copii? Uitasem două amănunte care desăvârșesc chipul bătrânei. În 1869, Mgr Faurie, vicar apostolic al Kouy-Tchéou-ului, a trebuit să strângă toate documentele privitoare la martirii pe care ni i-au dat persecuțiile de mai înainte. Cei bătrâni au fost întrebați; femeia cea bună era cel mai vechi martor: nu știa decât istoria martirului Petru Ou de Long-Pin, dar avea multe detalii despre vechea persecuție, fiindcă era un supraviețuitor al vremurilor noastre eroice; mărturia ei a fost consemnată. La fiecare vizită, ea vine să întrebe pe misionar: „Așa dar, este adevărat, numele meu și mărturia mea, pe care le-am dat episcopului Faurie, s-au dus la Roma și papa le-a văzut?" Anul acesta, întrebarea punându-mi-se, am răspuns: „Da; și vor fi păstrate sute de ani; au fost tipărite în cărțile noastre și creștinii din Fa-Koué-ul nostru (Franța) le-au citit; trebuie să înțelegi că istoria martirilor este cinstea Bisericii și a tuturor creștinilor!" Cât este de mulțumită, cât se umflă de mândrie, vă las să judecați!

Celălalt amănunt mi-a fost povestit de fiii ei. La persecuția din 1869, ei au fugit cu nevestele și copiii lor pe munte; bătrâna nu a voit niciodată să-i urmeze și s-a încăpățânat să rămână în

casă, „ca să fie martiră", zicea ea. Păgânii au venit să jefuiască casa și să omoare oamenii; ea i-a așteptat liniștită, șezând înaintea ușii, zicându-și rozariul. Mirați că o găsesc singură și deloc înfricoșată, răzvrătiții au întrebat-o ce face; ea a răspuns: „Vă aștept, ca să faceți din mine o martiră!" Dar chinezul cinstește bătrânețea; femeia mea cea bună n-a avut fericirea pe care o dorea: păgânii i-au respectat cei șaptezeci și doi de ani și s-au mulțumit să jefuiască și să pustiască ferma.

SCRISOAREA A DOUĂZECEA

Mou-You-Se, 6 ianuarie 1879.

PREAIUBIȚI PĂRINȚI,

V-am vorbit adesea despre Hin-y-Fou; de multă vreme Preasfinția Sa dorea să mă vadă în fruntea acestui district nemărginit și abia schițat; proiectul se împlinește: am primit foaia mea de drum și am plecat! De la Tsen-y la Hin-y-Fou, douăzeci de zile de mers: „Iată ceva de făcut picior frumos!" îmi scrie Preasfinția Sa. Drumurile sunt groaznice; le străbat cu mare iuțeală, când călare pe excelenta mea catâră, când pe jos, ca să ușurez pe biata Fifine, care nu mai poate!... Călătoresc cu toată voioșia, căci merg la postul meu și la datoria mea; mă tem, ce-i drept, de ținutul acesta, care este nou, dar în harul lui Dumnezeu!

Districtul Hin-y-Fou este cel mai depărtat, cel mai puțin rânduit dintre toate ale misiunii noastre: aceasta îmi place, nădăjduiesc să lucrez acolo coastele diavolului și ale păgânilor. Până acum viața mea a fost foarte ocupată: va fi și mai mult încă; într-o țară mai întinsă decât o dioceză a Franței va trebui să întemeiez lucrări, să zidesc capele, să întemeiez centre de creștinătăți. Ce plăcere să umbli în căutarea oii pierdute! Nu-mi este oprit să vă spun că așezarea mea la Hin-y-Fou presupune o oarecare încredere a Preasfinției Sale în mine, căci este mult de lucru, puține mijloace și totul de făcut. În 1860, Hin-y-Fou avea o frumoasă creștinătate întemeiată de Mgr Albrand și Mgr Lions; răscoala din 1866 a nimicit totul. De atunci, postul n-a fost ținut decât de misionari trecători și cu destinație spre Kouang-Si; astăzi este vorba de a ocupa în chip statornic această poziție și de a lucra pentru noi înșine.

Față de Franța, poate că nu s-ar greși spunând că Tsen-y este la jumătatea drumului între Hin-y-Fou și Paris, fiindcă comunicațiile rânduite nu merg decât până la capitala Kouy-Tchéou-ului; dincolo, te descurci cum poți: trimiți curieri, folosești prilejuri. Din fericire chinezul este foarte călător; pentru un da, pentru un nu, îți întreprinde drumuri

de opt zile, de cincisprezece, de douăzeci de zile; pe cale, ca să-și câștige orezul, poartă palanchine ori mărfuri, fiindcă toate transporturile se fac pe spatele omului. Judecați dacă mai pot de acum înainte răspunde de corespondența mea; voi face tot ce pot ca să nu o neglijez; datoria mea, din acest punct de vedere, este sub paza plăcerii și a nevoii mele, și nu mă pot deprinde cu gândul de a trăi fără aceste legături atât de dulci; ele sunt acum, mai ales, o mare parte din bucuria mea și din hrana mea sufletească.

O vedeți, preaiubiți Părinți, mă depărtez încă puțin de voi părăsind ținutul lui Tsen-y; dar amintirea voastră este cu mine pretutindeni unde mă duc. De la începutul acestei obositoare călătorii vorbesc cu voi în gând, când pe vârful munților, când în scobiturile stâncilor și în fundul râpelor; pe drum îmi răscolesc amintirile, în aceste zile mai mult ca oricând; ținutul este atât de posomorât, atât de pustiu, încât în chip firesc simți nevoia să-l populezi puțin. Oh, da! Bunul Dumnezeu ne va răsplăti în Cer ceea ce am lăsat; fără această nădejde, cât de tristă ar fi viața misionarului și cât de deznădăjduit singurătatea lui!

Într-una din zilele din urmă treceam pe drum pe la poalele unui groaznic Buddha; stătea acolo, singuratic, într-o pagodă; ostenit de o lungă mersură și aflând un adăpost, m-am așezat pe o piatră ca să-mi trag sufletul, în timp ce credinciosul meu Lao-Tchang, înarmat cu un cuțit, smulgea câteva smocuri din barba acestei urâte idoli. Nu trebuia să-l vadă vreun păgân. În privința aceasta suntem cu luare-aminte: zadarnic ar fi să provocăm represalii ori să aţâţăm mânia. Totuși nu este oprit să râzi de un dumnezeu chinezesc; aceasta am făcut eu cu prietenul meu Lao-Tchang; sunteți poftiți să faceți ca noi!

În sfârșit am ajuns la ultima stațiune înainte de Hin-y-Fou; catehistul meu și catâra mea, frânți de oboseală, rămăseseră pe drum ca să se odihnească; numai Lao-Tchang mă însoțea; nu mă părăsește mai mult decât umbra mea și prezența lui îmi este o siguranță. Vai! câte osteneli pentru a ajunge la Mou-You-Se! Luându-mi inima în dinți, m-am apucat să păşesc, după ce înghițisem o pâinișoară, trei ouă și o cană de apă rece. Noaptea venea; mai aveam de străbătut peste cincisprezece kilometri, din fericire cu un frumos clar de lună și pe drumuri uscate, dar printr-un ținut înfricoșător prin singurătatea lui, uscăciunea lui și fiarele sălbatice.

Închipuiți-vă pe bietul călător încălțat cu sandale de paie de câte cincisprezece sapeci (un ban și jumătate) perechea, în haină lungă de pânză albastră, cu jachetă neagră, urmat de un chinez care poartă câteva lucruri într-un fel de coș, și tropăind pe cărările abrupte și cotite ale munților! Sari din piatră în piatră până ce ajungi în văi săpate foarte adânc de un fluviu; treci fluviul cu barca, și trebuie să urci alte stânci goale și pustiite. Când ești pe vreun vârf mai înalt, cât ți se întinde privirea nu zărești decât piscuri de munți luminate de soare ori băgându-și creștetul în nori. Întâlnești șiruri lungi de chinezi purtând poveri; întrebi distanța ce-ți mai rămâne de străbătut, ți se răspunde: „Șase leghe." Mai departe, altă caravană și altă întrebare; răspuns tot atât de descurajator: „Frate mai mare, îți mai rămân de făcut opt leghe!"

Ținutul este cu totul sălbatic: pretutindeni piscuri, stânci întunecoase ieșind deasupra ierburilor înalte; te-ai crede foarte departe de lumea locuită dacă n-ai auzi, pe ici, pe colo, fără a vedea însă nimic, o bufniță gemând, un cocoș cântând, un chinez strigând cu glas subțire și năsăluit, un lup urlând, o panteră strigând, un bou mugind. Eu îmi văd de drum, când zicând un capăt de rozariu, când rumegând planurile mele de

cucerire, când socotind mijloacele mele și prevăzând cheltuielile mele, când înviorându-mi amintirile din Europa! Nu sunt prea îndrăzneț, dar cu Lao-Tchang nu mă tem nici de umbra mea, nici de mormintele de piatră ce mărginesc drumul și arată că ținutul fusese odinioară locuit.

În cele din urmă, trăgând de picioare, dormind în picioare, împiedicându-ne de denivelările potecii tăiate în stânci și adesea dreaptă ca o scară, ajungem la zece seara în satul Mou-You-Se; bat deodată la poarta misionarului; nu era culcat, dar, departe de a mă aștepta atât de târziu, abia își crede ochilor. Lao-Tchang îmi face repede o supă de ceapă; stăm puțin de vorbă și mă culc; însă somnul nu vine prea ușor: mi-au trebuit douăzeci și patru de ore ca să mă odihnesc.

În timpul acestei șederi la Mou-You-Se, un creștin vrednic, botezat de șase ani, ne face o vizită: „Este unul dintre credincioșii mei, îmi spune confratele meu; era predestinat credinței. De multă vreme, înainte de a se face creștin, citise cărțile noastre și, deși mărturisea excelența doctrinei noastre, zicea: «Eu iau și las; credința nu vine; citind această doctrină îmi spun: cât despre a citi, pot citi; dar trebuie să mă feresc de a crede, căci atunci ar trebui să mă fac creștin și să primesc

cele ce urmează.»" Or, avusese mai mulți copii, care toți muriseră mici; un vecin îi boteza fără știrea lui și îi trimitea în Paradis. Într-o zi un catehist se întâlnește cu el într-o casă creștină; catehistul dorea să-l cucerească; a petrecut seara presându-l, arătându-i necesitatea de a-și mântui sufletul. Omul cel bun răspunse: „Da, înțeleg, este adevărat, mă voi face creștin!" Dar acest răspuns este foarte obișnuit la chinezii care ne ascultă; nu are decât valoarea unei politeți, și păgânul (el însuși a mărturisit adesea de atunci) nu avea pe atunci nici o intenție de a se converti. Se culcă; adoarme ca ceilalți, totuși puțin preocupat, și iată că are un vis: un soare se arăta la orizont și se ridica pe cer, dar mic și palid; deodată apare un al doilea soare, acesta viu, strălucitor, și urcă spre mijlocul cerului. În clipa când bunul păgân îl privea zicându-și: „Este uimitor cât acesta este mai strălucitor; cel dintâi este îngropat!", vede, în mijlocul discului luminos, caracterul chinezesc *Sin*, care înseamnă a crede sau credința; această arătare îl zguduie și îl trezește brusc. Credința intrase pe neașteptate, ca și cum ar fi forțat porțile. Se ridică, neputându-și afla locul, și se întoarce acasă să-și înștiințeze femeia: „Sunt hotărât, zice el, să mă fac creștin; vezi dacă

voiești să mă imiți; dacă nu, te părăsesc.” — „Cum să nu fac ca tine?”, răspunde femeia. Și întreaga familie se convertește.

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI UNA

La-Gao, 25 iulie 1879.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Înainte de a începe explorarea părții de miazănoapte a districtului meu, folosesc trecerea unui curier ca să scriu câteva scrisori. Nu că așezarea mea ar fi prea comodă: drept scaun am un mic scăunel, drept spătar patul meu, drept pupitru un capac de coș împletit din bambus, așezat pe genunchi.

Casa este din stuf; se alcătuiește dintr-o singură încăpere mare, pătrată, care slujește tuturor făpturilor și tuturor întrebuințărilor. În calitatea mea de Părinte, ocup de două zile încoace colțul cel mai bun și singurul pat, nu prea strălucit, vă

încredințez, și nu mă afund în el. Catehistul doarme pe jos, lângă pat, pe un braț de iarbă ce se întinde seara. Familia de aici — șapte persoane destul de proaste — doarme amestecată în colțul din față, pe o grămadă fără formă de fân, de resturi și de cârpe. Catârul, legat la doi pași de pat, își face acolo, fără nici o stânjeneală, toate operațiile lui gastronomice și celelalte; are vecini cinci bivoli întinși pe gunoiul mirositor; un porc își cântă cântecul mai departe; vreo jumătate de duzină de găini dorm sub pat; un câine în mijlocul odăii; vrăbiile pe grinzile acoperișului; șobolanii și șoarecii pretutindeni; vin să roadă în hainele mele și pe spatele cărților mele; țânțarii sunt din belșug seara, puricii și ploșnițele noaptea. Vedeți, este o arcă a lui Noe!

Aceeași încăpere slujește și drept bucătărie neamului omenesc; în clipa când vă scriu, femeia, șezând pe o piatră, cu pruncul cel mai mic legat pe spate, întreține focul lângă ușă și fierbe, într-o oală de lut, orezul pentru dejun. Încă este dimineață; am spus Sfânta Liturghie și am catehizat de cu bună vreme, ca să îngădui oamenilor să meargă la lucru și să trimit pe catehist prin împrejurimi, în căutarea unui nou creștin pe care nu-l găsesc.

Credeam că n-am decât șapte leghe de făcut ca să ajung aici; am făcut cel puțin douăsprezece, și pe ce drumuri! ah! ce drumuri! ca acela al Paradisului! Pe deasupra necazului, ploaia n-a încetat toată ziua; era un noroi de nedescris! În sfârșit, din pricină că nu cunoșteam ținutul, mi-am lungit drumul. Fan-Ta-Ko, un creștin devotat, mă călăuzea. — „Părinte, îmi zicea el pe cale, păgânii îmi pun întrebări destul de caraghioase: Fan-Ta-Ko, europeanul acela, cu barba galbenă și cu nasul barbar, ne înșală poate; dar tu, hai, noi te cunoaștem: nu ne înșela. Spune-ne limpede la ce folosește această religie; pentru ce o îmbrățișează omul? — Ca să-și mântuiască sufletul și să meargă în Cer după moarte. — Curios lucru, trebuie să fie altceva, niște secrete; de altminteri poate ai poruncă să nu le spui. Hai, spune-mi-le mie singur; știi bine, nu te voi vinde. — Nu, nu este alt secret decât acesta; fă-te creștin, și vei vedea; religia noastră nu cere decât să se arate. — Dar se spune că europeanul vine să afilieze poporul la religia lui ca să răscoale țara și să o facă să fie cucerită de împăratul lui; (bietul prost Grévy!) este adevărat? — Nici vorbă de așa ceva. — Se spune că creștinii nu mai sunt datori la impozit, că refuză să-și plătească datoriile etc.; că europeanul smulge inima copiilor și ochii muribunzilor

(aluzie la Botez și la Ungerea cea de pe urmă), etc., etc...” Creștinul respinge aceste absurdități și arată că noi nu venim decât ca să facem bine. „Dar atunci, Fan-Ta-Ko, spune puțin, cât aur ți-a cerut ca să te primească în religia lui? — Nici o sapecă. — Cât ți-a dat? — Nici el nimic.” Și le explică, cum poate, jertfele noastre, dezinteresarea noastră.

Interlocutorii lui se depărtează clătinând din cap; spun că minte, că e deja stricat și că eu îl plătesc ca să înșele poporul; ceilalți, că este el însuși înșelat, biet nătărău, și încă nu știe adevăratul tâlc al religiei pe care a îmbrățișat-o. Europeanul este atât de șiret! își spune secretul numai când este sigur de oamenii lui. Alții se întreabă dacă, din întâmplare, n-ar fi ceva adevărat în răspunsurile lui Fan-Ta-Ko și discută: „E o religie ca alta. — Este bună ca celelalte. — Este mai bună. — Se poate practica. — Este oprită de mandarini. — A fost nimicită de mai multe ori prin persecuție; vai de cei ce o vor îmbrățișa! Nu pe mine mă prindeți! — Ce caută europeanul acesta? Ar trebui gonit, omorât. — Caută bani. — Nu bani caută; dimpotrivă, își cheltuiește banii lui și nu cere nimic; e destul de ciudat! — Și acest Fan-Ta-Ko, să îmbrățișeze religia aceasta! ce prost! — Totuși este un om cinstit și susține dintr-odată că religia lui e

bună, că creștinii fac ceea ce învață, că europeanul nu vrea să ne înșele; pe sufletul meu, pare convins. — Trebuie omorât Fan-Ta-Ko. — Da, vedeți-vă de treabă; acești creștini sunt atotputernici pe lângă mandarini; au la capitală un mare șef de religie care face ploaia și vremea bună. — Ați văzut ceremoniile lor? E foarte hazliu; preotul lor se îmbracă ciudat, stă în picioare lângă o masă acoperită cu o pânză albă, înaintea unor imagini și a unei cărți, face una și alta, în timp ce creștinii rostesc rugăciuni lungi. — Și acest Fan-Ta-Ko, care era ca noi acum patru luni, iar astăzi vine să ne cânte că după moarte va merge în Cer și noi în Iad, și că ne va părea rău că nu l-am ascultat! și are tot aerul că el chiar crede! — Ați văzut barba europeanului? are cel puțin șaptezeci de ani! — Fan-Ta-Ko zice că are treizeci și cinci; și ochii lui, care nu sunt negri, ci albaștri; e curios, nu aș fi crezut că sunt oameni așa. — Știi bine, eu am auzit spus, de la un negustor din Hin-y-Fou care a făcut negoț în țările depărtate, că sunt oameni cu fața albastră, verde, dar eu n-am văzut niciodată. — Nici eu. — Nici eu. — Acesta totuși nu pare să aibă frică. — Pare grozav de rău. — Se spune că sunt așa două sau trei sute în Kouy-Tchéou și că toată lumea se va face creștin." — Etc., etc...

Toate acestea rezumă și redă, cam, convorbirile de care sunt prilej; Duhul Sfânt își va face mica Sa lucrare în mijlocul acestor aprecieri felurite. Fan-Ta-Ko nu este prea isteț, nu știe încă decât puțin, dar prinde bine credința, știe să vorbească, nu este sărac pentru țara aceasta și este prețuit de toți; va susține teza noastră la nevoie, va vedea prin împrejurimi cine poate mușca din strugure, va începe negocierile, mă va ține la curent și va spune catehistului unde se cuvine a face o încercare. Pe ici pe colo, trei sau patru persoane vor fi băgat de seamă și vor ține minte cuvântul: a-și mântui sufletul, a fi fericit după moarte; eu risipesc acest cuvânt. Totdeauna ziua de mâine veșnică a morții trezește sufletele; aceasta este arma Bunului Dumnezeu și, de asemenea, a noastră. Cei pe care Duhul Sfânt i-a rânduit mai înainte pentru viața creștină vor începe să se preocupe de ideea ce li s-a arătat și să se întrebe, în chip vag, dacă sunt în adevăr. Prin pilda lui Fan-Ta-Ko, care nu pare să se căiască, se va vedea că se poate locui în ținut ca toată lumea și, fără să rezulte neajunsuri mari, să se practice această religie. La trecerea mea de anul viitor, nu voi mai fi atât de straniu; se va zice: „Ah! iată-l pe european întors, să mergem să vedem!" Fan-Ta-Ko va fi poate gata pentru Botez, va fi mai îndrăzneț, iar eu însumi voi fi mai tare. Se va fi

lămurit întrebarea în numele cui și pentru ce vin; catehistul va fi semănat câteva noțiuni; graiul nostru creștinesc va fi mai bine înțeles; doi, trei, cinci, doisprezece capi de familie vor cere să se facă creștini; le voi cerceta vrednicia și motivele; îi voi primi pe cei ce vor părea buni, îi voi îndepărta ori îi voi amâna pe ceilalți. Se va răspândi vestea că religia se așază aici; va fi un fapt împlinit și iată-mă așezat în ținut. Un păgân din împrejurimi, pe care îl voi fi câștigat, mă va pofti să fac stațiune la el; aceasta va fi începutul unei noi creștinătăți; ea însăși va produce altele. Duhul Sfânt va folosi de toate ca să cârmuiască lucrurile: legături de rudenie, cumetrii, curiozitate; în aparență este întâmplarea, în realitate Providența, care rânduiește oamenii și evenimentele pentru răspândirea și întemeierea creștinismului.

Dar să închidem această lungă paranteză și să ne întoarcem la călătoria noastră; rămăseserăm rătăciți și în strâmtorare pe drumul către La-Gao. Așadar, după o mie de întâmplări, alunecări în noroi, înecuri în mlaștini, șiruri de urcușuri nesfârșite, ajungem, înainte de apusul soarelui, într-un ținut dintre cele mai pitorești: munți înalți presărați cu pâlcuri de copaci și stânci fantastice, tăiați de crăpături adânci ce strâng

torenți. Doi trecători, cărora le cerem drumul, ne arată un munte pietros cu o potecă asemenea unei scări. Vai! trebuie iarăși să ne cățărăm acolo sus? Mă cațăr trăgând catârul de dârlog. Sus este o mare de stânci: valuri împietrite, faleze de piatră, nimic decât pietre. La jumătatea coastei un torent saltă și spumează printre stânci; jos, o frumoasă vale verde, bine lucrată, brăzdată de pârâiașe făcând mici cascade, împestrițată de copaci; în mijlocul orezăriilor, sărmane colibe negre, afumate, care nu înveselesc priveliștea cum o fac căsuțele noastre albe din Europa. Chinezul nu face decât să strice natura. — Să coborâm până la torent. Drumul este încă o scară... ale cărei trepte se rostogolesc sub picior. În sfârșit coborâm totuși. Dar La-Gao? și casa creștină? Nimeni să ne lămurească. Fan-Ta-Ko se duce să întrebe prin împrejurimi; după o jumătate de ceas se întoarce: „Dincolo un om mi-a zis că este la dreapta." Bine, să mergem la dreapta. Noaptea cade și nu găsim nimic. Departe, pe un deal, un copil mâna un bivol: strigăm să-l întrebăm drumul; nu știe. Un om care trecea pe celălalt mal al torentului ne dă o direcție deosebită de cea dintâi; o luăm iarăși. Un câine ne arată prin lătratul lui apropierea unei case; Fan-Ta-Ko aleargă acolo, cade în apă și aduce acest răspuns încurcat: „Te-au înșelat, frate mai mare;

întoarce-te pe urme, treci un torent, suie pe aici, coboară pe acolo, ocolește o vale, ține coasta unui deal, urmează o râpă și ai înaintea ta La-Gao." Pe temeiul acestor lămuriri ne refacem drumul fără mai multă izbândă. Du-te și găsește-ți calea în ținutul cel mai frământat din lume, unde sunt gropi și cocoașe pretutindeni și nici o potecă dreaptă!

Din fericire, vremea s-a îndreptat; dar este noapte și luna luminează numai vârfurile munților; fundurile văilor devin și mai întunecoase. Sunt multe case pe coastă; din vale le bănuiești, nu le vezi. Strigăm; câinii răspund, dar de atât de departe încât este descurajant, și apoi ecourile nu ne îngăduie să ne călăuzim după glasul lor.

Suntem la poalele falezei de stânci, pe malurile torentului, noapte deasă; ce-i de făcut? Ne așezăm pe pământ, catehistul și cu mine; Fan-Ta-Ko pune pe iarbă bagajul meu; catârul se apucă să pască; aș vrea tare să pot face și eu la fel! De la șase dimineața n-am mâncat decât cinci-șase piersicuțe verzi culese pe drum și am băut apa izvoarelor. Ne resemnăm să dormim acolo, luându-ne măsuri împotriva tigrului și a panterei, destul de obișnuite prin aceste părți; în fond, măsuri cu totul zadarnice: dacă fiarele ar veni, nu ne-ar da de știre, noi n-am

putea și și nu ne-am putea apăra decât după ce am fi fost bine și cu adevărat mâncați!

Un primejdie mai apropiată este că nu am pe mine nici un fir uscat: noaptea e răcoroasă, ținutul umed, ziua a fost caldă și furtunoasă; la paza Providenței! Am o lanternă din hârtie unsă, o lumânare de seu de bou, dar nimic cu ce să aprind; cu neputință să călătorești noaptea prin asemenea hățișuri; trebuie neapărat să te hotărăști să rămâi.

Fan-Ta-Ko pleacă singur la cercetare încă o dată; îl vom aștepta... A plecat de un ceas, nici o veste; trec două ceasuri, tot nici o veste. Priveliștea, văzută în clar de lună și după ploi de furtună, este încântătoare; dar niște oameni rătăciți și flămânzi n-au prea gust să admire privelişti, să facă poezie și să privească pe unde și-a întors Carul Mare coada. Totuși, lucru curios, tocmai în asemenea clipe vechile amintiri se înfățișează imaginației cu mai multă viușie și prospețime; șezând pe stânca mea, în timp ce-mi desprindeam cămașa de pe spate și îmi ștergeam hainele, mi-am adus aminte de vremea când, tineri seminariști, eram amândoi cu dumneavoastră, pe o bancă din boschetul mic al grădinii dumneavoastră, la Orrouy, făcând astronomie mai mult sau mai puțin științifică,

ori, mai bine zis, visare în jurul stelelor. De altminteri, privirea astrelor, în liniștea unei frumoase seri, mă face totdeauna să mă gândesc la țară; îmi spun că aceleași stele vor străluci deasupra Franței, că prietenii mei le vor vedea și le vor privi ca mine; de s-ar putea măcar astfel să ne facem semne! Dacă aș continua această visare, dorurile de țară ar veni repede, iar contemplarea stelelor are primejdii aparte; hotărât, mai bine este să nădăjduiești Cerul și să privești pământul. Pe pământ, mica caravană, așezată în mijlocul tufărișurilor și al stâncilor, mă cheamă înapoi la realitatea situației.

Și Fan-Ta-Ko? Catehistul, care nu este visător și dorește o cină și un adăpost, nu se ocupă decât să strige; câinii latră, dar nu câinilor li se vorbește. În cele din urmă, foarte departe, într-o scobitură a muntelui, un strigăt omenesc ne răspunde; fără îndoială omul nostru se întoarce. Ca să-l călăuzim spre noi, strigăm și noi, din cinci în cinci minute. În sfârșit iată-l, însoțit de creștinul pe care îl căuta; ne va duce să dormim într-o casă păgână la un kilometru. Dar ca să ajungem acolo, și fără lumină, ce trudă! Cam ca și cum ai merge la Sainte-Anne d'Auray cu boabe de mazăre în pantofi. Trebuie mai întâi să coborâm, fără potecă, printre pietre și spini, până

la torent. Creștinul din La-Gao merge înainte, încărcat cu bagajul meu; eu vin după el, apoi Fan-Ta-Ko, iar catehistul trăgând catârul meu; te așezi pe un dâmb, cu amândouă mâinile pe pământ, și, cu piciorul slobod, bâjbâi înaintea ta. Iată-ne însă la torent; dar trebuie să-l trecem și știți bine că nu s-au apucat să-i facă pod; sari din piatră în piatră, o adevărată plăcere, ce să zic! Luna nu mai strălucește; de altminteri a făcut bine, fiindcă nu ne-ar fi putut fi de folos. Cu un băț ca să sondez terenul, mă aventurez pe întâia piatră; lucrez cu bățul, cu mâna și cu piciorul ca să aflu a doua; am găsit-o; după aceea trebuie căutată a treia și așa mai departe. N-am căzut decât o dată și fără să mă ud; eram deja ud pe dinăuntru de sudoare, pe umeri de ploaie, de la picioare până la piept de rouă; de altminteri nu am căzut în apă. Torentul este trecut; dar catehistul, rămas pe celălalt mal, trage în zadar de biata catâră, încăpățânată ca toți de soiul ei; a avut de câteva ori de-a face cu treceri ca aceasta: se ferește și nu vrea să intre în apă. Yang-Se se întoarce să ajute; tragem, împingem, chemăm, strigăm, lovim; catâra dă din picioare, nechează, se zbate, dă înapoi, înaintează; în sfârșit trece și suntem cu toții laolaltă. O luăm pe poteci și mai noroioase decât celelalte; ne bălăcim, ne afundăm, alunecăm... Ajungem la păgân, care nu

ne așteaptă. Trebuie să-l sculăm; șovăie să ne primească; chinezul are felurite motive să se teamă de cei sosiți noaptea; acesta face nazuri, cu atât mai mult cu cât suntem aduși de un creștin puțin cunoscut lui. Mă gândeam la scena bucuriei desăvârșite a sfântului Francisc și a fratelui Leon din *Fioretti*; dar erau deosebiri: păgânul nu ne ocăra, iar eu nu eram nespus de vesel. În cele din urmă suntem primiți cum se poate; eu îmi las oamenii să-și facă un pat și o cină la păgân și, aprinzându-mi lanterna, plec cu Yang-Se să dormim la el, la o jumătate de leghe mai departe. Nu era încă bine miezul nopții; am înghițit un blid de apă ca să fac pe stomacul meu să creadă că i-am dat ceva și m-am culcat. Toate acestea erau alaltăieri; m-am trezit ieri dimineață în deplină sănătate!

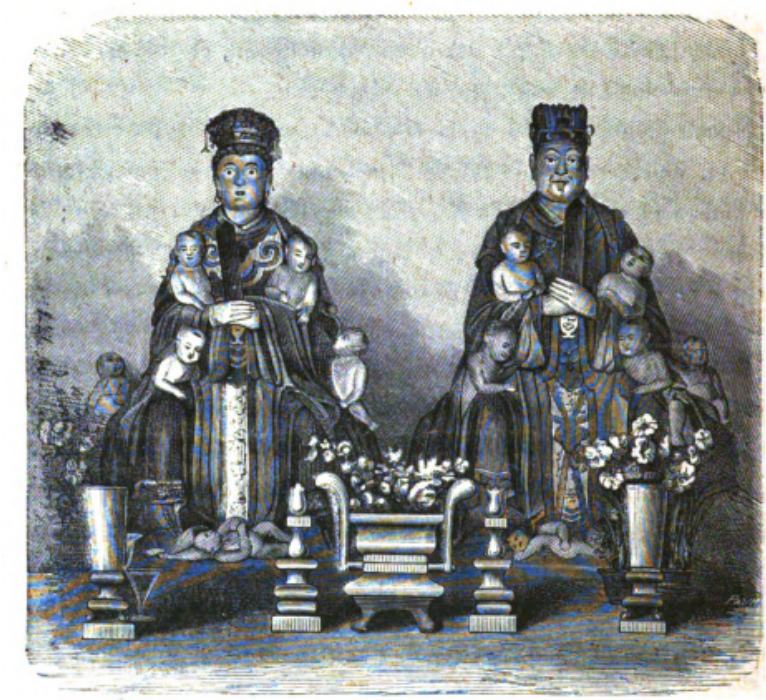

Locuiesc, așadar, în cel mai jalnic bordei, dar la postul meu; dimineața întind pe pat strictul necesar ca să spun Sfânta Liturghie: nu este nici masă, nici scândură ca să improvizez una, dar Domnul nostru nu este la întâia încercare de a coborî în grajduri. Casa este singuratică, destul de sus așezată, pe povârnișul muntelui, deasupra torentului și în fața numeroaselor pâraie care udă celălalt versant al văii. Priveliștea este splendidă, mai ales seara, la lumina lunii; și dacă alaltăieri nu prea aveam gust să o admir, ieri, într-una din cele mai

frumoase seri din lume, m-am putut desfăta! Nimic mai liniștit, mai pașnic: înaintea mea valea și munții ale căror creste, luminate de lună, se desenează pe cer în zigzaguri și vârfuri. Valea este în întuneric, dar umbra este brăzdată de miriade de mici muște luminoase: ai zice scântei; nici un alt zgomot decât mugetul torentului, strigătul cicadelor, lătratul vreunui câine în depărtare; pământul se șterge, sufletul se simte atras de toate luminile ce scânteiază pe tăria cerului, se înalță ca să caute acolo sus pe cei vii, *Terra viventium*!

Și totuși datoria este jos; în văile acestea și dincolo de munții aceștia sunt mușuroaie de oameni; fiecare are un suflet, un înger păzitor, un drept la meritele lui Iisus Hristos, un loc pregătit în Cer; și eu sunt cel ce le aduc, de la Domnul nostru, lumina care le va arăta calea mântuirii, *Lumen ad revelationem gentium*... Și tot poporul acesta este acolo, în această umbră care învăluie ținutul, lucrând, mâncând, vorbind numai de mizerabilele interese ale pământului, născându-se, murind, dându-se superstițiilor sale înaintea unor idoli hidoși, rob al diavolului, dat păcatului, fără a se gândi la veșnicie, trăind în trudă, fără nădejde, fără mângâiere, fără credință și fără iubire. Sărmani oameni! ei nu cunosc unicul lucru necesar în viață; au

partea lor de minte și de daruri firești, o chemare către credință și toate trebuințele sufletului; cu toate acestea nu au alt gând de viitor decât să-și târască încă câțiva ani mizeria, ca să moară în mijlocul unei familii care nu va ști să-i plângă și, după aceea, să meargă să ocupe o groapă printre mormintele muntelui.

De câte ori mi-a revenit în minte acest cuvânt al Scripturii: „*Illuminare his qui in umbra mortis sedent!*" Meditate aici, aceste cuvinte au ceva străpungător. Acest văl de moarte îl văd întins înaintea mea peste ținutul acesta; pare că îl ating!

Dumnezeul meu, cât este de trist un popor care nu este creștin! Și ce vor, dar, să facă din Europa cei ce lucrează cu atâta îndârjire să-i răpească credința? Dar ce misiune este a noastră, noi, sărmani preoți pierduți, înecați în aceste populații nemărginite, păstrători pentru ele ai comorilor lui Iisus Hristos, ai bogățiilor răscumpărării Sale! Harul vieții ne-l cer și îl iau de la noi când vin la credință. Ele sunt pricina ca o circulație de sevă supranaturală să se statornicească între Cer și ele prin sufletul nostru; numai acest gând ar trebui să-mi slujească de meditație necontenită, să mă țină zi și noapte în

unirea cu Dumnezeu, cu totul îmbibat de prezența Sa, pătruns de simțământul nimicniciei mele și al gloriei mele!

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI DOUA

Hin-y-Fou, 16 decembrie 1879.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

În pofida amenințărilor de persecuție ale păgânilor, sprijiniți de înțelegerea tainică a autorităților chineze, mișcarea de convertire se grăbește. Din toate părțile îmi sosesc delegații; populații întregi cer Botezul; sunt literalmente copleșit!

Într-un singur sat, patruzeci și trei de familii, dintr-odată, s-au făcut creștine. De șase luni acești oameni buni cereau prezența

mea; în sfârșit, într-o bună zi, vin cu marile lor cornuri, cu tam-tamul lor și cu flautele lor țipătoare, să vadă și să ducă pe marele om Mô, șeful religiei pe care voiesc să o îmbrățișeze. Aud tărăboiul lor îngrozitor: „Ce este? — Sunt oamenii din Ouen-Pang; vin să roage pe Părinte să meargă la ei, să le predice și să-i boteze. — Părintele refuză aceste onoruri și acest tărăboi. Să plece oamenii din Ouen-Pang, afară numai de cei doi mai știutori; aceștia vor răspunde la întrebările mele și voi vedea ce am de făcut."

Mare dezamăgire, pentru niște păgâni, să afle că religia creștină nu iubește zarva și că, odată creștin, va trebui să renunțe la plăcerea de a asurzi și a uimi pe alții; în sfârșit, se supun. Cei doi oameni ai mei vin singuri. „Pentru ce voiți să fiți creștini? — Mare om, iată: noi adorăm pe diavol (sic); uneori se arată pe cer sub chipul unui mare balaur (sunt, pur și simplu, cred, nori de formă alungită), ca să ne înspăimânte și să ceară biruri; atunci trebuie să-i aducem găini, capete de boi și alte jertfe, sub pedeapsa de a suferi urgii. Sătui de această robie, voim să părăsim cultul diavolului; dar, dacă nu adorăm un alt duh mai puternic, diavolul, văzându-se părăsit și știindu-ne fără apărător, nu va lipsi să se răzbune. Aflând că

marele om propovăduiește religia Stăpânului Cerului, am gândit că Stăpânul Cerului este duhul cel mai puternic. Dacă marele om primește să ne admită, vom feri loviturile răutății dumnezeului nostru de mai înainte. — Nu v-ați înșelat: diavolul nu este decât un slujitor neascultător și pedepsit al Stăpânului Cerului; bine faceți că-l părăsiți; dar v-ați gândit la obligațiile pe care le impune religia Stăpânului Cerului? Trebuie să faceți aceasta, aceea, să feriți aceasta, să feriți aceea...” În sfârșit, o învățătură despre îndatoririle creștinului. Se stă la vorbă; eu întreb, dau sfaturi, trimit pe delegați să propună condițiile mele concetățenilor lor. După două zile îmi aduc o făgăduință de credincioșie și mă duc la ei. Semnele cultului idolesc sunt smulse, arse și înlocuite cu inscripții creștine; dau apă sfințită spre a sluji drept apărare împotriva diavolului; petrec opt zile, cu doi catehiști, învățând, îndemnând și curând am negrăita mângâiere de a auzi pe acești sărmani chinezi, odinioară îngroziți de idolul lor, cântând cu bucurie: „Tatăl nostru, Care ești în Ceruri... Bucură-te, Marie... Cred în Dumnezeu Tatăl atotputernicul, etc.”

Odată ajuns la ei, am voit să cercetez mai pe deplin motivul convertirii lor. Se spune că nu este popor fără religie; cât este de adevărat! Iată, deci, populații foarte puțin luminate, dar la care un instinct supranatural a săpat atât de adânc această necesitate a unei religii, încât, simțind viciul celei a lor și voind să-i scape, totuși nu îndrăznesc să-i scuture jugul decât adorând pe DUMNEZEU. Ba ar rămâne încă lipite de demonul lor dacă misionarul nu le-ar primi în numărul credincioșilor săi; o mulțime de sate, respinse de mine, au rămas adoratori ai diavolului. Vă închipuiți dacă cultul lor este acela al iubirii și al încrederii. — „De ce adorați pe diavol și îi aduceți jertfe? — Fiindcă altminteri ne-ar face rău, ne-ar trimite nenorociri de tot felul, nouă și animalelor: foamete, boli, moarte!" Este cultul fricii și al urii, trist și lugubru cum nu se poate mai mult.

Admiriam la acești sărmani oameni cum religia creștină este luată îndată în serios și dă, fără nici o etalare din afară, o mare idee despre sine, până într-atât încât în două zile se vede, în catehumeni, o schimbare și ca o deșteptare. Întâia mea grijă este să întăresc necesitatea de a crede din toată inima doctrina și caracterul lăuntric al religiei noastre; arăt că ea nu stă în chip

principal în practici din afară, inscripții pe ziduri, plecăciuni făcute seara tabletei strămoșilor, ci în schimbarea inimii, a deprinderilor intime, a ideilor, în îndreptarea viciilor, în practicarea virtuților, în iubirea lui Dumnezeu.

Toate acestea sunt cu totul noi și, la început, foarte uimitoare pentru ei; dar, departe de a-i sminti, aceste idei le deschid repede poarta sufletului. A iubi pe Dumnezeu, a avea încredere în Dumnezeu! Iubirea lor va fi foarte slabă, dar va izgoni frica în care au trăit și care era singurul simțământ pe care îl punea în ei religia lor monstruoasă. Îndatoririle îi lovesc prin dreptatea și gravitatea lor; nu spun că li se va fi credincios în toate și totdeauna, dar conștiința le înțelege, le aprobă și le primește. Încă din primele zile se nasc, în inimile noilor creștini, acea încredere, acel respect pentru Părintele despre care v-am vorbit adesea. Nu-i minunat?

De aș putea să vă arăt pe larg ceea ce se petrece la deschiderea unei creștinătăți: nu ceremoniile din afară, ci înaintarea ideilor, a simțămintelor, această revoluție morală, în sfârșit, de care suntem pricina și martorii! Pentru mine nu este dovadă mai strălucită, mai mișcătoare, mai minunată a dumnezeirii creștinismului; nimic nu se explică în chip firesc: văd, pipăi,

analizez harul lui Dumnezeu punând stăpânire pe aceste suflete, ca să producă în ele o mulțime de fenomene pe care nici un om cu autoritate, cu elocvență, cu geniu nu este în stare să le stârnească, și care răsar acolo dintr-odată! Cu neputință de înțeles ceva dacă nu se admite existența unei puteri supranaturale aduse de preot și care lucrează singură.

De obicei, la începuturile unei stațiuni, simt un fel de spaimă la vederea a tot ce ar fi de făcut ca să-i faci pe oameni creștini, să le dai credința ori să le-o sporești, să-i înveți îndatoririle și seriozitatea religiei. La plecarea mea, fără să fi făcut eu însumi mare lucru, bag de seamă că s-a înaintat cu un pas bun; totul s-a săvârșit de la sine. Oamenii au auzit doctrina: ea lucrează de la sine, fermentând în suflete; curentul nevăzut al harului, seva supranaturală, curge din Biserică în acest nou mădular încorporat ei, și el produce lucrări sfinte, precum o mlădiță altoită își dă florile și roadele.

Înainte de a veni în China, m-am întrebat adesea cum să procedez ca să dau credința. Iată: nu trebuie să procedezi! Cu cât cauți mai puțin să ușurezi intrarea credinței, cu atât ea intră mai bine.

Omul are conștiința stării sale de cădere și a muncii trebuincioase ca să se ridice; religia, care îl reabilitează, este alcătuită din obligații morale grele și din mistere: trebuie propusă așa cum este. Păgânii vor să devină creștini; le spun: „Voiți să vă faceți creștini, dar v-ați gândit? Este o mare treabă! Vă va părea rău că ați intrat într-o asemenea religie: ea ne impune îndatoriri multe, apăsătoare; veți avea puterea să le împliniți? În afară de aceasta, trebuie să credeți din toată inima doctrina noastră; veți putea? Desigur, este trebuincios tuturor oamenilor să se facă creștini, fiindcă trebuie să-și mântuiască sufletul; dar, ca să-ți mântuiești sufletul, trebuie să fii bun creștin, iar aceasta este greu! Haideți, întoarceți-vă acasă, cugetați mai mult, țineți sfat cu familia; dacă vă păstrați dorința, veți veni iarăși." Și acest mijloc este cel mai bun, dacă nu chiar singurul bun; rareori descurajează pe cei ce cer cu seriozitate adorarea.

Cele de mai sus dezleagă o întrebare despre care vorbeam uneori... în vremurile de demult; la ce punct de plecare teoretic și logic ar trebui să te așezi ca să aduci la credință un păgân instruit, de bună-credință, serios, dar hotărât să nu se lase înduplecat decât de demonstrația științifică a adevărului

creștin? Acest punct de plecare nu există; niciodată un păgân nu se va converti pe această cale. Totul este supraNATURAL în creștinism, totul în el sfidează înțelepciunea și rațiunea. Prezența creștinismului undeva atrage luarea-aminte, propovăduiește de la sine ceea ce trebuie propovăduit ca să aducă sufletele de bunăvoință la ideea de a deveni creștine; Duhul Sfânt face restul printr-o lucrare nevăzută. Cât despre întâia convertire, misionarul are mai ales slujba de a ține un registru și de a înscrie în el numele acelora pe care Duhul Sfânt îi aduce; lucrarea personală începe după întâia convertire, propriu-zis.

31 decembrie. — Sunt ținut la Hin-y-Fou de pricinile contencioase ale districtului și de boala care cercetează orfelinatul. Unul dintre băieți este în agonie și va muri poate mâine... drept darurile mele de Anul Nou! În legătură cu aceasta, vedeți egoismul, lipsa de inimă a chinezilor, chiar și creștini: toți fug când vorbesc să îngrijească pe sărmanul acesta mic, care își murdărește hainele și învelitoarea; sunt silit să-l spăl eu însumi; tovarășii lui îl întorc și îl mânuiesc cu nepăsare, râd de mizeriile lui, cântă și nu se gândesc decât la joacă. Creștinii și catehistul vin să-l vadă, dar îl lasă să geamă,

să agonizeze, să cheme, să zacă în murdăriile lui; ei, în schimb, vorbesc, se distrează și mănâncă fără să dea ureche plângerilor lui. În zadar încerc să-i fac să mă ajute; asprimea lor mă răscolește într-atât, încât, ca să mă ușurez, sunt silit să le strig injurii în franțuzește. Urâții de oameni! Cel puțin pot porunci camarazilor copilului să-l curețe și să le opresc să se joace lângă el. Ieri încă vorbea și așezasem lângă el mai mulți copii ca să-l păzească, cât timp îmi vedeam de treburile mele; ei s-au apucat să cânte lecțiile lor, după obiceiul școlilor chinezești; dar bolnavul le întrerupea cântările cu țipetele lui; alerg. „Ce este? — Cântăm, și Gniou-Pao (bolnavul) nu vrea să cântăm." Sărmanul copil! plângea și mă privea cu un aer rugător; aceste cântări îl găureau. Aș fi sugrumat cu plăcere toată ceata, și cel mai mare a primit din mâna mea o bătaie de care își va aduce aminte. Trist, trist, trist popor! Îi lipsește Evanghelia și, când o va avea, tot un popor trist va fi: îi vor lipsi mereu acele daruri alese pe care Dumnezeu le-a făcut popoarelor Europei și pentru care noi uităm să mulțumim milostivirii Sale.

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI TREIA

Hin-y-Fou, 31 decembrie 1879.

PREASFINȚITE,

Deși grăbit și luat prin surprindere de comisionarul care va duce această hârtie în direcția capitalei, nu pot lăsa să treacă Ko-nien-ul francez fără să vă trimit expresia urărilor mele de Anul Nou.

În anul ce se încheie, ați aflat mângâieri la Tsen-y și în alte părți; secerișul de acolo este mai înaintat decât la noi; dar am

isprăvit să copiez, chiar astăzi, corespondența compatriotului și înaintașului meu de aici, dl. Müller; în fiecare scrisoare se întorc aceste cuvinte ca un refren: *in patientiâ*; și încă: lucrez pentru viitor. În sfârșit, scrisoarea lui datată din 19 martie, sărbătoarea sfântului nostru Iosif, cea din urmă pe care a scris-o înainte de moarte și care, adresată lui Mgr Faurie, trebuia, după recomandarea lui, să fie „citită la trecere de Mey-Ly-Eul-Ouy-Tchou-Kiao (3)", începe cu aceste cuvinte: „Trăiască sfântul Iosif! *In spe constituit me*." Fără a bănui că va muri, dă seama episcopului său de administrația sa financiară pentru anul petrecut aici, de starea creștinătății, de planurile sale, de situația politică, care este foarte îngrijorătoare, dar nu-l împiedică să nădăjduiască mult. Moartea lui nu poate să fi fost o dezamăgire și, când citești aceste treizeci și patru de scrisori, pe care tocmai le-am copiat cu o plăcere de nespus, nu poți să nu nădăjduiești, la rândul tău, pentru un ținut în favoarea căruia cei vechi au lucrat atât, s-au rugat atât.

Nu sunt decât o nătângă; dar, aflând după aceea, la sfântul Ioan, acest cuvânt al Domnului nostru: „*Alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis*", am cugetat că este spus pentru

mine, fiindcă Domnul nostru se adresa tuturor misionarilor. Mi-am închipuit ostenelile pe care creștinătatea sărmanei noastre Hin-y-Fou le-a costat deja pe Mgr Albrand, pe dumneavoastră, Preasfințite, pe dl. Müller, pe dl. Renauld, și am încheiat că ceasul a sosit să se culeagă: „*Videte regiones quia alba sunt jam ad messem.*" Multe semne arată că vremea a venit, în sfârșit, să se facă ceva, și, dacă mândria mea ar fi vreodată ispitită să-și atribuie ceea ce se va face, voi reciti scrisorile dlui Müller și cuvântul Evangheliei și îmi voi aduce aminte că alții au avut munca, eu secerișul.

Dl Müller spune că adună aici rămășițele lui Israel, că lucrează, precum evreii care își reconstruiau templul, *in angustia temporum*, *in spe contra spem*; întotdeauna răbdare și nădejde! Mai spune că, pe atunci, trăia la Tchen-Lin-Tchéou un profet; în timp ce strigă necontenit împotriva lui, pare că îl iubește mult. Or, acest profet nu înceta să arunce *onus* când ici, când colo; îndeosebi, pentru nenorocita expediție de Sin-Tchen-Hin-y-Fou aruncase niște *onus* de toată isprava; totuși, chemat să blesteme, nu găsise pe buzele sale, ca Balaam, decât binecuvântări.

Ei bine, Preasfințite, astăzi, când profetul a devenit patriarhul nostru și când prezicerile lui despre ieșirea expediției de Hin-y-Fou s-au împlinit, timpul *onus*-urilor a trecut, cel al binecuvântărilor a revenit mai mult ca oricând. Trimiteți-mi pe ale dumneavoastră și profețiți iarăși; spuneți-mi că rămășițele lui Israel, de atâtea ori risipite, vor fi adunate pentru totdeauna, că vor avea pacea, că vor înflori din nou și că ostenelile vechilor lucrători din Hin-y-Fou vor aduce rod... în răbdare. Nu răbdarea mea, eu care n-am decât să scot castanele din foc, ci a lor.

Noi, cei din tânăra Franță, strângând istoria vremurilor eroice ale misiunii, ne rușinăm să ne vedem în case bune, bine hrăniți, bine îmbrăcați, bine încălziți, apărați de hoți și de prigonitori, așezați în mici districte de câteva leghe în lungime, pe care le străbatem pe frumoase catâri de preț; pe când cei vechi au suferit atât, au luptat atât! Bunul Dumnezeu știe totuși că ceea ce ne-a atras în misiune nu sunt casele bune și catârii frumoși, ci povestirea suferințelor și a lucrărilor celor vechi, dorința de a lua și noi mica noastră parte. Ne va face, așadar, milă, pentru bunele noastre dorințe, și nu va disprețui să Se slujească de noi ca să întemeieze, în jurul mormintelor

înaintaşilor noştri, lucrări durabile şi roditoare, când ne vom fi alăturat bătrânilor pe munte, ori la Lao-Kin-Tang din Kin-Kia-Tchong.

Mai târziu, Preasfinţite, când vom merge să facem tărăboi la capitală, vă voi spune semnele mele despre maturitatea secerişului; în seara aceasta nu mai am decât vreme să adaug un cuvânt. Chiar districtul nebunului din Hin-y-Fou aproape că nu dăduse nimic până acum şi nu avea nici o staţiune care să primească vizita Părintelui; trebuia să mergi la Miao-Tse-ii negri din Tchen-Fong, la Y-Kia din Tse-Hen, ca să găseşti adevărate staţiuni creştine care să poată fi socotite. Nu e vina mea, nu prevăzusem; dar astăzi am două staţiuni temeinic aşezate în locuri bune ale Hin-y-Fou, alte două cu care sunt în tratative ca să merg să le vizitez şi să le rânduiesc, şi aceste patru staţiuni sunt centre de unde binecuvântările profetului din Tchen-Lin se vor răspândi în tot ţinutul dimprejur.

Vedeţi, Preasfinţite, că nu suntem prea de plâns; îl aştept pe dl. Michel, vecinul meu, la sfârşitul lui La-Yue; şi apoi, peste trei luni, vom avea bucuria de a merge iarăşi să urcăm, pe lângă

dumneavoastră, greutățile ceasornicului nostru duhovnicesc, să bem o bună înghițitură de sos ravigote, să-l facem să se turbe pe P. Gréa și toată administrația, să strigăm împotriva consiliului care nu dă niciodată destui bani; și apoi ne vom întoarce la lucru, și așa mai departe, până ce vom merge să ne luăm odihna, acolo unde nu mai sunt nici ispite, nici mizerii.

În Franța, într-un mediu destul de recules și păzitor, n-am putut niciodată să-mi închipui că Cerul era pentru mine; am venit în misiune ca un câine pe care-l biciuiești, chinuit, cel puțin până la Shang-Haï, mai mult decât pot spune, de gândul de a nu isprăvi călătoria; și, de când am ajuns, niciodată n-am fost atât de fericit, atât de încrezător pentru viitorul meu veșnic.

Dați-mi, vă rog, Preasfințite, un mic loc în inima și în rugăciunile dumneavoastră și primiți, împreună cu urările mele prea respectuoase, expresia venerației mele cu totul filiale.

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI PATRA

Hin-y-Fou, 8 ianuarie 1880.

DRAGUL MEU PRIETEN,

Oricât de târzie ar fi fost scrisoarea dumitale, mi-a făcut totuși cea mai mare plăcere, pentru bunele amintiri pe care le trezește în mine. Știi bine că un misionar nu este un tigru, un leopard, o panteră, un lup, un bivol, un vultur, un uliu, un liliac etc..., ci un om de carne și oase, cu sânge și cu inimă; și, cum pe drum nu mai găsește prea multe afecțiuni, îi place să se întoarcă în trecut, spre acelea pe care le-a jertfit pentru Biserică și pentru numele lui Iisus Hristos, dar pe care nu le-a înăbușit în sufletul său. De altminteri, n-ar fi aceasta o virtute; și nu trebuie să pretinzi a înceta să fii om când devii preot, de vreme ce Domnul nostru S-a făcut om ca să devină preot!

Așadar, dragă Prietene, nici depărtarea, nici timpul nu m-au făcut să uit ceea ce îmi amintești; dimpotrivă, izolarea morală și intelectuală, cu o mulțime de mizerii prea lungi de înșirat, mi-au dat, în această privință, un apetit neobișnuit și adaugă amintirilor vioiciune, farmec, nu știu ce poezie. Ce vrei! nu suntem de fier, și chinezii îmi vor avea viața, devotamentul, ostenelile, dar nu vor înlocui patria în acest loc delicat al inimii pe care Dumnezeu Însuși l-a făcut și l-a păstrat pentru afecțiunile legiuite.

Încep prin a te liniști cu privire la foametea de care te temi pentru mine. Ea umblă puțin pretutindeni în Extremul Orient, țara ei de plăcere, și nu este departe de noi. Dacă ar veni la noi, desigur am fi foarte nenorociți, atât de departe de Europa și corespunzând cu ea atât de greu; dar bunul Dumnezeu ne-a ferit de acest flagel; am avut numai un an agricol foarte greu; acum se strânge recolta, care a fost bună. Kouy-Tchéou este cea mai săracă dintre provinciile Chinei, dar foametea este aici mai rară decât în alte părți; de pildă, când vine, face prăpăd deplin; s-a văzut aceasta acum vreo doisprezece ani.

Vei veni vreodată să ne ajuți, cu un batalion de prieteni? Uite, mă scoate din fire gândul că un colțișor ca dieceza noastră are șase sute de preoți; că aproape toate parohiile de cinci-șase sute de suflete au, numai pentru ele, câte un paroh, o biserică, școli, opere; că o mulțime de preoți care aveau mari și generoase aspirații către apostolat, și stofă de eroi, vegetează și putrezesc în gropi unde nu e nimic de făcut; pe când cel din urmă dintre ei, ca putere, talent și chiar devotament, ar avea neapărat aici un post însemnat, un district imens, conducerea și povara unor opere foarte dezvoltate și ar procura, prin însăși prezența sa în fruntea catehiștilor și a botezătorilor săi, mântuirea unui mare număr de suflete, fie și numai a copiilor păgâni botezați *in articulo mortis*! Jumătate dintre parohii diecezei ar trebui să vină să ne ajute; ar mai rămâne încă destui ca să convertească dieceza, fiindcă apostolii nu erau decât doisprezece. Vai! Franța este atât de generoasă cu misiunile în pomeni; de ce n-ar fi mai generoasă încă și în oameni!

Aceasta este preocuparea mea și durerea mea necontenită; la asta nu mă gândesc decât. Ne-ar trebui îndată zece misionari acolo unde avem unul; suntem zdrobiți de muncă; eu nu fac absolut decât să mă rostogolesc din creștinătate în creștinătate,

stând opt zile în cele mai mari, cinci zile, trei zile, două zile în celelalte.

Stațiunile nu cer decât să se înmulțească; dar cine va vizita, cine va instrui, cine va îngriji noile stațiuni, dacă le întemeiem? Suntem copleșiți și, chiar vizitându-ne creștinii numai o dată pe an, avem o trudă cumplită să isprăvim lucrul. Gândește-te, dar, la belșugul resurselor duhovnicești în care trăiesc credincioșii în Franța și vezi pe sărmanii noștri creștini! Dacă iei districtul în care mă aflu, este un spațiu cel puțin cât jumătate din dieceza de Beauvais; creștinii, risipiți prin această întinsă țară, primesc o dată pe an vizita unui preot deja obosit — aceasta este starea lui obișnuită; — el se grăbește să-i cerceteze, să predice, să-i scuture, să-i dojenească, să rânduiască treburile vremelnice: iată tot ce poate face ca să sădească, să păstreze, să sporească credința în suflete; și, cu toate acestea, nu trebuie uitat să se păstreze în sine spiritul sacerdotal, atât de lesne de pierdut, și să se păzească mica comoară a vieții lăuntrice, care se risipește atât de repede în acest ținut hoț.

Misiunile Chinei sunt nemărginite; numai Kouy-Tchéou al nostru este mare cât a treia parte din Franța, și suntem

douăzeci de preoți ca să străbatem aceste întinderi, în căutarea oii rătăcite. Concluzie practică: întemeiază, împreună cu câțiva dintre bunii noștri prieteni, o școală apostolică pentru a da apostoli misiunilor. Ultima chestiune este aceea a banilor: Providența se îngrijește să-i găsească. Vei începe cu un orfelinat și, cu curaj și cu încredere în Dumnezeu, vei fi creat o mare operă. S-au văzut, dragul meu Prieten, personaje mai mici decât tine, numai cu credința lor, făcând lucruri mai uimitoare... Dacă nu ai curajul unei asemenea întreprinderi, cel puțin scoate la iveală, dintre ai tăi, vocațiile: sunt, desigur, fiindcă principiile o cer; îndreaptă-le spre noi. Crezi că vorbesc în glumă; nicidecum, vorbesc serios.

Franța, buna Franță, astăzi umbrită de cea rea, dar încă vie și lucrătoare, este totdeauna atât de generoasă! este atât de înclinată să înțeleagă operele apostolice! este pământul natal al devotamentului și un bun preot are atâta putere asupra sufletelor creștine! Dacă te păzești să cazi în mediocritate, dacă totul în tine este sacerdotal, dăruit cauzei Domnului nostru și a Bisericii, vei face minuni.

Îndrăznesc să o spun: am un fel de drept să mă înscriu între clienții operei apostolice a orașului tău, fiindcă Mgr Gignoux,

îngăduindu-mi să mă dăruiesc misiunilor, a voit ca eu să rămân agregat diecezei de Beauvais și să-mi păstrez acolo legăturile mele duhovnicești. Și apoi am un alt titlu la milostenia doamnelor tale patroane, căci Preasfințitul mi-a dat în parte un district schițat de Părintele Müller, un copil din Compiègne, și drept centru de lucrare marea cetate Hin-y-Fou, unde el a fost măcelărit și îngropat fără sicriu, fără pânză și fără preot. Ținutul Hin-y-Fou întrece în întindere dieceza de Beauvais; este împărțit în șase cantoane și cuprinde șase mari orașe.

Iată noua mea parohie, cu mormântul Părintelui Müller drept piatra întâi a operelor mele. Am găsit la Hin-y-Fou o căsuță mică, cu un început de operă a Sfintei Copilării; trebuie să zidesc o capelă, să organizez orfelinate, să pregătesc un așezământ și o reședință de misionar în fiecare din orașele secundare etc... Trebuie să fii unul dintre apostolii mei acolo, într-un fel sau altul; gândește-te că am sosit fără nimic ca să întemeiez atâtea lucruri! Câteva familii numai sunt creștine la Hin-y-Fou și în trei dintre orașele secundare și atât; dar acesta este grăuntele de mușt ar al Evangheliei. Nu voi aduce decât un grăunte de nisip la temeliile edificiului nostru catolic, dar

voi avea bucuria de a pune viața mea, în lipsă de altceva, în acest piloțiș pe care misionarii noștri lucrează, de două veacuri, să zidească societatea catolică. Rezultatul este încă foarte mic; dar s-au făcut, în treizeci de ani, mai multe progrese decât în două veacuri întregi; și apoi Biserica are asemenea antecedente și asemenea făgăduințe, încât nici vorbă nu poate fi de șovăire...

Iar tu, iată-te angajat în oastea sfântă. Îți doresc să iei starea preoțească foarte în serios, cât se poate de în serios; și să nu uiți că nu poate fi nici stăruință, nici zel apostolic, fără o viață lăuntrică tare, îmbelșugată, deplină. Știi: este în principii! Chiar și voirea este un dar supranatural; vai! vrem cu toții să stăruim, să rămânem vrednici de chemarea noastră, să devenim apostoli; dar cazi dacă crezi că pentru aceasta ajung puterile și voința omenească, dacă neglijezi să întreții și să sporești în tine această viață duhovnicească de contemplație și de pietate, singur temei și izvor necesar al spiritului sacerdotal. Când ai neglijat aceasta, în zadar cauți altceva și te frământi să faci progrese în virtute, să aduci roade în suflete; nu numai că ești sterp, dar trebuie să cazi: este necesar, este fatal, este logic.

Fii deci un preot radical prin vocație: ți-ai osândit viața la asprime; nu căuta mângâieri care ar fi o micșorare a jertfei tale și un pericol pentru sufletul tău. Fii un misionar în Franța, dacă nu cumva bunul Dumnezeu îți spune să vii în China; un monah în lume, dacă nu cumva DUMNEZEU te atrage într-o Trappă. Și va veni o zi, când vei mai fi trăit și suferit puțin prin inimă, în care vei vedea limpede și vei simți mai ales că, alegând jertfa, ai ales partea cea bună, chiar și pentru pământ.

Astăzi nu mă mir să te văd pierzându-ți iluziile; nu te plâng că le-ai pierdut dacă, în locul acestor petale înflorite care cad, rămâne un rod tare și prețios pentru viitor. Este probabil că îți căutai idealul în felul tău venind la seminar, și iată că Domnul nostru ți-l pune înainte în felul Său. Ar fi foarte plăcut să fii un bun preot și un apostol dacă totul ar merge bine în jurul nostru și ar întreține entuziasmul și poezia noastră; dar realul, seriosul, adâncul și, prin urmare, adevăratul ideal este să rămâi preot când totul merge rău, când nimic nu ne încurajează; să păstrăm fervoarea când totul ne îndeamnă să facem concesii lumii; zelul nostru când nimic nu ne îngăduie să nădăjduim rezultate. Vino deci, dacă ești slobod, vino să guști puțin viața

de misionar; drept să spun, eu o găsesc idealul vieții și al fericirii pentru un preot; dar acolo trebuie să te aștepți la tot soiul de lucruri vulgare și foarte puțin încurajatoare! De departe, un misionar se arată ca un om supraomenesc, care merge din biruință în biruință, totdeauna purtat de entuziasm. Așa am crezut și eu; când, în 1874, am luat drumul Misiunilor Străine și, anul următor, pe cel al Chinei, mă dezbărasem de această idee; mergeam ca un câine pe care-l biciuiești, cu o scârbă adâncă ce a trecut îndată ce am pus mâna la lucru; acum nădăjduiesc că am prins și nu voi mai pierde adevărata față a lucrurilor și nu sunt ispitit să regret ceea ce am făcut.

MARICHAL

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI CINCEA

Hong-Tou, 13 martie 1880.

DRAG VECHI PRIETEN,

Într-o călătorie apostolică m-a surprins, foarte plăcut, excelenta dumitale scrisoare, la Hong-Tou, unde voi rămâne opt zile, găzduit într-un mic pod de scânduri, deasupra gazdelor mele. Încăperea, deschisă din toate părțile spre interiorul casei, este un fel de coteț-Robinson: urc în ea pe o scară; o legătură de paie pentru dormit, o masă pentru scris și un scăunel formează mobilierul. Scriind, îi supraveghez pe

creștini, care, jos, studiază cu glas tare catehismul și rugăciunile; uneori trebuie să strig: „Hei! nu mai studiați! Iute la studiu! — Cutare, nu faci decât să vorbești și să râzi! — Cutare, ai făcut chiar acum o greșeală în doctrină: iei cele șapte păcate de moarte drept sacramente! — Unde a dispărut cutare, că nu-l mai văd?" Apoi îmi reiau scrierile, pe care trebuie iarăși să le întrerup ca să-mi scutur lumea; după aceea cobor să țin o instrucție și urc iarăși în podul meu. Ar fi un paradis, dacă vatra bucătăriei n-ar fi chiar dedesubt, astfel încât în fiecare clipă sunt ca pierdut într-un nor de fum, în care cu greu mă mai regăsesc pe mine însumi.

Alaltăieri, un țăran, a cărui colibă se vede de aici, a venit să adore. În dimineața aceasta mi-a povestit istoria lui: „Părinte, am crezut totdeauna într-o ființă mai presus de noi, într-o viață viitoare și în necesitatea de a dobândi iertarea păcatelor noastre. Acum șaisprezece ani, eram la Hin-y-Hien, în slujba unui bogat țăran păgân; un Părinte a venit într-o zi din Yun-Nan să viziteze creștinătățile din ținutul acesta; l-am ascultat, doctrina mi s-a părut bună și m-am făcut creștin, ca să găsesc în religie iertarea păcatelor mele și mântuirea sufletului meu. Dar, puțin după convertirea mea, a izbucnit

persecuția; au ucis pe mai mulți dintre creștinii de frunte; stăpânul meu, unul dintre instigatorii persecuției, m-a silit să apostaziez; încă nu aveam prea multă credință și, văzând religia proscrisă, am apostaziat. Răzvrătirea a reînceput cu furie în același timp cu persecuția și ani de zile n-a mai fost văzut niciun preot european. Întors la Hong-Tou, locul meu natal, îmi mai aminteam încă de religia creștină, dar nu-mi dădeam bine seama că ea era singura bună și necesară pentru mântuire, când a sosit pe aici un predicator din una dintre acele religii sau secte secrete răspândite în China și numite Nufărul alb, Apa limpede etc.; acela era din secta Apei limpezi; m-a abordat împreună cu alții și am intrat în religia lui, mișcat de cugetul că ea are drept scop ștergerea păcatelor. Predicatorul m-a făcut să jur, și iată-mă sectator al Apei limpezi: se adoră aceleași idoli ca restul poporului, se ascultă de câteva prescripții morale, bune, deși foarte neîndestulătoare; se crede în viața viitoare și în iertarea păcatelor, dar vag; nicio lămurire despre originea și sfârșitul omului și despre toate aceste întrebări la care religia creștină răspunde atât de bine: cine ne-a creat, ce putere superioară ne cârmuiește, de unde ne vine iertarea păcatelor, soarta noastră după moarte etc... — Nu eram mulțumit și aveam îndoieli. Un

lucru mă neliniștea încă: religia Apei limpezi este secretă, iar predicatorul vine pe ascuns, predică pe ascuns, ne oprește să spunem numele lui și trecerea lui, nu ne vorbește nici de domiciliul lui, nici de căpeteniile care-l trimit; scoate de la fiecare familie o sumă anuală potrivită cu averea fiecăruia, spunând mereu că este pentru a zidi un templu Apei limpezi, foarte departe de aici, ca acela din Capitală. Părinte, tu care ai fost la Capitală, l-ai văzut? — Nu, nu există nimic de felul acesta; și este într-adevăr un templu al apei limpezi pe care vi-l zidesc! — Predicatorul ne mai spune că banii noștri slujesc la următoarea întrebuințare: în fiecare an, la trecerea acestui om, trebuie să-i mărturisesc păcatele mele, încălcările poruncilor religiei Apei limpezi; pentru fiecare păcat vărs o sumă, care, dusă la Capitală, este folosită la cumpărarea unui pește viu, menit să fie aruncat în fluviu și redat libertății în apa limpede, pentru iertarea păcatelor mele. Eu cred bine că preotul Apei limpezi nu face nimic din toate acestea. Ce crede Părintele? — Cred că vă înșală și că banii dumitale slujesc să slobozească peștii, nu în apa limpede, ci în ciocul predicatorului; nu numai pești, ci și vin și bună carne de porc, lucruri totuși oprite sectatorilor Apei limpezi toată viața lor."

Dovedesc sărmanului om absurditatea acestor practici și îl fac să compare Apa limpede cu credința noastră, care ne dă dezlegarea mulțumitoare și deplină a problemelor puse de rațiunea noastră și ne descoperă un Dumnezeu atotputernic, Creator: Îl jignim, dar El ne iartă, în schimbul căinței noastre, nu pentru banii noștri, de care El nu are trebuință; îi arăt certitudinea și simplitatea moralei noastre, care nu caută prânzul la paisprezece ceasuri și nu născocește prescripții arbitrare, ci amintește omului ceea ce conștiința îi spune deja. Aceste explicații intră bine în mintea chinezului; îl lovesc și i se par pline de bun-simț. Vedeți creștinismul făcut pentru toți oamenii?

Chinezii sunt oameni de inteligență scurtă și de judecată îngustă; așa-zișii lor filosofi, educația lor stupidă, prejudecățile ce domnesc în țara lor, religiile bizare, arbitrare și monstruoase care mișună acolo au răspândit pretutindeni credințe cu totul lipsite de bun-simț; ele țin inteligențele literalmente prizoniere și neputincioase să vadă ceva drept, înalt, simplu. Nimic nu este mai ușor de combătut decât sistemele lor; abia îmi dau osteneala: experiențe zilnice m-au învățat că numai doctrina noastră creștină are privilegiul de a

dobândi și de a produce credința în suflete *ex opere operato*. Mai întâi, inteligența omenească este în chip natural simpatică adevărului creștin; misionarul care îl predică împărtășește propria sa certitudine și convingere; apoi, eforturilor noastre li se adaugă lucrarea harului și a Sfântului Duh, care dau creștere germenilor pe care îi semănăm; în sfârșit, cuvântul lui Dumnezeu poartă în sine o virtute intrinsecă și eficace.

Casa gazdelor mele este lipită de aceea a unui păgân care are două soții; tocmai mi-a dat un frumos spectacol; judecați: omul a ieșit în curtea lui, a tăiat un pui de două luni, l-a pus jos în mijlocul sângelui lui, cu o sfoară legată de picior; a luat o ceașcă de apă și un paloș de lemn; stând în picioare înaintea puiului, trăgea în gură o înghițitură de apă, o scuipa departe de el, clătinând paloșul deasupra capului puiului; apoi rostea cuvinte cu glas jos și, ajutat de fiul său, lua pasărea, o mică măsură de orez, câteva legume și se ducea pe munte. Gazda mea mi-a dat explicația acestei scene ciudate: una dintre soțiile lui era bolnavă; după ideile păgâne, un demon o chinuia și îi voia viața; trebuia deci să o scape de acest demon. Ca să-l atragă afară din casă, i-au tăiat un pui pe prag; odată ajuns acolo, îl goneau mai departe stropindu-l, dându-i lovituri de

paloș și spunându-i blesteme; silit să se refugieze pe munte, îi duceau acolo puiul și alte bucate, ca să-i fie bine și să rămână acolo totdeauna. „Dar, zic eu creștinului, dacă diavolul nu mănâncă ceea ce i se pune, cine o va mânca?" — O vor mânca oamenii pentru el. „Ați văzut vreodată un caz în care mâncarea să fi dispărut, mâncată de demon?" — Niciodată; o fierb acolo sus și o mănâncă pe loc. „Atunci, de ce se spune că e pentru hrana demonului?" — Păgânii pretind că, fiind demonul un spirit, nu se poate ști dacă mănâncă sau nu. — „Se știe bine că nu mănâncă, de vreme ce mâncarea rămâne." Gazdele mele râd de aceste practici stupide; altădată făceau și ei la fel fără convingere, dar ca să se conformeze obiceiului și tradițiilor; chinezul este atât de mărginit, încât diavolul are puține cheltuieli ca să-i impună adorația lui.

Acum, dragă Prietene, să vorbim despre mine, fiindcă mă întrebi cu atâta afecțiune de veștile mele; fără îndoială, viața misionarului nu este strălucită, dar nu cunosc alta mai rodnică în adevărate bucurii lăuntrice; mai ales simt în mine un fundal de liniște și de fericire pe care nimic nu-l tulbură. Izolarea mea morală este deplină; din când în când vin vești din Franța, câteodată vreun confrate; tocmai am primit de curând vizita

celui mai apropiat vecin al meu: — nu e decât la treizeci de leghe de aici! — De șase luni nu văzusem chip franțuzesc, nici nu auzisem un cuvânt din dulce limbă a patriei, afară de marile mele ocări către chinezi când mă înfurii; le zic în franceză ca să nu jignesc pe nimeni. Vecinul meu a stat opt zile aici; am cântat; am făcut o brioșă și un pateu groaznice pe care el le-a găsit delicioase; un creștin îmi dăduse o rață, am gătit-o cu napi! Adevărate delicii! În fiecare dimineață ne luam ciocolata. Îți închipui câte avea de spus un flecar ca mine, osândit la șase luni de tăcere asupra unei mulțimi de lucruri în care îi place să se amestece și despre care nu poate sufla un cuvânt către chinezi! Dar vezi cum te obișnuiești cu izolarea: confratele a plecat foarte întremat și nu m-a lăsat deloc întristat; sunt totuși foarte legat de el și vizita lui îmi făcea mare plăcere; ce vrei, simțeam zilele risipite, nu mai aveam vreme nici să gândesc, nici să fac ceva. Trăiască iarăși singurătatea! Nu m-a apăsat niciodată; astăzi îmi devine o trebuință, iar societatea chinezilor mă lasă să mă bucur de ea pe deplin.

Trăiesc mult cu amintirile mele din Franța; dar fericirea, pentru un preot, nu este oare să se vadă folositor și încărcat de

suflete? Fără el, ele n-ar avea nici speranță, nici sprijin de mântuire, nici mijloc de a primi cuvântul credinței și ar părăsi viața fără măcar să fi auzit vorbindu-se de Dumnezeu și de Cer. Cum să nu-mi iau vocația în serios și pe partea cea mare, când mă știu aruncat într-un district pe care trebuie douăsprezece zile de mers ca să-l străbați, în mijlocul păgânilor pe care IISUS Hristos mi-i dă să-i mântuiesc? când mă gândesc că, singur aici, neînsemnat ca o furnică la poalele unui munte, trebuie să înfăptuiesc împărăția lui Dumnezeu în mine; că sunt, miserabil păcătos, tabernacolul harului, rezervorul vieții supranaturale și ciboriul în care Domnul nostru Se pune ca să viziteze aceste sărmane populații atât de depărtate de Evanghelia Sa? Gândul acesta mă însoțește pretutindeni; când întâlnesc păgânii, când străbat satele și zăresc de departe cătunele pierdute în cutele munților și în șerpuiturile văilor, îmi zic: Oricât de puțin aș valora, Domnul nostru este în mine, El binecuvântează și cheamă lumea aceasta; pretutindeni pe unde trec ar trebui să semăn o urmă supranaturală, în stare să lumineze și să atingă sufletele...

Și dumneata, dragă Prietene, ești deci tot singuratic, și dumneata, tot neputincios! Și apoi, bătrânețea vine, ai trecut

de capul șaizeci de ani. Este destul, zici, pentru ceea ce faci pe pământ: o clipă! Bunul Dumnezeu, care încă nu te ia, știe mai bine decât dumneata la ce poți fi folositor. Oare ești folositor numai când poți ara, ciopli pietre, purta poveri? Mulți prieteni îți vizitează casa, te văd suferind, dar nădăjduiesc răsplătirile veșnice, primesc cuvinte bune; crezi că ești cu totul nefolositor sufletului lor și că n-ai un mic apostolat de făcut în jurul tău? Vezi încotro se duce sărmana noastră societate franceză; fă-i pe oamenii serioși să observe aceasta, sunt mai mulți în G***; dacă aș fi rămas acolo, aș fi vrut să-i abordez, să-i strâng și să le zic: „Haideți, să organizăm ceva, să lucrăm a face binele, să ne luminăm pe noi înșine." Dar aveam o vocație care mă chema din copilărie și căreia trebuia să-i ascult; nu ți-o spuneam la G***, purtam totuși în cap proiectul meu cu totul hotărât. Nu aveam oare în Franța ceea ce-mi trebuia ca să fiu fericit și să mă leg de ea pentru totdeauna? Ei bine, douăzeci de ani am fost chinuit de gândul de a părăsi tot ceea ce iubeam în lume și de a merge să lucrez în fundul Chinei ca să întind împărăția lui Dumnezeu. Este oare altceva serios pe pământ decât a lucra pentru bunul Dumnezeu, a ne pregăti o moarte sfântă și a ne asigura viitorul veșnic?

Pentru dumneata, drag vechi Prieten, gândul acestui viitor să fie cea dintâi îndulcire a suferințelor; îți place să contempli creația, ea te ridică la Dumnezeu, știu; dar sfântul Pavel a spus acest frumos cuvânt: „Nu avem aici jos locuință statornică, suntem numai călători și lumea este o figură, o figură care se risipește...” Această doctrină este neînduplecată; totuși, ea este legea vieții omenești, iar sfântul Pavel cunoștea inima omenească și limbajul care i se cuvine. Curaj deci, și încredere de asemenea! Sărmană viața dumitale a fost veștejită în floare; bătrânețea dumitale nu este încălzită de afecțiunea copiilor; cu toate acestea, bunul Dumnezeu nu te-a lăsat niciodată fără prieteni și mângâieri, iar credința îți dă nădejdi nemuritoare. De ce nu lucrezi, foarte lin, cu discreție, mai ales cu inima decât cu mintea, să împărtășești puțin din credința și din nădejdea dumitale în jurul tău? Ar fi încă o mângâiere să te simți folositor astfel, așa cum ești deja prin pilda resemnării și a răbdării tale.

Continuă să oferi suferințele și meritele dumitale pentru operele mele; roagă-te și îndeamnă pe bunii noștri prieteni să se roage pentru misiuni; iar eu, binecuvântând pe creștinii mei, îmi voi aminti de binefăcătorii lor din Europa; mi se pare

că aceste asocieri de intenții plac Domnului nostru; pentru El distanțele nu există și Îi place să vadă legături duhovnicești stabilindu-se între mădularele cele mai depărtate ale marii familii catolice. Sunt totdeauna fericit să amintesc sărmanilor mei credincioși, atât de izolați de restul lumii, că pe tot pământul sunt creștini, că formăm o singură familie și că trebuie să ne rugăm unii pentru alții. Rugăciunile lor nu greșesc drumul când e vorba să întoarcă prietenilor lor din Franța ceea ce știu bine că datorează milostivirii lor.

La revedere, drag vechi Prieten; ai păstrat credința, să nu pierzi niciodată nădejdea; ne vom regăsi într-o zi în bucurie; atunci nu vor mai fi nici osteneli, nici lacrimi. Gândește-te mereu la sărmanul misionar; spune celor ce-ți vorbesc despre el că nu și-a pierdut memoria inimii.

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI ȘASEA

Long-Kéou, 24 mai 1880.

DRAG PRIETEN,

Mulțumesc, nu pentru că ai întârziat cinci ani să-mi scrii, ci pentru că nu ai îngăduit ca acești cinci ani de tăcere să șteargă din inima ta sărmana mea amintire. De mai multe ori ți-am trimis salutări care însemnau: „Să vedem, m-ai uitat?" Nu aveai, zici, aceleași drepturi ca alții la scrisorile mele; ba da, dar voiam să te văd începând; misionarii trebuie să fie deosebit de discreți: își duc în China vechile afecțiuni și nu mai strâng altele noi; chinezul, vai!, nu înlocuiește pe nimeni. Dar prietenii rămași în Franța, înconjurați de atâtea simpatii,

purtați de vârtejul vieții europene, ne pot uita și uneori alergăm riscul de a le tulbura bucuriile ca niște stafii supărătoare.

Dragul meu Prieten, mă întrebi dacă îmi amintesc acele convorbiri pe care le-am avut împreună? Spune-mi: se uită oare așa ceva, și nu este oare încrederea făcută ca să ne deschidă și să ne cucerească pe vecie inima? Întâia oară când am stat de vorbă puțin mai în taină, a fost pe malurile Thérain-ului, pe care le străbăteam atât de des și unde gândul mă aduce mereu; este vina mea dacă mi-ai spus în ziua aceea o mulțime de lucruri intime care ți-au câștigat prietenia mea într-o jumătate de ceas? Apoi am mai avut și alte convorbiri, nu multe, nu destule, dar totdeauna pline de un mare farmec pentru mine; de vreme ce vrei bine să ți le amintești, păstrează-mi un mic loc în inima ta și o aducere-aminte credincioasă ca a mea. Este adevărat, nu ne-am văzut decât abia pe deasupra, dar ne-am aflat în împărtășire de idei, și iată cimentul indestructibil al prieteniei. Scrie-mi deci, și vei vedea dacă durerile, ostenelile, grijile, trudele vieții apostolice mă vor împiedica să-ți răspund, dacă ai mai puțin drept la scrisorile mele decât oricine.

Am trăit destul în dieceza noastră de Beauvais ca să prețuiesc ceea ce un curé poate avea de suferit acolo. Fără îndoială, la ceasul de față, un amețel s-a cuprins de suflete; golul se face din ce în ce mai mult în biserică și în jurul preotului; cu toate acestea patriotismul meu încă nădăjduiește: pământul francez a fost totdeauna roditor în creștini, credința va încolți totuși. Pune bine frica de Dumnezeu și gândul mântuirii în inima copiilor: desigur, cei mai mulți te vor părăsi când vor veni pornirile adolescenței, dar cât de rar se șterg cu totul impresiile copilăriei și ale catehismului! Aceste impresii m-au făcut preot și mi-au dat, la vârsta de nouă ani, gândul apostolatului. Fii un preot radical; să izbucnească credința și convingerea pe chipul tău și să-ți dea cuvinte de foc când predici, nu zic numai la biserică, în amvon, ci în case, la patul bolnavilor, pe uliți, pretutindeni: dulcea și familiară predică a convorbirii, cea mai eficace și cea mai înduplecătoare dintre toate! Știi, am fost puțin curé de Montmille, mergeam acolo la marile sărbători. Cel mai credincios și aproape singurul credincios creștin din parohia sa era un bătrân de șaptezeci de ani, care nu părăsise niciodată în viața lui sacramentele. Mi-a spus pricina statorniciei sale, atât de extraordinară pentru ținut: „Când eram copil, aveam un curé bun; mi-a făcut întâia

Împărtășanie; pe vremea aceea credincioșii erau foarte puțini. Domnul curé mi-a zis: «Pierre, oare și tu Îl vei uita pe bunul Dumnezeu?» I-am făgăduit că nu, și amintirea aceasta mi-a venit de fiecare dată când am fost ispitit să-mi las datoria." — Am făcut aceeași observație în închisoare : turma mea nu era tocmai de întâia alegere, dar dacă puteam câștiga pe câțiva dintre acești nenorociți, erau totdeauna aceia a căror copilărie fusese puțin îngrijită și care auziseră cuvântul unui preot sfânt înainte de a ajunge la vârsta când inima se împietrește.

Mergi, dragă părinte mic, nimic din ceea ce va ieși bun din gura ta nu se va pierde; un cuvânt pe care îl vei fi spus și al cărui rod nu-l vei fi văzut se va duce să se întipărească, fără știrea ta, în cutare sau cutare suflet, ca să-și producă efectul, mult, mult după aceea, când vei fi mort poate, ori când mândria ta nu va mai putea să-și atribuie sieși ceea ce bunul Dumnezeu va fi făcut prin tine. Dacă nu ai decât zece suflete credincioase, adună-le, întărește-le, sfințește-le; Dumnezeu nu este cinstit numai prin numărul creștinilor, ci este cinstit mai ales prin intensitatea iubirii lor. Trebuie să fi studiat puțin, teoretic în cărți și practic la confesional, Tratatul despre har, ca să știi ce iradiere de credință și de pietate este produsă de un

suflet cu adevărat creștin pentru mântuirea celor din jurul său. Să-ți fie aceasta mângâierea și nădejdea: multă vreme am crezut că a întinde împărăția lui Dumnezeu înseamnă a face multe convertiri; este, într-adevăr, una dintre căi; acum știu că a face un singur suflet mai creștin, a face să intre în el puțină iubire și duh de jertfă, și mai ales a începe prin sine însuși lucrarea sfințirii, este încă cel mai bun mijloc de a lucra pentru împărăția lui Dumnezeu...

Vrei deci să-ți vorbesc despre chinezii mei... Ieri soseam la Long-Kéou, sat păgân care îmi trimisese o deputație de tați de familie; buni oameni, care cer să se convertească, nici măcar nu știu dacă există un Dumnezeu, nici pentru ce te faci creștin; au auzit a se spune, în târgul vecin, că religia noastră este bună și că se îmbrățișează ca să-ți mântuiești sufletul; această expresie nu are pentru ei un sens prea precis, totuși le dă o oarecare idee vagă despre un interes mai presus de treburile lor vremelnice. Ajuns la locuința pregătită pentru mine, încep, după obiceiul meu, printr-o hecatombă a semnelor superstițioase: hârtii roșii, hârtii galbene, hârtii albe, hârtii decupate în dantelă, în franjuri, în steaguri, în pești, în șerpi, hârtii acoperite cu caractere cabalistice ori cu imagini

grosolane de dumnezei monstruoși. Oamenii lipesc aceste hârtii sau le atârnă cu sfori deasupra ușilor, afară, înăuntru, la fereastră — dacă este una, și e rar — la mobile, la pereți, la stâlpi, la grinzi, la acoperiș, pretutindeni. Vântul, care are intrare și circulație liberă în locuințele chinezești, îți face să unduiască toate aceste hârtii ca un câmp de maci. Unul dintre orfanii mei ai Sfintei Copilării se însărcinează cu execuția: îl vezi cum se cațără pretutindeni, smulge aceste murdare zorzoane, scoate din vizuini păianjenii, care, în viața lor, n-au avut o astfel de alarmă! are o plăcere, dar o plăcere! „Părinte, încă un diavol acolo! Părinte, încă doi! Așteaptă tu, am să te ard!" — Noii creștini râd de aceste glume ale copilului, ei care, chiar în dimineața aceea, erau încă păgâni, cel puțin în chip oficial. Chinezul ține puțin în adânc, și deloc în inimă, la religiile sale false, la ciudatele superstiții pe care i le impun și care, de altfel, nu-l obligă să-și îndrepte viciile. Dacă le păstrează, nu este deci dintr-un principiu de credință ori din atașament față de dumnezeii săi: este din superstiție și din frica de farmecele demonului. Ce duioasă devoțiune! Iată singurul sentiment religios pe care l-am mai putut descoperi la chinezul păgân: experiențele mele nu sunt menite să dezmintă această observație atât de des făcută, că adevăratul sentiment

religios nu se păstrează nicăieri în afara creştinismului. Bonzii, personaje îngrozitoare şi respingătoare de altfel, întreţin cu grijă în popor frica şi superstiţia; nu sunt ei negustori de rituri superstiţioase? Te duci la ei să ceri, pentru o sută de sapeci de superstiţie, o lumânare roşie, o noapte de cântări funerare cu tam-tam, cutare sau cutare practică înaintea statuii schimonosite a idolului lor, precum în Franţa te duci la vrăjitoare să cauţi pentru douăzeci şi cinci de sous de noroc. Ministerul bonzilor este întocmai atât de ales. Este atât de adevărat, încât vechile cărţi, foarte venerate aici, mai ales cele ale lui Confucius, în care se găsesc anumite prescripţii morale, sunt acelea în care nu este urmă de religie pozitivă; şi nu ştiu dacă se poate numi religie naturală rarele şi ştersele vestigii de credinţe dogmatice în Dumnezeu, în viaţa viitoare, pe care, cu multă bunăvoinţă, ajungi să le pescuieşti de acolo. Pentru mine, aceste cărţi îmi sunt suspecte de nihilism.

Din seara sosirii mele la Long-Kéou, adoraţia principalilor capi de familie, predică despre necesitatea de a fi creştin, de a-ţi mântui sufletul etc... Instrucţia este cu totul familiară şi presărată cu: „Auzi, cutare?... Ai înţeles aceasta, cutare?..." Chinezul interpelat se grăbeşte să răspundă afirmativ; îi cer

atunci să explice: nu lipsește să spună că n-a înțeles. Instrucția făcută, creștinii sunt întrebați despre doctrină; se păzesc bine să fi reținut ceea ce s-a spus, totuși repet de trei sau patru ori lucrurile importante, adăugând mereu: „Țineți bine minte aceasta, o veți ține minte?" Ei răspund necontenit: „Părinte, sloboade-ți inima, n-o vom uita niciodată!" (Sloboade-ți inima înseamnă: nu fi neliniștit.) — „Haideți, luați micuțul catehism." Cânt cu toată gura întâia întrebare: „Pentru ce ești creștin?" — Se răspunde pe același ton: „Ca să ador pe Dumnezeu și să-mi mântuiesc sufletul. — Cum se adoră Dumnezeu?... etc." În două zile, cei cu memoria cea mai bună știu micuțul catehism; ceilalți au păstrat câteva fărâme. Este o muncă umilă și foarte obositoare; trebuie făcută de mai multe ori pe zi; oricât de vulgară și de iritantă ar fi, încă nu m-a blazat îndeajuns ca să-mi răpească orice bucurie și orice emoție când văd intrând marile noastre adevăruri creștine în aceste sărmane suflete.

Triumful meu este o instrucție despre Biserică, care se desfășoară cam astfel: „Cum ați venit la religie? Anul trecut ați auzit vorbindu-se despre o religie nouă, întemeiată în împrejurimi; ați întrebat pe unul dintre prietenii voștri care a

îmbrățișat-o; el v-a trimis la catehist. I-ați spus: «Frate mai mare, de unde vine religia ta? cine te trimite să ne predici? de cine atârni? ce este religia ta?» El v-a răspuns: «Eu atârn de un preot Mô însărcinat cu această regiune și care locuiește la Hin-y-Fou.» Ei bine, iată preotul Mô, sunt eu. Întrebați-mă ca pe catehist: De unde vine religia ta? cine ești? cine te trimite? Eu vă răspund: Suntem douăzeci și patru de preoți ai religiei mele, răspândiți în diferite puncte ale Kouy-Tchéou; avem ca superior un episcop care locuiește la Capitală: el ne trimite, de la el atârnăm. Mergeți la episcop, puneți-i aceleași întrebări ca și catehistului meu și mie; el vă va spune că atârnă, ca și ceilalți episcopi, de un papă care este la Roma și cârmuiește pe toți creștinii lumii!" — Explic apoi cum papa vine de la Dumnezeu singur prin IISUS Hristos; apoi: „Credeți că nu sunt creștini decât pe teritoriul Hin-y-Fou? Sunt la Tchen-Lin-Tchéou, la Gan-Chouen, la Tsen-y-Fou, la Kouang-Si, la Yun-Nan, la Se-Tchouan, la Pékin etc., etc. Sunt în Mongolia, în Cochinchina, în Coreea, în Japon, în India, în America, în Egipt, în Franța etc." Toate aceste nume de regate le sunt cu totul necunoscute, dar îi impresionează! mai ales când le înșir pe cele pe care le-am străbătut ca să ajung până la ei; le spun că pretutindeni am văzut creștini și că

creștinismul este singura religie ale cărei mădulare se află în cele zece mii de regate (expresie chinezească) care împart lumea... Mergeți în Yun-Nan, în Se-Tchouan, la Pékin, în Japon, în India, în Egipt, în Franța; vedeți acolo creștini: vă vor recunoaște ca frați, sunteți din aceeași familie; ascultați rugăciunile lor: sunt ale voastre; doctrina lor, credința lor: a voastră; nici un ty-ty de deosebire; vedeți moravurile lor, obiceiurile lor, conștiința lor: același lucru; ca voi se roagă, învață doctrina, ascultă de preotul lor, țin post de carne vinerea și sâmbăta, nădăjduiesc mântuirea... Nicio religie nu oferă un asemenea spectacol. Eu, preot, anul acesta la Paști, voi merge, pentru întâia oară, să vizitez niște creștini care tocmai mi s-au încredințat; sunt creștini vechi; nu mă cunosc, nu i-am văzut niciodată; sosesc, sunt tatăl lor și ei sunt copiii mei: au îndată încredere și știu că nu-i voi înșela; mă înțeleg, știu ce le vreau și eu știu cam diferitele lucruri pe care le pot avea să mi le spună. Găsește-mi aceasta într-o altă religie!" Oare această vedere a unei comuniuni de credință și de obiceiuri nu este făcută să încurajeze pe sărmanii mei creștini pierduți în aceste cute de munți, atât de departe de restul lumii?

La revedere, dragul meu Prieten; să nu fim trişti, mergem către tinereţea veşnică! Pentru mine, mi se pare că nu voi îmbătrâni, cel puţin cu inima şi cu sufletul; şi când te voi revedea, fie chiar de-aş avea nouăzeci şi nouă de ani, vreau încă să-ţi arăt că un misionar îşi păstrează tinereţea toată viaţa! Totuşi, trăiască Franţa mereu şi orice ar fi; ea este pământul inimii, al afecţiunilor adânci şi al adevăratei generozităţi. Mi se întâmplă uneori, pe când îmi spun breviarul pe catârul meu, să întâlnesc cu privirea, pe coasta unui munte ori în fundul vreunei râpe, un grup de case amestecate cu copaci, având oarecare asemănare cu cătunele noastre din Oise; nici nu-ţi închipui ce revoluţie îmi face asta în sânge, ce regret nemăsurat mă cuprinde şi ce fel de suspin simt că se ridică. Fii liniştit, e treaba unei jumătăţi de minut; cu cât eşti misionar mai vechi, cu atât eşti mai supus acestor crize; nu sunt cu nimic mai puţin vesel de obicei, şi, dacă jertfa mă costă mai mult în anumite ceasuri, cânt ca micul matelot:

„La Cer nădăjduiesc,
» Că nădăjduiesc un pic de iubire!”

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI ȘAPTEA.

Yang-Tchang-Gao, la 31 august 1880.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Mă compătimiți că sunt acolo singur și departe de orice confrate. Pentru mine, de ce ar ține aceasta? – singurătatea nu-mi este nicidecum apăsătoare; și totuși, adesea trec două luni fără scrisori din Franța, fără vești de la confrați. Trebuie să te deprinzi cu această viață și să prinzi gust pentru osteneala care te apasă! Da, însă atunci când sosesc scrisori pe care nu le mai așteptai, ieși ca dintr-un vis, te regăsești pe deplin francez, iar bucuria este fără asemănare. Misionarul are și alte

mângâieri care îi hrănesc speranța și curajul. Ascultați mai degrabă: iată una dintre marile mele bucurii.

Vin să mă cheme, înainte de Adormirea Maicii Domnului, pentru un creștin muribund la capătul districtului, la trei zile de mers silit. Stațiunea, care se numește Ta-Șan (Muntele

Mare), este una dintre rarele creștinătăți datând din veacul trecut. Depărtarea ei de orașe, așezarea într-o vale adâncă în mijlocul munților, au ferit-o de persecuții, de incursiunile răsculaților și de cauzele de demoralizare proprii centrelor populate. Locuitorii ies rareori din stâncile lor, văd arareori străini, se ocupă de ogorul lor, sunt săraci, simpli și foarte buni creștini: *O fortunatos nimium!* Ta-Șan numără treizeci de familii creștine.

Iată, deci, oameni vrednici la una dintre cele mai îndepărtate margini ale lumii vizitate de Evanghelie; nu știu nimic despre Europa, nu m-au văzut niciodată, dar știu că voi veni, iar copiii au fost așezați pe munte pentru a-mi pândi sosirea.

De îndată ce au auzit clopoțelul catârului meu la cotitura stâncilor și au zărit pălăria mea largă, asemenea unui capac de rufe, au început să strige: „Iată-l pe Părintele, iată-l pe Părintele!" Și toți creștinii au alergat la marginea potecii, m-au salutat la trecere și m-au însoțit; și bolnavul meu era printre ei; mă temeam atât de mult să nu-l găsesc mort! Poate că el mă va îngropa pe mine, dar fusese în primejdie.

Chipurile sunt luminate; nu mă cunosc, dar mă recunosc. Un amănunt neînsemnat care m-a mișcat: câinii locului nu văd aproape niciun alt străin decât misionarul; îi urmăresc fiecare mișcare; catârul, bagajul, barba, saluturile creștinilor, observă totul. De obicei câinii păgânilor sunt foarte răi față de noi; însă la Ta-Șan toți câinii, și sunt numeroși, își însoțeau stăpânii veniți în întâmpinarea mea. Ei bine, departe de a lătra, m-au primit cu bunăvoință; dădeau din coadă, se îmbulzeau în jurul meu și al catârului, alergau bucuroși înaintea noastră. Ce vreți? Este un ansamblu de emoții dulci care te fac să uiți foamea și oboseala.

Ajung; îndată mi se ia toiagul, capacul de rufe, breviarul; totul este la slujba mea, se așteaptă poruncile mele, mă simt în familie; se știe ce am venit să fac, ce gândesc, ce iubesc, ce voi recomanda. „Ah! cât este de obosit Părintele! Vrea Părintele să-și spele picioarele? – Va bea Părintele ceai sau apă rece? – Părintele este foarte flămând. Uite cât a asudat! – Are Părintele cu ce să se schimbe, ca să-i spălăm hainele ude de sudoare și pline de praf?" Unul îmi aduce apă, altul piersici aproape bune, al treilea ceai; acela dezleagă catârul și îi dă să bea; altul aduce brațe de crengi și frunze uscate pentru foc și pentru a

fierbe orezul; cei mai mulți rămân în jurul meu și mă privesc; este uneori incomod, dar întotdeauna mișcător.

Apoi vin să-mi spună în taină micile lor treburi și neplăceri: „Părinte, păgânii ne amenință și ne ocărăsc, este adevărat că vor distruge iar religia? Părinte, fiul meu merge cam strâmb și nu mă ascultă; va veni să te vadă diseară: te rog să-i dai un sfat. Părinte, cutare creștin a dat un scandal în cursul anului; trebuie să-l mustri puțin; pe noi nu ne crede. Părinte, am o neînțelegere de șase luni cu cutare: ascultă pricina noastră și spune-mi dacă nu am dreptate. – Părinte, boul meu a murit, sunt foarte necăjit! – Părinte, rozariul meu s-a rupt în trei locuri și a pierdut mărgele. – Părinte, o medalie! Părinte, o imagine!"

Trebuie să răspunzi la toate acestea, să repari rozariul și, mai ales, sufletele… Seara, prezența Părintelui este pentru oamenii din vale prilej de adunare: sosesc din toate părțile și ce bucurie să-i auzi cântând, cu un singur glas și o singură inimă: „Cred în Dumnezeu… Tatăl nostru… Născătoare de Dumnezeu, Fecioară…" Iată marea familie catolică, iată Biserica cu credința și unitatea ei de la un capăt al lumii la altul, chiar și în aceste colțuri atât de îndepărtate! Un misionar cu ochi de

observator se bucură destul de des de un asemenea spectacol; în adevăr, s-ar putea plictisi?

După Adormire, mi-am reluat zborul pentru a vizita sudul districtului; pretutindeni se ascultă doctrina cu bunăvoință și simpatie. Aici, la Yang-Tchang-Gao, am făcut câteva bune cuceriri: gazda mea mai întâi, un bărbat înalt de cincizeci de ani, cinstit, inteligent și din familie bună, apoi șase familii răspândite prin împrejurimi. Adeziunile ar fi mai numeroase dacă nu aș fi foarte sever din principiu, pentru a asigura soliditatea și buna rânduială a operelor în viitor; nu vreau să admit decât încet și după cercetare familii alese cu grijă; trebuie luni pentru a pune primele jaloane, ani și multe drumuri pentru a face o lucrare serioasă și cât de cât definitivă.

Dacă aș putea întemeia pe acest teritoriu o bună rețea de creștinătăți tari și statornice, capabile să reziste furtunilor și încercării timpului!… Dumnezeul meu, când va fi încheiată cucerirea acestui sărman popor chinez? Va fi oare vreodată? Această îndoială este chinul meu. Nu-i nimic! Lucrez necontenit și, oricât de neînsemnată ar fi lucrarea unui singur om pentru a deschide un asemenea bloc, munca lui grăbește rezultatul.

Citeam în această dimineață la Sfântul Prosper că, în totalitatea neamului omenesc, există o altă totalitate, mai mică la număr, numită de Scriptură plinătatea, universalitatea neamului omenesc: este universalitatea celor care vor fi mântuiți; numai aceştia contează; ceilalți nu contează, sunt roade uscate, oameni zădărniciți, *vasa interitus*. Ei bine, sărmanii mei creștini, ca pierduți în masa păgână, sunt aici adevăratul neam omenesc, întrucât contribuie la completarea numărului celor aleși; sunt nenorociți, de o natură inferioară, nu contează! Ei alcătuiesc aici împărăția lui Dumnezeu, Biserica vie; sunt particule, molecule, picături de sânge în Trupul mistic al lui Isus Hristos; în sfârșit, ei formează adevăratul popor chinez, cel ales pentru cer, chemat să-și aducă partea la oastea sfinților și destinat să locuiască în cer.

Vedeți, trebuie să te mângâi într-un fel sau altul! În tristele dumneavoastră parohii ale diecezei de Beauvais, necredința câștigă teren zi de zi, credincioșii se fac tot mai rari; de ce să vă întristați peste măsură și să vă neliniștiți? Aveți conștiința că faceți tot ce vă stă în putere; chiar dacă n-ar rămâne în total decât două sau trei suflete bune, trăind încă viața creștină și primind harul prin mâinile dumneavoastră, ar trebui să

spuneți, precum misionarul dumneavoastră chinez: „Aici, aceste suflete sunt împărăția lui Dumnezeu, ele sunt Biserica vie și eu nu-mi pierd vremea!”

Acestea sunt gândurile pe care le rumeg de multe ori pe zi, alergând pe drumuri, la creștini, când mă lasă singur pentru a merge la lucrul lor, seara, dacă rămân fără ocupație sau dacă oboseala nu mă adoarme; în cele din urmă, mă găsesc încă destul de fericit. La voia întâmplării! Se va ajunge întotdeauna să îmbătrânim și, în cele din urmă, să murim.

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI OPTA

Sin-Tchen, la 4 iulie 1881

Iubite Părinte Roux,

Alaltăieri traversam drumul capitalei; Providența a voit ca aceasta să fie ziua și ceasul în care trecea și Părintele Chanticlair: cu un sfert de ceas mai devreme sau mai târziu, ar fi fost prea târziu. Întâlnirea lui m-a întărit și mi-a făcut bine. De patru zile eram bolnav de dezgust, văzându-mă în fața unei situații încurcate și fără ieșire, asemenea celei de la Pou-Gan-Tin. Ne-am oprit să vorbim îndelung la un creștin; Părintele Chanticlair îmi cunoștea necazurile: „Să vedem,

mi-a zis, să luăm la întâmplare un capitol din Imitatio, pentru a afla cuvântul lui Dumnezeu asupra situației dumneavoastră!" Deschide cartea și cade asupra nu știu cărui capitol sever, unde Domnul nostru mă avertizează că nu am pace de așteptat pe pământ și că ceea ce am suferit încă nu este nimic: *Ad futura certamina te prepares.* Sărmanul confrate era mișcat. Când vă spun că, încă din copilărie, m-am simțit sortit nenorocirii! Și, cu toate acestea, sunt fericit!

Catehetul dumneavoastră Lo, sosind îndată după plecarea Părintelui Chanticlair, m-a vindecat pe loc de temerile mele; este hotărât, voi încerca expediția la Pou-Gan-Tin. Am vorbit; el îmi dă curaj să plec, îmi modifică planul în câteva puncte și vine cu mine; iau cu mine și o mică escortă. Vreau să vă mulțumesc din inimă că mi-ați cedat acest catehet; Domnul nostru va plăti datoria recunoștinței mele.

Nu cred că drumul meu la Pou-Gan-Tin va fi lung. Spuneți Părintelui Michel că sunt fericit să-l simt în sfârșit aproape de mine și să știu că s-a însănătoșit; să nu-mi poarte supărare că nu i-am băut vinul; știind de apropiata vizită a Monseigneurului, era mai înțelept să mai economisim puțin; ne vom răzbuna la Hin-y-Fou. Ah! când voi fi ieșit din

necazuri și vă voi vedea pe toți reuniți la Hin-y-Fou, ce sărbătoare vom face! Se vor mânca toate găinile și toate ouăle păstrate pentru zilele mari!…

Voi scrie din Pou-Gan-Tin Părintelui Gréa; poate îi voi spune să pună provizoriu pe unul dintre noii noștri confrați la Hin-y-Fou; el va păzi casa și copiii, în timp ce eu voi petrece câteva luni acolo, pentru a deprinde aceste populații sălbatice cu nasul meu, cu ochii mei verzi și cu barba mea roșie. Dacă mor în această expediție, Părintele Michel va vărsa în gâtlej toate lacrimile de Médoc pe care le-am păstrat și va zice: „Sărmanul Mô era cam rău, dar avea dorințe bune." Dumnezeul meu, cât este omul de liniștit când este mort! Însă trebuie să mori cum se cuvine! Bunule Părinte Michel! nu sunt cu mult mai zdravăn decât el la sănătate; o zi bine, două zile rău; trebuie să-ți tocești fiara astfel; cu un asemenea district și o lucrare mereu crescândă, cum să nu te istovești? Greul este că am atâția orfani și trebuie să alerg atât de departe de ei. Ah! ce grăunțe de praf suntem, față de Sfântul Pavel! Dar trebuie să fi fost misionar pentru a înțelege ce vrea să spună prin necazurile sale.

Iată, am un lucru trist să vă spun; acum câteva săptămâni, întorcându-mă din staţiuni, fiind prevenit că Ly-Mong-Lin, duşmanul înverşunat al creştinilor mei, făcuse din nou nelegiuiri, am obţinut aruncarea lui în închisoare. Soţia lui aleargă, face gălăgie şi găseşte poarta închisă două zile la rând; a treia zi, însoţită de o complice, găseşte mijlocul de a pătrunde în bucătărie, după ce îşi administrase o doză puternică de opiu; ea însăşi s-a lăudat cu aceasta. Nu au vrut să o creadă; deodată opiul lucrează cu violenţă, nenorocita se declară căită şi cere să se spovedească. Alerg, dar îşi pierduse deja cunoştinţa; cu neputinţă de a o spovedi, o ung grabnic; i se toarnă în gât toate leacurile cu putinţă, nimic nu ajută: moare, lăsându-mi acolo trei copii.

Seara, partizanii lui Ly-Mong-Lin obţin eliberarea lui; îndată prigonitorul vine să plângă lângă cadavru şi găseşte asupra lui o scrisoare redactată după porunca mea, în care o făceam să spună: „Altădată eram evlavioasă şi voiam să-mi mântuiesc sufletul; tu m-ai pus pe calea rea, tu mi-ai inspirat hotărârea de a mă otrăvi pentru a-l înspăimânta pe Părinte; nu credeam că voi muri, şi iată că Dumnezeu m-a pedepsit. Nenorocitule,

convertește-te, crește creștinește pe copiii noștri și fă penitență până la moarte, sau vei fi pedepsit mai aspru decât mine, etc."

Această scriere îl impresionează pe Ly-Mong-Lin; își mărturisește greșelile față de creștini și promite să se convertească; fecioara i-a auzit mărturisirea și îmi spune: „De data aceasta este convertit!" Eu răspund: „Da, pentru două zile!" Și, într-adevăr, continuă pe ascuns să-i hărțuiască pe sărmanii mei creștini și să îndrăznească orice împotriva noastră.

Uneori, când privesc cele ce se petrec, simt că se apropie o persecuție generală; am ca o intuiție. Poate voi avea onoarea să-mi dau viața pentru Biserică: *Hosanna in excelsis!* Singura mea neliniște este că mă văd atât de puțin și atât de rău pregătit pentru martiriu. Părinte, să ne păstrăm inima și conștiința bine curate pentru a primi această teribilă vizită; da, va fi teribilă. Dacă fiecare dintre noi va fi singur pentru a o primi, să nu pierdem prezența lăuntrică a Domnului nostru în sufletele noastre: El ne va fi tovarăș, și în adâncul inimii noastre vom face vizita la Preasfântul Sacrament, când ne vom vedea înconjurați de fiare sălbatice. Dacă eu voi trece primul, Părintelui Michel i-am cerut să scrie părinților mei și

parohului meu; singurul gând la durerea lor ar fi principala mea neliniște, împreună cu gândul la sărmanii mei orfani. Veți râde văzându-mă astfel sumbru: este că în toate nopțile sunt cu aceste gânduri; de ce nu ați venit să mă vedeți?

La revedere; vă îmbrățișez frățește.

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI NOUA.

Hin-y-Fou, la 14 iulie 1881.

PREA STIMATE DOMNULE DECAN,

Scrisoarea dumneavoastră din 29 martie mi-a sosit acum douăsprezece zile; puțin mai mult și ar fi rămas pentru totdeauna fără răspuns; veți înțelege de ce.

Luați, pe harta Kouy-Tchéou, orașul Pou-Gan-Tin, în partea de nord-vest a districtului meu: acest oraș este al meu precum Parisul este al regelui, adică face parte din terenul asupra căruia am sarcină de suflete și unde trebuie să întemeiez

lucrările noastre. Predecesorul meu a făcut acolo o încercare în 1877 și a obținut câteva convertiri în satele de la nord de oraș. Cei din Pou-Gan-Tin au o tristă faimă de cruzime, de nedreptate, de îndrăzneală și de tâlhărie; nu este deci de mirare că sunt deosebit de ostili unei religii care condamnă și proscrie toate viciile. Prin urmare, ne urăsc din inimă; iar notabilii, care au în orașele chineze o putere aproape nelimitată, slab definită de legi, fără control și fără frâu, sunt dușmanii noștri de moarte. De îndată ce s-a cunoscut prezența creștinilor pe teritoriu, pierderea lor și nimicirea religiei au fost hotărâte. Persecuția a izbucnit în februarie 1878. Treisprezece creștini au fost uciși, toți ceilalți jefuiți, și s-a notificat locuitorilor satelor interdicția de a îmbrățișa creștinismul, sub pedeapsa jafului, a izgonirii, a morții, toate acestea urmând a fi executate de partea păgână a poporului, sub conducerea notabililor.

Avem, pentru noi și pentru credincioșii noștri, tratatele din 1860, a căror executare legea chineză o garantează; dar, pentru aceste populații, legea este literă moartă, iar puterea în China are foarte puțină acțiune asupra lor; pe de altă parte, este plină de rea-voință față de noi: în realitate, nu este

aproape nicio nădejde de a obține dreptate și protecție. Judecați ce piedică formidabilă pentru statornicia noilor creștini și pentru convertirea păgânilor!

Preasfinția Sa, prin mijlocirea ambasadorului Franței la Pekin, a obținut un ordin de a-i aresta și pedepsi pe principalii vinovați, de a-i obliga pe notabili să facă despăgubire misionarilor și creștinilor și să garanteze celor dintâi libertatea de a circula, de a predica, de a-și întemeia lucrările, iar celor din urmă libertatea de a trăi potrivit credinței lor. Guvernatorul a trimis un comisar la Pou-Gan-Tin, pentru a asigura executarea acestor măsuri, a cerceta faptele, a hotărî pedeapsa vinovaților și despăgubirea victimelor. Predecesorul meu s-a alăturat acestui comisar; o răscoală populară, provocată de notabili, i-a împiedicat să intre în oraș, sau cel puțin nu au putut-o face decât după lungi tratative; li s-au spus vorbe frumoase, s-a făgăduit totul; după plecarea lor, situația a rămas aceeași.

Sosit la Hin-y-Fou, în ianuarie 1879, și însărcinat cu Pou-Gan-Tin, am primit plângerile creștinilor încă oprimați; am cerut mandarinului locului executarea ordinelor superiorilor săi. Mânat de notabili și de altfel complicele lor, a

răspuns politicos, dar nu a făcut nimic. În 1880, Preasfinția Sa a scris guvernatorului și am obținut trimiterea unui nou comisar. Negocierile au durat șapte luni; comisarul a arătat o reală bunăvoință, dar nu a obținut decât răspunsuri evazive, iar mulțimea l-a alungat în ianuarie 1881. Nicio schimbare, prin urmare. Nouă reclamație către guvernator și către mandarinul locului; s-a stabilit că acesta din urmă va executa el însuși ordinele de la Pekin; a răspuns că garantează libertatea și siguranța creștinilor.

Și totuși, la Paști, nu făcuse încă nimic; creștinii erau încă sub teasc. Aflându-mă aproape de Preasfinția Sa pentru adunarea noastră anuală, am ținut sfat cu el pentru a pune capăt acestei fățărnicii și acestor întârzieri calculate ale păgânilor, pentru a lămuri situația și a încerca să vizitez acești creștini atât de părăsiți. Aveam toate motivele să credem că voi fi prost primit, dar Preasfinția Sa nu putea crede că vor îndrăzni ceva grav.

Poate vă întrebați de ce atâta stăruință în a cere pedepsirea prigonitorilor; de ce așteptați, pentru a vizita creștinii și a reveni să predicați în chip public pe un teritoriu, să fi obținut satisfacțiile care ne sunt făgăduite. Amintiți-vă că situația noastră, în China, este reglementată prin lege, din tratatul din

1860; incognitul, taina nu mai sunt cu putință; suntem siliți să revendicăm pe față și în chip legal libertatea pentru noi și pentru creștinii noștri; câtă vreme nu ni se acordă în fapt, nu putem părăsi lupta. Or, am cucerit libertatea, cu mare trudă, în multe orașe și teritorii ale provinciei; acestea sunt posturile și districtele întemeiate; mai sunt necazuri, vexațiuni, persecuții locale; lovituri de mână sunt încă posibile, dar, în sfârșit, suntem biruitori. Dimpotrivă, există un număr și mai mare de orașe și teritorii în care încă nu am pătruns; trebuie însă să le forțăm intrarea mai devreme sau mai târziu, ceea ce încercăm în fiecare an, aici sau acolo. — Spun oraș și teritoriu, pentru că nu avem cu adevărat drept de cetate pe un teritoriu decât dacă îl avem în orașul care îi este reședință. Dar populațiile ne sunt în chip firesc ostile, mai ales notabilii și mandarinii locali, întotdeauna hotărâți cu tărie să ne închidă poarta prin orice mijloc, fie și prin crimă; de obicei au pentru ei ajutorul ascuns al marilor mandarini. Aceștia răspund reclamațiilor noastre cu frumoase asigurări și, pe ascuns, îi încurajează pe mandarinii locali și pe populații să ne respingă, făgăduindu-le nepedepsire, odată ce lovitura va fi dată. De comun acord cu Preasfinția Sa, sunt hotărât să nu las

Pou-Gan-Tin și să folosesc toate mijloacele mele, cu atât mai mult cu cât acest oraș este important sub multe privințe.

Am plecat îndată după sărbătoarea Preasfântului Inimii, ocrotitorul districtului meu, nu fără a pune sub ocrotirea Inimii Domnului nostru întreprinderea mea și urmările ei. Din Sin-Tchen, unde am drept de cetate și unde m-am oprit ca să iau măsuri și să înștiințez dinainte, în taină, am mers în trei zile de drum grăbit la Pou-Gan-Tin; voiam să sosesc pe neașteptate, să împiedic pe oricine să mă preceadă în oraș ca să-i înștiințeze pe notabili, care n-ar fi lipsit să stârnească o răscoală. Îndată ce am intrat pe teritoriul lui Pou-Gan-Tin, am primit, pe drum, câteva insulte: „diavol de Europa...

om-capră... om cu cap de capră..." etc., dar acestea nu se pun la socoteală. Trecând repede, am ajuns în cele din urmă în oraș la 6 iulie, fără piedică. Nu mă așteptau; oamenii, în pragul porților, deschideau ochii mari și își ziceau: „Ia te uită, nu-i oare un European? Nu-i oare un diavol de Europa? De unde vine? Ce vine să facă?" Într-o jumătate de ceas, tot orașul aflase de întâmplare: gâfâia de uimire și de furie. Eu am mers drept la pretoriul mandarinului, loc inviolabil, unde nu te pot atinge fără a-l jigni pe mandarin însuși și a-l compromite grav. Mandarinul era plecat și nu trebuia să se întoarcă decât a doua zi dimineață. Prevăzând primejdia ce părea iminentă, am cerut găzduire chiar în pretoriu — o baracă foarte jalnică, vă asigur; — locțiitorul mandarinului mi-a răspuns: „Nu pot lua aceasta asupra mea; mă voi îngriji să ajut pe Părintele de Europa să găsească adăpost într-un han."

S-a căutat; toate hanurile s-au închis sub felurite pretexte. S-a trimis un om la mandarin; el mi-a trimis politețurile și protestările lui, cu poruncă dată oamenilor săi să-mi pregătească un colț într-o pagodă de idoli: era un șiretlic ca să mă expun furiei mulțimii, păstrând totuși aparența că mă

ocrotește; o pagodă nu este loc inviolabil, ci un fel de loc public.

Am mers deci din pretoriu la pagodă pe la zece seara; se pregătise un mic cotlon de cameră din scânduri prost încheiate, cu uși și ferestre de hârtie. Cinci creștini din Sin-Tchen, veniți să mă apere, s-au culcat sub șopronul unde se află statuia zeului, înconjurată de tot felul de manechine monstruoase. Abia părăsisem pretoriul, că notabilii veniseră acolo în corp: demers semnificativ la ceas nepotrivit și în asemenea împrejurare. Fără îndoială s-a luat o hotărâre de înțelegere cu mandarinul, și din pagoda mea am putut auzi toba (tam-tamul) bătută pe ulițe ca să adune poporul, și vuietele surde ale mulțimii ce se strângea într-o piață publică mai îndepărtată. Unul dintre creștinii mei din Sin-Tchen, pe care îl făceam să călătorească și să locuiască separat ca să nu fie recunoscut, asista la toate aceste scene. La miezul nopții, adunarea s-a ținut; — asemenea „meetinguri" sunt în obiceiul ținutului, când e de dat o lovitură, de luat ori de executat o hotărâre. Acolo s-a hotărât prin aclamație că religia catolică nu putea avea drept de cetate, nici un European drept de ședere în țară, și că a doua zi se vor duce la pagoda mea, mă

vor bate și mă vor ucide. Asupra acestui din urmă punct s-au învoit în principiu, dar nu s-au învoit asupra modului de supliciu, și aceasta este una dintre cauzele firești cărora le datorez că sunt încă viu. Vorbesc de cauzele firești, căci am o mulțime de temeiuri să văd în această afacere mâna lui Dumnezeu; Domnul nostru voiește fără îndoială să mai trăiesc puțin, ca să mă pregătesc mai bine pentru moarte și, dacă-I place, pentru martiriu.

Unii voiau să mă omoare în pagodă, alții în stradă; aceia să mă târască până în piața târgului, în afara orașului, loc obișnuit al execuțiilor oficiale; aceștia voiau să mă dea pe mâna unor flăcăi anume plătiți pentru asemenea treabă; alții, în sfârșit, socoteau să mă lase măcelărit de mulțime. Părerea lor a biruit în fapt, cum veți vedea; totuși, fiecare partid a luat măsuri aparte ca să scape de mine, astfel încât aveam patru sau cinci șanse să pier. Nu ca să mă laud că am fost curajos, dar, precum Turenne, care dormea pe un tun în ajunul bătăliilor, am petrecut o noapte foarte bună. Trebuie să spun că eram peste măsură de obosit și că ignoram în parte primejdia; chiar dimineața, când am aflat planul oamenilor din oraș, nu mi-am închipuit că vor îndrăzni vreodată să-l împlinească.

De îndată ce m-am sculat, am auzit iarăși tam-tamul, și crainicii urlau pretutindeni, mi-au spus ai mei: „Astăzi dimineață, mergeți la pagodă, se va bate Europeanul." Copiii au început; trebuie să cunoști obrăznicia și îndrăzneala copilului chinez ca să-ți închipui aceste scene de sălbăticie; mai întâi au aruncat o grindină de pietre asupra odăii mele; apoi au intrat în cete și au început să mă ocărască. Creștinii mei și cu mine hotărâserăm, ca să răpim cel mai mic pretext violențelor, să răbdăm totul fără a rosti un singur cuvânt; gândiți-vă cum eram silit să-mi mușc buzele și să mă țin în frâu! La șapte, locțiitorul mandarinului local a venit să mă vadă în ținută oficială, chipurile din politețe, și s-a așezat lângă poarta pagodei, într-o curte dinainte ce dădea spre uliță, ca și cum m-ar fi ocrotit; deci cunoștea complotul și, dacă nu lucra pentru mine, era complice. Complicitatea lui a devenit curând vădită și, în realitate, el, șeful lui și notabilii, încredințați că voi fi ucis, nu au luat nicio precauție să-și ascundă jocul.

Vizita locțiitorului a fost semnalul năvălirii; după plecarea lui, mi se aduce de dejun; dar mulțimea aruncă pumni de pământ peste orezul meu, și mă lipsesc de dejun. Ocările se îndesesc, mi se năvălește în cameră, mi se ating lucrurile, mi se strigă în

nas: diavol de Europa! om-capră! cap de capră! cu strigătul „mé-hé-hé...” ca să imite behăitul caprei. Mulțimea creștea din clipă în clipă: vreo treizeci de ticăloși, gata la orice, cum sunt în orașele chineze, stau la pândă cu cuțite mari la intrarea pagodei, din partea partizanilor uciderii în pagodă; notabilii, îmbrăcați în lungi haine de pânză albastră, înarmați cu evantaiele lor, sosesc şi se așază cu calm și cu solemnitate în atriul casei înalte — acesta este șopronul zeului din pagodă: atriul, ridicat ca o scenă de teatru, stăpânește cele două aripi ale pagodei; una dintre ele cuprinde camera mea, care se deschide spre curtea dinlăuntru. Notabilii se așază acolo în picioare, reci ca marmura, se evantează, își fac plecăciuni, dau semnale mulțimii. Îmi făcusem să mi se strângă pătura, hainele, capela, cărțile și hârtiile, iar omul ce purta balotul putuse să se furișeze, fără îndoială fiindcă se hotărâse să nu fiu jefuit în pagodă; a ieșit ușor din oraș, ca unul dintre acei purtători de mărfuri atât de obișnuiți pe drumurile chineze.

Cât despre mine, îmi ascunsesem breviarul în piept; cartea rugăciunii trebuia să-mi fie, mai mult ca oricând, mângâietorul și însoțitorul meu; eram singur în mica mea odaie, șezând pe podeaua care, cu câteva mănunchiuri de paie,

îmi slujise de pat. Ușa e deschisă, sunt înconjurat de fețe hidoase și sălbatice; insultele plouă; totuși loviturile nu începuseră încă; notabilii fac un semn cu evantaiele lor închise: îndată se dărâmă despărțitura camerei și se apucă să mă târască afară; fără a-i lăsa să mă mai tragă, mă ridic și trec pragul odăii. Pe dată, un urlet imens răsună: „La lucru, bateți-l, omorâți-l!" De ce nu s-a făcut încă nimic? Nu sunt de statură mică, nu am privirea temătoare și, când îmi iau aerul grav, se pare că impun respect. A spune că inima nu-mi bătea ar fi minciună; cel puțin, pe dinafară, n-am clătinat, iar siguranța mea a fost cu ceva la mântuirea mea în toată dimineața aceea.

Ies deci încet, fără să spun un cuvânt, cu capul drept, cu ochii fixați asupra mulțimii: ar vrea să mă isprăvească, dar fiecare șovăie; trebuie ca cineva să înceapă, și nimeni nu cutează să înceapă. Ajuns în curtea dinainte, îl întâlnesc pe locțiitorul mandarinului, țeapăn, țepos, cu ochii în jos la apropierea mea; desigur nu va striga către mulțime: „Luați-l, bateți-l, omorâți-l!" Desigur nu-mi va arunca ocări; însă există semne tăinuite, iar cel mai sigur semn pe care un mandarin îl poate da gloatei într-o asemenea împrejurare este să privească, să

rămână nepăsător, și să nu răspundă nimic acelor mii de priviri care par a întreba: „Putem merge înainte?" Îi cer ajutorul: nicio răspuns, chip de marmură; sigur că voi fi omorât, nu se osteneşte să-şi ascundă prea mult complicitatea. Singura lui precauție este să nu facă niciun semn din afară, să nu rostească niciun cuvânt destul de compromițător de care s-ar putea folosi mai târziu împotriva lui.

Mă pun iarăși să merg încet spre uliță; în mijlocul curții dinainte, îndesată de o mulțime urlătoare și amenințătoare, îl întâlnesc pe primul mandarin al locului, în mare ținută. Îi spun un cuvânt; el mă invită, cu un gest politicos, să mă întorc în casa de jos, ca și cum ar avea să-mi facă o înștiințare. Chiar la începutul răscoalei îmi trimisese o scrisoare oficială ca să-mi vestească faptul că vechea pricină era încheiată de trei zile, cu o despăgubire — derizorie — de vreo două sute de franci; că trimisese această sumă superiorului său din capitală, cu ordinul de a o înmâna Preasfinției Sale, și cu adeverință scrisă că de acum înainte creștinii și misionarul se vor bucura de cea mai deplină libertate. Îi dau un răspuns ocolitor, știind bine că o asemenea încheiere este de neprimtit, dar nevrând, prin exprimarea refuzului meu, să stârnesc furia mulțimii. Încă din

ajun, la pretoriu, îl auzisem pe locțiitor expunând pricina unuia dintre oamenii mei; acesta se feri să-și arate disprețul, dar răspunse: „Așa este, așa este!", după politețea chinezească, făcută numai din minciuni, și care nu angajează la nimic. Este providențial că în ziua aceea mandarinul a fost absent; cu siguranță nu m-aș fi putut împiedica să-i spun gândul meu, și ar fi fost a da un pretext mâniei poporului; astăzi sunt tare în fața marilor mandarini, și, apoi, afirmând fără a minți conștiinței mele — înainte de toate trebuie să fii creștin — că nu am spus păgânilor niciun cuvânt care să-i atâțe! „N-am refuzat să ader la propunerea lor și, dacă ar fi voit pacea, le-o aduceam! Ei au atestat în scris că sunt liber să umblu, să predic etc.; purtarea lor arată cât de sinceră era această asigurare!" E mult a putea produce asemenea afirmații înaintea acestei justiții chinezești mincinoase, ipocrite, formaliste, care nu caută decât să ne pună în vină.

Așadar mandarinul îmi tâlcuia încheierea sa, iar mulțimea ne înconjura, vociferând, urlând împotriva mea; m-am așezat între mandarin și locțiitorul lui, ținându-i pe amândoi de haine ori de braț; se face aceasta în împrejurări mari, ca să împarți inviolabilitatea funcționarilor. S-a dat oare un semn?

A fost el dat de mandarini ori de notabili? După o scurtă șovăire, pricinuită de sosirea primului mandarin, aud strigându-se pretutindeni: „Să începem, să lovim!" Îi apuc pe cei doi mandarini și-i strâng la mine, nu, desigur, din tandrețe! Dar mulțimea ne împinge tot mai tare. Din fericire îi întrec cu capul, și, apoi, i-am bine înfipt pe mandarin; dacă ar putea să se dea la o parte, treaba mea ar fi sfârșită în trei minute, cât să fiu sfâșiat. Le spun și le repet mandarinilor că îmi datorează ocrotire și sunt răspunzători; ei nu răspund mare lucru. Stăm acolo poate un ceas; notabilii dau semne și chiar porunci de mai multe ori; îndată mulțimea se apropie și se năpustește asupra mea. Fiare îmi urlă în ureche: „Te vom omorî, diavol de Europa! Nu vrem religia ta! Nu vrem creștini aici! Nu vrem ca diavolii din Europa să vină să ne predice religia lor! Să-l omorâm, să-l omorâm!" Un pumn îmi vine, apoi două, apoi o grindină. Îi fac mandarinului observația că sunt bătut în fața lui fără ca el să mă apere. Un om mă trage de coada părului; vrea să mă trântească; sunt pierdut dacă cad; dar mă întorc repede către agresori și îi prind iar pe cei doi mandarini care-mi scăpau. Le spun că mă voi refugia la pretoriu: ei răspund că îmi refuză intrarea și că trebuie să ies din oraș; este încă o mare greșeală din partea lor, de care profit

ca să-i încarc înaintea șefilor lor. Le spun că trebuie să mă conducă ei înșiși afară din oraș; primul mandarin îmi promite escorta sateliților săi, lucru puțin liniștitor, sateliții fiind ceea ce e mai nerușinat, mai lipsit de conștiință; cei din Pou-Gan-Tin, mai ales, sunt cei mai răi dușmani ai creștinilor.

Îmi reiau mersul spre uliță; trebuie să despic rândurile strânse ale acestei mulțimi amenințătoare ce umple curtea; nici o privire de milă! La Paris, care totuși devine chinez, îmi închipui că ostaticii trebuiau să întâlnească pe calea lor dureroasă vreo față prietenă: aici, nimic, nimic, absolut nimic decât priviri satanice! E lume până pe ziduri, pe case, pretutindeni. Grație mandarinilor, pe care nu-i slăbesc, pot ajunge la poarta din afară a pagodei; o trec și nu mai am decât o scară de coborât ca să fiu în uliță. Grosul mulțimii rămâne astfel în urma mea în incinta pagodei și nu va putea ieși decât încet: aceasta mă va mai salva încă. Cobor; mulțimea, văzând că îi scap, se aruncă asupra mea cu strigăte mari, mă îmbrâncește împreună cu cei doi mandarini. Primul este răsturnat; îl ridic și îl pun îndată în picioare. Mulțimea, în uliță, era mai puțin îndesată, și unul dintre creștinii mei putuse

aduce catârul meu nu departe de scară: a trage până la el mandarinul, a-l lăsa pe om, a încăleca fiara, a porni în galop, a fost treabă de o clipă. Plecând, am văzut gloata care ieșea în valuri mari din pagodă ca să mă urmărească.

În acest timp — am aflat mai târziu — mandarinul și notabilii intraseră iarăși ca să se sfătuiască și să aștepte rezultatul vânătorii pe care mi-o dădeau. Un singur om dintre ai mei era lângă mine și-mi conducea catârul; ceilalți plecaseră înainte, ca să scape bagajele, mi-au spus ei, mai mult încă, fără îndoială, ca să-și scape pielea. Totuși unul dintre ei, creștin nou din Sin-Tchen, inteligent și iscusit, rămăsese în urmă, observând, strângând nume și documente și, totodată, ținând în frâu mulțimea: el mi-a salvat viața în împrejurarea pe care o voi povesti.

În clipa când încălecasem catârul, acest om brav auzise pe mandarin zicând mulțimii: „Conduceți-l pe European afară din oraș!" Cuvânt cu două înțelesuri: — pentru mine: „Îți dau o escortă numeroasă care te va apăra; n-ai ce spune și nu vei putea să mă acuzi!" — pentru mulțime: „Goniți-l, omorâți-l în piața târgului!" Poporul răspunde: „Da, da!" și se aruncă pe urmele mele ca o haită turbată.

Iată-mă în uliță. Înaintea mea, puțini oameni și nu prea îndrăzneți, cei care nu îndrăzniseră să intre în pagodă; dar mulțimea furioasă e pe urmele mele, și o grindină de pietre, de țigle, de bolovani începe să-mi cadă pe spate. Din nenorocire, poarta orașului este foarte departe; ca s-o ating, trebuie să schimb drumul, să apuc o uliță în pantă și grea, care trece pe dinaintea pretoriului. Oare li s-a dat ideea că m-aș refugia acolo? Se auzi un strigăt: „Opriți-l, întoarceți-l, să-l ducem în piața târgului, acolo îl vor omorî!" Înaintea caselor priveau locuitori relativ pașnici, care nu luaseră parte la răscoală; le spuneam: „Bară ulița în urma mea, împiedică să mă urmeze!" Unii se întorceau rece, alții mă priveau cu o antipatie vădită; alții râdeau, unii îmi aruncau pietre. Sângele curgea pe fața mea: primisem în frunte mai multe bucăți de țiglă ale căror urme le port și acum; umărul meu drept era puternic lovit. Un furios, apucând frâul catârului, m-a întors din drum până în cealaltă uliță, ceea ce m-a despărțit de singurul meu însoțitor și m-a adus iar în mijlocul mulțimii. Mulțimea mă împingea spre piață. Judecați ce angoasă! să mă văd singur, fără să știu unde merg, nici dacă voi găsi o ieșire!

Vă miraţi de a mă vedea fugind de moarte, în ciuda dorinţei mele de martiriu. Aşteptaţi; şi, deocamdată, luaţi-mă aşa cum eram, dorind foarte prost să scap. Zăresc poarta oraşului şi piaţa târgului — locul supliciului meu. — Ce să fac? Să mă întorc înapoi? Imposibil; sunt prea văzut, prea expus pietrelor. Să mă furişez prin vreo curte ori grădină? Puţin probabil; să încercăm totuşi. Las catârul; un mojic îl ia şi-l duce la trap mare spre piaţă; zăresc o curte mare deschisă şi mă arunc în ea. Acolo erau femei şi copii; degeaba le zic: „Nu vă temeţi!", ei încep să urle de frică. Mulţimea mă smulge din curte şi mă aruncă iar în uliţă ca să mă împingă spre piaţă. Mă agăţ de gardul viu al unei grădini: mă trag iar, şi gardul îmi rămâne în mâini. Sunt literalmente năucit de pietre; mulţimea mă înconjoară din toate părţile, cu neputinţă de înaintat. Mă apucă de coadă; de mai multe ori am fost aproape să fiu răsturnat şi călcat în picioare. Era oare, definitiv, ceasul şi locul morţii mele? Am făcut actul de căinţă; mărturisesc smerit că încă nu mă gândisem la el. Ştiţi care era chinul meu? Că breviarul şi meditaţia îmi rămăseseră în urmă. Ah! îmi voi aduce aminte de acel sfânt Norbert pe care îl făceam în ziua aceea!

Acum, când îmi analizez după faptă impresiile, îmi aduc aminte că am râs văzând o femeie întinsă cât e de lungă într-unul din acele șanțuri infecte care brăzdează ulițele chineze; îl revăd pe un băiețaș de opt ani, destul de frumușel pentru un chinez, cu hainele curate, cu o mutrișoară simpatică, care avea câte o piatră în fiecare mână ca să mă ucidă cu pietre, fiindcă i se spusese că diavolii din Europa vin să smulgă ochii și inima copiilor. Îl văd, într-unul din momentele mele de oprire, oprit el însuși înaintea mea ca uimit, dar fără să-și lase pietrele. Sărman copil! dacă tatăl lui ar fi fost creștin și m-ar fi primit în casa sa, după o zi am fi fost o pereche de prieteni; ar fi venit de dimineața până seara să mă necăjească, să-mi vadă imaginile și lucrurile europene! Încă o amintire: loviturile pe care le-am primit nu sunt blânde, dar tot timpul scenei n-am simțit nicio durere; cauza firească este, probabil, grija, angoasa; m-ar fi omorât, cred, fără să simt suferința.

Totuși se strigă cu mai multă furie ca oricând: „La piață, la piață!" Și iată-mă împins iar de mulțime; dar de data aceasta e o tortură mai apăsătoare decât orice supliciu: încep să mă dezbrace. Domnul Müller, măcelărit la Hin-y-Fou în 1866, a

fost cu totul dezbrăcat după moarte, aruncat gol afară din oraș, la marginea unui drum; o sărmană creștină de aici îmi povestește adesea că a mers să ia cadavrul, l-a înfășurat într-o pânză grosolană și l-a făcut îngropat acolo fără sicriu. Am crezut că vor să-mi facă o umilire asemănătoare chiar înainte de a mă ucide: îmi smulgeau hainele ca să meargă mai iute; breviarul îmi cade la pământ, încă pot să-l ridic și să-l ascund repede în mânecă. Deja roba îmi este pe jumătate scoasă; din fericire se opresc; pot s-o potrivesc iar, tot înaintând spre piață. Suntem în sfârșit acolo, și pot măsura cu ochiul distanța care mă desparte de locul unde voi da spectacolul morții mele; strigătele mulțimii nu-mi îngăduie să mă îndoiesc. Deodată zăresc, la una din marginile pieței, în direcția lui Hin-y-Fou, pe călăuza mea, care a regăsit catârul și-mi face semn să vin. Mulțimea dă năvală în piață, pietre îmi vin peste ziduri; din fericire creștinul din Sin-Tchen are buna inspirație să-i țină cuvântare pe cei ce se îngrămădesc la poarta orașului; îi oprește o clipă, ceea ce-mi îngăduie să iau o hotărâre. Cu picioarele mele lungi, în câteva secunde sunt la capătul pieței, încalec catârul și iată-mă pornit în galop mare pe drumul lui Hin-y-Fou. Mulțimea mă mai urmărește încă o jumătate de

kilometru; urlă, aruncă pietre care nu mă mai ating: sunt scăpat!

Iscusința creștinului din Sin-Tchen, mustrările lui, absența notabililor, care nu mai erau acolo să dea porunci, au făcut mulțimea să șovăie o clipă; îmi datorez scăparea acestui moment de șovăire în piață, cum i-o datorasem mai înainte șovăirii notabililor la pagodă; dar, peste cinci minute, era sfârșit! La două leghe de oraș, fac apelul oamenilor mei și al bagajelor: nu lipsea decât o pătură și câteva haine pierdute în încăierare.

Mandarinii și notabilii așteptau cu nerăbdare, în pagodă, vestea morții mele; au fost foarte dezamăgiți aflând că le-am scăpat. Mandarinul, temându-se să nu fie acuzat de mine, mi-a trimis mai întâi trei sateliți, chipurile ca să mă conducă și să mă apere, să-mi aducă politețurile și ofertele lui de serviciu: au sosit în miez de noapte în satul unde dormeam. Mai târziu, încă doi alți sateliți au adus pătura mea făcută zdrențe și au întrebat cu stăruință dacă nu mi s-a furat altceva.

M-am odihnit la Sin-Tchen duminică, zece iulie, și iată-mă întors la Hin-y-Fou. Nu-mi mai rămân decât două sau trei

cucuie cu răni la frunte, o durere la umărul drept și amintiri de pietre în spate și în piept, când tușesc. Am trimis un om la Preasfinția Sa; Înălțimea Sa va lucra pe cale legală și va căuta să folosească această înfrângere a mea spre a asigura mai bine intrarea creștinismului și așezarea lucrărilor noastre în acest district.

Veți zice că e puțin glorios să fi evitat, în cele din urmă, martiriul; dar, mai întâi, „homo sum, et nihil humani a me alienum puto;" apoi aveam, poate, cinci sau șase mii de oameni și copii pe urmele mele, și eram singur! Nu ești tare împotriva unui popor; iar, în China, strici totul dacă ții piept răscoalelor: trebuie să stai drept, liniștit, să impui, să te furișezi încet și, odată ieșit din mulțime, să-ți folosești picioarele. Oare trebuia să aștept și să provoc martiriul? Nu; ni se face o datorie să fugim, și pe drept; mărturisesc, de altfel, că, în toată scena, nu mi-a venit în minte că moartea spre care mă târau ar putea fi martiriu: mi se părea atât de prozaică, atât de puțin ideală! Mă simțeam foarte puțin pregătit pentru ea, și gândul veșniciei mă înspăimânta; în sfârșit, amintirea părinților mei și a voastră a tuturor, a lucrărilor mele și a creștinilor mei, a orfanilor mei, mă făcea să doresc să scap. În adânc, ar fi fost

oare un martiriu în regulă? Nu știu; dar știu bine că sufeream pentru Biserică, pentru răspândirea credinței; iar creștinul din Sin-Tchen spunea că a auzit pe unul dintre notabilii cei mai influenți și mai înverșunați zicându-i, fără să-l cunoască: „Acest preot din Europa vine aici să predice și să zidească o biserică: nu vrem asta!"

Astăzi, nu regret că mi-a fost cruțată viața, dar nădăjduiesc să pot, într-o zi, să sufăr mai mult și să mărturisesc cu sângele meu că credința noastră este singura adevărată: — „Pro nomine Jesu contumeliam pati." — M-am întors de la Pou-Gan-Tin cu convingerea lăuntrică că acestea sunt începuturi, și că voi sfârși printr-o ispravă ca aceasta sărmana mea viață. Această convingere am avut-o încă din copilărie, dar mai curând sub chip de dorințe a căror împlinire nu o nădăjduiam. Când auzeam, la Saint-Lucien, la Beauvais, la Roma, citindu-se la sfârșitul mesei: „În cutare loc, cutare om ucis pentru credință", gândeam: „Și să zici că pentru mine nu se coace!" Astăzi, cu adevărat, șansele se apropie, am nădejde, și chiar partea mea din urmă se teme să nu se întâmple. Lucru curios: gândindu-mă la eventualitatea, pentru mine, a unui supliciu dat de păgâni, mă întrebasem totdeauna cum va răbda

partea din urmă durerea trupească; răspunsul Domnului nostru a venit în ziua aceea și mi-am făcut cu adevărat ucenicia: emoții lăuntrice pe care le ghiciți, nicio durere fizică!

Am luat hotărârea să mă pregătesc puțin mai bine decât am făcut-o pentru acest har negrăit al martiriului; văd bine că Dumnezeu este delicat în alegerile Sale și cere o mare sfințenie de la aleșii Săi... Mi-am ratat lovitura, dar pe mai târziu! Viitorul e lung: această întâmplare este o dovadă că încă mai este loc pentru martiriu în Kouy-Tchéou, și cu atât mai mult am speranță să-mi sfârșesc astfel viața, cu cât sunt sortit să fiu mereu ocupat cu treburi obositoare și îndepărtate de avanpost și de luptă. Acolo sunt șanse! Așadar, înainte, doi! Spuneți numai, dacă v-aș obliga să îngenunchеați înaintea altarelor mele, eu aș râde bine să vă văd, în sfârșit, respectându-mă un pic!

Astăzi nu vă voi spune celelalte tribulații ale mele; de șase luni, mai ales, sunt sub teasc, văzând creștinătățile mele amenințate, chinuite și tot mai prigonite. Nădejdea mea este că am putut da districtului meu Inima Preasfântă a Domnului nostru drept patron special; trebuie deci să meargă, dar trecând pe calea suferințelor, ca Domnul nostru Însuși. De altfel, văd cât de

folositoare sunt creștinilor vexările păgânilor și cât slujesc durerile mele să mă dezlipească de toate, să mă facă a înțelege și a simți că Domnul nostru este toată nădejdea mea. Nu mi-a lipsit până acum să mă sprijine și să mă întărească; am băgat de seamă: de fiecare dată când am fost mai apăsat, m-a făcut să descopăr, în breviarul meu, în Evanghelie și în celelalte cărți ale mele, vreun text bun, citit și răscitit de o sută de ori, dar al cărui suc încă nu-l gustasem, și care, odată descoperit și înțeles, îmi slujește de hrană și de tonic. Parcă un înger mi-ar arăta aceste texte cu degetul, ori ca și cum Dumnezeu mi-ar vorbi deodată în mijlocul angoaselor mele. Uneori erau aspre; trebuia să cedez sub povară, dar suflete sfinte, care se rugau pentru mine, mi-au slujit drept contraforturi. Am avut o bună lună a Inimii Preasfinte...

Dacă aș putea numai să înaintesc puțin în jurul meu lucrarea Evangheliei și apoi să-mi duc carcasa în vreun colț barbar ca să slujesc acolo, printr-o moarte ca aceea pe care tocmai am ratat-o, drept piatră de temelie a Bisericii, n-aș fi oare foarte fericit?

La revedere! Trăiască bucuria pe care o am și cartofii pe care nu-i am!

Cititorul va fi observat, în ultimele scrisori ale misionarului, ceea ce sfântul Pavel numește printr-un cuvânt intraductibil „Responsum mortis", răspunsul morții la planurile noastre, sentimentul foarte viu și mereu de față al neputinței și al slăbiciunii noastre. Lucrătorul lui Dumnezeu udase cu sudoarea și cu sângele său pământul încredințat râvnei lui; deja i se părea că întrezărește secerișul, iar moartea avea să-l culce în brazda sa, înainte de a fi avut timp să lege primele snopi. Părintele Aubry o presimțea; o lăsa să se întrevadă părinților săi iubiți și prietenilor săi din Franța. Chemați, cum a zis el, la RADICALISMUL SACRIFICIULUI, dăduse tot, se dăduse pe sine însuși sufletelor; dar Dumnezeu îi cerea încă jertfirea tuturor nădejdilor sale, a visurilor sale cele mai sfinte: „Responsum mortis!"

J.-B. Aubry a primit moartea ca pe solia lui Dumnezeu; la avertismentele ei nu a avut să răspundă decât cuvântul Scripturii: „Doamne, fiindcă nu-mi era de ajuns jertfa familiei mele, a țării mele, a studiilor mele și a odihnei mele, Holocaustomata non tibi placuerunt, — iată-mă să împlinesc pe deplin voia Ta: Ecce venio ut faciam; Deus, voluntatem tuam." Scrisoarea pe care prietenul al Părintelui Aubry a

scris-o fratelui său spune bine ce a fost această moarte, ce ar fi fost această viață!

SCRISOAREA A TREIZECEA

Hin-y-Fou, la 27 septembrie 1882.

DOMNULE PAROH,

Din tot districtul său, fratele dumneavoastră iubit îndrăgea mai cu seamă partea Tsé-Hen-ului, tocmai fiindcă era cea mai prigonită. În afară de faptul că viața i-a fost de mai multe ori în primejdie din pricina urii păgânilor, suferințele morale și fizice pe care le-a îndurat sunt fără număr și fără măsură. Trebuie să v-ar fi scris nenorocirile care, de doi ani încoace, au venit să se abată asupra acestei creștinătăți începătoare. Neofiții au fost, unii, despuiați de pământurile lor, alungați din casele lor, mai mulți întemnițați, bătuți și torturați în chipul cel mai barbar. Toți erau amenințați. Mandarinii și sateliții, cu lăcomia lor și ura lor nesățioasă, au făcut toate

sforțările ca să dobândească apostazia acestor noi creștini; n-au izbutit, mulțumită îndemnurilor fratelui dumneavoastră. Dar el putea oare privi cu ochi nepăsător asemenea adânci necazuri? Ca să-i mângâie, le arăta un chip liniștit și plin de îmbărbătare, în vreme ce inima îi sângera. Le făcea să întrevadă un viitor mai fericit, iar cele mai negre presimțiri îi tulburau mintea. Câte sforțări n-a încercat ca să li se facă dreptate! Dar, în China, dreptatea pare să nu mai existe pentru creștini. În sfârșit, în decembrie 1881, mandarinii dând cu totul câștig de cauză păgânilor, nelegiuirea fiind împlinită, furia acestor vrăjmași ai numelui creștin păru să adoarmă. Fratele dumneavoastră, lepădând orice teamă, înarmat cu râvna sa neîmblânzită și cu încrederea sa în Dumnezeu, plecă să ridice atâtea ruine; se duse să-și mângâie creștinii descurajați.

De la 25 iunie până la 7 septembrie, ziua întoarcerii sale la Hin-y-Fou, a străbătut 24 de stațiuni. De la 21 la 30 august, a făcut, pentru a se spovedi în Kouang-Si, o călătorie de șase zile, dus și întors. În acest anotimp, în toată ținutul unde a stat, căldura este intensă și nesănătoasă. Călătoriile necontenite pe care a trebuit să le facă spre a vizita o țară atât de întinsă,

unde aproape nu sunt drumuri, și pe o vreme de ploi zilnice, i-au pricinuit oboseli de necrezut. Iată, de altfel, cum povestește el însuși ceea ce i s-a întâmplat la 10 iulie:

„Am sosit aici alaltăieri, foarte târziu în noapte, fără lumină, neavând cu mine decât pe Ou-Lao-San și pe Yan-Kiu-Yuen: numai eu știam drumurile, și nici prea sigur. Ziua fiind toată ploioasă, aceste drumuri erau cu atât mai groaznice, cu cât sunt, de altfel, în orice vreme. La Loûng-Pin, prima greșeală de drum, am apucat la stânga; a trebuit apoi, ca să regăsim drumul, să trecem prin orezării; m-am dezgolit până la pulpe și am bălăcit. Ajuns într-un cotitură pe lângă aici, a doua greșeală de drum, am apucat prea mult la dreapta; aceasta m-a dus în văi pustii, cu ierburi înalte; venind noaptea, eram ud leoarcă, nu mai era drum. Yan-Kiu-Yuen umblă în recunoaștere; Ou-Lao-San și cu mine căutăm să ieșim de acolo; rătăcim prin tufișuri, stânci, drumuri scobite, pline de apă și de grămezi de noroi: Lao-San ține un băț și pipăie drumul pas cu pas; eu îl urmez dinapoi, ținând capătul bățului și târând catârul meu, care se teme. Cădem dintr-o groapă în alta: ce seară! În cele din urmă, descurajați, ne așezăm pe o piatră și, în vreme ce catârul meu paște la întâmplare, așteptăm

întoarcerea lui Yan-Kiu-Yuen, care s-a dus să caute ajutor. Multă vreme după aceea, începem să deslușim un strigăt depărtat; răspund din toate puterile. Puțin câte puțin strigătul se apropie, și zărim lucirea făcliilor, pe care ierburile înalte ne împiedicau s-o vedem. În sfârșit, creștinii sosesc și, luminându-ne, ne arată nouă înșine starea noastră jalnică."

Observați că acest accident i s-a întâmplat adesea; adăugați la toate aceste oboseli puțina grijă pe care o avea de sănătatea sa

și neliniștile necurmate care-i frământau mintea. Scria la 1 septembrie: „Cel mai mare chin, cea mai mare durere a vieții misionarului, este neliniștea în mijlocul căreia îi trebuie să trăiască fără o singură clipă de răgaz și care cade asupra lui din toate părțile: dinspre creștini, teama că nu vor fi buni și nu-și vor împlini datoria; dinspre catehiști, frica să nu-i învețe pe creștini; dinspre casă și copiii Sfintei Copilării, nu se pot spune zbuciumările mele în această privință; îndată ce-mi sosește un curier de la Hin-y-Fou, tremur să aflu că copiii sunt bolnavi, că au murit unii; dinspre păgâni, teama de prigoană, de tulburări, de zvonuri rele, de nedreptăți; dinspre mandarini, în sfârșit, frica să nu-i șicaneze pe creștinii mei și să le caute pricină, după obiceiul lor."

Sufletul cel mai tare, trupul cel mai robust, nu puteau ține împotriva unor asemenea încercări. Chemați la Hin-y-Fou la 7 septembrie pentru o pricină nedreaptă pe care i-o ridica un mandarin, a făcut două zile într-una și a sosit foarte ostenit, foarte târziu în noapte. Chiar a doua zi a simțit primele atingeri ale bolii sale. Dar să-l lăsăm încă o dată să vorbească el însuși; veți vedea că pietatea i-a fost totdeauna sprijin: „În această zi de 8 septembrie, sărbătoarea Nașterii Fericitei

Fecioare Maria, am mare nevoie de ocrotirea ei și mai ales de tăria pe care știe s-o pună în inima copiilor ei. Când sunt, ca astăzi, obosit nu numai de trup, ci și de inimă și de minte, simt încă o bucurie lăuntrică și adâncă de a-mi odihni sufletul într-un gând de pietate. Totul este acolo; și, fiindcă sunt preot și misionar, nu am nădejde și nu trăiesc decât pentru Cer; orice altceva contează puțin înaintea mea."

În zilele ce au urmat, fratele dumneavoastră a pus toate socotelile în rânduială și a scris note despre toate treburile sale. Din 12 încolo, nu a mai putut celebra Sfânta Liturghie. Boala lui a constat într-o febră pestilențială, urmare a prea marilor oboseli și a prea îndelungatei sale șederi în Tse-Hen. De un an și patru luni înfrunta cu bărbăție la Pou-Gan martiriul sângelui; Dumnezeu îi păstrase martiriul devotamentului față de creștinii săi. Încă de miercuri 13, catehiștii îl stăruiau să-mi scrie ca să mă cheme la el. Acest confrate iubit, crezând încă în însănătoșirea sa, nu voia să-mi impună fără folos această călătorie de aproape 50 de leghe. Abia joi seara, nemaiputând ține pana, a poruncit farmacistului său să-mi trimită un curier expres.

Trimisul a plecat în mare grabă și a sosit la mine duminică seara. De câteva zile un confrate, dl. Roux, se afla cu mine. El trebuia a doua zi să se întoarcă în districtul său; dar, înțelegând gravitatea situației și din dragoste pentru fratele dumneavoastră, a voit să mă însoțească. Am plecat a doua zi în marș forțat. Ah! de ce nu a avut călătoria noastră iuțeala dorințelor noastre? Încă de vineri 15, fratele dumneavoastră nu a mai părăsit patul. Focul lăuntric care-l măcina l-a lăsat totdeauna liniștit. Suferea mult, dar răbdarea lui a zidit pe toți cei ce s-au apropiat de el. Avea neîncetat pe buze cuvinte de resemnare. Își mângâia creștinii, care se tânguiau că trebuie să părăsească atât de curând un părinte atât de bun. Unul dintre catehiștii săi, numit Lou, a stat la căpătâiul lui până în clipa fatală, dându-i cele mai stăruitoare îngrijiri. Lui i-a transmis ultimele sale voințe, zicându-i: „Când va veni Părintele Michel, îl vei ruga să scrie părinților mei preaiubiți, fratelui meu și curatului meu." Îi mai spunea: „Poate, fără să vreau, am supărat pe vicarul meu apostolic și pe confrații mei; îl vei ruga pe Părinte să le ceară iertare în numele meu!" A ajuns până acolo încât a rugat pe creștinii ce-l asistau să-l ierte pentru supărările pe care le-ar fi putut pricinui. Și creștinii au răspuns:

„Părintele nu ne-a făcut decât bine: venit pentru noi, din pricina noastră moare atât de curând."

Din duminică seara, fratele dumneavoastră nu a mai putut vorbi, dar și-a păstrat deplină cunoștința, răspunzând prin semne la tot ce i se cerea, zâmbind când i se rosteau Preasfintele Nume ale lui Isus, Maria, Iosif; îmbrățișa necontenit crucifixul său; ochii îi erau ațintiți cu iubire către Cer. Marți, dis-de-dimineață, respirația făcându-i-se grea, catehiștii și fecioara care conduce școala fetelor au îngenuncheat în jurul patului său. Au rostit rugăciunile celor ce agonizează. Îl chemau din când în când, și de fiecare dată răspundea printr-un ușor suspin. În sfârșit, pe la ora 8 dimineața, fratele dumneavoastră iubit, păstrându-și cunoștința până în clipa din urmă, cu ochii întorși spre Cer, cu crucea în mână, cu haina Mariei pe inimă, și-a dat frumosul său suflet lui Dumnezeu. Era marți, 19 septembrie.

Catehiștii săi i-au spălat trupul, l-au îmbrăcat cu hainele sale cele mai frumoase, cu alba sa cea mai frumoasă și cu casula, apoi l-au așezat în locul cel mai de cinste al casei. Din acel moment, rugăciunile copiilor orfelinatului și ale creștinilor,

veniți în grabă din toate părțile, nu au încetat. A doua zi, sicriul fiind gata, l-au dus la biserică. Acolo l-am găsit noi.

Ne mai rămânea încă o zi și jumătate de făcut când, sosiți într-un târg, am aflat această veste fulgerătoare. De când sunt în China, nu am simțit niciodată o durere atât de nespusă. Eram acolo, pierduți în mijlocul acestei mulțimi păgâne care ne privea prostesc, neînțelegând nimic din nenorocirea noastră. Ah! ce clipă! Dumnezeul meu, iertați-mă dacă aproape am murmurat. Îndată ce am sosit, întâiul nostru act a fost să ne rugăm lângă sicriul fratelui dumneavoastră și al prietenului nostru. Copiii și creștinii au venit să ne salute; lacrimile lor spuneau bine pierderea pe care o suferiseră; era prea multă emoție; neputându-ne stăpâni, am plâns și am plâns multă vreme.

Înmormântarea a avut loc sâmbătă, 23; lunga procesiune a copiilor și a creștinilor în doliu, cântând rugăciunile lor, s-a desfășurat cu ordine prin această mare cetate. O mulțime imensă, dar tăcută, stătea de-a lungul străzilor. Sicriul venea după creștini. În sfârșit, cei doi misionari urmau în scaun. Așa o cere obiceiul imperios al Chinei. După ce toate ceremoniile Maicii noastre, Sfânta Biserică, au fost împlinite, am

încredințat pământului acest prețios depozit. Mormântul lui se va ridica în locul desemnat de el însuși, în fața și la o mie de pași de acela al dlui Müller, și el copil al Beauvais-ului.

APROBĂRI 7
Mgr MERMILLOD, episcop de Geneva. 7
Mgr LIONS, episcop de Basilite. 11

ÎNAINTE CUVÂNT 15

SCRISOAREA ÎNTÂI 21

SCRISOAREA A DOUA 33

SCRISOAREA A TREIA 41

SCRISOAREA A PATRA 59

SCRISOAREA A CINCEA 69

SCRISOAREA A ȘASEA 75

SCRISOAREA A ȘAPTEA 89

SCRISOAREA A OPTA. 103

SCRISOAREA A NOUA. 149

SCRISOAREA A ZECEA. 163

SCRISOAREA A UNZECEA. 177

Scrisoarea a douăsprezecea. 189

Scrisoarea a treisprezecea. 205

SCRISOAREA A PAISPREZECEA. 219

SCRISOAREA A CINCISPREZECEA. 235

SCRISOAREA A ȘAISPREZECEA. 241

SCRISOAREA A ȘAPTESPREZECEA 261

SCRISOAREA A OPTSPREZECEA 269

SCRISOAREA A NOUĂSPREZECEA 285

SCRISOAREA A DOUĂZECEA 295

SCRISOAREA A
DOUĂZECI ȘI UNA 303

SCRISOAREA A
DOUĂZECI ȘI DOUA 321

SCRISOAREA A
DOUĂZECI ȘI TREIA 331

SCRISOAREA A
DOUĂZECI ȘI PATRA 337

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI CINCEA 347

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI ȘASEA 359

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI ȘAPTEA. 371

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI OPTA 379

SCRISOAREA A DOUĂZECI ȘI NOUA. 385

SCRISOAREA A TREIZECEA 413

Adevărul de Veacuri

Adevărul de Veacuri este o editură dedicată publicării textelor doctrinare catolice provenite din Magisteriu și din tradiția preconciliară. Oferă lucrări recunoscute, cu respectarea surselor și a sensului original al textelor. Activitatea sa urmărește claritatea, fidelitatea și transmiterea învățăturii.

Regăsiți online întreaga
noastră colecție și cărțile audio

https://linktr.ee/AdevaruldeVeacuri

ISBN : 9798248658039

Independently published